

[illegible]

O = S 22 = e

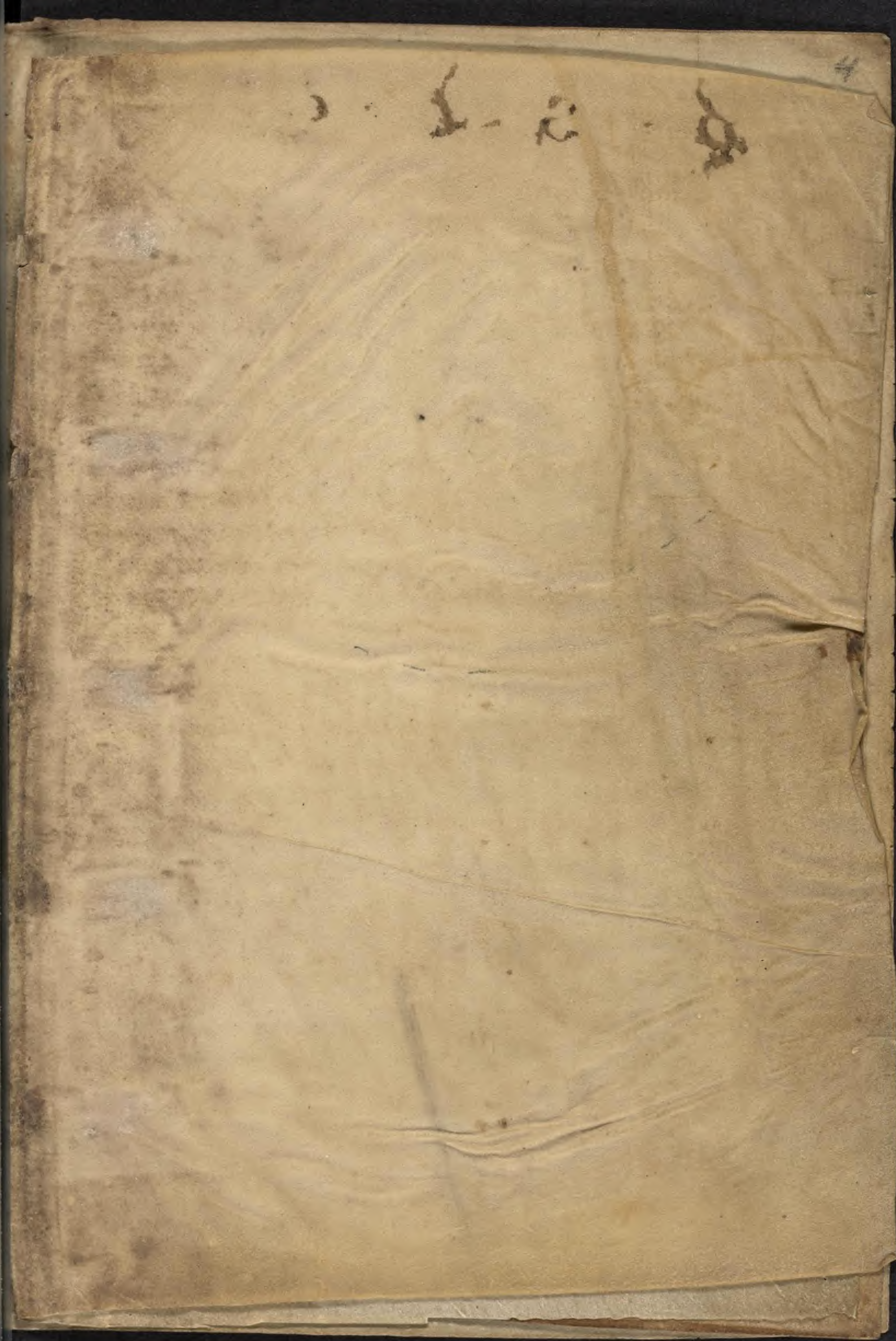
60

23449

To 91

C 345-

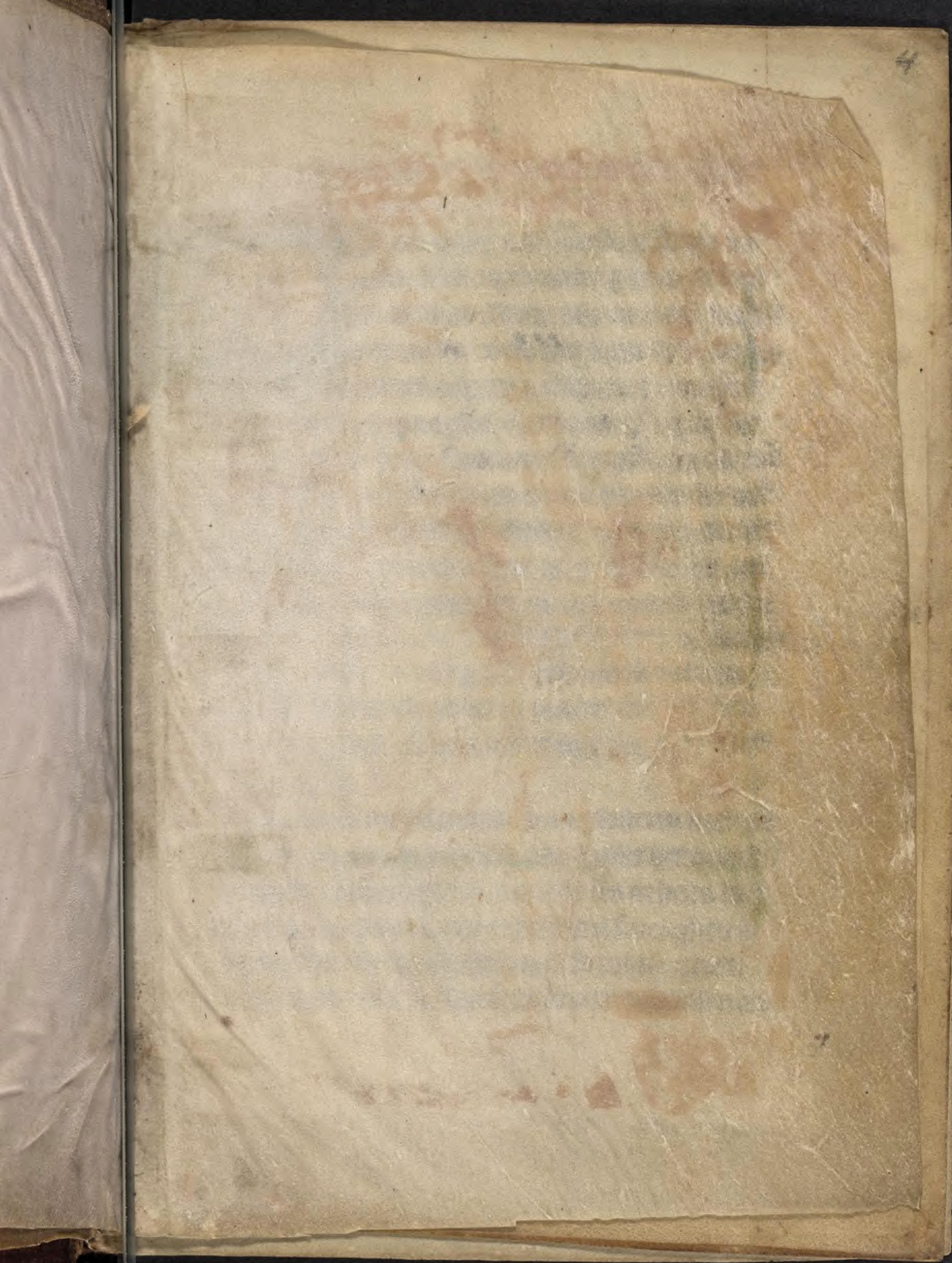

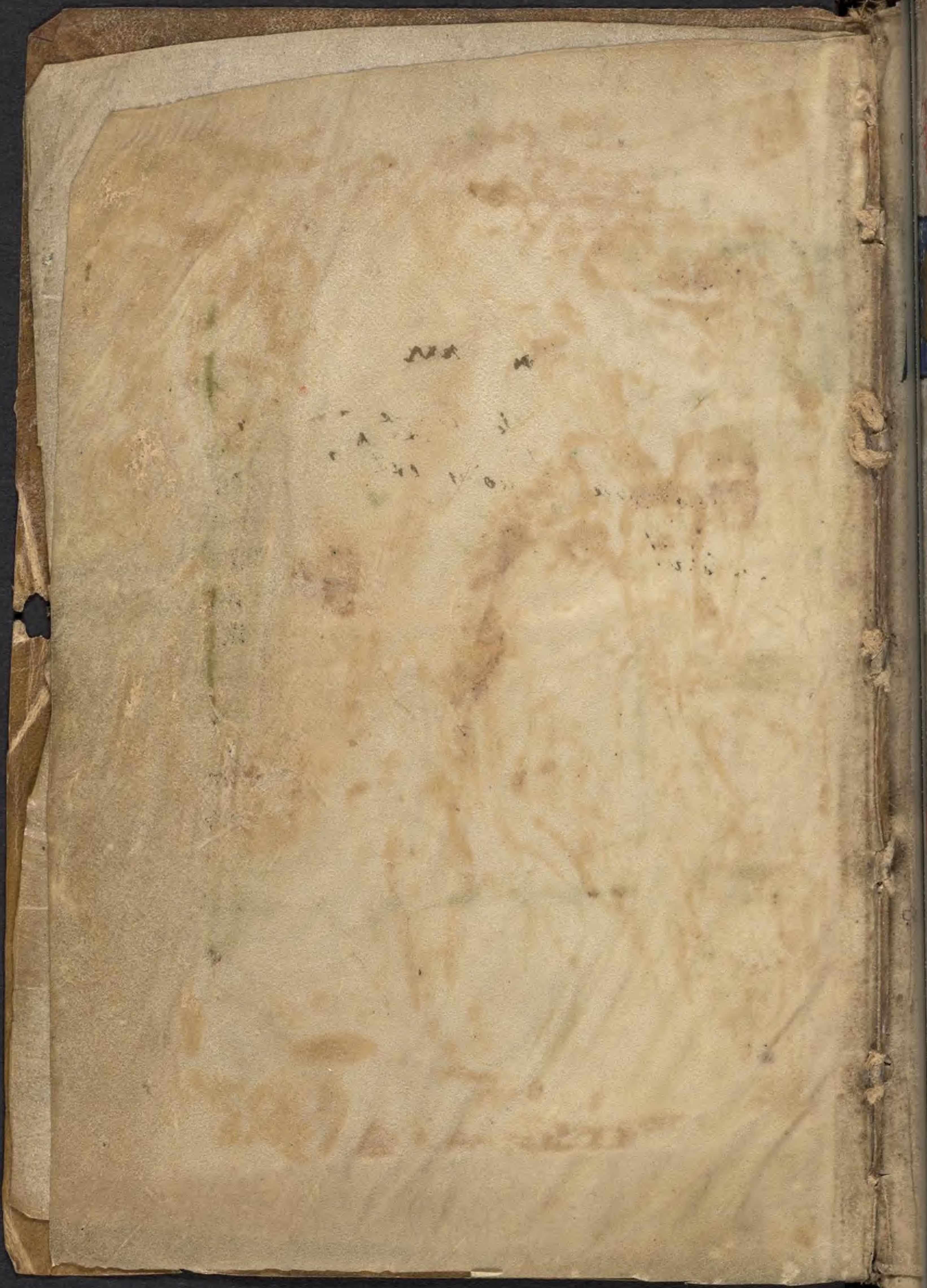

hier beghint
het boek

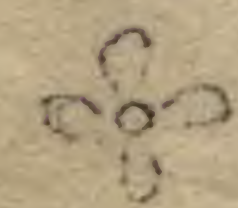
in den
die ons onbe
naghe uan
die ho seer
to meere re
en si mact
steghen
al degan
ghenon
noch wat
reder dan
Gens de
erma
di uat den
ons vuer
men die w
reder met
nou bouw

4
Hier beghint thiermon's derde collacie uander
bescreuunge gods die artienue collacie

De wi weder nae lutelkijn slaeps tot
metten desen ouden uader gheuonde had
den: doe was germanus van ene dinghe
noch meer te wets ende begaen. Want wi
inder leken disputacien uander volcomenre reinicheit
die ons onbekent was ghehoort hadden. Hoe dat die
heiliche uader in sinre sentencien bewysde. dat die nie
lere ho seer dat hiet mit al sinen ansten punt totter vol
comenre reinicheit niet machich en is te comen: het
en si dattet hier niet mildicheit der godliken gauen
ghegheuen word. **E**t wi die riuclathighe quethe
al begaen in ons seluen ouertoghen quam die salighe
thiermon wt sinre sette gaen: ende merkte dat ons
noch wat schelde: en ghinc en maecte sijn ghebet
toden den hi plact: en qua weder ende vraghet wat

Ons leerde **ii**. **Germanus** die disputacie van ghiscien heeft os
bi nae den moet doen ouerghen. Want het gunt
ons vrede wesen intmen dat loen des arbeits daer
men die reinicheit in uertrijhet den suetighen ar
beiden niet toe en scrift. **E**xempel so want met een
mon bouman al sin vlijchheit souen ophouden des

Dit boec hoert toe der fustere van sinte
Gertruden conent bynen hoerij

arbeits doet seken hem dan die bepynde vrucht niet toe

O hermon mitten seken exempel **iii** legghen
dat ghi seke voort ghebrocht hebt ist daer te be
wisen dat die doetheit des arbeids sonder die hulpe go
des niet vorderen mach. **W**ant een bouman als hi al
sijn arbeit opten acker heeft ghedaen soe en mach hi
dat wassen des coorns ende die vruchtbaerheit rechte
voert sijnre wijsheit niet toe scriuen. **M**aer hi heeft
dinhyl ondervonden vaer dat sake dat die ghebou
te acker ghen reghen noch toudich weder en had dat al
sijn arbeit te verghenes waer. **W**ant wi sien dat ior
tijt ripe vrucht alse god niet voort salighen wil on
der die handen der arbeiders verduet wort. **E**nde
daerom also die godlike goedertierenheit den iusu
menden bou liden die haer acker met ploech niet
en en ghen vruchtbaerheit des coorns en vernemen
also en mach oet den arbeiders al hoor sochtuoudich
niet helpen. **H**et en si dat he die vattermhertich go
des te hulpe come. **N**ochtant sel die menichelike houwer
die der ghenaden gods in ghene wijs gheken of me
de menichen dat hi als van hem seken yet daer toe heeft
ghedaen dat die vrucht ghewassen is. **H**i belie ende mer
ke wel toe dat hi den arbeit opten acker niet en had
moghen doen had hem die goedertierenheit gods die
waft niet ghegheue. **E**nde al heeft hi ghesontheit der
leden ende offen ende ander beesten ende al dat hi tott
bouwinghe behoefte vande heer ontfanghen. **N**ochtant
ist hem noet te biiden dat alser ghelarene staet die

verleent

hemel niet copere worde noch dat aertrijc yseren. En
dat die spruit hane of anders eint ghediente die vrucht
te opter aerden niet en uerderuen. Ende al waer die
vruchte al inder stouen ghebrocht of op die vloer noch
inocht hi se mit menigher hande onghenual uerhelen
beschermdse god niet. Hier in machmen claerlike mer
ken dat ~~hier~~ alleen tbegin der goeder werken van on
sen here god en is. Waer oec mede tbegin van alle goe
den ghedachten. hi in gheestet in ons tbegin des heili
ghen willes en gheeft ons macht ende stede ende stonde te
verchte te volbreughen dat wi begheuen want alle goe
de gauen ende alle volcomen ghisten sijn vande vader d
lijchten van bouen neder dalende hi begint dat goede
en ueruochtet en volbreuchet in ons. Als sinte pouwels
seit die dat facten saven gheest die sel oec throot teten
gheuen ende uermeuichuoudighē in fact en doen wal
sen die vruchte uergheredighheit. Het hoort ons toe
dat wi die gracie gods die ons alle daghe tot hoer niet
het oetmoedelic nae volghen of wi sellense aller ghe
sauen staet mit heituechicheden en mit enbesuece
oren weder staen. en hoer moete dat Veremias seit die
taer ualt en sel niet opstaen. en die taer offierit is en
sel niet wederkeren. Waer om is dit uolt in ihesu
mit enen saken offier of gheheert en hebbe hare nec
ken iharde en worden niet wederkeren. **iii**

Germinus al en moghen wi desen sin niet weder
prouen. noch tant schijntet dat die vriheit des wil

seit

len hier ieghen. **N**ant wi sien dat veel heidene die die
gheuade der godlike hulpe niet en uerdienē niet alle
ue mitten doggheden der redelicheit en der hysamtheit
mer dat noch mere wonder is mitten dogghede der rei
nichteit uersiet sijn. hoe seluen ghelouen dat hem de
se doggheden uan gode ghegheue sijn en si niet dan min
ners der wereltliker wijsheit en sijn. ende kenne die ghe
uade gods niet alleen. **N**aer uanden waerachtighen
gode selue en weten si oec niet te segghen. **E**nde also als
wi bescreuen vanden soe hebben si die reinicheit mit

O hoors selues arbeit uerrieghen. **V**
heremou het is mi hef dat ghi die mit also groter
minnen die waerheit begheert te kenne oec sommige
onhebbelike dinghen voort brenghen. **N**ot welken
voortbrenghen die doecht des kersteliken gheloues
te proencliker en te claerliker bewijst mach werden.
Nant wat wijs mensche soude aldusdanghe onre
like contrarie redene bi malcander setten. **D**at hi die
hemelsche reinicheit daer wi ghisteren of spraken
ende ghi selue lieden datse ghen mensche sonder die
senderlinghe gheuade goods outfanghen en mochte.
Ende nu soudt ghelouen en houdē dat die heyde mit
hoors selues macht dese selue reinicheit souden mo
ghen uerrieghe. **N**aer want ghi daer mi niet an
en twiuelst om die waerheit te onderuinde dese rede
hebt voort ghebrocht. **S**oe merkt wat wi hier of
beuoelen. ten eersten so hebben die heyden siche phi

lofophen alsulke vernichheit des gheuoeds in gheen
re wijs ghehaet als van ons ghecefschet wort. Want
ons is niet alleen beuolen die onsuuerheit te laten.
maer datter oec gheen onvernichheit in ons gheuoemt
en worde. Maer si hadden een cleen deelken der vernichheit
ende dat was alleen onthoudinghe des vleisch dat si
hem van onsuuerhede mit ghewelde dwonghe. Mar
dese ewighe inwendighe volcomen puerheit des ghe
uoeds ende des lichaems en mochte si niet mitten w
ken in mitten ghedachten after volghen. Want socra
tes die een die uerstaer. Die onder hem luden was ghe
liede die selue. doe hem een ionghelinc in weten hadde
dat hi een uerderuer d' magheden was. en sine discipu
len haers meesters in wijs wonden wreke. doe diuanc
hise daer of. en gaf dese sentencie ende seide. O ghelicken
laet dat of. want it buit maer it onthoude nu. Aldus
hebben wijs vanden philosophen selue bewijst dat die
passien en die begheertheden in haren harten bleue
Maer dat si mit ghewelde van buten hem selue op hul
den. en hier mede ist ghenoch bewijst dat onse besindige
die inden gheest is. niemant dan alleen inder gracie gods
besitten mach. en alleen inden ghenē is. die gode mit alre
bedruicheit des gheestes dienen. **VI**

Ende hier om al machment in vele dinghe in allen
dinghe bewisen. dat die mensche der hulpe gods in
alle dien dat tot hore saligheit dient niet moghe onbere
mar sondinghe inden ucrighinghe en inder behuedinge

der ieynheit. **D**at wie al is hi vuerich van gheest
mach hien die dorheit der voestmen. dat droghe broet.
ende dorst nae water. **I**nden morgheu stont syn slaep te
breken. mer vier vren te slapen. veel te lesen. vele te
arbeiten. ghen hithir gheromte te soeken sonder die
sonderlinghe ghenade gods. **A**lsoe als wi al dese uoer
seide oeffeninghe sonder dat in gheesten gods niet be
gheren moghen. **A**lsoe en moghen wise oer niet sond
sin hulpe volbrengchen. **H**et gheualt dicke dat wi een
oerbaerlic dinc begheren te doen. daer wi grote minne en
stetken wille toe hebben. dat ons nochtant een dinc
cranchheit dat heueent. en comens niet ten eynde bren
ghen. **H**et en si dat ons dat volbrengchen vander ont
fermherticheit gods ghegheuen worde. **D**at ghetal te
gheene die den duechten betruwelic beghere en te
hanghen is groet. mer dat ghetal der gheene die
mer in uolharden ende dat volbrengchen. selten seer dei
vinder. **N**och want dat hem allen willen si dat si moge
te volbrengchen van gode wort ghegheuen. **A**l si hi
ter dat si somtijt niet ghewilde daer of worden ghe
toghen. **D**aer sinte pouwels of spreken. **I**n wonde
tot in ghecomen hebben. mar eenwart en ander
wart heeftet ons die ghaet belet. **A**lsoe wort die me
sche somtijt vander sijnkinghe gods in sinen loze
ghegindert om sinis besten wille. **A**l sinte pouwels
op een ander stede bewilt. daer hi den heer. **D**ie wart
lat. dat hem een beoernighe of ghenome soude wden

ende hem was gheantwoert. mijn ghenade is di ghe
noech. Want die doecht wart in mancheden volbro
cht. Ende op een ander stat leit hi. dat wi bidden soude
nae dat behoerlic is en weten wi niet. **VII**
Dat op set gods daer hi den mensche om maecte ewelic
te behouden ende niemant te verliesen. dat blijs ewelic
stille staende. en soe wāneer sijn guedertierenheit een
dein volkelken des goeden willes in ons siet blentke
of als hi selue een spranke wten handen kuschert ons
harte gheslaghen heft. dan blaset hi ende uerwerfse en
waertse unt sijnre ingheestinghe stat. Ende wil dat al
le menschen behouden werden ende tot hemusse der
waerheit comen. Want hem is des uaders wille niet
die inden hemel is datter een van desen deinc vterme
God en wil die siel niet uerderue. maer ouerleuende
tenen dat hi niet mit allen verloren en bliue die mer
uorpen is. hi en wil dat ghesaghe vter niet barke
noch dat volkende hoit niet wt blasen. God is waer
achtich ende licht niet. en heftet mit sijnen vordar
ten gheset. leue it spreent god die heet soe en wil it
die wot des senders niet. mer dat hi bekeert worde en
leue. die niet en wil datter een verloren bliue. Hoe
soude men sonder grote sonde uerleuen te hi niet in
sonighe mensche behouden wil. Hier om so wie uer
loren wort die wort ieghen sijnen wille uerloren. wat
hi wept altoes tot enen igheken van hē allen
keert weder van neuen bosten weggen. mit vā quaet

^thoren

• kluende

doen leet wel doen **O** huse van isrl' waer om wildi ster-
uen. hoe menich wanne woude ic om kinder en neiga-
deren als een heime hoor kullen sigaderit onter vlo-
ghelen en du en woudest niet. **E**nde waer om is dit volc
van isrl' of ghekeert mit enen kinde **E**rofleringhe
si hebben hoor aen sich ten verhardet ende woude niet
weder keeren. **M**ons staet die ghenade xpi altoes bereit
en roept hi gader sonder enighe wtneeminghe alle me-
schen ende seit. **C**ommet tot mi alle die daer arbeit ende
verlat sijn ic sal u innaken. **E**nde soe wie datter tot he-
met en coemt. ende verloren blijft dat is soe ieghe sinen
wille dat die scrifte daer of seit. dat hi die doot niet ghe-
maect en heuet. noch hi verblijt hem niet in dat illes
der menschen. **E**nde hier wt coemtet diuynl als wi ie-
ghen onser salicheit bidden dat onse ghebet traechlic of
niet mit allen ghehoort wort. **E**nde diuynl gheeft ons
die heer als een guetertieren medicus teghens onsen
tanit dat ons mit is. ende wanen dattet ons hinderlic is
Ende diuynl weder roept hi ons ende hundert ons na onse
scadeliken opset. **E**nde als wi der doot ghenake weder-
haelt hi ons totten leuen ende trekt ons diuynl daer wi
niet en weten uten kinbacken der hellen. **viij**

Welke voorsichtighe voersorghinghe oec als die pbe-
te inder figuren des gheueens wijs van isrl' ons
claerliken bewijst hoe dat si seide. **I**c wil mijn mines vol-
ghen die mi ghenen mijn broet. mijn water. mijn wolle
mijn vlas mijn olie. en mijn drant. **D**ie godlike waer

horen
dichheit aannooerde hare salicheit. en niet horen wille. **S**ich
ic sel horen wech mit doornen betunen. en om vernieuen
si sal haer minne soetheit en niet vinden. **E**nde dan sal si seg
ghen. ic wil weder keeren tot mijn eerste man. **W**ant mi was
dat toe bet dan het nu is. al ist die guedertierheit en die minne
gode aldus in ons ghehindert wort nochtant begheft ons
die godlike bescreuninghe niet. **W**aer is alsoe groet altoes bi
ons. dat si ons niet alleen nae en volghet. **M**ar diavyl noer
comt dat die pphet wel vernomen hadde toe hi seide. **M**ijn
god sijn ontferrinheitch sel mi noer comen. **E**nde so wa
neer hi enich beghin des goeden willen in ons ghewaer
wort. verchte noot. **M**er licht hi den wille. en maect stant en
verweeten tot meren voortgang en gheeft hem den waerd
en niet alleen so gheeft hi guedertierlic die begheerten. **M**ar
oec die oersaken des leuens ende die bequaemheit des goet
weers. **E**nde bewijst den dwalende den voortgang des salige **W**eges

Diet lichtelc ist te onderscheiden hoe dat **W**eers
die heer den bidende gheeft. **W**anden soekende gheuonden
wort. ende den clopper opluut. **E**nde hoe hi vanden gheuen
gheuonden wort. dies niet en soeken ende openbaert hem
claelic onder die gheue die daer niet en vraghen. **E**nde alda
tach meret hi sijn handen wt tot onghelouinghe. **N**olt ende
die hem weder spreken. **D**ie hem weder staen ende ver
van hem sijn roept hi ende die onwillighe wert hi totter
salicheit. ende die gheerne sondighen soude ontrent hi
die oersake. en die hem gheerne gheuenaken soude weder
staet hi guedertierlic al is hi lichtelc te vinden. **H**o want

ten

die salicheit onsen vrien wille toe gheuwilt d' of ghescre
uen staet ist sake dat ghi wilt en in hoort dat guede d'
aerden suldi eten **E**nde daer oer ghescreuen staet niet an
den ghenen die den wille heeft. noch anden lopen maer
anden outfermenden gode **E**nde wat is oer dat alser ghe
screuen staet. god sal een ryghelike nae sinen werke lonen
ende god ist die in ons den wille werlt. ende dat volbre
ghen om den goeden wille. en dat niet van ons seluen
Maer het is gods gaue. niet vten werken op dat hem
nient en verheffe **E**nde wat is oer dat daer of ghescre
uen staet. **G**henaket den heer. ende hi sel v ghenaken.
en op een ander staet niemant en coemt tot mi het
en si datten die under die mi ghesent heeft tot hem tre
ke **E**nde wat ist dattet ghescreuen staet. make dyn
voeten rechte lopunghe ende smet dine weghe **E**n wat
ist dat sal bidende segghen bester minen werch in di
re verghewondicheit en volbrenghe minen voort
gaet in dinen toe paden. op dat mijn voetschappē niet
beweghet en werden **E**nde wat is oer dat daer wi her
maent worden **M**aer ic een nuwe harte. en ons doch be
louet is. ic sal hem een nuwe herte gheuen **E**uen nuwe
gheest sel ic in horen inghedwente ghenen. en nemen
dat stenen hart van horen vleische. en gheue hem een
vleischlich hert. op dat si in mijn ghebode wanderen
en mijn oerdel behoeden **E**nde wat ist oer dat die here
begheerde toe hi seide **O** ihrlm wasche dijn herte van
boesheden op dat in behouden wordte **E**nde die pphet

bidet selue
idre mi we
En wat is
licht der we
dat hi den m
ende alden t
op dat is w
alle selue
schmeit te l
les daertir
beweghen
bevoert hi d
uaten der
uander s
wat bat
en si mit d
conheit m
wille let m
Die wat
ous di
vhoert d
in nand
heer moet
hij. **E**nde
mijn herte
uander ne
geboden

bidt selue vanden hē. o god scap een rein hert in mi du
selte mi wasschen ende ic sal wit werden bouen suet
En wat ist dat wt ons ghesproken wort. licht is dat m
licht der wetenheit. Ende mer van gode ghescreuen staet
dat hi den mensche wetenheit leert en verlicht te blinde
ende alden dach bidden wi mitten pphete verlicht mij oghen
op dat ic in merneer inder doot ontslaep en werde. Hi
alle dese voerseude scrifturen die verghes malcander als
schijnen te liden is die gracie gods ende die vahet des wil
les daer ic bewijst. Alst dat een mensche van sijn selbs
beweghen soumtijt die doghden begheeren mach noch dat
behoeft hi der hulpe gods alwes. Want een mensche en
mach der gheloutheit niet ghebruken als hi wil noch
vander sierte verlost werden nae sijner begheerten. Mar
wat batet die ghenade der gheloutheit te begheeren. Het
en si dat die heer die dat leuen ghegheuen heeft die ghe
loutheit mede verheuen wil. als sinte pouwels seit die
wille leit mi an mer dat gseit te volbronghe en werde ic

Die vahet ons willes bewijst. x || niet
ons die scriftuer daer si seit. ~~wt~~ alre behoetheit
behoet din harte want dat leuen comet daer wt. ~~Mar~~
die crancheit bewijst ons sinte pouwels daer hi bit. die
heer moet u herte behoeden en is verstandensle in xpo
ijn. ~~Wander~~ ~~waer~~ ~~tes~~ ~~varen~~ willes leit dauid. Ic heb
mijn herte gheneighet om dine ghebode te doen. Ende
vander crancheit seit hi oec. verghe mijn herte in dijn
gheboden en niet in der gheerichheit. salomoen die he

neighet onse heiten tot hem. op dat wi in sine weghe
wanderen ende syn ghebode hilden. **V**ander moghent
heit seit **J**phet uerbiet dijn tonghe van quade. ende
dijn lippen dat si ghen loefheit en spreken. **V**ander
cranchheit des willes seit hi oec. daer hi bit heer set in
nen mont een behoednisse en een door der onmesande
nisse minen lippen. **V**ander vakeit ons willen spreect
die heer door den **J**phet. gheuanghe tochter van sion
ontbinde die banden des hals. **V**ander cranchheit seit die
Jphet **J**he du hebste minn bande te broken ic sal di offe
ren een offerhande des loues. **I**nder ewangelien roept
ons die heer dat wi nutte vrien wille tot hem selc co
men. daer hi seit coment tot mi alle die daer arbeit en
uerlast sijn ic sal u uermaken. **D**aer vand' cranchheit
soe roept hi oec daer hi seit. **N**ieient en mach comen
tot mi het en si tatten des uader tecthe die mi ghesent
heest. **T**otter vakeit ons willen inwert ons sinte pou
wels daer hi seit loept also dat ghyt begripet. **V**an
vander cranchheit tughet sint van baptista. en menschen
en mach van hem seluen niets niet ontfanghen het
en si tattet hem van den hemel ghegheuen worde. **V**an
Jphet ghebiet ons dat wi onse zielen eerustelic sul
len behoeden. **D**at dien seluen gheest seit een ander pro
phet. het en sie datte **J**he die stat bewaer hi wachtte
uerghenes die se behoet. **V**ander vakeit des willen
seit sinte pouwels daer hi scrift niet ontfich en mit
vresen wert in salicheit. **D**aer vander cranchheit seit

hi op een ander stat het is god die in v ten goede wille
wert ende dat volbrenghen onden goeden wille **xj**

Aldus sijn dese twe uermoghen ende cranchheit des vrien
willes mit malcander uermenghet. dat vele lude
niet questien daer of maken weder dat god onser ontfen
met om dat wi hem tebeghin des goets willen gheboden
hebben. dan dat wi tebeghin des guets willes uertrighen
Want hi onser ontfenmet. veel menschen want si daer
meer toe segghen wonden dan recht was sijn in men
herhande diuallighe ghesallen. Want segghen wi dat
iet beghin eens goets willes ons te behoert. wat ant
woerde hebben wi dan van saulo den uernolgher. en
van matheo den publican die beide totter salichheit ge
toghen worden. Ende segghen wi tattet beghin een goe
des willes altoes vander ghenaden gods in gheueest.
want. wat antwoerde hebben wi dan van zachens ghe
roue. vanden moersenaer inden nute die mit haer be
theerten dat hemelrijc gheweic reden. en voer quame
vanderlinghe vmaumighe des roeps daer si in gherope
worden. It dat wi dat volbrenghen der toechden. en dat
uernolghen der gheboden gods onsen vrien wille toe
samen. hoe bidden wi dan o god nestighe dattu in ons
ghebrocht hebbeste. ende staer dat wert onser handen
ouer ons. **W**i weten dat balaam die pphet ghemert
was om isrl te uermale dien. hi woude ghedaen heb
ben. maer het en was hem niet uerhenghet. Die ro
me abumalech was behoet dat hi reberant plaats

gescreuen
wort:-

wilt niet en dede Joseph was van sinē broeder midicheit
ueroft op tamē kinder van isrl' in egipten soude co
men. ende doe si van des broeders doot spraken. wort
die toecomende hongher voozocht. Als ioseph selue
tughet doe hi sinen broeder toe sprac. en wilt niet uer
vaert wesen noch en later w' niet hart donken dat
ghi nu in desen lande ueroft hebt. Want om uwer
salicheit willen heeft mi die here uou v ghesent. op
dat ghi behouden moecht werden opter aerden en
spise moecht hebben te leuen. Niet wt uwenrade
maelt vten wille gods bin ic ghesent. die mi gemaect
heeft recht als pharaons vader en een heer van al
sinen huse. ende een prince in al dat land van egipten
en wilt niet ontsien. Dochten mi den willen gods
uwerwerpen. ghi docht quaet ieghens mi. mar god
heeft dat mi goet ghecheert. op dat hi mi uerheffen
soude als ghi t'v sijn moecht ende veel uolkes behou
den. Dauid hi u' weete hongher opter eerden. en alle
uasticheit des broets heeft hi te wreuen. hi heuet enen
man weder hem ghesent ende ioseph is als een knecht
ueroft. Die ghenade gods ende die vae wille sanen
malcander contrarie te wesen. noch taut dat sijn ouer
daghen. Want als ons god tot doechten siet gheuey
ghet. soe comet hi ons te gheuoete. hi stuerit ons hi
leert ons. Want totter stemme ons roepens hoort
hi rechtewert ende antwoert di. Als hi door den pphet
deit in den daghen der tribulacien roept mi an sprac hi

it sal di uerlossen ende du sulste mi eren. Ende ist sake dat
hi ons onwiltich ende traeth siet. soe iumiaent hi ons
mit scarpe iumanninghe daer die guete wille in ons
mede uerwert wort. **KX**

God en heuet die mensche alsulc niet ghemaket
dat hi dat guete niet willen soude noch iumoegehe
Want waert also so en had hi ghenen vrien wille. Al
soe en uler gheen nuwel an in elken sielen is dat saet
ter doechden naechterlic uanden scerper in ghesaet.
Want het en mach totten wasden der volcomenhe
niet comen. het en si tattet uander mede hulpe gods
uerwert worde. Als siute pomwels seit die daer plant
en is niet. noch die daer nat maect en is niet. Want
god ist die dat uoort wassen ghift. Als mensche sijn al
toes tve enghelen bi een goet enghel en een quaet. en
het staet in des menschen oer te liesen welc hi wil
ghen wil. ende in hem bliift altoes een vrien wille dat
hi die ghenade gods uersumme of behouden mach. Als
siute pomwels tot thymothien secht. En wil die ghenade
de gods niet uersumen die in di is. Om deser sake wille
iunaden ic di. dattu die ghenade gods uerwerste die in di
is. ende wi bidden dat ghi die ghenade gods niet te uer
ghenue outfanghet. Altoes iumiaent ons die he hier toe
als hi seit alden dach heb ic mijn hande wtgherec totten
onghclomghen uolke en dat mi weder sprecht. Als no
det hi ons ende wort uan ons ghenotet. als die pphet
seit alden dach heb ic mijn hande wtgherec totti. In u
beit ons als die pphet seit op dat hi onker outfarme

en hi wart van uerbeit. als wi ninten pphete segghē
al uerbeidende heb ic den heer uerbeit en hi heuet mi aē
ghesien. die here maect ons start en hi uermacent ons dat
wi ons seluen souden start maken. Jhesus roept so wie
toest heuet die toem tot mi en dmit. wi roepen weder
om dmitken tot hem. als wi ninten pphete moghē seg
ghen. al roepende heb ic ghearbeit. en mijn kinbarken
sijn haes ghe worden. mijn oghen begheue mi als ic hope

+ **DAER** in minen god. die here soect ons hi seit. Ic heb ghesocht
en daer en was ghien man. Ic heb ghe roepen en daer en
antwoerd mi niemant. Hi wart weder van ons ghe
socht als wi nutter banit moghen segghen. In minen
beddelijn heb ic des nachts ghesocht die mijn siel min.
Ic sochten en en vants niet. Ic riep en hi antwoerde mi.

Als mede werlt die ghenade **en** niet
alties mit onsen varen wille. en helpt haer ende b
schermtse in allen dinghen en cyschet somtijt wat
tichede des goeds wil. es ende beidet daer nae. op dat hi
den slapende. en den traghen. ende den onghesacteden si
gaueu niet schijnt te gheuen. en soect oersaken daer
toe. nochtant dat die ghenade gods niet van iudicenten
mer vander ghenaden ghegheuen wort als hi om die
nen smoden toe keer die glorie d' ousterlichtheit. en die
gawen ewigher salicheit van sijner onsprekkelken
nultheit uerliet. **D**aer om hoe seer dat die mensche
nachteit hoor pijn. nochtant en mach si nae waerden
den toecommende. en niet ghehnt wesen die ghenade
en wort van ghenaden ghegheuen. en daer om al was

scite p[er]uueis uander ghenaden gods een apostel ghe
worden als hi seit uander ghenaden gods bin ic dat ic bin
Hi weder anvoerde der ghenaden gods als hi seit ende
sijn ghenade en heeft in mi niet ydel gheueest **M**er ic heb
hem allen onueruloedeliker ghearbeit niet ic niet die ghe

Enade gods mit mi **xiii**

Ende dit selue vanden vinden wi in iob den gheproef
den keup. doe die viant mit hem begheerde te striden. wat
had hi alleen mitter wapen gods ghewapent gheue
set ende niet mit sijns selues uilichheit hi had sonder inrich
ten der lijd samheit weder wten striden ghekeert **D**attie
heer somtijt onse gheloue te proeuen pleecht op dattet
sterker ende edeler worde bewijst ons senturio in d[er] ewa
gelien al mocht hi sijn sieke kint mitter aen sijn woorts
van verre ghesont ghemact hebben **N**ochtant had hi lie
uer lichaemelic daer bi te comen doe hi seide **I**c sal comen
en makent ghesont en wi dien wert senturio ouergh
int gheloue en seide **H**e ic en bin niet waerdich dattu on
der minen dat comste **M**er sprac alleen mitten woerde
en mijn kint sel gheuesen **D**ie h[er]e inwonderde hem hier of
en prijsden ende setten bouen alle die ghene die van isrl ge
loueden. ende seide uoerwaer i[st] waer seg ic u **I**n isrl en heb
ic alsoe groet niet ghevonden. **H**et en waer gheensp[er]g
waerdich in centurio had x[ristus] alleen gheprijs dat hi hem
ghegheuen hadde **M**er want centurio een medeliker
was. uaden gheloue dat hem god **W**elke onduindin
ghe des gheloues wi oec vinden inden grote patriarchen

gheloue

•: hem

want daer staet ghescreuen dat god abrahams gheloue
tempnerde. niet dat gheloue dat hem eens god in ghe
gheest had. maer dat hi vanden hē uilicht mitte vrien wil
le bewisen mocht. daer in wart stantachticheit syns ge
loues gheproeft. Doe wt hem gheseyt stet d'gu hant niet
an dinen kint noch en dorst hem niet. Want nu weet ic
dattu den here ontheste en dattu dine gheninden soen om
in niet ghelipaert en hebste. Ende hier in wart die indien
te des gheloues gheproeft en ghemecit als ghescreuen
staet. Ist sake datter een pphet of een waer seggher ond
w op staet ende seyt dat hi een visioen ghesien heeft ende
het ghescreuen oec alsoe ghelofst dies ppheten woordē niet.
Want al proenende heuetu die here gheproeft. weder dat
ghi in al uwer herte mint en sijn ghebode hout of niet.
Die guetertierenheit gods als sinte pouwels seyt en laet
niement tempneren bouen dat hi inuach. Maer gheest
mit elker tempneringhe moghent te weder staen. Ist
sake dat onse vrie wille sijnre hulpe mede consentiert.
En hier hebben wi een figuer inden ouden testament
dat een manich na heidene altoes onder die kind' uan
ist te hie bleuen. om die oefeninghe en om die const
des stridus te behouden. Redyt als wi sien van een voed
ster in seer soe wāneer dat si langhe een kint opte arin
ghedraghen heuet en ten lesten wil leren gaen eerst laet
sint crupen dan hoort sijt op en leedtet. dan laet sijt alleē
staen en besiet oft yet alleen voort treden can. Maer ist
sake dat et uallen wil soe steket si hoor hande daer ond

die henneliche

op dattet hem niet en quese en boortet sachtich van
den ual op. en alit onder en sterker is en wel gaen
moet so ghyft si hem wat te draghen niet met ond
ualt may gheoesent warden. **W**ele meer soe help die
mensche uaden die hi inden soet sijne ghenaden dra
ghet dien hi inder valheit des willes in sijne ieghen
woerdicheit totten doecht oefent. **A**ldus helpt hi den
arbeiten en hoort den roepen en laet den soeken niet
after. en uerlossen diuyl daer hnt niet en weet. **XV**

Dan aldus die oerdele gods onbegripelic syn. en syn
weghe onbegripelic. daer hi den menschen tot saliche
ten mede trect. dat moghen wi mitten exempelē d'ewan
ghen bewisen. hoe dat hi petri ende andream en die and
apostelen sonder voortgaende iudiente. doe hi om haer sa
ltheit niet en sorgeden willichlic tot apostele wes. **H**oe
dat hi sacht ende doe hi opten boem clam niet alleen en ont
finc. **M**acroeet in syn huus ghint en benediden. hoe dat
hi den weder spainghen saulū tot hem toech. **H**oe dat hi
enen ionghelinc aldre gheboet hem bi te bliuen dat hi
sinen uader niet mocht en moit grauen. **H**oe dat hi come
hū die stadelic dat en aelmoese gaf den werth des leuens
openbaerde. ende gheboet hem bi enen enghel dat hi pe
trium soude halen. ende hozen die woerde der sa. **M**ā
hem. **A**ldus segge die manichuoudighe wijsheit gods
enen ygheliken uaden in den sijns gheloues en na dat
hi ontfanclic is. **D**en ghelouighen manichliche man wast
ghenoeth dat hi seide u wil wden gheernacht een anten

stene +

Legnest

quam ende bat hem dat hi syn hande op syn dode dochter
leide. ende uerwachte. mer quam hi toe in syn hams ende
als hem ghebeden was. **E**en ander qua ende bat dat hi al
leen een woord sprake ende syn kint soude ghesien die
antwoerde hi. gant ende alstu ghelouete ghesae di **ende** een
ander hoepte mocht hi alleen die soem van sine cleere
vaken hi soude ghenesen ende dat ghesede oec also. **D**ie
sommighen maect hi ghelont want sijn baden. die somi
ghen al baden sijn niet. die sommighen vnaende hi dat
si hopen souden. ende seide wilstu ghelont werden. **D**ie
sommighe qua hi te hulpe dies niet en hoepten. naende
sommighen eer dat hi haren wille voelde. vraghede hi wat
wilde dat ic doe. **D**ie sommighen die den wech niet en kende
maect si in sommighen mochten dat si begheerden. dien wijs
te hi den wech guedertierst ende seide. **I**c dattu gheloes
se di sulte die gloie gods sien. **O**nder die sommighe stont
hi die ghenade der ghelontheden. also onulocdelic wt
tatte ewangelist daer van seit. **H**oe wie tot hem qua
die wort van alre quade ghenesen. **O**nder die sommighen
wort die onghemeten afgewit der weldaden xpi also
besloten. dat ihus ghen miracule onder hem lude wer
ken mocht. **O**u heer onghelouich. wille. **E**nde als wort
die wilheit gods nader ontfanghicheit der menschen
gheloue wt ghewrocht. dat hi den suen seit di ghesae
na dinen gheloue. **D**en andere gant ende alstu ghelouet
hebste ghesae di. **O**u anden di ghesae alstu wilst. den
anden. **D**ijn gheloue heeft di ghelont ghemact. **xvi**

Nochtant en sal niemant vmoeden dat onse onste salu-
heit inder iudiente des gheloues alleen ghelegghen is
waer diavile vloet die ghenade gods. en ouergaet die
cleinheit ons couden gheloues dat wi inden cleyne coninc
daer dat ewangelium of seit ghewaen moghen wden. hi v-
moede dat sijn sieke soen lichteliker was te ghen cken dan
enen tote te iuwerken. Ende begheerde die ieghemvondich-
des hen. dat hi haestelijc neder daelde eer sijn soen sturue. Al
was sijn clemie gheloue mit desen naeuolghede woordē
berespt. daer hem die heer antwoerde. het en si dat ghi tei-
ken ende wonder siet ghi en ghelouet niet. nochtant en
bewijde hi hem niet sijn godlike ghenade nader cranch-
sims gheloues. noch en qua mit sijner menscheliker ve-
ghenborichheit tot sijn soen niet als hi ghewaent had
ende maecten also ghesont. niet mitten woerden sijner mo-
ghenheit doe hi seide gaet dijn kint leuet. Dese onuloe-
heit der ghenaden die onse gheloue gaet bouē die vanden
wi oet inden iugichighen man. die alleen om ghesontheit
des lichaems bat. Waer die ghesontheit der zielen was
hem eer ghegheue. doe hi seide. kint heb ghenouwe dijn
sonden sijn di uergheuen. Ende doe desen niet en ghelo-
ueden dat hi die sonden uergheuen mocht. seide hi voort om
hem haer onghelouich te bewisen. Waer om teut ghi
quaet in iuwer harten. Wat is lichter te segghen di wordē
dijn sonder uergheuen. of te segghen stant op en wanden
waer op dat ghi weten moghet dat die iwen des mensche
macht heft inder aerien die sonden te uergheue. Doe seide

hi den ligghinghe man stant op boor op dijn bed en gant
in dijn huus. Des ghelijc vinden wi inden man die acht
ende der tich iaer siet had ghelaghen en op dier pissen
niet en betlagghede dan dat hi gheuen mensche en hadde
die hem uac dat die enghel dat water beueghede daer
in ghehoopen hadde. Vise he en dede hem niet nae sine
cleue gheloue. mer ouersach al sijn onbekentheit ende
seide. stant op boor op dinen bedde en gant in dine huus.
Ende wat wonder ist dat die here selue in sijnre ghenaden
aldus ouerloedich is. als wi vinden dat sijn knecht des
ghelijc hebben gheuocht. Want doe petrus en iohannes
inden tempel ghinghen. en een man die ropel gheboore
was ende te nael niet gaen en conde een aeruus bat.
doe en gaen si hem ghen suode peninghe als die ropel
begheere. maer si maecten ghesont hi begheere dat
suode ghele. ende bouen al sijnre hopen wort hi mit ghe
soudheden rijc ghemaect. doe sinte pieter sprac. gent en
sumer en is niet mit nu. maer dat ic heb dat gheue ic di
Juden naem ihu xpi uan nazareth stant op en wandel

Bi desen ende ander exempelē moghen wi **cxv**
claertike merken dat god in menighe onghetelden
weisen ende in onbeuindelicē weghen der menschen salich
wert. Die soinghen die willich sijn ende nae volcomenheit
toest die noet hi tot mere vuerichheit. Die soinghe die on
willich sijn dwinghet hi die soinghe die hi salighe dingē
begheeren siet die gelpet hi. Alse nu ghift hi tbegin der be
lighen begheeren. Alse ghift hi nu dat uolhardē des ghe

den werke. Ende hierom hieten wi hem in onse ghebede som
tijt een beschemer. Sometijt een behouder. somtijt een hul
per. somtijt een ontfangher. Want in dien dat hi ons eerst
roepet en ons onwetende ende onwillich siet ende nochtant
tot onser salicheit wert so is hi een beschermer. en een behou
der. In dien dat hi ons te hulpe comt als wijs begheren.
en ons ontfanghet. ende beschermt. als wi onse toevlucht
tot hem maken soe is hi onse hulper en onse ontfangher.
 dese menschenoudighe wyltheden der sassinghe gods ouer
tochte siute poeuwels in synre harten. en sach hem seluen
in enen groten onghenuten afgront der godliker goeder
kerenheit. doe hi riep en seide. **O** hoerheit der ruyheden der
wylheit ende der wetenheit gods. hoe onbegripecht syn sint **Dijn**
oerdele. en hoe onbeuindelic syn syn weghe. **W**ie heuet die **Dijn**
sin des heren bekennt. Aldus en mach niemant die afgront
der sassinghe gods daer hi der menschen salicheit in wert
te wollen begripen noch wilspreken mit woorden als die
here selue door den pphet seit. **M**ijn ghedachte en syn niet als
uwe. noch mijn weghe en syn niet als uwen weghe. **W**ar
also als die hemele uander aerden verheuen syn. also syn
mijn weghe uerheuen uan uwe weghe en mijn ghedachte
van uwe ghedachte. **D**ese sassinghe der godliker minnen
daer ons die here mit stadigher goederkerenheit begheert
mede te begaueu en woude hi ons ghenen gueten dinghe **m**.
dat inder naturen is betgheliken tan der moederliker un
nen. **D**aer hi door den pphet of seit. **I**ch een wif hoor
zuur vergheten dat si syns niet en outferme. **E**nde mit

deser ghehkenisse liet hi hem niet ghenoeghen maer hi
ghinc daer bouen ende seide. en al waert dat si hoor kunt
uertraet ic en sel dijn niet uergheten. **xviii**

Hiet bi machinen daer hi niet mit vele woerde mar
mit onderuinden ghewaer worden dat die groetheit
der ghenaden gods niet altoes na maten des gheloucs
of na maten des vrien willen des menschen ghemeten
wort. Want den lichten wert den loep niet ghegheuen
noch den starken den strijt. Noch den wisen dat broot.
noch den vroeden ruyden. Noch den coninghen die ghenade
maer alle dese dinghe werdt een gheest. ende deit een ighe
lic als hi wil. en als een guedertieren vader en meester
wert al in al. **A**lse nu gheest hi die beghinne der salich
ende saet in enen igheleken die vuerheit des guede
willen. **A**lse nu gheest hi nu dat voortgaen des werkes
ende dat uolbrenghen der doechden. **A**lse nu weder roept
hi die onwillighe. en mer sijn niet en weten vanden
ualle die hem na bi is. **A**lse nu gheest hi hem oer salzen
der salicheit. en weder hontse vanden doechden ualle.
Die somighen die onwillich sijn ende hem ontkopen
willen ontfanghet hi. Die somighen die weter span
nich sijn trecket hi totten gueden willen. **A**lve dat die
vraucht onser salicheit niet der verdienste onser wte
war der ghenaden gods toe te samen is. als een yhe
te mit des heren worde ons leert daer hi seit ghi sult
ghedencke uwe werke ende uwe sonden in en ghi
in beulent sijn. **E**nde ghi sult v ontfanghen voor uwe

oghen in al uwer quaetheit die ghi ghedaen hebt. en weet
 dat ic een heer bin als ic v om myns selfs naem wel doe
 niet nae uwen quaden weghe noch nae uwen bosen
 sonden des huses van isrl. **H**ier om ist vanden heilighen
 vaders overdraghen dat die volcomenheit des harten
 altoes vanden godliken ghenaden coemt. **I**nden eersten
 dat een igheit van hem ontfunct wort al datter goet
 is te begheeren. **M**an nochtant in alsulker wisen dat hi **n**
 doen of en laten sin vrien wille behout. **E**en anderen
 mael dattet vanden ghenaden gods coemt die voerseite
 oefeninghe der doethden volbrengghen te moghen. **M**an
 in alsulker wisen dat die moghentheit des vrien wil
 les niet te niet ghedien en wort. **E**en derden mael hoer
 tet oec der gauen gods toe. dat men die naeghen doethde
 behouden mach. **M**an nochtant also tame vryheit des
 willes onbedwonghen bliue. **A**ldus selmen houden dat
 alre creaturen god alle dinc in alle dinghen werket. hi
 uerwert hi bescermet hi uestighet. **N**ochtant also dat hi
 den vrien wille die hi eens ghegheuen heuet niet weder
 en ueruet. **H**oe wat enighe menscheleke beuindenghe
 ieghens desen sin argueren wil dat selmen sauuen. **W**at
 wi hebben dat gheloue vanden verstaute niet. **M**aer dat
 verstaen verdient men ommits den gheloue alser ghelar
 uen naech. **H**eten si dat ghyt ghelouet ghi en sels niet
 verstaen. **W**ant dat god al in allen dincghen weret. **E**n **h**oe:
 hoe datmen alle dinc den vrien wille toe scrmen dat en
 mach niemant mit menscheleken s. nie als ic vmoed

te uollen begripen. **D**oe die heilighe ceremonie ons mit
desen spisen ghespiset hadde dede hi ons den arbeit des
woesten weghes seer uergheten. **H**ier beghint des
abts uelshof eerste collacie uander gheesteliker
wysheit. **D**at eerste capittel.
Dat eerste capittel:

Die ordinantie onser belofte ende die voort
gauc ons weghes eischet nu dattie leringhe
des heilighen abts uelshof hier nae uolghe
die in allen dinghen een man van groter wyghat was
Doe hi vnam dat wi uander heilighen scrifturen in on
ser memorien wat onthouden hadden ende die u staude
nisse daer of begherten began hi ons mit aldusdange
woorden te leren. **H**et si menigherhande maniere van
wisten in deser werelt. **I**ae also menich als die anboch
ten menigherhande sijn. **M**er al sijn si so menich omme
of dat si licht den tijtliken ghewinne dienen. **N**och mē
heuen een yghelike haer ordinantie. en haer werch vsm
ghe daer mensche vilen mach. **D**ese te meer behoeret
onse wijsheit. of onse wysheit. een recht ordinantie
ende een recht aenwysinghe die daer tot ghenen tijtlike
ghewinne dient. **N**aer daer die hemelsche u buighent
mede te vinden is ende dese is twierhande. **D**ie eerste is
een wereliker wetenschap. daer die leden des mensche
of ghereghet worden ende daer die mensche van sine
leden e ghereghet wort. **D**ie ander is een smekelike
of een welsike. **W**ysheit die daer inder sonwoninghe der

godliker dinghen. ende inder kennisse der heilighen sin-
nen ghelegghen is **ij**

Ente soe wie die tot alser suakeliker wijsheit come-
wil die moet van uode eerst mit alre wijsheit die
eerste wercklike wetenheit uerwennen. Want werke-
like wetenheit mach men sonder suakelike wijsheit
hebben. Mar suakelike wijsheit mach men sonder
wercklike wetenheit in gheene wijs besitten. Want
het sijn sommighe grade also gheordimert dat die men-
schelike oetmoedicheit tot hoghen op thinnē mach **ij**
Ende ist dat alse grade malcander volghen als wi ghe-
seit hebben so mach die mensche totter hoerheit come
dacr hi upuumermeer toe comen mochte waert dat hi
ten eersten graet after het. Hier om die inder ieghen
woerdicheit gods op thinnen wil. hi arbeit te siervghe-
ues ist dat hi die ghebreke niet en sinuet. Want die
gheest gods vliet den gheuen seiden ende en sel inden
lichamen dat den sonder onderdanich is niet wonen **ij**

ij

Dese wercklike volcomenheit staet in twe maniere
Die eerste is dat men die natuer van allen ghebre-
ken. ende wat medican dacr toe hoort bekenne. Die
ander is dat men die grade der doechten also onderseide
ende dat onse gheuoede inder doechten volcomenheit
also gheschiedet staet. datten den doechten voort an mit
gheuelde noch mit bedwanghe niet en diene. Mar dat
tet inden doechten gheuoedicht gheuoert ward. recht
als in sinen eyghenen natuerlike goede en den hoghe

enghen wech mit ghenoechlicheden op dinnē. Want
ho soude iemant dat wesen inder doechden die die ande-
gheit inder werckeliker wetenheit is. of die iūburghe-
heit der gheesteliker hemelscher dinge. die in den hoch-
sten grade der sineliker wijsheit ghelegghen is ver-
crighen moghen. die die wortte sijnre ghebreke nie-
en heude. noch en pijnde wt te wden. Want ho soud-
penient hoghe climmen die op dat slechte niet wan-
deren en can. In twee manieren salmen arbeide die
ghebreke te uerwinnen. en om die doechden te uertri-
ghen ende dat niet wt onser ghissinghe. Mar van des
gheens sentencie die daer sprac. sich huden heb ic di ge-
set onder dat uolt. ende ouer die rike dattu wt vden. en
uerderuen. en uerthoen. en uersciden. en sichten. en
planten selste. Inder uerdrinen der ghebreke seit hi van
vier manieren. ende inder plantinghe der doechden en
seit hi waer van nien. als van sichten en planten.
Hier in merctmen dat die oude gheuoentlike onuer-
der natueren veel arbeitliker is te uerdrinen dan die
doechden sijn weder te planten. m

Dese werckeliker wetenheit die aldus in dese twee
manieren ghelegghen is wort in niemgher wijs ghe-
deft. Want die sōninghe soeken die puerheit des des heite
mit alre uilichheit in die heimelike woestine. als hier
uoorijt helias. en helzeus en in onsen tiden sinte antho-
nius. Ende vele ander die onsen hē god in die stille woesti-
ne hard heymen anhengghen. Die sōninghe soeken mit

alre sochtuondichheit in gheselschap der broederen haren
tijt te leiden. ende die te helpen stichten. als die abt iohā
ues die een groet gheselschap ingaderit hadde hier na bi die
hi regierde. Ende sōninghe ander manne die wi kenden na
der seluer meninghe te wesen. ende triken deden ghetijt
den apostelen. Die sōninghe pyniden hem die gasten te
ontfanghen ende dat minnen wert hem te bewisen.

Daer abraham die patriarche ende loth den heer beha
gheht in waren ende nu tot die heilige macharius die
een man van sonderlinghe sachtmoedicheden en tydsā
heden was ende regierde een gasthuus bi alexandrien
also dat niemant bouen hem in al die woestine te reke
nen was. Die sōninghe uertaelen die sielen te dienen
die sōninghe troesten die bedructe ende die elendighen.

Die sōninghe leren die ongheloorde. die sōninghe sijn ghe
set op die aelmoese te gheuen. Ende een ighelike nae **uuerichheit**
sijnre minne wort onder die grote mannen gheuerkent.

Hier om ist enen igheliken mit en noet. **V**
dat hi die wise ende dat opset mer hi toe gheuoepen
is intier ghenaden gods die hi mer toe ontfanghe he
uet. utitelic dat begonnen wert totten volcomen eynde
brenghen moghen. ende naen ander lude wechden sel hi he
uerwonderen. ende prisen die elc in sinen gract. **N**aech
dat hi eerst noot ghenomen heeft daer en sel hi in ghee
re wijs of seiden. Ende merken als sinte pouwels seit
dat die heilige kerke mar een lichaem heeft en veel le
den. ende elc lit sijn sonderlinghe ghenade onder seiden

uanden anderen. Dat een lit heeft die ghenade der pphenen
ontfanghen. dat ander die ghenade te dienen. somich te
leeren. somich te uermanen. **S**omich mildelic te gheuen.
Somich veel outfarin harticheit te hebben. **S**omich soch
uondicheit uoer ander lude te draghen. Ende dat een lit
en is niet shuldich. die offcie an te nemen dat den andere
lede beuolen is. **W**ant die oghen doen der handen wer
uich. noch die oren dat die voeten beuolen is. **E**n hier
om en waren si niet alle ppheten. noch alle apostelen
noch alle leiers. noch alle dat si minsten deden. noch
alle en spraken si niet mit allen tonghen. **M**ar elc had
sijn sonderlinghe ghenade ontfanghen. **vi**

Soe wie wi sinen weghe daer hi wt heropen is en
die hi uoerghenomen heeft. niet te recht ghesou
diect en staet. als hi alrehande doechten in andere men
schen hoort prisen. soe wort hi daer of beueghet ende
wil hem rechtevoort volghen daer die menscheleke
cranchheit in arbeit te uerghcefs. **W**ant het is omo
ghehic dat een mensche mit allen uoersenden doechten
uertiert soude moghen warden. Ende wil hi veel wi
sen volghen soe sel hi ghiene wise recht moghen
doen. **W**ant soe wie veel ambachten leeren wil die
en sel ghiens ambachts goet meester werden. **H**et si
veel weghe die tot goede leiden ende daer om sel een ighe
lic biden weghe die hi eerst noot ghenome heeft. op
dat hi daer in volcomen worde totten eynde toe in bli
uen. **W**ant die onghesadicheit des harten plegget

* Die abt iohānes sel

ten mouit in sinen voortgauc groten schade te doen
Het sijn veel dinghen die die een mensche **vi**
 wel te recht tot sinen oerbær doet dat sommich
 ander harde auentuerlic waer woude hi dat selue vol
 ghen als wi nu enen exempel hebben dat die abt iohā
 nes te uertellen plach. om te uerwonderen en gode daer
 of te louen. **M**aer dat exempel niet te volghen. **H**et qua
 cens een man in waerliken clederē totten uoerleiden
 abt iohannes. ende brocht hem wat vā sinen vrichte
 maer vant hi enen man ghebonden bi die swaertlic
 ende die viant hadtet hem berouent dat hi nimmerme **vādē blatt**
 re om des abts uernamughe. noch ghebodes wille **besetē was**
 uten beseten lichaem gaen soude. **M**aer doe dese man
 inden waerliken schme quam. was die viant uer
 uaert ende seide lichtelc van daen. **H**ier in uerwonder
 de hem die oude vader niet luttel ende also veel te meer
 dat hi alsulke sonderlinghe ghenade in dien waerlike
 man uernam. **E**nde began hem van sijn oefeninge
 ende van sinen leuen te onderuraghen. **H**i antwoer
 te dat hi waer een waerlic man ende inder echtschap
 an enen wnic ghebonden. die heilighe vader dattet **dorchte**
 sijn een man van groter ghenaden was ende vraghe
 te naerstelic wat sijn hantieringhe plach te wesen.
Hi seide hi waer een grof ghebuer ende plaghe daghe
 lix uut sinen handen winnen daer hi of leuede ende en
 wilde niet dat hi yet goets plach te doen. **A**n so wāner
 hi des morghens vro te uelde ghinc om sinen arbeit

hoer

te doen **O**f des auonts thuns quam plach hi altoes ind'
kerken te gaen. ende gode te danken. ende te bieten om
sinen daghelic broet. **E**nde altoes plach hi gode van si
nen vauchten te oeferen eer hi schie daer of at. **E**nde so
wanneer hi sijn offen doen ander lude toern plach te
leiden plach hi hem moude toe te bruden op dat hi me
ment ghenen state en dede. **E**nde doe die onde uader doct
te dat al dese antwoent niet ghenoech en was assulke
machyt mede te uerrighen den viant wt te werpen.
brocht hijt hem mit wraghen ende mit ondersoeken
alsoe nae dat die man daer niet uerbi en mochte. **S**i
began hem te segghen. hoe dat hi ouer elf iaren. doe
hi gaerne een monnir hadde gheweest van sine ou
ders mit gheueide ghedwounghen was een wijf te
nemen. **D**aer hi sonder penients weten als mit sijn
suster mede ghelouet had. ende in reinicheit behoet
toe die onde uader dat wert ghehoert had wort hi uā
groten uerwonderen beweeghet. **E**nde seide openbaerlic
tatte viant die hi niet uerdruen en mocht wel mit
rechte noer assulke mans ieghemwoerdicheit moeste
ruinen. **D**ant assulke wert was in sijne ioghet vre
van hem. ende noch en dorste hijt in sijne ontheit van
uelsen der reinicheit niet bestaen. **E**nde al wast dat or
abt iohannes dit wert mit groten inuonden prijsie
Nochtant en dorste hijt niemant raden te besoecken. wāt
hi wist wel int veel dinghen vanden sonighen wel
ghedaen worden. die sonighen andere uerselic wāt

te beghinnen. **H**et en is alle menschen niet moghe
lic te uertighen. dat die heer den soninghen mit son
derlinghe ghenaden ghegheuen heuet. **VIII**

Hier uoer hebben wi gheseyt hoemen die werke
sake wetenheit in menigher wijs puyt te uerti
ghen. Nu willen wi voort nauder smakehken wijs
heit sarnen die daer in twee manieren ghedeelt is
als die wise man seit. alle die huns ghenoten sijn mit
dubbelden cleeren ghecleet. Die eerste manier is die histo
rie te uertellen nader letter als ghesact is als sinte pou
wels op eenre stat spreect. hoe dat abraham twee kinde
ren hadde. een vander eygheure deernen. dat ander van
der vrier. vander diernen was naden vleische ghebo
ren. vander vrier ouermits der beloften. Die ander ma
nier vander smakehken wijsheit is gheestelc. Almen
die woorde der heilighen scrifturen tot enen anderen
sijn treet dan si luden. Want sinte pouwels seit daer na
dat die twee abrahams kindere. sijn die twee testame
ten. Of alment noch hogher vander hemelscher hei
lichheit uertlaet als sinte pouwels daer na in brenghet
ende seit. dat ihesu dat daer bouen is. is vrie en is onse
moeder. Of alment nae sedeliken doechden ende wijshe
den beduut. recht of men bi desen twee testamente uer
staen woude. die werckelike wetenheit. ende die sma
kelike wijsheit. of dat men bi ihesu. of bi syon uerstaen
woude die sielen des menschen. als die pphete seit. ihesu
loue den heer. syon loue dinen god. Of wil wi dese vier

manieren in een te gader brenghen. so moghen wi bi ihesu
vier dinghen merken nae der historien soe ist een stat daer
die ioden in woenden. **N**aden anderen sin soe ist die kerke go
des die inden hemel onser aere moeder is. **n**aden vierden sin
des menschen siele. die diuynl onder dese name nauden heer
ghelastert is of ghepaset wort. **¶**

Hier om wildi totten lichte der gheesteliker wijsheit niet
wt uernietelieden. mar wt minnen der beteringhe co
men. soe pijnt w die salicheit te besitten daer of ghelareuen
staet. **S**alich sijn die reue van herten want si sellen god
sien. **E**nde wil di totter wijsheit comen daer die enghel gods
daniel of seide. **D**ie mer gheleert sijn sullen blinken als een
claeheit des firmaments. **E**nde die veel mensche totter ghe
rechticheit beuoden. die sellen wesen als die starren in die
ewighe ewicheit. **S**oe moet ghi behouden die nutticheit die
mi nu dunt dat ghi totter heilighen scrifturen hebt. ende
haest w die werkeike wetenheit eerst in te willen te uer
nighen. want sonder die als wi noorghesproke hebben
en machinen der wesenker puerheit der smakeliker wijs
heit niet ghenaken. die die ghene nae veel arbeides noor
hoor loen ontfanghen. die niet alleen van ander liden
woorden. mar van crghenre volcomenheit gheleert wor
den. want si ontfanghen die verhandelheit der ewen go
des niet uten woorden. **M**ar uten inrichten der werken.
Ende als alle die pasten gheroket en uerduuet sijn.
moghen si valic mitten pheet segghen. wt dinen ghebo
te heb ic verstanden. ic sel louen ende verstaen inden ou

beuulden weghe. Want die sonet en verstaet dat daer ge-
sungen wort die inden onbeuulden weghe inden noot-
ganc des pueren harten arbeit. Ende daer om wil ghi den
gheesteliken wysheit een heilich tabernakel in uwen
harten bereiden. Soe purgieret u eerst van alle ulechte-
ren sonden ende socht u onduchheit deser werelt. Want het
is onmoghelic een siel die mit waerliker sochtuondis-
heit beuulert is. Die stane der suakeliken wysheit
te ontfanghen. of een moeder der gheesteliken sinnen
te worden. of die menighe der heilighen scrifturen te
onthouden. Ende daer om du iohannes die een ionc-
man biste. di behoert inden eersten alre meeste te ont-
houden dat ic di segghen sel. Wilstu dinen arbeit en
dijn begheerte die du inder heilighen scrifturen heb-
te. niet ydelic verhefen. dattis dattu bouen allen din-
ghen dijn mont spaerste. en niet veel woorde en he-
ueste. Want ditis die alre eerste nigrant der werke-
liker wetenheit. Ende dattu alder onder uaders lerninge
en sentencien mit uerstigher harten. en recht als
mit euen stonnen monde ontfanghest. ende uilich
die in dijne harten begrauet ende haesten di dat
uele meer te doen dan te leren. Want in allene dat te
leren is die scadelike pael glorie ghelegghen. ende in dat
doen sel die vrucht der gheesteliken wysheit wassen.
Ende so waanneer du mitten ouden uaders inder colla-
nen biste. en seltu ghen dijn nootbrenghen noch
uinghen. dan daer di onderlaet ghebreect of daer di

die noet toe diuinghet te weten. **A**ls die sonighe van
lechten ptehe gloriën hem vensden of sijt niet en wil
ten. **E**nde maghen dat hem te voren wel ton dith was.
Want het was hem onmoghelic die gauen der gheel
teker wijsheit te ontfanghen die om der mensche
lof te uerrighen inder heilighen salsturen arbeit. **E**n
soe wie nathier passien ghebonden is die moct na noet
mit anderen ghebreken ende sonderlinghe mit hou
dien ghebonden bliuen. **E**nde is hi also inder werke
liker wetenheit ueder gheworpen. soe mach hi die
sinakelike wijsheit die daer wt ghebozen wort niet
uerrighen. **D**aer om wes altoes suel te horen en mach
te spreken. op dat uan di niet en ghesae dat salomoen
seit. **S**ietstu enen man die suel uan woerden is. so isser
meere hope tot enen dwalen mensche dan tot hem.
Ende ueruet di niemant mitten woerden te leren dat
hi te horen mitten werken niet bewijst en hebbe. **A**ls
ons inden exempel ons heren bewijst staet die eerst
began te doen ende nae te leren. **E**nde wachyt dattu uan
dier lude ghesael niet en word se. mer inden euāgelie
of ghescreuen staet. so wat si u segghen dat onthout
ende doet. **W**aer nae horen werken en wilt niet doen
want si segghen ende doent selue niet. ende binden
swaer ende ondrachlike vorden te gaderen ende legghese
opten menschen stouderen. **W**ar si en willen se selue mit
haren vingher niet roeren. **W**ant dat die gheue die een
dat minste bor vrechet. en die menschen alsoe leert die

minste in hemelrijt gheheten sel werden. **S**oe ist te ducht
ten datte gheue die veel groter ghebode uersunnet ende
nochtant hem uermet te leren. dat hi minste niet in he
melrijt. **M**an die meeste in die helle sel wesen. **D**aerom
moetstu di wachten. dat tu in dat leren der gheene ex
empel niet en uolleschte. die die doetheit der disputern
ghe ende die toculocinghe der woerden uertuyghen heb
ben. **A**lso dat si al dat si willen aertlic en oueruloedelic
mit woorden wt baren conuen also datmen wane dat
si alre gheesteliken wijsheit onderscheit hebben. **N**och
tant dat si van haeren aensen ende van haer inrichen
liet en weten. **D**ant het is een ander dinc conste des
monits ende schijnsel der woorden te hebben. **E**nde het
is een ander dinc inden aeren. ende inder iusticheit ende
inden meighe der heuvelscher woorden te treden ende die af
grondighe uerbuinghen heuvellicke saanen met en
pueren oghe des harten te scouwen dat gheen mensche
like leuighe. noch werelike wijsheit gheuen inach
Maer dat alleen die puereit des harten ommet mlich
tinghe des heilighen gheests pleghet te uerdienen. **K**

Wiltu totter waerhinghen wijsheit der heilighen
scrifturen comen. **S**oe moetstu uow alle dinc ten ceis
ten die onbewegheleke oetmoedicheit des harten hebben
want het is onmoghelic die gheestelike wijsheit anders
te uertuyghen. **D**aer nae soe moetstu di pinen als alle
sochoudicheit en aertliche ghedachten wt ghedrene
sijn. dat tu di stadelic ende conpetic totter heilighen

scrituren gheueft. hi en dijn ghemoece die augheto ge
hebbe. ende gheformet recht als tot eenre ghelikenisse
hoors selues. Ende dan salstu vander ghedachten der
heiligher scrituren een arke des testaments maken
daer die twe tafelen des testaments onden. ende des nuwe
testaments in syn. Ende een gulden manne daer dat he
melsche broot in was. dat is een puer tem gheuech
nisse. daer die gheestelike sinne der ewigher hemelscher
soetheit ende der enghelen broot in onthouden wort.
Ende aarons wode dat is des waerachtighen ouerster
biscops ons heren ihu xristi salighe banier inder
ouersterliker memorie altoes groen bliuende. Want dit
is die wode die nae dien talle vander wortel velle of
ghesueden was. ende ghedoot uede leuender weder te
line wort. Al dese noue sacren dinghen worden mit
tween cherubinnen dat is mitter historien en mitten
gheesteliken sinnen daer of bedekt. Want cheru
bin bedint volheit der wijsheden die die arke des
heeren altoes sel bedecken. ende van alre inbreken
ghe gheesteliker boesheit beschermen. Ende soe sel di
nen herte niet alleen inder arken des outen testame
tes. Maer oec mede inder praesterlike conuincie ghe
uoet werden. Ende sel oornits die ouermachtige be
gheerte der puerheit van gheesteliken dinghen recht
uerslonden worden. ende ueruoelen also des biscops
ghebot. Dien gheboren was uter heiligher stede niet
te gaen op dat hi niet en beuleke die sanctuarie

gods Daer sijn harte daer die heer ghelouet heeft al
toes in te wonen. daer hi seit Ic sel in hem wonen ende
wandelen onder hem. Om twierhant sake sijn sijn sta-
telic die ghedachten inden heiligher scrifturen hebben.
Die eerste sake is men verdriester d'innige ghedachten en
quade minne mede. Die ander sake is al vermaetnise
ten eersten met ommits tattet ghemoeft in dier tyt
mit ander om gheen betoemert is. op een ander tyt als
hi hem daer ieghen bereit en ledich maect en sonder
linghe meer stilheit des harts so selse hem daer hi
noet ghehouden worden. **KL**

Nae dien dat die veruuringhe ons ghemoeft oner-
uunt der uorsproken nuticheit wasser so sel oer
dat aensicht der heiligher scrifturen inuuet worden
ende die scoenheit des hemeliken verstaens sel recht mit
ten voortgaende menschen voort gaen en op wassen.
Want onder ontfantheit der menscheleken Sinne. so **ghedachte**
pleghet haer die ghedaente der heiligher scrifturen
te saken. Also dat si den vleischeliken mensche aertsch
ende den gheesteliken menschen goetlic schijnt te wesen
Ende al schijnt si den soninghen eerst in grof en slegt
te wesen en recht mit heele verdriestert. daer nae
inden voortgaen so en moghen si haer subtylheit niet
begripen. noch haer bleuende schynsel liden. Exem-
pel van een ghebode daer wi alle die ander hemelsche
ghebode nae onser maten in moghen merke. Daer
maet ghescreuen in moyses ewe. du en seeste gheen

onsuuerheit doen **E**en waerlic mensche die noch mit
 vleischeliker passien ghebonden is verstaet dat en scrivet
 dat naden ghelude der letteren **E**nde ander mensche die na
 dier onpueitheit gheueken is **d**at en scrivet dat niet alle ^{die}
 ne naar hi gater mede uoder in. dat hi afgodie ende
 hei denische wise. ende wichlinghe. ende der manen ende
 der planeten loep. ende al dat die puerheit des ghelo
 ues beulecten mach dat hout hi in somme harten een
 onkruusheit te wesen dat uerboden is. **V**an desen on
 kruusheit wast dat onse here ihesu berispte ende sei
 de **I**n allen hoghen beighen ende onder alle tackighe
 bome hebmi onkruusheit ghedaen. **L**aet my comen die
 waersaghers ende die wyghelaets die inden staten pla
 ghen te sien. ende die toecommende dughen daer wt te
 boetscappen. ende behoudende den gheest der onkruusheit
 heeft se bedroeghen ende sin uan horen gouden ghescei
 den **H**ier nae volghet een reer onkruusheit. die ind
 ioden wichlinghe plach te wesen **D**aer sinte pouwels
 of seit. ghi neemt der daghen waer. ende der maenen
 ende der tiden ende der iaren **I**c duchte dat ic te uergherto
 in w'arbeit heb **S**oe wie dat daer uel hadde sonder
 twiuel onkruusheit uan xpo ghedaen **E**nde en iudicant
 uan sinte pouwels niet te horen **I**c heb w als een reyne
 maghet enen man ghetruwet w xpo te bieden **E**nde ic
 duchte also als dat serpent eua bedroech dat w sinen
 also uerderuet sel warden uander snijpeltit die in xpo
 ihu is. **H**ier nae volghet noch een vierde onsuuerheit

in

starrēt

+ ghe

dat is dat ouerspil des ^{on}gheloues Daer die apostel of
seit. ic weet wel datten gripende wotne onder u come
sellen als ic uan u ghesceiden bin ende sel u niet sparen
Ende wt u seuen sellen manne opstaen ende spreken uer
keende dinghen ende sellen discipulen nae hem leiden. Hier
nae volghet noch die vijfte ende die subtylle onkranscheit
die hem daer uoer hoeden mach die hoede hem ende dese is
ghelegghen inden diualenden onnutten ghedachten Want
met alleen die leike. maer oec mede die ledighe ghedaech
ten. hoe clein dat si uan gode schynen te leiden. nochtant
sin si uan enen volcomenen manne alsoe onreynne onsu
uerheit gherekent. **xij**

Germanus doe ic dit hoorde wort beueghet ende seide
al swaerlic verlichtende. van dat ic nu ghehoort heb
bin ic meer verghanghen dan ic te uoren was want uoer
uan dat ic uoer nits ghehoort heb uan waertiken histo
rien of uan striden. of uan meinghetande ander onlede
die ic ghehoort of ghelien heb Daer wort mi alsulken
beelde of vor ghehouden dat mijn ghemoede inden ghe
bede also hinderlic is Als ic mijn ghesichte opwaert stue
ren sel. dat is mit gheuen daghelixen sacien uerdrunen

Destros uan dien seuen dinghe **xij** can
die di dese moeylicheit doet mach di een snelle ende
een haestighe meditin of comen In tattu die selue uir
ticheit die du inden waertiken historien hadde in die
studieringhe der heiligher scrifturen nu voort an wilt
setten Want dat ghemoede moet van node inden parlen

historien becomert bliuen thent hem wat anders daer
voor ghegheuen wort. **D**at menschelike ghemoele en
mach hem tot allen ghedachten niet gheuen. ende daer
om soe moctet hem daer in op gheuoert is. altoes betrou
nieren ende daer waers gauen thent tattet hem tot gheef
teliker utiliteit ghene. ende sijn toewilicht daer toe make
Op datte smaekelike wysheit in di ewich gheuesticht
worde. ende du haer nae uergandiker wise voort anmer
en ghebruuse als die ghene die se niet mit haeren arbe
ten. **M**an wt inreiden woorden niet neghen liebbem
Ende op dat si in dyn in ghedecupte recht uolcomen
begrauen ende ghesmaect worden. **S**oe moctstu di mit
alre naerichheit wachten al hoorstu wat in rolladen
of in sermoenen voortbrenghen tattu te horen wel wil
te tattu dat niet uerdrietelc en ontfanghet noch en
uersmaecte te horen alse recht. **W**ant di niet nuwes
uoot en breunt. **M**aer tattu dat mit sulker gheuechheit
allinen die begheerlike woorde der salicheit
mit oren suldich is te horen of mit monde suldich
is te spreken. **W**ant al worden die woorden der hei
gher scrifuren diuyl ouerhaelt ende ouertoghen
nochtant en mach die salicheit daer of eenre zielen die
nae rechter wysheit toet niet nemermeer een walghinge
maken. **M**aer taghelix ontfanghet sise niet als oude
man als begheerlike nuwe woorden. **E**nde hoe dat si
se dicker hoort hoe dat sise begheerliker horen ende
weider wtspreken sel. **E**nde een waerheit dake te horen

in dine
herten
vestelste

vasticheit

maect alsulken sielen een seker verthoet ende ghen
uerdaet. Want het is den verlaenden ende den honerdi
ghen harte een openbaer luttelken ist dat hem die sta
dighe medinn der salgher woorden dijnits ghevoen
licheit uerdaet. maect als die wise man seit. Een
uersaet siel treedt op die honich raten. mar eenre hon
ghengher sielen sin bitteren dinghen soete. Ist dan
dit uureht ontfanghele ende in dat hemelut digne ghe
moeds uerberghet en mit enen heymeliken swighe
beleghele. Hoe sel dit uten uate dijne borsten als
een leuende wehrukende roeke die daer naan gheuele
des lins ende naan onthet der linsanheit wel gheuele
is uoort wt ghebaet worden. Ende sel recht als een
ewighe fontein uten aderen der besothheit door die
nette ruieren der dochten uten afgront dijne harte
vloeien. Ende dan sel in di ghesaen dat die wise man
totten gheuele die dit mit werken bewijst sprac. Dinc
dat water wt dinen vaten ende uter fonteynen dijne
putten wt dijne fonteinen lach di dat water wt vlo
ien. ende in dinen straten sel dijn water lopen. ysaas
du sulde wesen recht als een nat uochlich hof. En recht
als een fonteyne der wateren. daer ghene waters ghe
breken sel. Ende in di sellen ghesicht werden die woel
men der werelt. Ende selde die fonteynen der gheslach
ten inwerken ende di sulde hieten een stichter der minen
of doende die toepade der quaetheit. Der sel di toe comen
die salicheit daer die selue pphet of seit. Die heer en

sel voort an dyn leer van di niet laten sciden. Ende dinen o
gheuen sellen dinen meester sien. ende dinen oren sullen hoere
dat woord des gheens die di after ten rugge uermact.

Dit is die wech wander hier in. ende niet te rechterhant
noch ter lichterhant. Ende aldus sel ghesien dat niet alle
ne alle aenwysinghe ende ghedachten des harten. Naer
oer mede alle wtwaanderinghe. ende omecloppinghe der ghe
dachten sellen di wesen altoes een heilighe ainhalinghe

Hier ouen gods **xiii**

It is onmoghelc als wi ghesat hebben dat enich ou
besocht mensche dese dinghen soude moghen bekennen
ende voort ander lude leren. Want die niet ontfandic is
wat te ontfanghen. hoe sel hi brauacem worden dat voort
wille leuen. Ende int dat hi hem des vets uermiet te leue
dat hi eerlk aldus ontfanghen niet en heeft. sin lerning
sel sonder twiuel ommte ende ouerachtich wesen en niet
uorder dan totter menschen oren moghen comen. Ende
die onwuchbaer onedelheit die wt uermetelheid comt
en mach die harten niet beuoren. Want het en comt niet
scat der goeder consaennien niet. Naer wt ydele uermet
telheit. Ende het is onmoghelc dat een onreine siel ho seer
dat si pijn. gheestelike wissel soude ueruyghen. Wat
niement en doet edele sake noch conelike drant in enen
ourem vat. Die welriekende nure wort lichteliker uer
uyghet van een onreine vat. dan een ourem vat van naer
uerbeterit wort. Want dat reine wort lichteliker ontreint
dan dat onreine gheueinicht mach werden. Also int nure

uate ons harten het en si dat dat alre eerst van alle onre-
micheit ghepungheit worde het en sel die salme ter benedyn-
ghe niet ontfanghen. mer die pphet of seit. als een sal-
me inden hoefte die daer weder daelt inden baerte in aarōs
baert die daer weder daelt inden soem van sinen clede.
noch oec die gheestelike wysheit. noch die wtsprake ter
scrifueren die daer soet syn bouen hoinich ende hoinich
raten. en mach hi niet onbeuelt houden. Want wat me-
te delinghe is der gheestelikeheit mitter boesheit. of wat
gheselschap is der duisternisse mitter lichte. Of wat ghe-
lyc is tusschen xpusus ende beual. **xv**

Gemmaus dese sentencie en schijnt op ghenen proce-
dure reden te staen. Want het is openbaer dat al die
ghene die dat gheloue xpi niet ontfanghen en hebben
of die dat mit ongheloue in breken willen dat si onmen-
van heiten syn. hoe coemtet dat vele ioden ende veel
onghelouinghe. Ja veel ghelouinghe menschen mede.
die mit menighen sonden betōmert syn hem iūmeten
dat si die groetheit der gheesteliker leringhe ontfanghe
hebben. Ende i veel heiligher mannen wies harten van
alre sonden uledken ghecomt syn hem mit puerheit
des simpelen gheloues laten ghenoeghen. Ende en wete
uander heimelicheit der uerburghene consten niet. ho-
sal dan dese sentencie te verstaen wesen. datter niemant
gheestelike wysheit en ontfanghet dan die alleen puer

Van heiten syn. **xvi**
Restos van desen ondersceide vraghen si worden

die alle die uoersproken woorden naendermoorgaend
sententien te rechte niet ghemeyt en hebben. **W**i hebbe
gheseyt dat alduslanighen menschen alleen een conste
ter disputieringhe ende een soen ghedaente des uerspre
kens hebbens. **W**an dat si inden aeren der heilighen
scrifuren. ende in die heinichheit der gheesteliker sin
nen niet in gaen en moghen. **W**ant die waerachtige
wijshheit en wort en wort van menich dan van een
waerachtighen of enaren gods beleten die du uolt
yuer niet en heeft daer die yphet of seit. hoordwase
uolt die daer ghien harte en hebste. **G**hi hebt oghen
ende siet niet. ghi hebt oren en en hoort niet. **E**nde op
een ander stat daer ghescreuen. **W**an in die wijsheit
uerworpen hebste. soe sel ic di uerwerpen want in di
priester soep niet ghebruken selste. **W**ant in xpo alle
die soatten der wijsheit ende der wetenheit uerborge
is soe sel in die xpm uersma. **E**nde so men en te vma
of die hem blasphemiet als in en gheuonden heeft
of die dat horen gheloue mit onreine werke beulet
liet. **H**oe sel die die wetachtighe wijsheit uertrighe
Want die heilighe gheest uiet den gheuensten en
sel niet wonen inden lichaem dat ten sonden onder
gheworpen is. **H**ier om en machmen totter gheeste
liker wijsheit niet comen anders dan als een der pro
pheten merckelc bewijst heeft daer in seit. **S**aget u
tot gherechticheden. ende maect die hope des leuens
uersucht in dat licht der wijsheit. **E**erst salmen saye

totter gherechticheit dat is totter werkeliker volcomen
heit mitten werken der gherechticheit. Daer nae selme
maven die hope des leuens dat is die vrucht der gheef
teliker doechden mit enen wt drinen der sonden te uer
graderen. Ende also moghen wi dat licht der wijsheit uer
lichten. Van deser ordinaantie naet inden psalme ghescreue
salich sijn die onbeuilete inden weghe die daer wanderen
in die eue ons heren. Salich sijnse die sijn ghebode onder
soeken. Ende daer nae. salich sijnse die daer wanderen inde
weghe. Naer eerst seide hi salich sijnse die daer wanderen
inden weghe. Hier mede bewijst hi claerlic. dat niemant
comen mach die ghebode gods te ouden vinden. Het en si dat
si eerst inden weghe xpi mitten werkeliker volcomenheit
onbeuileet uoort gaen. Daer om hebben dese daer du of
gheleit hebste die wijsheit des onuerchten naems daer si
te pouwels of seint. O thymothei behoede dat di beuolen
is. ende sauwe di eidel muheit der woorden. en die weder
settinghe di wijsheit der ualscher namen. Van desen die
daer een beelde der wijsheit schijnen te uertughen ende
uanden gheuen die die heidiche scriftuer in hare memo
rie waerdelic uertughen ende die uerscheleke sonden
nochtant niet en laten. Daer spreect die wise man mer
telic of verlyt als een gulden rint an die oren der luden
alsoe betaemt enen onsedighen wine der scoonheit.
Want wat baten dat yement die aertheit der hemelsch
woorden. ende scoonheit der toeliker scriften uertughet
in dat huse mit onreinen werken onder die aerde graue
hi en seide mer eerst salich sijnse die die
ghebode godes onder soeken :-

oüwits syn onkynsche leuen te beuelcken en dan ghe
stiet dat si daer mede niet gheert man ongheert of
wort. **W**ant dat lof niet scoen en is indes sonderis mot
als die pphet seint. **W**aer om ouertelstu mijn gheert
tichheit ende neenult mijn testament in dijn mont sach
stu enen dief du liepste mit hem ende natten ouerspe
lers uerteerstu dyn goet. **D**an aldusdanghen mensche
die die irse gods aadels niet en besiten. daer of ghe
sacuen staet. die irse des heren is leinghe en wint
seint die wise man uertiecht wat baet den onwissen
tydoem. **E**en mensche die van sinne herten ghekeert is
mach die wijsheit niet besiten. **D**an die wereliker
wijsheit die mitten vulluste der vleischeliker sonden
beulet wort. so wort dese waerachtighe gheestelike
wijsheit also verre uerscheiden. dat mi weten dat si in
sonnighen onghelerden menschen die niet ael spre
ken en wonden wonderlic gheue. **D**an en in
den apostolen ende in veel ander heilighen mannen
daerlic bewisen mach. die inden ouerste ele der ier
re philosophen ghien uermoghen en hadden
bouen hem onder die waerachtighe wijsheit der
gheesteliker wijsheit. **D**aer inden apostelen wert
of ghesacuen doe si saghen sinte pieters en saul
ians stantachtichheit ende inmanen dattet mensche
waren sonder letteren en onghelert doe uerwon
derden si hem. **E**nde hier om gnetet di ter herten
dattu tot hoome onuergaufiner gode toke come

wilt. soe arbeit ten eersten mit allen uide tattu uande
 heit puerheit der reinheit uertrigheste. **W**ant niemāt
 daer noch die vleischelike passien ende sondinghe daer
 onsuuerheit in reginet en mach dese gheestelike wysch
 uueruen. **W**ant in dat goede harte sel wysheit rusten **Die:**
 ende die gode ontfiet sel wysheit vinden mitter gherech
 ticheit. Die selue ordinaunce leert ons die heilighe apol
 tel daer hi seit. in waken in vasten. in reinheit. in wys
 heit. in lausmoedicheit. In soetheit. en in een heilige
 gheest. In onghenuesde minne. In deser ordinaunce der
 twechten wil hi ons leeren tamen van waken en van
 vasten toent tot uueruen. van reinheit tot wysheit
 van wysheit tot lausmoedicheit. van lausmoedicheit
 tot soetheit. van soetheit tot den heilighen gheest
 van den heiligen gheest tot onghenuesder minnen **tote loen:**
Du uer als ordinaunce aldus totter gheesteliker wys **der**
 heit ueruen wilt. **D**an en setstu sonder twiuel als wi
 gheseyt hebben gheen onvruchtbaer noch onsturinghe leuwyse
 naer een leuende vruchtbaer leuwyse hebben ende dat
 saet des salighen woorts. **E**nde soe waer dat uandi in die
 haren des hores gheuoruen wort. **D**aer seit die naolge
 de milde reghen des heilighen gheests vruchtber maken
Ende dan sal als die pphet seit dijn saet reghen worde
 gheuen. soe waer dunt inder aerden saende. **E**nde dat bro
 ot der vruchten van dier aerde sel niet en vruchtber wesen **ditte:**

Wacht oec alstu in dinen ouden daghen **xvii**
 leuen selste tattu uoor mits mit arbeide en mit ond

· vladt

uuden uerneghen hebste dattu uander idelre glorien niet
· verbeter en w ordte den ouerinen menschen in te dringe
· dat si niet waerdich en sijn te begripen **D**at he wise ma
· oec uerboden heeft daer hi seit. en wilt den ongherechti
· ghen totten gherechtighen mans weghen niet leiden
· **N**och en laet di uander sathet des buurs niet bedriegē
· want den diuasen en uoderen die weelden niet **N**och
· het en behoort niet die wijtheit wt te storten daer ghe
· lanne en sijn te ontfanghen **H**et is meer een onweten
· heit te rekenen want en hant laneytten sel uan ghe
· nen woorden verbeter worden. en al uerslaet hij hi
· en sels niet uolghen **E**nde en wil niet spreken inden on
· wisen lude oren. op dat die wise lude om leringhe niet
· bespotten. ende ghif den honden dat gheheulichde niet
· **E**nde en werpet w mangaretten niet uon ten uertien
· op malse mit horen uorten niet betreden en hem onthe
· ren ende scozen w **A**lons uidermen alout doringhe lude
· die uerburchenheit ter gheesteliken sinen wijthe
· bedechen ende scryghen mitten pphet **I**c heb dijn leringhe
· in mijnre harten uerburchen op dat ic di niet be
· sondichte **M**aer du moghest licht segghen en wien
· schinen die sannaenten der heilighen scrifturen aen
· scriffen **D**at leert di die wise man daer hi seit gheest te
· ghenen die in droechteden sijn al dat te drincken daer
· si drincken of warden moghen **E**nde den ghenen die in
· rouwicheden sijn. dien gheuet wijn te drincken op dat
· si haer armoete uergheten ende haers vrouwe niet en

ghedencken **D**at is soe wie van rouwicheden der
 uoorleden werken ende van droevicheden te seer uer
 dructet sijn. dien scenket oueruloedicheit die uolichheit
 der gheesteliker dinghen **D**at is die wijn die des mensche
 harte uerblijdet en uermact die inder wercken des
 heiligen woorts op dat si van te uel droevicheden en
 vander scadeliker wanhopen niet te seer uernedert en
 bliuen die aldusdancich sijn. **V**anden ghenen die in
 lauheden ende in uersinneligheden sijn gheset ende van
 ghienue seicheit haer herten ghepunct en worpen
 staet ghescreuen **D**ie iacq soete ende sonder seicheit is die
 sel in armocden wesen **M**it alre uolichheit wacht di
 dattu om der ielic glorie wille ^{met} den ghenen deelich
 lich worden moghen. dien die pphet louet dat hi sijn **moghelic**
 gheyt niet wt en gaf te woeker **D**ant soe wie die le
 ringhe gods daer die pphet of seit dat si rein sijn en
 inden vier gheprouet **D**in enich lof der mensche wt
 scaffet. die ~~faat~~ sijn gheyt te woeker daer hi ghenē dat **set**
 maer ontant of ontfanghen sel **xviii**

Om twee saken wil en noert die leringhe der
 gheesteliker dinghen niet **D**ie eerste is als die pre
 dicaer onbesochte dinghen mit luttel dinghen gheclue
 ter woorden ten horen leren wil **D**ie ander is als
 die horen boes is ende mit vele ghebreken betoghen
 dat in die salighe heilige leringhe des gheestelikes
 leers mit sijnre uerharder harten niet ontfange
 en can daer die pphet of seit **D**at herte van desen

uolke is verblint ende si hebben swaertit mitten
oren ghehoort. Ende hoor oghen hebben si toe gheslo
ten dat si se mitten oghen niet en sien. en mit haren
oren niet en horen. ende mitten harten niet en istaen
ende bekeert worden. op dat ic ghesont make.

Mar somtijt wortet vander vander vander **xix**
ons hen gods verleent die wil dat alle mensche
behouden worden. ende tot kenne der waerheit co
on: men. dat hi den sonighen die verespelit leuet die
ghenade der gheesteliker leringhe om neel mensche
salicheit verleent. Des ghehys gaf hi oec voortijts
den sonighen die ghenaden den menschen ghesont
te maken. den sonighen den vrient te verdrinen.
daer wi die ander collatie vanden eien tawont of be
ghinnen willen. Want dat wort altoes nachte
ker mitten harten ontfanghen. soe watmen allen
ken sonder alte groten arbeit des lichaems te leren
pleghet. **Hier beghint des abts nemos ii collatie**
vanden werke der waerachghj colla mundaule i capl

Die alle die ghenen des aijonts wotvane
ghinghen wi te gaden als wi gheboenit
waren op een natte siten. ende ierwath
ten naertelic vander collaten die ons dese vander
belonet hadde. Ende doe wi een luttelzijn tijts om
die erwachdicheit des ouden vaders ghesweghen
hadden. hoor quam hem dat swighen onser samel
heit ende seide aldus. Die voerighe collatie heeft

en wonder deden :

belouet dat wi nu die saken ende die waeromme
 der gheesteliker gauen goods souden openbaren die nader
 onder uaders leringhe in daen gheest is **D**ie eerste sake
 waer om dat onse here god die gawe der miraculen gaf
 dat was dat was die uerdiente der heilichheit der heilighen
Ende des ghelyc waren die apostelen ende alse der hei-
 lighen veel die miracule ~~en~~ worden als hem die heer
 beuolen hadde **D**oe hi seide maer die siecken ghesont
 uerwert die doen. reinicht die malaetsche. wort die
 manen wt. ghi hebt te uerghenues ontfanghen. gheef
 tet te uerghenues **D**ie ander sake is om sichtigheit der
 gheueene kerken ende der gheuee die naus synen naem
 int gheloue te maken. so is somtijt somighe sonaren
 ende ongherechtighe menschen ghegheuen die gawe
 miraculen te doen **D**aer onse heer inder euangelien
 of seit. veel seker comen ende segghen tot mi in dien na-
 men **H**ere he hebbe wi in dinen naem met gheprofe-
 tiert hebben wi in dinen naem die vianden met wtghe-
 worpen **E**nde veel miraculen ghevrocht ende dan seit
 hem segghen it en heb ic nie ghekent. scheider van mi
 ghi werkers der quaetheit **E**nde somtijt ghesneet oec
 dat sie siecken die ghevrocht worden. ghen gheloue en had-
 den. dat daer om haer ghelouicheit willen ghen miraci-
 len ghevrocht mochten werden **D**aer lucas inder ewa-
 gelien of seit. ihesus mocht onder hem inder ghen
 miraculen doen om haer onghelouicheit willen **D**aer
 waren oec vele malaetsche manne in iherusalem onder elicho

den pphet ende niemant na hem allen en was ge
reynicht dan naaman sijnus alleen. Die derde manier
van miraculen te doen comt oec wt uersalkinghe
ende bedrieghemisse der bose gheesten als yement
die in openbaren sonden leuet om dat uerwonderen
der miraculen. ouer een heilich knecht gods ghehou
den wort. Ende alsoe dan dat naeuolghen sijnre soude
mede gheinden wort. Ende mer oec in oetmoedighe
wise ende heilighe gheestelicheit onder die iudeen ghe
treden. Of op die ghene die die gauen der miraculen
waent te ontfanghen hebben ouermids houerdie
des heren te swaertliker neder gheborpen worden.
Aloud comtet dat mit aenroepinghe der onbekender
namen daer men ghen docthe of en weet dat hem
comtet die bose gheest in gheueustheden roept. ic ber
ne. ende heeft hem verht of hi wt enen beseten hich aem
uerdreuen worde mer of ghelaeuen staet in een man
moyses boeken. **I**n datter een pphet onder u opstaet
of yement die hem uerniet dat hi een visioen ghesien
ghesien heeft ende u te horen seit dat teyken en dat
wonder datter noch ghelaeuen seit ende het ghesae oec also
nae sinen woerden. Ende seg di laet ons gaen en dienē
ten vreemden goeden. en volghen hem die du niet en
kenste. **E**n hoor des ppheten of des toemers woerde niet.
Daut u heer u god proeft u op dattet openbaer
worde weten dat ghi hem in al in uwer harten en in al
uwer sielen minnet of dat ghyis niet en minnet.

Inder ewangelien staet oec datter ualsche kersene ende
ualsche ppheten op sellen staen ende grote tekenen ende
wonderen doen. dat niet in diu alinghe gheleit sulle wor-
den. Iac waer moghet die wuerten gods. **¶**

Niet om en sellen wi die ghene die dit beghieren in
dese miraculen niet verwonderen. **¶** Iac nauwe
merken of si haer ghebreke inwonnen hebben. **¶** Ende
in verbeteringhe hoer seken volcomen sijn. dat niemēt
om eens anders gheloue noch om enigher hande saken
wille. maer nae eens ighelx utilicheit van der ghenen
den gods verloent wort. **¶** Dit is die gheestelike wijsheit
die mit sinte paulus caritate gheheten is. **¶** Ende heestse
bouen allen toghen der menschen ende der enghelen. **¶** Bo-
nen alle nothheit des gheloues. dat oec die berghen mach
wesen versten. **¶** bouen alle consten ende pphenen bouen
al dat goet den armen te gheuen. ende bouen die priue-
ten martelaren gheset. **¶** Want doe hi menigher hande ma-
nier der gauen gods onderscheiden hadde. **¶** Hoe dat den
enen ghegheuen waer leuighe der wijsheit den andere
woorde der consten den derden igheloue den vienden die
ghenade der gheloutheit. den vijften mirracle te wer-
ken. **¶** Ende doe hi van desen caritaten segghen soude set-
hi se bouen alle desen gauen. als ghi merken moghet
taer hi seit. **¶** Noch wiscit wi bouen maten enen hoghe-
ren werch. taer hi daer hi in beuist dat die ouerste
volcomen salicheit niet inden miraculen te werken.
¶ Iac inder puerheit der caritaten ghelegghen is. **¶** Dat

alle die nader gauen sellen te niet gauen. ~~Maer~~ die mit
taet sel ewelic bliuen. Hier om plaghen onse naderen
die werke der mirraelen niet te begheuen. Ende al had
se hem god ghegheuen si woudeuse niet otfenuen. Het
en was datse die uerme uoot d' si niet uerbi en mochte

A daer toe diuans. **I** is ons ghedencken mach dat die abt macharius
die nider woestinen woende enen dode heruente. Want
toe een onghelouich man mit scalken consten die puer
heit des gheloues pynde te weder uechten. Ende een groet
deel volke daer in bezoeghen had. was dese vader nante
gueden ghelouighen gheboden. dat hi die simpelheit des
volke van egypten van desen ongheloue uerlossien wou
te. Ende toe dese onghelouighe man antiocheles situle
consten voort woude halen. en daer uiede disputacien
aantvoorte hem dese heilighe macharius mit witten
woorden daer hi uiede inwonnen wort. Dat siue ponnels
seit dat uie gods is inden woorden niet gheleghen.

∴ waerhat

~~Maer~~ uider aacht der wercken. laet ons gauen tot ene
kerre houe. ende aenuepen den naem des heren opten eerf
ten toet die wi vinden. en laet ons als ghelouiche staet
uden werken onse gheloue bewisen. op datte leringe
des rechten gheloues ende die clare wonsheit niet dispu
tieren der woorden. ~~Maer~~ ar wt naften der mirraelen bewi
sen moghen. Doe dat die hereticus hoorde wort hi uon
al dat uolt mit groter smeinten benaughen en scheen
of hi die uorwarden aen woude gauen. ~~Maer~~ uer beiden tot

mer. des andere d. ghes

des anderen d. ghes. **D**oe alle dat volc totter schier stee
om dat te sien vergaderd was. wort hi van syns lances on
ghelouicheit inuaert in de woestyne wt egypten. **E**nde doe die
heilighe macharius mit alden volke totter noenen tot na
hem ghevaert hadde ende vernam dat hi heere ghelope
was. nam hi dat volc inder bedroeghen was en ghinc
daer mede tot enen grane. **H**u was in egypten een ma
mer jatter water dat lant alle iaer een langhe tijt plach
te beuolen datmen gheen toren bestranen en mochten
maer alle die ghene die sturuen plachmen te balsamen
hent dat water nae synre tijt wech ghelopen was. **D**oe
ghinc die heilighe macharius bi een vanden toren stien
die langhe ghesuruen was. ende seide o mensche of die
heretikus die een lant der verdoruenisse is hier mit in
ghetomen had. ende ic hoor hem den name xpi inus
gods an ghevoepen hadde. **O**ftu hoor al dat volc mit hem
hem bedroeghen was yet op woude anen. **D**oe mont
hi op ende antwoorde hem in hi. die winghed hem die
abt macharius wat hi placht te doen doe hi des leuens
ghebaude of in wat tiden dat hi was. ende of hi die na
me xpi bi synre tijt yet bekent hadde. **H**i antwoorde dat
hi bi een onder coninghen ade gheleuet had. **M**ar vande
name xpi en had hi bi synre tiden me ghehoort. **D**oe sei
te hem die heilighe macharius slach weder in meken
intten anderen in dinen grane. hent du van xpo in
dat eynde der werlt weder uerweket wordte. **D**ese ghe
nade ende gauen der narren also uere aitt in hem

was soude licht altoes uerholen hebben ghebleuen had
te die noet des gheineens laats dat in desen was Ende
die grote senone ende die reyne minne die hi tot xpm
had tot desen unrakel niet ghedwonghen Ende hi toe
en mochten die idel glorie niet ghebrocht hebben. **D**ar
dat hi wort uander minnen xpsti ende uanden orber
des volcx daer toe ghebrocht. **A**ldes ghelyc leestmen in
cominghen boec hoe dat helyas vier uanden hemel bat
daer die offerhande of barade op dat hi dat volc uan
den nalscher pp heteten leringhe uerlossen mocht. **iii**

Des ghelyc vinden wi van enen water die om
sijne onnoselheit willen die simpel abraham
gheheten was. Ende op een tijt uder woestinen in egip
ten quam wort hi om vermighet van enen wme en
mit veel sarrens ghedwonghen. **D**ant haer leuit
was van ghebrete bi naelt doot si en had hem niet
te suchen te gheuen. **D**oe nam hi een kels mit water
ende sloech daer een seiden des heilighen minns ouer en
gassen hoor te drincken. Ende verhoert worden hoor
droghc borsten van dien drant wouderlic van milt vlo

Des selue abraham quam op een **v**ente
mit in een dorp. **H**i van veel volc die hem bespo
ten omdermighet was ende wisten hem enen mensche
die niet gaen mochte. **D**ant syn been was ouer meuch
iaer uerdoet. Ende seiden abraham uader laet ons nu
sien of hi een knecht gods bide en niet desen ghesont
op dat wi den naem xpi die om defuiste uede ghelonen

moghen **D**oe riep hi den naem xpi an ende ierde des mans
uerworde adme bien wt ende rechte voert wort hi ghesot
Ende ghyut al blide van dien dat hi in menighen iaren
te uoren niet en dede **¶** **Daer**

Dese manne en sinen hem seuen van al dese minn
len niet toe ende gheleent dat wt die ontfarmh
ticheit gods quam ende niet wt hare uerdiente **¶** Als hi
werken der apostelen naet ghescreuen **¶** Daer si seiden ghi
manne ghi brodes wat uerwondert ghi is in desen of
wat sie ghi ons an alse recht of wi mit onser aecht dese
mensche hadden doen wanderen **¶** Also dat syt altemael
gode ende niet hem seuen toe seuen **¶** Mar sommighen
menschen die van binnen ghebroken syn ende vander
ghelone te seiden doen oet miraculen **¶** Als hier voer ghe
seit is **¶** Daer die apostelen ouer claechden ende seiden
ghebieter wi sagghen enen man den viant wt werpen
die ons niet en uolghet ende wi uerbodent hem. ende
alst dat hem die here doe antwoerde en seide uerbiedet
hem niet **¶** Want soe wie niet ieghen is die is mit is
¶ Noch tant seide hi daer nae van alsske menschen vor
waer ic heb is niet bekent scheidet van mi ghi werkers
der quaetheit **¶** Ende daer om waersauede hi die ghene
die hi die gauen der miraculen om der uerdienten der
heilicheit ghegheuen had. dat si hem daer niet in uerhef
fen souden. ende seide en uerblijdet is niet dat is die viante
onder gheworpen worden **¶** Mar uerblijt is dat is name
inden hemel ghescreuen syn **¶** **¶**

Den leeren doe die meester der miratulen en der doechde
sijn iongheren wt sende riep hi se tot hem en bewijse
hem claerlic wat hi woude dat sijn wtcioren waerach
tighen naeuolghers souden leeren. ~~Doe hi seide toen en~~
~~leert van mi niet dat ghi den inlaetlichen rein inlaet~~
Doe hi seide toen ende leert van mi niet dat ghi den
viant wt werpet niet dat ghi den inlaetlichen rein
inlaet, niet dat ghi den blinden doek sien, niet dat ghi
den doden uerwerket. **W**ant al ist dat ic al dese dingē
doer sommich van minen knechten wercken. **N**och want
en sel hoor die menscheke nuchtheit dat in ghieme
wijs toe sinnen, dat den godliken glozen alleen toe
hoort. **M**ar dit leert van mi dat ic sachmoedich bin
ende oetmoedich van gheite. **W**ant dat is alle mensche
ghemeynlics wel mogheic te leeren ende te oefenen. **M**
miratulen te wercken en is altoes ghen noet en is oer
alle menschen niet ghegheuen. **H**ier om is oetmoedich
alre doechden meester, ende van alre hemelichen stichtin
ghe een vast fundament si is een eighen grote ganc go
des. **H**oe wie den goedermeeren heer niet in groetheiden
ten tribuen. **M**ar in lidenheit en in oetmoedicheiden
uolghet die wijs die minen aulen sonder schade wercken.
Mar die hem sinnen oer in heft of uerheft al ist dat hi
ten naem xpi aenroep. **N**och want en hoort hi xpo niet
toe. **W**ant hi die meester den oetmoedicheit niet houet
dien niet en uolghet. **W**ant doe xpi totter ierthant
sijns uaders opnoec liet hi sine iongheren aldusdange

testament doe hi seide **D**it ghebot gheue ic u dat ghi
malander mint **E**nde daer in sellen alle mensche kenne
dat ghi mijn iongheren sijt. **I**c dat ghi onderlinghe an
ne hebt **H**i en seide niet ic dat ghi alle teken en mira
kel doet **W**aer ic dat ghi waerdighe minne tot malan
der hebt. die menant houden mach dan die sachtmoedich
ende oetmoedich sijn **H**ier om plinghen onse uaders te
segghen dattet uenueuerer in onse moniken waren
noch der idelre glouen leedich die hem besweers der vian
ten uoerden menschen wakeden **E**nde bevonden hem
dat si die of die gheuade ontfanghen hadden **E**nde daer
om soe wie enich ieser mirakulen doet. daer om is hi
niet te louen **W**aer ic sake dat hi oetmoedich is ende
die leden der caritaten besit **A**ls sinte pouwels seit daer
nae selmen waghen **U**m

Ende inder waerheit den onnaert der onkunscheit
wt desen eyghenen vleische te voden is meerre dan
die vian wt vreemden lichamen te uerdrinen **E**nde
die uerwoede toerichheit nutter doechden der ijdelsamh
te bedwingen is den gro. teken dan den prince der
licht te ghebieden **D**ie smadelike droeficheit ons ghemoe
des wt ons seluen te sluten is meerre dan alle anders
lichamelike sierte te gheuen **H**ier is dan een hoghe
doechte ende een meerre uoeraganc sielen qualen te ghe
niesen dan eens vreemden lichaem **W**ant alsoe vele is
onser zielen salicheit edelre als si bouen den vleische is
Ende hoe si van edelre substantien is ho haer ual scade

selue

en

onser en
ghewe

liker is

Van desen miraculen was den heilighen apostele
gheseyt dat si niet souden uerbliden dat hē die
vianden onderdānich waren. Want dat wrocht hoor
macht niet. Maer die naften des namen gods. Ende
daer om so moesten si hem seluen des niet antrecken
dat alleen die godlike moghentheit wert. Maer si
moesten hem wel uerbliden vander innerster puerheit
haers herten ende haers leuens daer haer namen
om inden hemel uerdienste ghescreuen te wesen.

Die seker betuicht ons die heilighe pafonans
die vanden enghel gods onderwiset was. Dese
vader had alsoe menich jaer in groter strenghet ghele
uet dat hi ghewaent had van allen stricken der vleische
liker begheerten altemael uerlost te wesen. Want hi
die bedringhe der vianden daer hi langhe mede ghesre
ten had vanden ghetomen was. Op een tijt doe sonne
heiliche vaders tot hem ghetomen waren. ende hi
hem nader ghewoenten pap of brā bereiden soude
uerbarude hi sijn hant. Doe wort hi seer droevichē
begriuen ouer te cēcken ende te legghen in hem seluen
Want van dāer vier gheue uede mit hem hadde. En
toch der vianden vādringhe die sōre waren vōor
hem wiken. Of ho sei van inden anckeliken oerdel gods
dat onleschlike vier laten hten. ende nu mi dat tijt
like deinc vier van buen niet ghespaert en heeft.
Doe hi in aldusāinghen ghesachten bedruet sat.

35
wort hi ontschap ende daer quam een enghel. ende sei-
de pafourus waer om bishu aldus droemich Dat dit
aertliche vier di niet unt uren laet. ende soch die uleische
like beweeghinge noch in dinen lichaem scuilt ende
is noch niet alte uollen ghecohet. Ende also langhe als
die wortelen des onnaerts in dinen morghe leuen soe
en sel dit materlike vier neinemicer nutti uersoene
thent du alle die inwendighe beweeghinge in di selue
beuoelste gheleesthet te wesen. Ende wilstu die wheit
weten oft also is so gant ende nym een naerte suuer
like maghet bi di ende althi die hebste moechstu dan
die salheit dyns herten onbeweghelic houden. Ende du
ghenoelste dat alle uleischelike begheerticheit in di
ghetodet blift. dan sel die uilamine des tythien viers
onsatelic wesen ende guetertieren als si den drie
kinderen was die te babilonien in nabugodonosors
onien gheworpen waren. Doe dese onde uader uande
enghel aldus onder wijst was en woude si alsulke
tekenen niet onder vinden ende alsoe besochen. Want
hi maghet sijn eighen consciencie ende ondersocht
die puerheit sijn harten en vant dat bi hem selue
uall alsulke reuchheit niet uer eten. ende
seide het en is ghien wonder al in uen die sinder
der bosen gheesten. die ic ou meerre hilt dan die sijn
des uleischs dat ic die barminghe des viers noch
beuoelde. Want het is een meerre doecht ende een
hogher ghemade den wortelen der onsuuerheit mit

Op een mensche valle
mensche te leschen dan die aenschinghe der vianden
die uan buntten al uallen miten macht der wercken
gotes te uerdruuen. Hier eynde dese uader die collane
uanden wercken der waerachtighen miraculen.
Ende sende ons voort totten guten iosephs selte die
biuac ses uillen uan daue stont. **Hier beghint des
abts iosephs eerste collaer uander waerachtighen
vriendscap. Dat eerste capitel.**

Dese heilighe ioseph wies collanen wi nu
begynnen willen was uan groten gheslachte
te ende die ouerste uan een stat die thymis
hiet. ende is gheleghen in egipten. Ende was niet al
leen inden sprake uan egipten. Maer inder grietche
talen mede gheleert. also dat hi mit ons en mit andren
luden die die tale uan egipten niet en konden. niet als
die andren uaders pleghen. Maer sonder noetspraet
of middelen seke mit ons sprac. Doe hi gheuari
wart dat wi sijn heilighen leringhe begheerden.
vraghede hi eerst in. of wi natuerliken ghebroden
waren. Ende doe hi uan ons hoorde dat wi mit gheu
te natuerliken mit gheestliken brodercap
te gader ghebonden waren. Ende wi altoes uanden
begynne dat wi die werlt gheerne uersaet had
den. inden closter daer wi in stonden. ende in desen
reken altoes onuerscheiden ghesellen hadden ghe
weest. Doe beghaan hi sijn collaer aldus.

Het sijn veel manieren der vrientcapen en d

ghelickappen daer die menscheleke gheslachte in men
 gheghandwone van minnen te gader in ghebonden
 staet. Die sommighe maken gheselschap en vrientschap mit
 malander oimts gansen die si malander ghenen. Die
 sommighe oimts neringhe of cousten. of noderschap of
 aanborthen. of enigherhande dinghen die si mit malan
 der te doen hebben daer haer harte also mit vrientschap
 ghebonden worden. dat diene ende noderschap mal
 ander onschuldighen ende beschermt. Die sommighen
 oimts maetschap ende naheit der natueren. daer si haer
 ouders ende hoor bedde ghenoten. ende haer kinder en haer
 inaghen in minnen. Ende dese vrientschap en is niet aller
 onder den menschen. Maer oec mede onder alle onredeli
 ke dieren en noegghelen die hoor ionghen van natuer
 liker vrientschap also lief hebben dat si haer leuen dit
 wijl mer voer setten. Iae menigherhande felle beesten
 en vernijnde serpente die allen dieren schade sijn sonder
 alleen dat van haeren gheslachte is. Maer alle dese ma
 niere der minnen daer of gheselt hebben also als si den
 gueten ende den quaden den dieren ende den serpente
 gheueen sijn. alsoe en moghen si oec totten crinde toe vol
 dueren. Want tghescheit der steden inulke uergheueit
 ghewin ende uerlies einder menigherhande ander saken
 plegghen ditwijl dese vrientschap te scoeren. **iii**
In alle desen is waer een ouerstaandike manier d' minnen
 die noch van palse noch van lone. noch van ghiften noch
 van gheueit der aanborthen. noch van enigher

maet:

noet der natueren ghesaect wort **Maer** die alleen die
ghelijckheit der werelden inaert. **Dese** minne en mach ghe
ue ghesceit der steden noch der tiden noch der doot noch
ghien auentuer die maer op ualt en mach se scheiden. **Dit**
Die: is waerachtighe onghebroken minne die witte ghulz
werelde ende gheueker volcomenheit der vrienden gods
pleghet op te wassen. ende als si eens te recht begonne
is en selse van niemich noodicheit der begheerte. noch
van onghelicheit der willen niet weder ghebroke wor
: gheueit den **Nochtant** hebben sommich die wt groeter barnend
heften gods in desen minnen ingabert waren diese
nochtant totten eynde toe niet onghebroken wien hon
den **Dant** al begonden sijt in eenre gheueker minnen si
en ghuinghen niet gheueit voort ende onder hem een tyt
Bedicht like soetichheit also datte minne an beiden siden niet
ghedefent wort. **Ende** al wort si vanden euen ghetru
weht ghehouden. van des anders aancheyt en onblime
wort si te broken. **Dant** al comen die starke ende
die volcomender aancheyt aancheyt en haer lauue
uoodtgans gheerne liden nochtant comen die nader
hem seuen men liden. **Dant** si hebuen die matene en
die oersaken der onvredechheit in hem seuen die niet
russen en laten. **Recht** als die ghene die liet sijn inder
maghen. ende niet wel uerdruuen en moghen. en dat
dan die roken of den der spisen willen roiten. **Ende** hoe
nauwe datmen dese onvolcomen aancheyt diene
en waer neemt die aancheyt die in hem is en beuole

li niet ende willeut ymer enen anderen witen. Hier
om en macher ghyen trouwe onuerscheidelike vaer
scap ghehouden worden dan in gheliken voortganc
der doeshen als die pphheet seit. Die here doetse inden
huse wonen die van gheliken seden sijn. Aldus mach
 dese vrientcap alleen inden gheuen onghetroken
ghehouden die van enen opset van enen wille en na **werde**
enen onwille sijn. Ende wildi dese vrientcap onghet
roken houden soe moet ghy noot alle dinc in ghebre
ke inwinnen ende totten inwen wille en mit ghelede voort
ganc inollen als die pphheet seit. **H**ier hoe goet en hoe
vroelic ist dattic broederen in een wonen. datme niet
nader stede van buten. mar gheestelc verstaen sel. **W**at
batet in enen huse te gader wonen ist datme seden en die
wille der menschen niet en ouer draghen. Ende wat sca
tet na den steden ghescheiden te wesen. als men in eenre
minne ghesondiert staet. **W**ant noot gode sijn die
broederen vergadert oints eendrachticheit der seden
niet oints eenheit der steden. Ende soe waer anderheit
der wille is en mach nemermeer gheheeltheit des
wreides ghehouden worden. **iii**

Gertmanus ende of een mensche wat doen woude
dat hem noot gode salich ende guet ducht wesen
ende een ander **dat** dat niet consensieren en woude we
der selmen dat yeghen des broeders wille doen of selme
dat guede wert after laten. **v**

Ioseph daer om seiden wi hier te horen dat volcomen

vaenscap tuschen niemant bliue mach dan onder volco-
men mannen die van enen wille en van gheliken
noozigant ende beuoelen syn in dien dinghen die totte
gheesteliken leuen behoeren. Ende beghynnen si een la-
uughe teghen malcander op te staen. soe ist kenlic dat
si in deser vaentscap daer wi of spreken niet eendracht-
ich en syn. **W**aer want niemant beghint vander volco-
menheit hebben mach. het en si dat hi dat vanden ueder-
sten fondament eerst beghinne. Ende ghi en hebt noch
nae hoere groetheit niet gheuraether. **W**aer hoemen
daer toe comen mach begheerdi te weten. **D**aer om ist
niet een regule en enen werch daer in te setten op datmen
te lichteiker daer toe comen mach. **vi**

Dat alre eerste fundament der waerachgher vaer-
scap is dat wi al dat wi hebben ende dat in d'werlt
uergancht is uersaken en uersmaiden. Ende dat niemant
meer bouen der costeliker broederliker minnen te setten.
Dat ander is dat een yghelic syn wille also grondelic
mitten wortelen wt rote of wt lunde dat hi hem selue
noch wils noch indich en houde. also dat hi altoes heuer
eens anders wille dan die syn volghet. **D**at derde is dat
hi alle dinc hoe goet of hoe oerbaclic dat si hem dincke
wesen afterlate als daer minne of wrede te broken soude
warden. **D**at vierde dat hi om ghyent hande sake wil
hoe gheueghich of hoe onghereghich dat si syn in toor-
nicheden ueruyet en word. **D**at vyfte is dat hi syns
broeders toornicheit die hi nochtant sonder reden op he-

heeft pijn te uersonen alsoe wel als hi of ighen
sinen broeder uerdient had mit recht toornich op hem
te wesen. **D**ant beide ist hem scadelic. het en si dat hi
thine daer toe doe. **D**at sene is dat hi alle daghe vmoede
te stercken ende dat sel sonder twiuel veel ghebreke in
hem inuinnen. en laten gheen toornichet noch begheer
licheit der sonen inder herten manen. **E**nde ghesiet
dit alsoe niet soe sel die wederlaet der minnen sijn
vermyn des wederes segghens alleken inder vrienden her
ten stoden. en doense ueronden en van binnen alsoe uer
sieren dat si ten lesten in zinnighe wt sellen breken.
Mach soe wie **d**e dese ses graden aldus nootghinghe
hoe soude hi ymermeer mit sine vrienden moghen twis
ten. als hi die eerste oersake des stryds die van sijn en
snoden dinghen dicwyl plecht te comen. **A**lso groet
of suet dat hi gheen onte van alder werelt hou sijn
hulde. **A**ls inden werke der apostelen ghescreuen staet
dat niemant niet als dat sijn besat mach alle dinghe
waren ghemeeu. **O**f ho soude man hem enighe twi
ghe comen die niettemeer sijn eighen wille nootghar
den. **M**an altoes eens anders wille se. **E**nde nootghar den ghe
uen die tacht se. ic bin niet ghecomen mijn wille te
doen maer sijn wille die mi ghesent heeft. **O**f ho soude m
enighen onvrede maken die bi sijnre wijsheit ende bi
sinen sin niet en blift. **M**ach altoes sonen broeder oet
moedelich willet. ende se. niet als ic wil maer als hi
wille. **O**f hoe soude niemant van hem bedroghe worde

21:

die die eendrachticheit ende die broederlike minne altoes
begheert ende niet en verghet datter ghescreuen staet
Daer sellen alle menschen in kennien dat ghi mijn iō
gheuen sijt **I**n dat ghi onderlinghe minne hebt en minne
littelken heeft **x**p̄ die sine sonderlinghe wt gheset
Of hoe soude hi enighe toornicheit in hem houden of
sinen broeder toornich maken. die om ghienre hande
saken wille gherechtich noch ongherechtich ver
en wt ende sijn broeders inre besorghet gheijt die sine
Alles ghescreuen staet **I**n dat dinen offerhande bren
ghestien ontlaet ende daer ghedruende worde si dat
dijn broeder wat ieghen di heeft **S**oc laet din offerha
de bliuen in den ontlaet. ende ganc hier so en eerste
mit dinen broeder **E**nde dan sijn comen ende brenghe
dijn offerhande **W**ant het en baet di niet al ver
met toornich te liden datter ghescreuen staet
En laet die sonne op uwen toornicheit niet gae
ouder **E**nde soe wie op sinen broeder toornich die
is schuldich des deuels **I**n dat den anders toorn
mit enen suideliken ghemoede niet hechtlic di
sta mit dijne lachmoedicheit schuldich waerhe
te saluen **W**ant in beiden worden een ouer
der des willeu gods selue ieghen dinen broeder
toornich te wesen ende dinen broeder. ende dine broeder
alder beteren moghest in ommele ieghen di te late
bliuen **W**ant wat onderscheit is daer in uon onse
here god die alle menschen behouden wil waer dat

tu selue of dyn broeder verloren worde. Ende alsoe vele
weet hi ghyconceert in dijns broeders uerlies als in dñs
selues uerlies. ende die bosc gheest die alre menschen
uerlies begheert uerblijt hem ghelijc hier in. Ende sijn
ghewin is also groet van sijns broeders doot als vand'
dijner of hoe soude hi sinen broeder quetscht wesen in
enighen dinghe die altoes die doot uon oghen draghet
ende hem duncken laet iecht of hi guden uan desen da

Eghe sternen soude. **viii**
Ende alsoe als bouen der minnen ghen dñt te be
gheren is also seluen toem en onuer bouen allen
dinghen hoe guet of hoe nūt dat si schen souden
Ende men selue alle arbeit ende wederheit gheerne
hden op datte saltheit des vreesds ende der minne onghen
broken ghehouden mach werden. Want ghen dñt
mach oerbaclicher wesen dan die minne en ghen
dñt scadeliker dan onminne. **viii**

Alloe als die bosc gheest aantke uleischelike broe
deren om een luttelzjn suoder aerstchen hauen
toet mit allen uan malsander scheiden. Alsoe maket
hi oet onder die gheestelike broeders als si mit hare
uerstande niet eens beuolen willen een twinghe
sonder twiuel. als sinte pouwels seit. mer stridinghe
ende sceldinghe der woorden of coemt. Ende alsoe
pleghet die bosc gheest almen te tade niet en uoor hoe
te die eenmoedighe broeders te lessen mit allen te
scheiden. Want die wise man seit twinghe der woor

ten maect indichheit **W**aer die ghenen dinc te kinnen
setten maect behouden vacantschap **ix**

Het en is niet ghenoch die waerdinghe vrient
schap altoes niet heel te houden datmen de eers
ten hinder of doe die daer te comen pleghet uan der
eighenscap der suoter hantien **W**aer datmen oec niet
ten ander hinder of suide. die daer te comen pleghet
ouder die ghedente der gheesteliker sinen aldus of
alsoe die dinghen te verthien en elc bi sinen begrip
te bliuen **E**nde dat wi oec een oetmoedighen sin en
euen tendachtighen wille pinen te hebben **x**

Di ghedente noch wel uan moorleuen inden. doe mi
om myne ioncheit wiken was gheraden ond
die broeder te wonen. dat wi somtijt uiter heiligh
scrituren of wt anderen scrijken of natuerliken
teuighen enen sin sinanen die ons also waerach
tent ende alsoe daerlic uoor ghehouden wort dat ons
dichte tatter niet beters op te vinden was **W**aer als
wi mitten ouden uaders totter collanen quame ende
onse sentencie weder ende voort ouerghedaelt worde
so worden al daer ander sinen wtghetoghen. dat onse
eerde sin alle niets niet waerdich schene te wesen **I**n
hare siadent hadden wi daer bi ghebleuen die noch
tant ons te horen uanden vande also daer vort wor
ten ghehouden. dat wi licht onder ons mit groter bi
ninghe daer om ghescreuen souden hebben. hadden
ons die ouden besochten uaders als uten godliken ghe

bode alle kuinghe wt eighen sinen niet uiboden
Ende mer om uerboden sijt als een naete reghel te hou
den dat niemant hem seuen bet dan sinen vater en
sonde gheouen die uander salicheit des bosen gheestes
niet bedrogghen en woude werden. **xi**

Want menich warne ist ghenallen als sinte pon
wels seit dat hem die viant onforant in een enghel
des lichts ende die duister deestheit der sinen mit ene
uasschen lichte beganet. **E**nde het en sie datmen mit ene
oetmoedighen harte den besochten broeders of den onte
uaders laet onderscheiden of datmen wetich wise of mit
allen niet ontfanghe. **E**nde d'enghel der duisternisse
uoor den enghel des lichts een waerdicheit beuise men
seller swaerliker mede uallen. **W**elken naal yement on
moghelc is te ontgaen die sinen eighenen hoede boue
alle menschen gheouet. het en si dat hi een minne der
waerichgher oetmoedicheit worde. **E**nde mit alre be
drachtichheit des heiten een werken der leringhe worde
die sinte ponwels seit. icker enighe troest in xpo icker
enighe uermakelicheit der caritaten. **E**inne enighe inge
deinde der ontferruhericheden. **S**oe ueruolet mijn inuon
den dat ghi een swaert dat ghi een minne hebt. **D**at
ghi oetmoedich een beuoelt niet ouermits andinghe
niet ouermits uere glorie. **N**aer in oetmoedicheden
malcander in id seken ouer id ouersten te wesen te
houden. **E**nde uon toent malcander al een op dat een
ighelic sinen broeder meer wijsheiden meer werthen

beantweide hem seluen **xx**

Het gheualt sonder dat die alre scarpste van uer
stande sonder enighe bedrieghemisse des viants of
uerleidinghe der menschen wat outfanghen in hem sel
uen dat onrecht ende nalst is **E**nde dat die gheue die
tragher ende plomper van sin is en minne van iudiente
hem bet ende waerachteliker beugelt **D**aer om en sel
hem niemant hoe wijs dat hi is dat hoide laten dinc
ken dat hi niemants onderscheit en behoeruet **W**ant
al ist dat die bose gheest sinen sin niet bedroeghen en
heuet hi en sel die sterke sinis selfs houerdie ende niet
metelheit niet moghen ontgaen **W**ant wie soude he
dat sonder grote schade toe moghen scriuen als dat wt
oren wat sinte pouwels **D**aer xpc als hi selue tighet
of sprac tot ihsin allene mer om qua dat hi mit sine
mede apostelen dat euangelium dat hi onder die beide
pdiecte mit hemeliker onderuindinghe soude uerspre
ken **H**ier in wort bewijst datmen aldus niet alleen
die eenmoedicheit ende die eendrachticheit en behouet
naer datmen oec mede alle die laghen ende alle die
sterke des viants uerleidinghe mer mede ontgiet **2**

Die werthde der minnen wort also lonelich oec **xx**
gheprijsd datse sinte ian die apostel niet alleen
een dinc gods en hiet te welen a jar god selue mer hi
seit **G**od is die minne ende die inder minnen blijft
die blijft in gode **E**nde wi sien dat siuan god alsoe
godlic is dat wi sinte pouwels wort in ons claelic

voelen leuen. **D**aer hi seit die minne gods is in uwer
herten ghestort ommes den heilighen gheests die in
u woent die daer mit onsprekenlike luchten uon ons
radighet als wi niet en weten wat wi bidden sullen.
Want die die herten ondersoect weet wat die gheest
begheert. **E**nte nae den willen gods bidet hi uoer die

heilighen **xiii**

Det is wel moghelic die werkelike minne alle in
schen te bewisen. daer sinte pouwels of seit die wile
dat wi den mit hebben. soe laet ons tot allen mensche
dat guede werken. **W**aer sonderlinghe totten **h**uuf
ghenoten des gheloues. **D**ese minne sel alle mensche
also ghemeeu wesen. in minne den viant mede sel be
wisen. **W**ar dat toeneighen der minnen wort alleen den
ghenen bewijst. die in gheluygheden uan seden en in ghe
luzer gheselschap uan doechten mit malcand uerbond
sijn. **E**nde schijnt dat si in groten onderseit staen. **W**at
anders werden die ouders ghemint. anders die bed
te ghenoten. anders die broeders. anders die kinderen.
Ende nider noet deser toeneighinghe is een groet ond
sheit. **W**ant die minne der ouders en is niet ghelyc
foruich tot haren kinderen als men in iacop ten patri
arche proenen mach. **W**ant al was hi een vader uan
twaelf sonen. ende hise alle mit uaderliken hefte be
seten hada. nochtant soe minde hi ioseph mit sulle
sonderlinghe toeneighinghe. dat die scrift iacq of seit
dat iosephs broedren hem vanden om dat hem sijn

vader bouen den anderen lief hadde. niet die gheue-
tighe man iacob hi en minde al sinen kinderen harde
seer ~~mer~~ mit eenre sonderlinghe toe neigheinghe oer
want het in eenre figuren ghesaede so was hi tot
ioseph vrendeliker vntleert. **Alles ghehyt vinden wi**
van sinte ian ewangelist diuyn bescreuen dat is die
iongher die ihesus minde. **Nochtan** dat d'ius die ander elue
wtercoeren hadde ende lief nae dat hi selue seit als
ic ghemint heb so want in alre ander. ende aller ghescre-
uen. **Maer** hi minde die sine die inder werelt wa-
ren al. **totten eende toe** alsoe dat die minne totten
eluen des te wonder niet en was. dat hi sinte ian om
sijne reinicheit. ende om sijne puerheit willen
mit sonderlinghe uordel der minnen beset hadde.
Niet dat hi die ander. want si alsalt niet en ware
daer om te leiden hadde al was daer een bloede ghe-
uade der vruchtbaere minnen mit sonderheden an
sinte ian bewijst. **Alles ghehyt vinden wi** dat die brunt
inden boec der minnen seit hi heeft die minne in in
gheordniert. **Want** dit is een waerachtighe ordniert
te minne. **Nieuent** te hater die soninghe om hoor
toetsen wille bouen soninghe ander te minnen. **En**
al ist dat si alle goede menschen want. **nochtan** mit
sonderlinghe toe neigheinghe soe heeft si die soninghe
daer wt. **Ende** noch aanderweert wt dien die mensche
wtuetroren heeft soe moet hi wt die soninghe daer
wt lesen. **xv**

Wi hebben sommighe broeders bekennet die it
woude dat it woude dat ix niet ghekennet en
hadde. die van sulker heider hardicheit waren. als si
ieghen yement of yement anders ieghen hem ghemoet
waren. soe ghynghe si wt gheueusder onwaerdich.
lesen of beden. recht of si daer onbeweghet in waren
ghebleuen. Ende die si suldich hadden gheueest mit
soeten woorden te vreden te setten. die maken si mit
ten swighen meer uerariet. Ende also willen si haer
deme minne ende haer houerdie bederuen. ende uocē
die versaken der sonden meer dan si die wortelen wt ro
ten ende ghedencken niet datter ghescreuen staet. **S**oe
wie dat toornich op syn broeder wort die is suldich
tes oedels. ende wordstu ghedenckende dat din broeder
wat ieghen di heeft. soe laet din offerhande uoor te
outaer. en ganc ende uersoē eerst mit dinē broeder
ende dan com ende breng din offerhande **xiii**

Alsoe seer mint god den onderlinghen lude ist datt
enich broeder yet ieghen ons heeft dat hi onse
gaue. dat is onse ghebet niet ghecoffert en wil hebbe
thent dat wi onse broeders h onvrede het is dat hi mit
recht of mit onrecht toornich is. of ghedaen hebbe
hi en seide niet mach hi mit recht hem van di berla
ghen. soe laet din offerhande d' bliuen. **M**ar hi seide
ist dat din broeder yet ieghen di heeft. al ist clem en
laet veel waert daer din broeder in ghemoet is
ende dat dan in dinne memoerē comt soe en bistu

die gauen des gheesteliken ghebeds niet sculdich
te oefenen. **H**et en si dattu eerst mit enen gueterniere
uoltoen den ontrede ho hi oec ghecomen is. **W**i
dijns broeders harte uerbreuen hebbe. **O**f ons dan
tese cleine dinghe gheboden syn aldus te uersoenen
Wat sel onser ghe worden die daer grote saken mit
honaerdighen dwalinghe. en mit vauliker ho
dien in ons honden. als wi ons om ander luden te
ureden te setten sijn niet te ueroetmoedighen. **E**nde
ueroetmoedighen mit enen wederstāinghe gheest
recht oft in onser macht niet en sonde te uolbrē
ghen. **E**nde worden als sinte pouwels seit ghien v
kers. **W**ar oerdelers der ewen gods **xviii**

Dat is mit trauen te bescreuen dat sommighe broeders
als si mit een onghelijc woordelijn ghemoeit
syn niet luytelic weder te ureden te setten syn. **E**nde
segghen hadden mi een heiden of een waerlic mensche
ghedaen of gheseyt ic hadde gheleden. **W**ar wie sou
te dit van hem liden moghen. **R**echt of men die liden
sachheit den heidenen of den onghelouinghe alleen
ende niet alle menschen soude bewisen. dat wt on
wetenheit haers verstands comt. **W**ant hi seimier
keht die daer op sinen broeder toornich wort die is

Esculdich des oerdelis **xviii**
Ende wat ist dat wi somtijt wanen seer liden sijn
wesen alle wi niet en antwoorden. **W**ar mit onsen
bitteren swighen of mit onser spottiker wesen oec

ghemoeide broeder meer uertoornen dan of wi hem gheant
woordt hadden. Ende wanen dat wi nouw gode niet schuldich
en sijn. Want wi mitten monde niet ghesproken en hebbe
daer ons die menschen in behighen moghen. recht of
onse heer god die woorde alleen ende die wille niet en
kende. ende dat wert der sonden oerdel. ende die mede **de**
salte der sonden niet. Ende recht of men inden oerdel alle
uanden sonden diemen mitten woorden doet alleen ma
ghen soude. ende niet uanden sonden die mit swighen
gheslaet sijn. Wat onderscheit is daer an weder dat ve
ment mit enen swaerde sinen broeder heeft doot ghesla
ghen. of dat hi en mit enighen ander boesheit ter doot
heuet ghebrocht. alst wt sinen borsten is ghecomen.
daer hi om ghesturuen is. Al heeft hijt mit synre eighen **en**
re wille hant niet ghedaen. It laet dat wesen hi waer
schuldich den ghenen die in enen put lopen woude te
weder honden. Die en is niet alleen mistadich die p
ment haughet. Maer oec die enighen reessap toe doet
of hijt niet en benemt als hijt benemen mach. Aldus en
laet ons dat swighen niet bedrieghen. swighen wi
daer om dat wi mit swighen onsen broeder meer u
toornen willen. Hier ieghen heeft een pphet een male
dicie ghesproken daer hi seit. Wee dien die sinen vriet
te dancken gheeft ende sijn galle daer mede menghet
op dat hime droncken make op dat hi sijn naetheit
sien mach. Si hebben hoor tonghen wigghet als
enen boghe der loghen ende niet der waerheit. Ghe

neusde hysamheit maect d'wyl meer doorns dan uer
witeude woorden der vrienden wonden waren beter te
liden dan die smekinghe der bespotters **Als** die pphet
seit syn woorden syn sachtter dan oly **Ende** het syn sam
pe scutten ende alser ghescreuen staet inde monde spr
ket hi wurde mit sinen vrienden. **en** a! hemelich leit
hi laghen daer die bedriegher nochtant meest in be
droghen wort **Want** want syns vrients aensicht is
een stric bereit die stricket dat om sine noeten ende
die sinen naesten een grane grauet die nalt mer selue
in **Doe** daer een grote saer mit twaerren en mit
coluen quamen om onsen heer te vanghen en was
daer niemant inden meester des leuens insadich
dan indas **Die** hem alleen nutten gheueuener even
des ghegroetes uonghinne ende inder salicheit
des nissens inder **Doe** seide die he tot hem inda mitte
nissen uervadest des menschen loen dat is die bitter
heit der uervolgginghe ende dijns nits heest dat der
sel anghenomen daer die soetheit der waerachtingh
minnen mere bewijst soude wesen **Vander** groetheit
teses rouwes seit die pphet **Hadde** in mijn vrient quact
ghesproken ic hadiet gheleuen **Ende** hadde die gheen
die in hattede grote dinghen ouerghesproken in ic
had nu licht uerburchen van hem **Maer** du een
moedighe mensche mijn leuer en tot bekende die
soete spise mit mi naemst en mit enen ouerdracht
wauerden wi inden husen gods **xix**

Du isst een ander scandelike manier des toorns
daer ic niet of gheseyt en woude hebben had
ut van sommighe broedren niet onder vonden. **S**oe
wanneer dat die sommighe bedruet of toornich ghe
maect sijn soe en willen si recht of sijt der spisen
wonden witen wt harnesticheden niet eten. **V**a ic
en cans oec sonder sament met segghen dat si op
ander sien als si wel te ureten sijn claghen hoe dat si
niet en broedren ter noenen toe niet en moghe nade
Mar wanneer dat si van drinck of van onghesatthede
verbolghen sijn. soe naden si wel twe daghen lang
ende nochtaut en ghenoden si ghenen hongher. also
is hem die oec verbolghen. dat die toornichheit hoor spi
se ghe worden is. ende dat is een vianlike sonde. als si
gode te eten en om oetmoedichheit te verarghen. naden
souden sijn si teder ende aanc. **M**ar als si wt diuelich
op gheblasenheit naden sijn si staet ghenoech. **E**nde is
recht of si haer ghebete ende haer sacrifice niet gode
mar den vanden wonden brengen. **A**ls moises seit si
hebben den diuelen gheoffert ende gode niet. **d**en
die si niet en kenden. **xx**

Noch isst een ander verkeerde manier des toorns
die onder die ghedaente der gheuerweder liden
in sommighen broedren ghenouden wort dies niet alleen
sontijt en verdienen dat men se mit woorden schelt
Mar dat men se oec mit slaghen casten moet. en als
si dan ten luttelzijn ghehaert worde an die een side.

... want
die liden
heit der
heiligen
evangelie
te ver-
len om
die sonde
des wo-
te gronde
te vdiue

bieden si wt eenre uerbolghenre hartmoedicheit dat
mensc an die ander side des lichaems mede slaen soude
recht of si daer mede die volcomenheit der ewangelien
inullen wanen. **D**aer of ghelorenen staet staet di ve-
ment an dijn rechter kintar liet hem die ander. **E**nde
en weten uander macht ende uander meninghe der heili-
gher scrifturen mit allen niet. **W**ant si waren mitten son-
de des woens die sonde te gronde te verduen. **O**us is
met alleen die wreke ende die uaringhe des gheens die
ous moet uerboden. **D**aer oec mede dat wi die uerbolghen-
heit des slaghers mit inhsamheden des twee hande on-
rechts sellen uersmelten. **xxi**

Germans ende hoe is hi te begripen die daer niet al-
leen die gheboden der ewangelien ghenoech is dat
hi niet weeten wil. **M**er dat hi oec bereit is dat onrecht
ghedubbelt te liden. **xxii**

Ioseph als wi een luttel hier te uoren gheset hebben
men sel niet alleen aenken dat dinc datter ghedaen wort
mar oec mede dat opset en die meninghe des gheens die
dat doet ende daer om ist dat ghi mit scerpicheden des h-
ten merkt dat uan een ighet ghedaen wort wt ho sulke
ghemoede ende wt wat begheerten datter ghesact ghi
sultet sien dathe gheest der inhsamheit ende der ghelaten-
in ghier wi s mitten gheest der oninhsamheit die daer
contrari legghen is inult en mach werden ensc heer en
onse behouder op dat hi ons totter affoudighen doechte
der inhsamheit ende der ghelaten mochte brenghen dat

wise niet alleen mitten lippen beliden. **M**ar in die inner-
te heimechheit onser zielen op hemelen. **S**oe heeft hi
ons dese forme der ewangelen volcomelic ghegheuen.
In dat iemant slaet an die rechter kimbac bier hem die
ouder. **D**at is sonder twiuel te verstaen die ander rechter
kimbac van dat aensicht des inwendighe menschs.
Want daer mede machmen alle die oersake ende die wor-
telen des woens uter afgrondicheit der heimechheit der
sielen wien als die inwendighe rechter side den slach
ontfanghen heeft. **E**n die inwendighe mensche van int
enen mede beuoelen der oetmoedicheit sijn rechter side bier
te slaen. **E**nde mede twicht der pinen des inwendichs mensche **ut:-**
en ueder sinket en onderwerpet sijn lichaem onder den
slagher. **D**at hi vanden slaghen des inwendichs mensche
al stille swijghende van vinnen in et ghemoet en worden
Sie ghi nu wel datte volcomenheit der ewangelen die
ijdsamheit niet alleen mitten woorden. **m**ar inder inner-
ter sinheit des herten leert houden. **E**nde ghebiet ons als
ons wat beieghent dat wi ons seluen niet alleen hoeden
sullen worden toorn. **M**ar dat wi oec mede ons onder haer
ourecht die uolghen sijn gheuen sellen. **E**nde pine haer
uerbolghentheit mit onser satcheit inwinnen. **E**nde al **te:-**
soe sullen wi vernullen dat sinte pouels leet. en wil
vanden quaden niet inwinnen wesen. **m**ar inwin dat
quade mit guede. **D**atte sonnighe niet vernullen moghe
die inder gheest ende in stallen op blasenheit woorda **te:-**
oetmoedicheit spreken dat si mitten woorden eens an **ghe:-**

ders toorn mit allen niet en lesschen. **M**ar veel te meer
in hem seluen ende in enen anderen doen ontfuncten. **E**n
al mochten si al selue sancty ende vreedsamich bliuen
nochtant en souden si gheen vrucht uan op boren. **W**ar
si vanden stede hoers brueders die glorie der hydtsamheit
hem an willen trekken ende omme dse sijn si harde
vreemde vander caritaten. **D**aer sinte pouwels of seir
die daer niet en soen dat haer toe hoort. **M**ar dat and
lude ane gaet. **W**ant die caritate en begheert die niet
toem niet also dat si haer ghewin van enen anders
stade maken wil. **O**f maken enen anderen bloet om
haer seluen te decken. **xiii**

om sijn
broeder
wille

Het is te weten dat hi en sterke martorie doet die sijn
eighen wille gheuet an die ghene die sijn sijn mit
harneticheden hout ende vsermen. **W**ant die he
ouder sijn enen menschen. **E**n liden en liden en die is
stact ende ghesont. **M**ar enen in sijn re eenwilscheit
liden moet die is fier ende trant alle natuen sonst
mit hem sijnken moet ende weien hem guedertieren
om hoers vrees willen. **D**aer du gheen die dat doet
niet an uerheit van sijnre uchtomienheit. **M**ar veel
an wint om sijnre lancmoedighen indiamheit wille.
Want sinte pouwels die gheboet. **S**ijn sterke liden
der trancke lide crancheit. ende draghet malcandens last
also seldi die eue xpi uervollen. die een trancke en
mach den anderen niet draghen noch leiden. **E**nde die
een sijn sieke en mach den anderen die des ghelint fier

is niet gheclesen **Maer** die der aenicheit selue niet on-
ter woopen is die mach den aenichen hulpe doen **xiii**

Het is oec te merken dat der aenichen lide natuer
altoes aldus staet is dat si licht ende bereit sijn
ander lide om erijt te doen ende kunnighe te maken
Maer selue en willen si mit gheue wederheit beweet
wesen ende wi ceur om merken der vrieheit spreken si
ander lide nure is lader lide dughen toe **Maer** selue en
willen si een dem woordeligen niet liden **Maer** om na-
der uoet seiden ouer en water sentencie. mach die minne
stadelic ende onghelucken niet dueren **Van** onder die
manne die uan gheue doetheit ende volcomenheyt sijn
Want si moet uon uote ghehoert worden in enigher tyt
hoe nauwe datte hoete een alleen bewaren moet **xv**

Gemmaus waer in schijn der die tydsamheit eens
volcomen mans prisen of el stoes den aenichen
niet liden en tae **xvi**

Joseph it en hebbe niet ghesat dat nen des gheens
doetheit ende wilsamheit die daer stant en machtych
is yet uerwinnen mach **Maer** dat die suode onreynicheit
des aenichen die daer of gheuoet wort handen onder
stant des gheens die daer ghesont is **Ende** wat hi daer
toe doet daghech in een angher ghiet die uerdientet en
baert die saken waer om dat mens niet souldich en is
voort te liden **Of** somtijt merkt die aeniche selue die
mismaetheit sijne ontydsamheit ende dat liden dat
sijn enen mensche mit hem heeft en yener somtijt

heuer en werch te gaen dan altoes uan enen anderen ghe-
leden te wesen. **D**it is uanden gheuen die die vrientschap
des gheselschaps onghetroken houden willen. **V**or alle
dinc waer te nemen dat een iudeit als hi mit enighe
onrecht ghemoeit is niet alleue swighe aen oec dat
nimmerste der borsten synis monts sal houde. **E**nde noelt
hi dat hi yets wat ontfant is so sel hi mit alre stilheit
hem seluen onthouden. **A**ls die pphet seyt ic bin onghet-
roket ghe worden ende en hebbe niet ghesproken. **I**c
hebe gheseyt dat ic mijn weghen behouden soude op dat
ic in mine tonghen niet en misde. **I**c hebbe minen
monde een hoede gheset. **D**oe hem die sonder ieghen
mi uersetten soe bin ic vernietet ende ic en sprac niet.
Ic sweech uan gueden dinghen. en mijn rouwe is
vernietet. **H**i en sel oec die ieghemvoerdighe tijt niet
aensien. ende segghen niet mit woorden dat sijn uerbol-
ghenheit in dier vren gheerne segghen soude. **M**an hi
sel ghedencken der uouleden vrientschap die gheweest heb-
Ende ghedencken des gheheelen vreesd met licht weder
toe comen sel. **E**nde als hi hem aldus totter soetheit der
eendrachticheit hant so en sel hi die bitterheit der ieghen
woudigher ongunsticheit niet beuoelen. **E**nde dattet
marthale al datter te broken is versoenen mach. **E**nde aldus
sel hi vernullen dat die pphet seyt. **I**nder toornichheit en
Heb ic der ontfarmichheit ghedocht. **xxvi**
Het is oec behoerlic dat wi alle die beweghinghe
des toorns dwinghen ende matighen nutter besceiden

heit. Als salomon leit. Een dwaes sprekt al sinen toorn
tot enen mael wt. **M**an een wys man leit sin toorn
bedachten een dwaes wil hem schuen inder tijt des toorns
rechtuoert werken. **M**an een wys man uerdinnet den
toorn en uerdijft mit uerbeiden. **A**ldes gheint leit oec
sinte ponwels. alre heesten wi en seilen ons schue met
woelen. **M**an gheeft oec toornicheit en stede int is in ghe
reus en selde. **M**an toorn werken. **M**an gheuet hem een
stede. dat w herten mit aancmoedicheit. en mit ontho
samheden met alsoe beuauwen en sijn. dat si die onuer
lichtighe storm inlaghen als si comen in hem met heu
berghen noch liden moghen. **M**an weest in uwen herten
wide ontruunt. dat ghi die wederheit des toorns ontfan
ghen moghet. inen wi gheteten scoet der martaren.
Die daer alle dunt uerbraket ende alle dunt lieten. ende
alsoe wort w ghemoele mitter cracht der hancmoedicheit
ende der lidsamheit also wide ontruunt. mitter die salige
uoertendringhe des raets hebben mach. **E**nde als daer die
duistert wort der toornicheit in ghestort ende ontfanghe
wort. so sel hi rechte uocit te niet gaen. **O**f aldus machu
uerstaen gheeft den toorn stede alsoe menichwarf als wi
ons onder een anders toorn mit enen oetmoedighen
sullen ghemoele onder gheuen. ende gheuen dat wi alles
onrechtel wel waerdich sijn. soe dienen wi des uitoorn
ten menschen onthidsamheit. **M**an die sinte ponwels
sijn. **I**an uan desen woorden also nemen dat si en woch
gaen ende also der toornicheit stede willen gheue. **D**ie

toncken in die toorn niet inwinnen maar uermieren
Salomon seit oec des ghehyt en wil niet haesten in di
nen gheest toornich te werden **W**ant die toorn rust ind
wiser lude scoot **E**en dwaes spreker sinen toorn under seker
vren redytenoet wt **M**ar die wys is die bedert syns selfs
smaute **W**ant dat is die natuer des toorns als men daer
mede uerbeit quellet hi ende gaet te niet als men daer
mede werken wil wort hi soe lant so meer ontfinct
Hier om seken die herte ruum ende wide waethe ende
en laesse die ontydsamheit niet also benauewen die toorn
en moghe daer mede stede vinden. als die pphet seit. gods
ghebot is seer wynt. ic liep den wech dyner ghebode. doe
du myn herte ontruumste **D**ie wise man seit een lant
moedich man is groet in die wysheit **M**ar een haestich
man is seer onwys **D**aer om staet van salomons ghe
screuen dat hem die heit grote vroetheit ende wysheit gaf
en wysheit des herten recht als dat onghetide sicut des mens

Het is dicke gheuonden dat hi mit eynde in **xxvii**
gheueu wys cendrachtheit en houden **E**nde dat om
des willen datte nimmie der volcomenheit noch dat ghe
bot der manaten **D**aer sinte ponnels of seit die oersa
ke niet en waren **H**ier om is der besochter naderen sentē
ne datte waerachtighe cendrachtheit. ende dat onghet
sciden gheselschap niet dan onder gheulken seden. en onder
mannen die na gheulker volcomenheit sin staende en
mach bliuen **D**it leere ons die salighe ioseph uan den
vraenscap ende uernaende ons dat wi die nimmie des

en conen
die inden
beghinen
malcand
sworen
vreeschap
te houden
en dat om
des wille
dat die mi
ne der vol
comenheit
noch dat ghebot der
candaken

48

gheselschaps eernsteliken souden houden. **H**ier begint
tes abts iosephs anderde collacie van der loghen
Dat eerste capittel:

Die die vloeygaende collacie gheeyndet was
ende wi vanden heilighen abt ioseph inder
nacht tot enen anderen cello gheleit ware

Was daer oermits sinen woorden alsulken vier
in onser herten uerweket. dat wi van al dier nacht
niet slapen en mochten. doe ghinghen wi omtrint ho
dert voetslappen wt dier cellen in een hennelic stedeken
te gader sitten spreken. **E**nde germauns began swaerlic
te uersuchten en seide. **H**

Vat sullen wi doen ic sie dat wi an beiden siden
swaerlic besinghet sijn. **W**ant het waer ons an
die een side alre salichste onder dese heilighe vaders te
bliven. ende an die ander side en moghen wijs niet doē
Want wi hebben gheleest weder thinus te comen. **E**n
tede ons die belofte wi souden oermits exempel deser
heiligher mannen tot meerre volcomenheit comen.
Hoe doe wi dan mit onsen vaders die ons anders ghen
oerlot ghegheuen en hebben. dan die cloesteren en dat
leuen deser haligher mannen van desen lande te besien.
Doe wi aldus saten uersichten wi swaerlic en wi
wisten niet wat wi vanden staet onser salichheit ouer
desen twien best uertrisen mochten. **W**i scaenden ons
onse belofte te breken an die een side. **W**i ontsaghen ons
onse naesten niet te uersolgen an die ander side. **M**

Het is best dat wi al onse baughicheit daer wi in
begnen sijn desen onse vader ondecken Ende soe wat
sententie dat wi wt sinen monde sinen conuen. daer
willen wi als op een hemelsche godlike antwoerde al
onse dinghen mede sluten Want sonder hemel god
onse heer sel doer des heilichs mans mont om sijne
uerdienten wille nae sijne gheboente. merdienten
heit den salichsten naet hier in gheuen Doe germanus
desen naet ghehoort had wort hi blide en ontfent die
woorde wt van in man van gode Cort daer nae was
die metten gheuen end die heilige vader quam weder
tot ons nae sijne gheboenten Ende nae een cort ghebe
tekin ghynghen wi te gader op die selue maten luter
daer wi des nachts on gherust hadden **in**

Doe die eerstamghe vader ioseph sath daer onse aen
sichten doeingher waren dan si plaghen merite
hi wel tattet sonder saken niet en waen ghecome en
vraghede ons waer om sijn waensichten u bedrueten
tan si plaghen Wi antwoerden her en is mit ons niet
als mit des coninc pharaons gheuanghen was. die een
visioen saghen en niemant en hadde die hem dat visioen
bedude War wi hebben desen nacht mit bangicheden
der ghedachten sonder slapen toe ghebrocht en niemant
en mach ons den last uerlichten Het en waer dat ons
die heer doer dijnre bescheidenheit te hulpe quam Doe
seide hi brenghet u ghedachten daer hi voort mit lichte
die godlike goederneheit is wel machich mit onse

inde wi te hulpe te comen. **V**

Germains wi hadden ghehoert met alleen van u
wen heilighen te verbliden leuen. **M**an oec niet ghe
sicht ende verbeteret wesen. en als wi weder thins qua
men dat hi hi hier ghesien of ghehoort hadden yets wat
nae volghen mochten. **E**nde doe ons oer lof was ghegheuen
hier te comen moesten wi dat oec onsen vaders belouen
weder te comen. ende daer wi of waenden te verbliden
daer sijn wi of bedrocht. **W**ant wi merken wel dat wi
alduslanghe volcomenheit daer niet beleuen en moghe
alons is ons langhe an beide sijden. **W**ant toen wi dat
wi ghy roock hebben ende comen weder thins soe en moge
wi dat volcomenheit niet uervolgen. **D**oe wi des niet
ende bliuen hier soe en houden wi onsen woort niet
ende sullen in die sonden der loghen vallen en al quamen
wi thins ende oer lof begheeren hier weder te comen
Wi wetent wel datet ons in gheene wise ghegheuen

En sonde wesen. **V**
Hier toe antwoorde die heilighe ioseph toe hi een lut
teltijt gheswoghen hadde. ende seide weest des selter dat
wi in desen lande een meere voortgang in gheestelike
dinghen ghegheuen soude moghen worden. **V**

Germains al ist dat wi onse vaders groten danc en
waerdicheit sulden sijn. **W**ant si ons van onse
kintschen dajhen in die ghene leinghe aenghen
hebben en dat eelde verlanghen der volcomenheit die
wi hier ghesien ende ghehoort hebben niet te reuenen

Daer wi niet alleen in uilinghe arbeiden **N**ar oec
mede die bequaemheit vander steden toe gheholpen
heest. **E**nde wi en twiuelen daer niet an. aldus dan
ghe volcomenheit dat wi se crighent uer volghen
soudt moghen dan al hier onder lese uaders **Om**
Oleph het is onse leuen behoordt dat wi onse belof
ten trouwelic volbrenghe. **D**aer om en sel die mo
nit sonder guet beaet gheen omt te wille belouen
op dat hi van diwanghe niet doen en moet dat hi
onwilslic ghelooft heuet of als hi eens beters te rade
wort een overvader sijne beloften worde **A**ls dat hi
en ist gheen behoef na vader maghen vander meester
volcomenheit niet te gheen **N**ar vander twiuelich
tighen volcomenheit dat daer ghi nu in uer vancet staet
Hiet om waanen u verbant gheen noch belofte en
dromghet soe seldi dat u best dienen mach sijn
Nar waaneer ghi overmits beloften een wech en
der scaden wort soe seldi den minsten scade vmesen
Ende want ghi nu nae uwen woorden ommits u
onuersichighen beloften ymer men scade an moet
gaen soe seldi uerziezen den minsten scade of datme
lichtelichte boeten ende beteren mach **E**nde daer om
uermoeft ghi meere volcomenheit in desen lande
te uerwighen dan ghi in uwer selues docten soudt
ende ghi u belofte sonder groten scade niet volbrenghe
en moghet **S**oe waert beteren uerke te auentu
ren dienen vander beloften te breken ontfenghe

Daer niet meer quacks nae en volghede. dan inden
staet des uilaenden leuens te vallen ende daer altoes
ni te bliuen. Want het is gheuadert ia louet een on
uersichinghe belofte te wantelen. ist datmen tot ene
salighen staet daer mede comen mach. ende dat is ghyne
ouertredinghe der volstandicheit. **W**ar een uerfinghe
der eerster meninghe die heilighe scrifuer huyet ons
claert. **H**oe sciet datet meninghe mensche heeft ghe
weest bi sinen eighenen eerken voor nemmen te bliuen.
Ende hoe oerbacut datet den menighen heeft gheueest
tai in hem daer of het berechten. **ix**

Dit gheschuyet dus sinte pieter s exempel ende iudas
die xpm sijn. **W**ant ouermits dat sinte pieter sijnre
onuisichigher seiden die outuel. dat hi seide heer du en self
te minen noeten. **B**uac niet wacchen soe uardiende hi
ist gheselschap aue geuichde te wesen. **D**aer hi sonder
uuiel of ghesneder seide hebbe worden. had hi vider har
arheit sijn opsots ghebleuen. **E**nde want iudas oimants
hartuechicheit bi sijnre beloften bleef. soe is inder ewighi
toot uerdoemt. **D**aer hi sonder uuiel of uerlost had ghe
worden hadde hi sijn woort outuallen ende sijn belofte
ghebroken. **A**ltes ghelijc hebben wi inder ewangelien
van twien ghebroederen. die een ghelouede sijn uaders
wille te doen ende en deeds niet. **D**ie ander weigheidet
den vader ende naemels betouet hem en dedet. **D**en eerste
en batet die oetmoedighe antwoerde niet doe hi des uaders
ghebot niet en volbrochte. **N**och den anderen en seide dat

eerste weder segghen niet. Want hi hem naemels bet be
riet. ende was sijn eyghen sentencie. die hi dwaesht ghe
gheuen hadde. ende dede des uaders wille. Ende oec dat
exempel des bloedighen coninx herodes. die om den onbe
raderen oet te houden sint ians baptisten hoeft of dede nae
ende en woude niet meenedich werden. ende daer om
uerdoende hi hem seluen inder ewigher doot. En eerste
seluen dat beste menen te doen. Mar ualter anders wat
in soe moet men dat wel in enen beter inwandelen. Also
seluen in allen dinghen dat eynde aensien en daer nae
den uoortgang maken. Want almen eens beters in ge
waer wort. soe ist mit dat eerste oplet te inwandelen dan
bider eerster sententien te bliuen. en mit swaeren ghebre

Oken ghebonden te staen. **x**
ermamus nae onser begheerten soe wouden wi wel
om den volcomensten wech te inwohghen bi uwer ghe
selscap bliuen. Want comen wi weder tot onsen cloest
soe en sellen wi niet alleen van deser puerre menin
ghe of ghiden. Mar oec onnits laeuheit dier ghesel
scap in veel scaden vallen. Mar nu ueruaert ons der
ewangeliën ghebot alte seer daer ghescreuen staet in
woorden sullen wesen ja ja. neen neen. en wat daer
en bouen is dat is van quaden haluen. Ende wi dach
ten datmen die onbedinghe van also groten gheboete
niet lichtelc en mach uerbeteren. ende tattet mit ey
te niet wel ugaen mach dat mit enen quaden beghin
ne eerst begomien was. **xi**

boesheit ende loghen wesen dan dat iacob die patri-
arche ysaac sinen vader. ende esau sinen broeder vader
benedictien te ontfanghen also behendelic versocht
Noch tant en wort hi daer om niet verdoemt. noch ver-
uade van sinen vader berispt. **A**ar hi was daer om
in die erflike der ewigher benedictien int gemaect
Want hi en begheerde die benedictien sijns broeders
niet wt gheericheden des tijdeliken gheuwins. **E**nde hier
~~om is elc van desen twee~~ **A**ar uten gheloue der ewi-
gher heilichheit. **E**nde iudas en niet onser alre behou-
der niet om d' menschen salicheit. maar om sijnre salu-
cheit willen. **E**nde hier om is elc van desen twee die
vraecht sijn werck na sijnre menninghe. ende na op sijn
sijn willes toe ghescreuen. **W**ant iacob en nieende
ghien bedrieghenisse. noch iudas en nieende gheen
salicheit te werken. **E**nde daer om was iacob uande
gherichigheden rechter gheconsculdighet en uander
uierken der sonen onthouden. **W**ant hi anders tot
ter benedictien niet comen mochte. **S**ie ghi nu wel
dat uoor gode na den uoortganc des werck niet ghe-
braecht en wort. **D**it laet wi aldus hier mede staen
op dat wi totter eerster questien weder mogher keren
daer alle dese d'inghen om ghesproken sijn. **N**u beghe-
re ic dat ghi eerst antwoort om wat saken dat ghi nu
Gintten bande des belofte gebonde hebt. **K**
ermanus die eerste sake als wi gheseyt hebben
was dat wi ons scemden onse vaders droevich te make

gherichheit

mer na der
meninghe des
ghewins

in haven gheboden te weder staen. Die and' sake is wi
waenden als wi wat volcomens of wat groets van u
ghehvoert of ghesien hadden als wi weder thins quame
dat wi dat selue souden moghen thins inuolghen. **xv**

Joseph als wi noot gheseyt hebben die meninghe des ghe
moets inuolghen of behoude den mensche als ghescreuen
maect. Die ghedachten sullen onderlinghe woeghen ende
beschermen inden daghen als god die heimelechheit der
menschen oerdelen sel. Ende op een ander stat staet ghesar
uen it comt om hoor werken en haer ghedachten te
ingaderen mit alle heidenen en mit allen toeghen. Hier
om als mi dinct so heb di u wt begheerten der volcome
heit mit desen bande der beloften ghebonden. Doe ghi waen
de dese volcomenheit thins in dusdanigher ordinantie
moghen beuenet hebben ende nu ghi tot meeren onder
steide comet sie ghi wel datet u thins niet mogheit
en is. Hier om en hindert niet wat hier onghelyc in
schijnt te uallen is dat sake dat die eerste meninghe
niet inuolghet en wt. Want daer om en blyft des thinner
mans huus niet onghetimmer al sluyt hi syn vlen.
Ende daer om en is die uoetganghe van traecheden niet
te berispen. als hi enen rechten corteren toe pat inlaet
altes ghehyt in desen deel een verbeteringhe eens onuersichinghe
beghinis en is ghen onredinghe eenre gheestelike belof
ten te rekenen. Want watmen om die caritate gods
en om die minne der god dienstichheit doet die een
belofte heeft des leuens dat nu is ende toe comen sel.

al schijntet van ongheliken beghinne te wesen. **N**ochtant
en ist niet te lachteren mar te prisen. **W**ant daer om so doen
wi alle dinc op dat wi gode een rein herte moghen bieden
ende moghet ghi dat in desen orden lichterliker inreghen. **D**ie
inwandelinghe der beloften die van iu ghenomen was
en sel iu niet hinderen op dat die eerste menninghe der vol
comenre puerheit daer iu belofte eerst om ghedaen was
nae den wille gods te volcomenliker inreghen worde.
Want dese inwandelinghe en selmen ghen loghen tellen
te wesen. mar een salighe verbeteringhe. **A**ls ghelint ist
mit onsen onwendighen mensche. eerst sijn wi kinder
nae ionghelinghe. **D**aer nae volwassen manne. **D**ie kin
der die ionghelighen. ende die manne. en worden niet
mit enen voetsel op gheuoet. **E**nde dese inwandelinghe
inder naturen en is voor ghen loghen ghehouden. **A**ls
ghelint wort onse onwendighe mensche vander kinder
voetsel ghespeent. als hi tot stant en en meer en voert
gant op waslet. **E**nde als hi den totter graueheit d' kinne
ende totter volheit der ontheden xpi tot enen volcomen
manne op ghevassen is. soe laet hi al aftey inden kinde
toe hoort. **H**ier en is ghen menichuoudicheit der loghene
in. mar volheit der volcomenheit. **A**ls ghelint gartine
wort vanden gheboden des ouden testaments totten rade
der heiligher euangelie. die een inollinghe ende een vol
comenheit der heiligher gheboden sijn ghen of laten niet
volcomenliker te beleuen ghen of doen mar een toe doen
ghen inwandelen mar een ineenre voortgant. **A**ls onse

heer vnder ewangelien seken wilt niet wanen dat ic
ghedinen bin om die ewe te breken mar om te vullen
dat is niet om dat oude mit allen te niet te maken. mer
om dat onvolcomenheit te brenghen **xvi** tot volcomenheit

Germamus al sijn dese reene wel en wijst bi ghe
brocht. Nochtant en comen wi des wroeghens
van binnen niet lichte quijt gheworden. het en ver
uert ons alte seer. Dat wi den ionghen en den man
ken eens oersake des heghens hier mede sellen schijnen
te ghenen. Inuenen si dat si haer beloften in enghen
wils moghen breken. Ende die pphet spreket doch har
te ueruerlic of mer hi seit du selste alle udoen die
loghen spreken. en die mont di daer heyt uflaet die siel

Ioseph saken ende oersaken der udoen **xvii**
nisse en moghen den ghenen niet ontbreke die
uoren sellen worden in die hem seluen ulesse wille
men sel die ghenighe der heilighen scrifturen niet uer
werpen noch mit allen of scrappen al ist dat daer die
onghelouinghe hem mede troesten. of daer der wden
hardicheit mede uerhart wort. of mer die bonacidi
ghe wijsheit der heidene mede beschermet wort. Mar
men sel die exempte der heilighen scrifturen guedertier
lic ghelouen. ende onbeweghelic houden en nae waer
heden leren hoe dat si nae der historien te behen sijn
ende in wat wisen dat si ghesaet sijn guedertierlic be
duden. Mar den ghenen die quact nemende sijn en sel
men die weghe der loghen hier mede niet moghen

stoppen **W**ant wat sellen hem die exempelē der lastu-
ren deeren die alleen ter uerderffemisse hoors eighens
willes ghenoech is uerdoenit te worden **xviii**

Ou vinden dat sonighe guete menschen ghenade-
lic gheloghen hebben **A**ls iacob die een ghemeen
wilt ~~was~~ voetsins te wesen plach om dat si die uer-
spiers die die kinder van isrl inden lande van beloften
ghesendet hadden mit eenre loghenē uander doot ilose
Soe wort si onder dat uolt gods gherekent **E**n van
haren ghelachte nederwart indende soe wort onse be-
houder xpc ghebooren **A**ldes ghelijc van iacob den patri-
arche die mit eenre ghenadeliker loghen die benedix-

Die herie ueruech **W**ant en is niet alleen een ondscheider
der woorden en der werken **W**aer oec mede des opsets en
der meninghe **S**iet hi dat die ewighe salicheit een sake
van onsen werken ende van onser belofnisse is al dūc-
tet den menschen hart en onghereythich wesen **N**och

Des heren **S**ant siet hi die wilerde guedertierenheit an en en
ordelt naden ghelude der woorden niet mer naden be-
gheerten des willes **E**nde daer en twaelde iacob die pa-
triarke mit an hi en soude die uleche der loghen mitter
diuuloedicheit der vaderliker benedixien hactels of
wasken **E**nde soude naden winde des heilighen gheests
recht als een deen volcxzinn op ghenomen worden **xix**

Gemmaus heren is ghen wonder dat aldusdanghe
dinghen inden ouden testament bet gheoorloft
waren dan nu **E**nde dat die heilighen sonijt ghen

deliken plaghen te lieghen. Want hem waren inder tijt
veel meer dinghen gheordelt. Doe dauid vanden coninc
saul vten lande verdrenen was en hem achunalech den
priester waghede waer om dat hi alleen qua en niemant
mit hem. antwoorde hi aldus. Die coninc saul heuet mi
gheboden ende leit niemant en moet die sake weten daer
du om ghesent biste. Ende dauid waghede den priester voort
hebtu enich speer of swaert. Want ic en heb mijn swaert
noch mijn wapene niet mede ghebrocht. om dat de coninc
haestich was. Op een ander tijt uensde hem dauid recht of
hi onvroet gheueelt hadde. Nochtant dat hem niet en deer
te. si moesten oec wel inden ouden testament veel eighen
re winc ende vrendinne mit oerlone ghebruken. dat hem
tot ghene sonden gheueelt was. Si moesten oec hoer vi
anden bloet mit horen eighen handen storten. Dat bider ewa
ghen tiden altemael iuden is. datment sonder grote son
de niet doen en mach. Alder gheluc is elke loghen hoe dat si
oec gheueelt is. enen igheleken iuden. als die heer selue
seit. w vooit sel wesen ja ja neen neen. en so wat daer bo
nen meer is dat is van quaden haluen. Ende sinte pouwels
seit en wilt malcander niet lieghen. **xx**

Joseph die vryheit der wimen ende der veel vrendinnen nu
dat eynde der werelt ghecomen is en men die inneringhe
ten gheslachten niet en behoeriet soudmen billix nutter
ewangelen volcomenheit of houden. Want tot dier tijt
toe was hoor benedictie in die kinder wyninghe ghe
legghen. Alser ghesaruen staet wasser en innerichuoudi

ghet ende iuolt die aerde **Mar** nu ist behoordt dat die
bloemekrus der eughelicher reuicheit spraken ende
die welrukende vruchte der kunstheit in die heilighe
kerke ghebaert werden **Die** loghen was inden ouden
testament daer hi verboden alser ghescreuen staet di
selue alle iulien die loghen spreken **Ende** op een and
stat dat broet der loghen is den mensche soet. en nae
sel sijn mont mit enen beynenden sien iuolt inden
Mar so wanneer datmen van riuen quaden een quact
soe ist ghenadeliker een lichteike loghen te heghen dan
offer meer quaets of quaem. alsinen vint inder rom
ghen boec. dat een wijf een deel manen die mit onrecht
op hoor int ghelocht ende iuolcht waren in een droege
put iubarth ende sprede daer een cleet ouer. ende ghinc
daer ouer litten hoor worn **haer** was gheuraghet
of si die mannen yet ghesien had. si antwoorde dat si een
kittel waters ghedronken hadden. ende waren voort
heen ghegaen **Ende** mit alsint loghen iulose dat wijf
uander doot **It** vint v antwoerdet mi nu of u liden
die oncer der ewangelien sijn aldes ghelike saken beye
ghent waren wat wond ghi daer toe doen weder had ghile
heuer mit eenre ghedeliker loghen also te iulossen alser
ghescreuen staet iulossen die ghene die totter doot ghelent
werden of had ghile heuer te melden. ende bregghense also
totter doot **Die** apostel seit doch dat niemant dat sin
soeken en sel **Want** die minne en socht soet dat haer
met **Ende** op een ander stede seit hi van hem seluen. ic en

liese moet

genadich
ist

en help den
gene die v
s. l. v. v. v.

soet niet dat in uyt is **M**ar dat ule lude orbaerlic is op
dat si behouden worden want sochten wi dat onse ende
wouden onse uordel mit hardicheden behouden. en wi da
op alsulken maghe moeten antwoorden. wi souden mit
waerheit der manslacht schuldich werden **E**nde hi om en
mochten wi ghen uolle minne hebben ende sinte pouwels
leringhe volghen **H**et en si dat wi onse strenghe volcomen
heit om ander menschen nuttichheit een luttelken laten
gliden ende worden mitten aanden mede aant op dat wi
die aanden moghen winnen **xxi**

Aldes ghelijc heuet sinte pouwels mensich waerue ghe
daen als hi selue seit. ic bin den ioden recht ghevoorde
als een iode om die ioden op dat ic die ioden minne mocht
Ende den ghenen die onder die oude ewe waren recht of
ic onder hoor ewe gheweest hadde op dat icse winnen mocht
te. ende den ghenen die sonder ewe waren bin ic ghewor
ten recht of ic gheen ewe en had **N**ochtant dat ic sonder
die ewe xpi niet en was op dat icse winnen mocht **I**c bin
mitten aanden aant ghevoorden op dat ic die aanden
winnen mocht **I**c bin alle menschen al ghevoorden op dat
icse mocht behouden **W**at bewijst sinte pouwels anders
hier in dan dat hi nae alle menschen ghesant en aanch
hem seluen altoes neder dede ende ghelike makede ende
uerlichte die strenghe volcomenheit yets wat na dien
dat sinen aanden broedern dienen mochte. vraghet
ymerit waer om sinte pouwels alle menschen aldus ghe
worden is **E**nde eerst inden ioden als een iode dat wil ic di

beuisen **H**i sijnft totthen uan galathas op eene stede
ende sett **S**iet ic paulus segghe ic ist dat ghi besnede
wort xpt en sel ic niet nozderen **N**ochtant dat hi in thy
mothens besnidinghe die ioedsche ewe sicheen te houde
Daer veelte menschen salicheit an lach als der apostele
• **w**et bewijst **M**itten ghenen die ghenen ewe en hadde
sicheen hi sonder ewe te wesen want doe hi totten heidenen
tot athenen quam. ende haeren dienst ende hare der af
goden lach. en began hi sin sermoen mit xpt noch mit
moyses woorden niet **M**itten woorden haers selfs
philosophen. daer si niet weder segghen mochten **E**n
doe in se brimen hadde begaen hi sin boetschap te doen
Hoe dat wi niet souldich en sin die godlicheit enighe
goude of suluer of costelich ghesiente. nader menschen
ghesachten te gheken mitten maerken was hi naer
doe hi niet nae gheboden. niet oerlot. den ghenen die
hem niet onthouden en conden weeren hiet kere totten
seluen **E**nde doe hi dien uan corinthien. niet mit har
ten spisen mar mit niet woerde. alle mensche was
hi al daer hi seit. die daer et en sel den nastende niet
usnaden **E**nde die daer niet en et. en sel den etende niet
verdelen **E**nde die sin maecht die niet rem bliue en
wil te maxime helpt hi doet wel. ende diese daer niet
toe en brenghet hi doet bet **E**n daer hi seit. wie is daer
nanc ic en ben niete nanc **D**ie woerde scandalisiet
ic en berne niet. weest sonder scandaliseringhe. den
joden den grieken. en den kerken xpi **E**nde als ic in alle

dinghen hem allen behaghe en en soeke niet dat mi
mitte is. **W**an dat veel menschen orbarlic is op dat
behouden moghen worden. **H**et hadde syns selfs per
soen sonder hemel orbarliker gheveest menich dinc
te laten hadde hi sine nancke broeders sanchheit mer
niet in ghesocht. **xxii**

Als wi moten wi des onses dicke wil ingaen en toen
om der menschen wille menichdinc. die wi niet
toen en souden. sochten wi alleen ons seluen. **W**ant
ist dat wi euen dach op nemen te nasten. ende ons dan
een broeder overcomt. ende maghet ons of wi des auēts
ghegheten hebben. segghen wi ia op dat wi van onse
gueden werken ghen iel glorie ontfanghen en selle
soe lieghen wi. **S**egghen wi neen soe openbaeren wi
onse guede werken den menschen. of soe waameer ymet
denicken gheboien wort. ende dat weder seyt dat hi slechts
niet dincen en wil. ende die ander van minne wet
of en laet. **W**ant hi hem anders ghen minnen werlt
te bewisen en weet. weder sel hi bider strenghtheit
syns ersten woorts bliuen. of waert beter dat hi syns
broeders minsaamheit yets wat ghenoch waer. **xxiii**

Germannus vanden ersten exempel en is ghen
hemel. die nasten beter waer heymelic gheheu
den dan gheopenbaert. en om allulke saken en moghe
wi die loghen niet wel sauwen. **I**nsen anderen exempe
len moghen wi den loghen ontgaen. want alsme ons
eerst dincen dinc. soe moghen wi wel weder segghen

mit alsulken libande der woorden en onthelpen ons daer
mede. daer nae. dat wi onse eerste ghesproken worde ymer
niet breeken en willen. **xxiii**

Dieph alsulke libandighe sijn onder die monike daer
en novielt mi niet an. daer ghi in eerste fundamet. nae
dat ghi segt of ontfanghen hebt. die haren eighene wille
bouen hoere broeders stichtichheit pleghen te setten ende
involghent mit groter hartnackichheit totten eynden toe
soe wat si eens begrepen hebben. **W**ar onse vaders dier
ghetughe der miraculen ghelike den apostelen oinnits
hozen toethden hebben gheliat. **D**ie plaghen al hoor
vonnisse veel meer wt onderleide des gheests. en wt socht
heit der minnen te gheuen dan wt enigher duer hartner
hachheit. **E**nde seiden dat si vele meer waichten ontfenghe
die mitten broeders aanchheit haen. dan die ghene die bi
haer settinghe. mit hartnackicheden pleghen te bliuen.

Den abt pyramon was nae onf ende **xxv**
honnich iaren in penitencie in ghedaen hadde
van enen broeder een dāne ghesent. **D**ie bi sonder be
raet ontfent. ende hadde liever ieghen sijnre gheuon
te bete dan die wechle sijnre vasten mitten weder stou
te openbaren. **O**nse vaders alst gheue dat si onse ion
ghe aanchte broeders leren moeten. mit exempelen.
ende mit miraculen. die hem seuen gheschiet waren
so. uertelden si die. **O**nder die ghedaente van anderen
psonen. **R**echt of sulke dinghe hem schuen niet. ma
ander lude beieghent waer. **A**ls sinte ponvris seit. **I**c

weet enen mensche in xpo die inden derden hemel op ghe
griepen was weder daer inden lichaem was. of buiten den
lichaem des en weet ic niet. Daer hi hemelike woorden
hoorde die onmoghelic sijn wt te spreken. Dit was hi selue
al samet sijt van enen anderen. wat schijnt dit of des ge
hij anders te wesen dan een loghen. Nochtant en dāē wijs
ons niet ontsien in aldes ghelike loghen te vallen. Want
het is beter mit alsulker iuwe der loghen onse guede
werken te deken. ende die sieke broeders te stercken. Want
waer die waerheit te segghen of mit allen te swighen en
die broeders onghelichet te laten. **xxvi**

Het waer ons onmoghelic al te uitrecken hoe dātic
pamarchen ende ppheten en ongheteide veel heilighē
alsulke iuwe der loghene te hulpe gheromen hebbe ghe
hadt. Die sōmighē om dat leuen te beschermen. die sōm
ghe om die benedictie te uertrichten. Die sōmighē om en
ghe heunelicheit uibuyghen te houden. Die sōmighē om
die waerheit te onder vinden. die sōmighē om enen an
anderen te leren. die sōmighē om die godlike conreie
alsmen vanden heulighen ioseph vint. Doe sijn broeders
in egipten tot hem gheromen waren. leide hi hem onscul
dighe muscade op. ende swoor daer toe bi pharaons salich
dāsi uerspiers waren ende quamen daer om dat land te
iraden. ende deedse uanighen. Nochtant dat hi wel wiste
datter alsoe niet en was. ende seide voort tot hem sendet
enen thius die is ionxste broeder hi hi hier brenghē
Ghi seit hier ghenanghen bliuen thent datter openbaer

is **W**eder dat in woorde waerachtich sijn of niet. **D**oe ghi
tes niet bi pharaons salicheit so si di inuaders. **D**it dede hi
nochtant dat hi wel wiste dat si des onsaluich waren.
Want had hise nimmer ontfermhertigher loghen. alsoe
niet iubaert. hi en hadde sinen vader. ende sinen broeders
niet moghen sien. noch haren hongher te hulpe moghen
comen. **N**och sinen broeder consaenen die hem iust had
den ende lieten in egipten noeren van dier groter sonde des
iropens niet moghen reynighen. **M**it allulder loghen he
liden die wese te doen. en was also hinderlic niet als dat
bevon orbaertic was. **D**at si van horen oude sonden daer of
creghen. **W**ant si en beslaghtedent niet dat si in dier tijt le
den. **M**ar dat si nochtits in horen broeder ghesondicht had
den. **E**nde seiden tot malander. mit rechte liden wi dit. **W**at
wi ieghen onsen broeder ghesondicht hebben. doe wi die
bangicheit sijnre sielen saghen ende hi ons bat. en wi en hoor
dens niet. **B**ijn bloet wort ons nu gheeystichet daer om coemt
ons nu dese tribulatie. **D**it belien en insoense niet alleen tuit
ioseph haren broeder. **M**ar oec mit onsen he god. **D**oe salo
moen dien god mit groter wijsheit begaueet hadde. sijn
eerste bonnisse gheuen sonde. was daer. lo ghene mede
ghemenghet. **W**ant doe die twien meere wme. om dat
leuende kint uon hem te rechte quamen. seide hi brenghet
mi een swaert. en deelt dat leuende kint an twien stikken
cude gheest die ene helft den enen wme. ende die ander helft
den anderen wme. **D**oe die ghemachte wrede sentencie der
rechter moeder in aderen beweghet hadde. daert hem om

ghedaen was seide hi gheest deser dat leuende lant ende en
laets niet doot. Want dit is sijn moeder. Op een tijt had
dauid die heilige pphet ghesworen dat hi in nabals huse
niet te hinc soude laten. **N**ar naent al doot noor morgghen
vroec. Doe quam abigael nabals wijf en viel dauid oetmoe-
telic te voete ende bat om ghenade. Daer mede wort dauids
gheoetmoede also ghesact ende inwoemen. dat hi sijn sentencie
weder riep. Ende hadde liever sijn ghesworen eer te breken
dan mit wreedicheit te doen als hi ghesworen had. Ende
seide leeft die heer hadsal mi nu niet haestelic teghen ghe-
men. nabal hadde noor daghe doot gheweest. **E**n te pon-
wels dat wtuerworen wat saet op een tijt die van corinthi-
en ende louede hem dat hi tot hem tomen soude. Als hi ma-
thedomen toor ghewandert hadde. ende bliuen licht bi he-
dien winter. **O**p dat si hem voort mochten leiten waer hi
gginghe ende hi en woude niet haestelic van hem scheiden
ende bliuen een dat tijt bi hem. **N**amaels wort hi eens
beters te inde orde saet hem een epistel daer om daer hi sij
onsont in dede. dattet hem tot gheene lichticheit en quam
mar dat hiet om een beter dede. **T**wie enghelen waren eens
in menschen ghelijc van goede ghesent om sodomia te doen
insinken. loth sachte als twee pilgrime an. ende noodde
minlike tot sijnre herberghe. **B**i wegherens hem ende
seiden wi en sellen niet with ingaen. **N**ar bliuen legghen
op die straten. loth en liet niet of. ende mit vele minlike
noedinghe diwan huse. dat die settinghe haers eerde
wegherens braken ende gginghen mit hem in **W**ilde

die enghelen datse loth & mit noden u winnen soude ten
leken die herberghe mit hem te nemen so vonden si hem
in dat weigheren. ende wisten sy niet. soe hebben si ynnuer
hoor woort te broken. **W**i uennoeden dat dit exempel om
ghins daughes wille anders inder heiligher scrijturen aff
gheladen is. **D**an dat wi bi onser settinghe ynnuermeer
mit hartmetichheit souden bliuen. **N**ay altoes totte beere
beert staen. **O**p een tijt sende god onse heer ysaiam den pro
phet totten coninc ezechiam die mit ene swaere siec
te op sin bedde lach ende dede hem segghen. **D**it seir die
heer sake din huijs wanttu selde steruen en niet le
uen. **D**oe keerde die coninc ezechias sin aensicht om
me totter want. ende bat den here mit groten lach
ende seide. **H**ere god ic bids di ghelent hoe ic uoor di
gheuandert hebbe inder waerheit ende in volcomen
herten. ende heb dat beere in dinen oghen ghedaen.
Vort daer nae seide onse he god anderwerue tot ysaiam
den prophet heer weder ende seg den coninc ezechias. **D**it
seir die heer dyns vaders dainde god. **I**c heb din ghebet
ghehoort ende din tranen ghesien. ic sel di op din da
ghe vijftien iaer toe werpen. ende ulossen di wt des co
nincs handen van assieren ende beschermen dese dat
om mijns selues wille ende om dauid minen knecht.
Hoe daerlic vintmen hier dat die ontfemighghe
guedertieren heer lieuer sin woort hadde uvanacht
ende uerlaughen ten coninc sin leuen vijftien iaer
lanc bouen der ghesetter door. dan vider onbetwe

gheliker sentencie te bliuen die men mit gheneu bidden
beweken en soude moghen. **A**ldes ghelijc was op een ander
tijt die sentencie ouer iherusalem ghegheuen dat die stat in vier
tich daghe uerderuet soude werden. **A** deden penitencie ende die
sentencie wort weder gheropen. **A**ls die heer selue door
den pphet ezechiel ghelouet heeft al seg ic dien ongherech
tighen di selste steruen inder doot. **D**oet hi penitencie uan
sinen sonden. ende doet hi oerdel ende gherechticheit hi sel le
uen inden leuen ende niet steruen. **A**ldes ghelijc seir hi me
de toer yherusalem den pphet. doet dat uolt penitencie uan
den quade dat ic yeghen hem ghesproken heb. **I**c sel penit
cie doen uan den quade dat ic hem ghedocht hadde te doen.
Oec beual die heer ezechiel den pphet en wiken wolke
dat woort der verspughe niet ontrecken. **E**n mochtet
licht horen ende een yeghe mocht hem uan sinen quade
weghe bekeeren. **E**nde ic sel of laten dat quade dat ic hem
hadde ghedocht te doen om hare quaetheit willen. **A**ldus
en sel niemant bi sijne sentencie te uaste bliue. **M**er
altwes nae redene totten besten beert naen. **W**ant al ist
dat onse heer god des menschen eynde condich is. iac eer
hi gheboeren wort. **N**ochtant heeft hi elker mals sijne
eyghenre wachheit ende hem seluen alsoe beuoden dat
hijns machinich is hem seluen te gode waert of van gode
te keeren. **E**nde nae dien dat hem die mensche daer in heeft
soe wort hi uan gode inworpen of ontfanghen. **S**aul
was uan gode selue een coninc ouer israhel ghemact en
wer veel onsen menschen daer toe uoeren. **N**ochtant

datte uonſichticheit gods ſijn lachterlic eynde wel wille
Nochtant bedaghet die heer ſinen ual ende ſeide **H**et
rouwet mi dat ic ſaul tot mine heb ghemact **W**ant hi
heeft mi ghelaten ende mijn woode mitten werke niet
uolbrocht ende oec beſeyden ſamuel den pphet om dat
den heer berouwet was dat hi ſaul tot enen coninc ouer
iſrl had gheſet **O**nſe heer inuandelt daghelix ſijn ſente
ne mitten menſchen. als hi door ezechiel den pphet tuidt
al ſeg ic den gherechtighen. dat hi inden leuen leuen ſel
ende betruwet hi ſijne gherechticheit. ende doet quaet
al ſijn gherechtigheden ſellen uergheten worden. ende in
ſijne quaetheit ſel hi ſtaruen **E**nde al ſeg ic den onghe
rechtighen du ſelſte ſteruen nider doot. doet hi peniten
cie van ſinen ſonden ende doet hi oecdel en gherechtich
Keeft hi die pauke ende dat hi gheueft heeft weder en
wandert in die ghebode des leuens. ende ghen onghe
rechticheit en doet. hi ſel leuen inden leuen en niet ſter
uen. ane die ſonden die hi ghedaen heeft en ſellen niet
gherkent worden **A**ldus inuandelt hoor die ſentencie
gods nae dien dat wi ons keern **xxvii**

Ic dat wi ons wt toorn of wt pallien tot ewighen
dinghe mit beloften ōbunden dat ſinen van ghenen
uonit ghesien en moet ſoe ſchinen tatter gheloeft is
in een rechte wagheſnel legghen ende weghent die and
ſake. mer men ons gheerne toe brengen ſoude ende
doen dan wat den uaders beter dunſt welen. **W**ant her
is behoordliker dat wi onſe woort breken dan eens be

Want is fweve en segge anders dan daer gesent is
ters dinghes scade te liden. Dus en mochte niet ghedens
ken dat redelike ende gheproefte vaders in aldusdanghe
eughen settinghe hart ende onbeweghelic ghenonden
worden. **Maer** recht als dat was dat vander sonne het
ten inwarmt is. alsoe mocht mensche altoes mit besten
reden inwinnen. ende weken altoes sonder twivel den
salichsten in e der vaders. **Maer** wie bi sinen woorde mit
hartuechicheit blinen woude. die hebben wi altoes en
sonder onredelike ende sonder onderscheit ghenonden. **xx**

Germaens nae deser reden die claerlic ghehoert **viii**
ende oueruloechlic bewijst is soe dunkt mi dat een
monit niet eutelic belouen en moet. op dat hi niet een
willich noch gheen ouertieren sinne beloften ghenonden
wort. **Maer** laten wi dan des wijeten wort daer hi seit
Ic heb ghesworen ende ghesent die oerde omme gheue
hicheit te behoeden. **xxix** onbewegelic behouden

Joseph wi hebben dit vanden groten gheboden gods niet
ghesent noch ghemint. **S**onder welcke gheboode niemant
salich werden mach. **Maer** wi hebben vanden dinghen
ghesent die wi sonder scade ons staets inwinnen of inue
ren moghen als van strengheith van vasten. van
wijn te drincken. of niet te drincken. vleisch eten of
sonder vleisch te wesen. uiter tellen te gaen. of altoes in
tellen te bliuen. Dese dinghen of des gheint moghen wi
sonder scade onser professien ende ons eersten opfers sond
begrip ist mitte inwinnen of uermeeren. **Maer** die grote
prinapael gheboode gods selmen tighelic louen en staet
eutelike.

astelic houden. **I**ac waer noot dat leuen daer noot niet
te sparen daer seluen of segghen. **I**c hebt ghesworen en
gheseyt die ghebode dijner gherechticheit te houden. **N**och
tant onder die behoetheit der caritaten. **D**aer alle dinge
om te uersnaden sijn op dat die doegheide haere eenvou
digher stilheit niet beweeghet en worde. **A**ls ghelijc sel
men seuten sweren ende houden die machdelike renuich
gheloue hope minne. ende gherechticheit. **D**ese seluen
al onbeweghelic houden. want hem een luttel ofghe
sciden te wesen is uoemelic. vanden lichameliken dese
ninghe die niet seer oerbaeliken en hieten te wesen. ist dat
men doen sel als wi noot gheseyt hebben. **D**aer niet alsoe
an te ghebonden staen ist oerbaelic wi en moghen ons
valic tot beteren dinghen keren. **W**ant die ter tijt te laten
en is gheen uerse. **M**ar vanden anderen principalen doechde
te scheiden is uoemelic. **xxx**

Daer sel ghy oec mit nauwer hoeden toe sien dat ghy
niet voort en wilt hebben ghebrocht dat ghy dat nie
ment en openbaert. **E**nde ist dat ghyt venient segt dat ghy
die mit beloften niet en uubint dat te helen. **W**ant dat uer
bunden des swighens maect een meere becoringhe dat voort
te segghen dan of hyt ledichicheit hoort hadde. die vrant becoer
ten meer daer of op dat hi een twinghe maken mach of op
datte gheen diet ghehoort heeft een ouertreder der beloften.
Ende hier om en sel ghyen moent. **xxx** **w**eide
onuersienlic ict louen sonderlinghe datten lichame
liken oefeninghe toe hoort. **W**ant een ighele die onder die

ghenade der vrahheit ghelet is. die en sel hem onder ghien eue
lijue settinghe hem seluen onwri maken. op dat hi oft ghe
uel ghien ouertredt en worde. Want daer ghien eue en
is daer en is ghien ouertredinghe. Doe wi nantes heilige
iosephs leeninghe ende onderscheit als inden monde gods
aldus gheleert ende ghesicht waren hadden wi liever in
egypten ghebleuen. **N**ar na seuen iaren keerden wi **ons** weder wt
om onse beloften te volbrenghen. **E**nde bewisden onsen **Egypten** :.
eersten vaders eer ende inuerencie also behoorlic was
Daer nae haer gheuoorden die wi oimts hare groter
minnen. mit ghincen vancen binuen al dies int inue
ghen en mochten. Die worden nu doe wi ghecomen waren
alsoe ghesaet dattie eerste caritate weder gheheel wort. daer
nae doe wi ghehele oerlot van hem inwozen hadden to
ghen wi weder int groter vroethden in die woestine totte
heilighen vaders. **H**ier beghint des abts pyramons colla
ge van in manieren na monike. **D**at eerste capittel

Der nae wandelen wi in dat uerste van. 1.
egypten daer noch veel meer volcomen heilighen
woenden die wi mit groter begheerten begheer
ten te sien. **E**nde doe wi recht als gheuinghe coepluden van
uele uergraderinghe der heilighen die vanden ouden na
deren waren ingheset hadden. in omme rethieuoert om
dien hope des meerren gheuincen toghen wt der waerts
ende onder die hoghe beghen der roethen vanden wi den
abt pyramon. die alle der gheint die daer woenden en
opwaerts pyramon waren vader ende priester. **D**ese

worden wi eerst ghewaer recht als een stat. daer dat euāgelii
of seit. op enen hoghen berghe. met iūburghen mach bliuen
Wi en willen op dese tijt uanden wonder. ende uandē mira
culen die god om sijne uerdiensten wille door hē wrochte nu
met sarnen. **M**ar alleen uan sijne aenwisinghe. ende onder
scheidighe die ons nootdriftich sijn die ghebreken mede wt
te roden. ende die soechden mede weder in te planten. en also tot
enen volcomen leuen mede te comen. **D**oe ons die heilighe
pionon mit ouer groter vrolichheit des gheestes ontfan
ghen had ende seer guedertierli ghechantiert. innaem hi
uan ons dat wi uan dien lande niet en waren. ende
uaghet ons eerst uan waer dat wi waren. en waer
om dat wi in egipten quamen. **D**oe hi uan ons inome
hadde dat wi wt synen wt begheerten der meere vol
comenheit daer ghecomen waren seide hi aldus. **¶**

Ozinder soe wat mensche auch ambocht begheert
te leren. gheeft hi hem mit alre sochtuoudicheit
ende alre wackerheit daer niet toe. ende hooft en hout
sijns meesters leeringhe hi arbeit te uerigheests. **W**i heb
benre sommich wt uwen lande hier weten come ende
hepen al omme alleen om die doestere. ende om die
broedere leuen kennen. niet om die wise ende om die
insettinghe des leuens dat si daer saghen te onthouden
Ende dan in haere cellen te gaen sitten. ende puen
hen dat nae te doen. **M**er behuden haer leden ende haer
ghewoenten die si daer ghebrocht hadden. **A**lso dat hē
sontijt inweten wort dat si om gheens gheestelij noot

gancs wille. maer om minichheit te sien. ende om de tijt
te uerdruuen ende uanden broederen gheuoet ende wel ont
haelt te wesen die lande al onnue liepen Ende want si
met toe en namen. ende op een steit met langhe duerden
Noch die ghewoente uanden uasten. noch uanden ghetide
met en hilden. noch haer seiden met en inwandeliden Wat
mochten dan anders uan hem innoeden. dat si anders
iet dan tijtlike nootrust onder die broederen sochten **in**

Hier om sijt ghi als wi innoeden van gode hier **in**
ghetoghen. soe moet ghi al in oude settinghe laten
ende soe wat ghi onse uaders siet doen of leren dat mit
groter oetmoedicheit te uolghen Ende en latet in niet ino
ien noch of trecken. al is in die reene ende die sake uan
allen dinghen die ghi siet of diemen in doen niet ~~in~~ **in** **met kande.**
want soe wie hem uan allen dinghen wel ende simpel
benoelen sel. die moet al dat die uaders doen ende leren meer
mit werken pmen te uolghen dan die waer onnue ende
die sake daer of te onder vinden Ende nemermeer wort
hi wel gheleert die alles dinghes waer onnue ende sake
weten wil Ende want die vorse gheest siet dat hi hem seluen
bet dan die uaders betruwet. soe brenghet hinc lichtelc d'
toe dat hem veel oerberlike salighe dinghen onnotrustich
ende scadelic dunctet wesen Ende wort in sijner wijsheit
alsoe bedroghen. dat hi ghen dinc noot recht ende goet en
hout dan dat sijne uerdwaelen goetduncken orbaerlic

dunct te wesen **in**

Hier om sel di ten eersten weten die beghinne ende die

ordinaue van onser wise **W**ant dan mach een yghelike
te begheerliker dat leuen pinen te volghen als hi die
doetijde ende die waerdicheit der eerster insetters bekenet
In egipten sijn drie manieren van moniken Die twee
eerste sijn seer goet die derde sijn te mael te sinwen Die
eerste manier is der gheenre die in eenre uigaderinghe
te gader wonen ende nae guerdincken eens anders ghe
regiert worden ende die manier van moniken is een
groot deel ouer al egipten Die ander manier van moni
ken wonen alleen ende heten anachoreten dat beduut
dat si dese neiderste dinghen ghebruken als si minste mo
ghen ende altoes opwaerts prighen **D**ese hebbe eerst
onder ghelooftaenheit in iten broeders ghewoent
Ende die uolcomenheit des iuuliken leuens al saer uer
reghen nae hebben si hemelike steden in die woestine
ghelocht op dat si onghelindert altoes opwaerts mocht
ten prighen **E**nde wi begheeren noch deelachtich hoors
leuens mit hem te worden **D**ie derde beespelike manier
van moniken sijn gheheten sabbayten **W**i sullen na
maels van etken besouderinghe claerliker noch sinnen
Nar van waen dese drie nou seide manieren ghecomen
sijn of wie dat haer eerste insetters hebben gheweest dat
sel ghi eerst in merken **W**ant daer wt sel di haer leuen
pinen te minnen ende te volghen of te haten en te sin
wen **W**ant elc wech trent sinen volghen totten eynde daer
sijn meester ende sijn eerste insetter toe ghecomen is **V**
Die eerste manier van moniken began biden apostele

tiden **W**ant alle die ghene die eerst gheloueden waren al
sult als inden werke der apostelen ghescreuen staet. der
veelheit der ghelouighen was een hart ende een siel en me
mant naen al dat hi besat en hiere yet syn te wesen **M**ar an
dint waren hem ghemee si uerstoffen hoer gnet ende delact
enen igheliken nae dat hem noot was ende daer en was
moment onder hem die ghebrech hadde **W**ant die besitters
der huse ende der ackere uerstoffen ende brochten dat ghet
uoc der apostelen voeten **A**lsult was alle die heilighe ker
ke dat is alle die ghene die gheloueden in dien tijt **M**ar son
der nu niet veel alsulker cloesteren vonden **M**ar want nad
apostelen tiden die minne te ueronten began **S**innits dat
aere hande heidene totten gheloue xpi quamen. daer die
apostelen om hoer heidensche ghewoente ende trauchheit
villen eerst in mede leiden. ende en begheerden niet meer
tan dat si hem vanden afgro dien. ende datten afgoden ghe
offert wort. ender vanden onsmetheit wonden hoeden
Doe began dese vrheit die den heidene om haere nact
villen ghegheuen was der kerken volcomenheit allenche
te beuleken **W**ant dat ghetal der ghelouighen began te
vermeren en die minne te ueronten ende te verlanen **A**
loe dat haere veel niet alleen die minste mar oec mede die
meeste exempel anden manken name. ende meenden dat
tet hem mede gheorloft waer ende dattet hem niet sciden
en soude al behude elc dat hi hadde **M**ar die ghene die der
apostelen vuericheit behilden ende bider eerder volcomen
heit bliuen worden. die seiden hem uten steden en uten

gheselschap der uerlauder menschen ende satten hem in
of ghesceiden steden te gader te wonen. daer si onghelmi
dert uanden anderen hoor vuerichheit mochten ghebruken
Ende om dat si buiten der eedtschap in teinichheit bleuen
:- **ander** ende haere **ander** gheselschap soueden Ende souden den
hem van deser werelt hantieringhe. soe worden si mo
niken. ommits den ofghesceiden leuen gheheten Aldus
quam die eerste mannet van monken ende ouerde
al tot paulus den eerste heremite ende tot sinte antho
nius tiden toe. ende tot noch toe sin daer uootstappen

E of ghebleuen **vi**

Ende wt desen volcomen mannen die als een vrucht
baer wortel hebben gheueest. sin voort eenseiden.
dat is opwaert prighers alle blouen en vruchte voort
wtghesproten Die eerste insetters daer of waren paul
die eerste heremite ende sinte anthonius Die niet wt
onlidelicheden may wt begheerten eens hogheren uoot
gancs. ende der godsonninghe alre eerst dat eghelende
leuen in die woestine sochten Al wast dat dese paulus
inder tyt der ueruolghinghe dit began Ende want si
hem niet alleen lieten ghenoghen mitter uitorie die
ouder den menschen te uerdienen is ~~may~~ wouden ieghes
:- **of** die bosc gheesten in die onghesceiden woestine stien. so
sin si mit recht anachoreten dat is opwaerts prighers
gheheten nader manieren van sinte ian baptista. die
al sin leuen inder woestinen bleef. ende heylas ende heh
zens. ende dier gheent daer sinte pouwels aldus of

scijft. **S**i ghynghen in hare clederen ende in gheiten
uelle onne. ende hadden vanghichheit en drus. ende
armoede. si dwaelden in woestine in berghen in spelun
ken in hollen der aerden ende die werlt was haer niet waer.
dich. **H**ier seit oec die pphet of. si hadden hongher ende dorst
ende haer siel hadde ghebret. **S**i riepen totten heer toe si
ghedruct worden ende die heer verlostte wt hare noet. **O**ec
seit ieremias aldus hier of salich is hi die dat wt gods
van sinen knuschen daghen ghedraghen heeft. **D**ie een
seet sel sitten ende swighen. **W**ant hi heuet hem seuen
benen hem seuen gheboort. **D**ese moghen mitter pphe
te segghen ic bin den pestimen inder enicheit gheh
gheworden. ic hebbe ghewaket ende bin gheworden als
een mussche die alleen onder den takke is. **VII**

Doe dat korden gheloue mit dese nye manieren na
moniken verniet was ende hem seer verbliuen be
gan allenken. een leet onghelouich gheslachte van
moniken op te risen. **E**nde die scadelike plante van
anamas ende van saphira began weder te spruten die
sinte pieter inden beghin der heiligher kerken mit
euen scarper sentencie of ghesneden hadde. **D**aer hem
die moniken harde nauwe noot hoeden. also lang
als sinte pieters sentencie inder menschen ghehuich
nisse was. ende ghedochten dat sinte pieter mit ghen
re penitencie. noch mit ghenen holden te veruoghe
en was. **D**ie lachterlike wortel der eighenre soekinghe
ende der eighenre belittinghe en moete mitter haestighen

met of ghehouwen wesen. **W**ar in langhen uor gaen
des tijts wort dit hergheten. **E**nde doe stont die smadelike geschiedt
der moniken op die sarabarten gheheten waren. **D**ese
waren ghescreuen uten ingaderinghe der uaders en een
yghich besorchde alleen hem seluen. **S**i pinden hem der
enangelien volcomenheit om lof der menschen. ende om ge
win der dinghen meer inden schijn te hebben dan in der wi
heit. ende pinden die armoede vpi uoor die rijtheit der we
relt mitten woorden. **W**ar mitten werken lieten si hem ghenoe
ghen op dat si moniken mochten lieten. **N**ochtant dat si
nau menant beispel en wonden wesen. noch nae menschs
rade leuen. noch horen eighen wille in ghenen dinghen
inwinnen. **W**ant altoes wonden si hoor vakeit houden
in te gaen ende wt te gaen te doen ende te laten nae hoere
ghenoethen. **T**usschen die rechte moniken ende dese onnue
lopers is een groot onderscheit. **W**ant die monike hebbe
hoor ghedachten inden heer gheuopen ende sorghen na
den morggen niet. **W**ar offeren die vrucht des arbeids gode
daghelix op. die onnuelopers en sorghen niet alleen ieghe
morgghen maer ieghen veel iaren te nozen. **r**echt of god
hem naen haren notrust op een ander iare beswiken souden.
Die moniken bliuen in indsamheden bi haer eerste be
lusten. ende en beghen nimmermeer hoer eighen wille
te doen ende sijn deley werlt ghecausen. ende uerdienen
daghelix der martelaren loen. **W**ar die laenheit des wil
les doet dese onnuelopers dalen al leuende in der hellen.
Dese twee manieren van moniken sijn bi na euen veel

Si soeke of gescheide celle en begheere alle te wesen
ende bi nae al dat lant uernolt **vm**

Noch hebben wi euen vierde manier van monike
die schijnen den een sedelen van binnen te gheuen
eerst hadden si enen corte vuericheit vaden monike
die inden cloostren sijn. **M**ar cort daer nae en woude
si haer oude gheboenten noch haere ghebreke niet
of sinden. noch niemant onderdandich wesen op dat ale
si van niemant belespt en worden hyd samich en sacht
in dedich voer den menschen moghen schijnen. **E**nde soe
wie eens totter laenheit ghecomen is. die sel nemmer
meer tot rechter volcomenheit comen ghemaken. **W**at
hoor ghebreke en worden in al sulken wijs niet inwonne
Mar wassen alwes in een arghen op. si hebben dat venij
van binnen. ende hoe dattet min ghevoert wert hoe dat
tet meer inwaert wast. **E**nde om die eerberheit der cellen
en dat niemant die ghebreke als als eens sedels belespen
Die liever heuet niet ghekennet te wesen dan te gheue
sen. **W**ant die dochden en werden niet ghebaert inder
verberghinghe **M**ar inder wtroedinghe der ghebreken

Hier om want ic sie dat ghy uten gueden **v**
moniken w begynn ghenomen hebt. ende uten eer
baerliken cloostren totten hoghen noetsappen des volco
men eenliken leuens begheert te comen. niet nutter
gheuenheit van woorden. noch des schyns van bute
die die heilighen scripturen op een tijt onderuant. **W**at
een broeder quam eens tot hem die seere grote uerbor
penheit inden cleden ende inden woorden betonsen

Doe hem die oude vader vermaent hadde dat hi als ge-
woenlic was soude gaen beden. ende en woude hijs niet
doen. **E**nde seide dat hi also not vaken was. dat hijs niet
waerdich en waer. deser gheueure lichte te ghebruken
hi en woude op gheen matte. mar op die aerde sitten. In
gheueure wijs en woude hijs ghehenghen datmen sin uoe-
te hadde gheroasschen. **D**oe die maeltijt ghedaen was
began hem dese vader inder collanen soetelic en gueder
herlic te vermanen. **W**ant hi wort ende stiet was dat
hi niet ledich en aldus onghetempert of onghetemet
in onstadigher lichtheit. **A**fter in die woude diuolen mar
dat hi inder cellen lieuer ghinghe sitten. ende leeden nae den
ouder vader inden. wantet beter waer dat hi van sin eijge
hantwert leuede dan datten ander lude moeten uocden. **A**s
sintc pouwels wel bewijst heeft. **W**ant al wast hem
gheoerlost vander euangelien te leuen. **N**ochtant had
hi lieuer dach ende nacht te werken. **D**aer hi hem selue
ende sinen broeders mede uoede. **H**ier in wort dese broed
also onghesacket dat hi die bitterheit sijns harten die hi
van binnen hadde. in sinen aensichte van buiten niet
en woude verberghen. **D**oe seide dese vader tot hem. o loen
die gherechtighe is mit beghin sinre woorden een wroet
gher sijns selbs. nu en moghestu een deime vermaninge
daer ghen scarpe berespinghe in en is. mar wt minnen
coenit niet liden. **E**nde du wardeste van onwaerde beroert.
Dat waer voor een wijt oetmoedicheit des herten te hou-
den. die niet wt wise noch wt worden des lichaems van

buten **Ma**n utes innersten des herten van binnen
quame. die daer niet in ghelegghen en is. die eighen
ghebreken voer ander ander lude wt te spreken **Ma**n
als ons onrecht scandelike dinghe betegghen worden
daer wi ghen scout an en hebben die mit eenre ghe
later sachtmoedicheit te liden **x**

Gemains wi begheeren te weten hoe wi alsulke
ghelyc moedicheit in ghen moghen en behou
den. op dat als wi van binnen onse ghelact inden woor
den behoeden. dat wi oec alsoe die beweghinghe des
herten van binnen moghen bedwingen. **Want** al
wort die tonghe van buiten ghebreidelt. nochtant uer
liet dat harte sijn sadicheit van binnen. **Ende** daer om
vermoeden wi dat niemant die doechde der ghelyc moedic
heit behouden en mach. **He**er en si dat hi alleen buten

buten alle menschen wone **x**

Pauon waerchtighe ydsamheit ende ghelyc moe
dicheit van binnen. en wort sonder grondinghe oetmoe
dicheit des herten. noch uerresten noch ghelouden. ende
coemt si wt dien oet sprout. soe en sel si der ofghesceide uer
cellen. noch der enichheit niet en behoeden. **Want** si en soe
ket ghens dinghens van buiten. die mitten doechden der oet **hulp**
moedicheit. die haere moeden ende haer behoeden is van
binnen is ghesceit. **Ende** worden wi als men ons oefent
liert dat een teyken. dat die fondamenten der oetmoe
dicheit in ons noch niet naest ghenoech ghelent en sijn. **En**
taer om wort al onse humernighe mit eenre cleene

stommighe neder ghevozen. **W**ant die gheymoech-
en is niet te prisen. noch te verwonderen. die sonder enighe
austottinghe ende in uerden te uerden blijft. **M**an die is te
prisen ende te verwonderen. die in veel austottinghe haer
onbeweghelic houden. **W**ant daer men se in moegen
ende braken waent daer wort si meer in gheset. **V**in-
ken leert men losaamichheit. ommits ueruederinghe leert
men oetmoedicheit. **D**aer om en sel men niemant ghe-
moedich hieten. het en si dat in al dat hem op gheleit wor-
te sonder onwaerdicheit leer men. **H**ier of seint salomo
daer hi den gheymoechighen prys. daer hi seint. een in-
sauch man is beter dan een stout man. ende die sinen
toorn bedwinghet. sel die stat winnen. **W**ant een lan-
moedich man is seer groet inder wijsheit. **E**nde als yemet
vanden onrecht. dat men hem doet. verwonen wort. ende
ontfint vanden veld des toorns. so niet te vermoeden
datter alleen om sinne sonden wille ghesiet is. **N**aer oet-
moed om die hemelike trancheit die in hem is hem te ke-
uen te gheuen. **A**ls inder ewangeliën van twee huse-
ghescreuen staet. dat een was op enen vassen sien ghe-
meit. ende dat ander op dat sant. **D**aer quamen gheulic
toornen van wunde ende van vloede des waters op. dat
op den sien ghemmeit was bleef staende. **N**aer dat
inden sande stont. dat viel enen swaeren val. **N**ochstant
en viel niet om der stommighe wille. **M**aer want
opten sande onwyllic ghemmeit was. **A**ls ghe-
een gheerthich mensche. ende een sonder worden beide

en ut

+ ghetemptiert

+ ghemindert ~~daer~~ daer die gherechtighe van groter be-
wanghe niet verwonnen en wort, daer wort die ongere-
chtighe mit kleiner temptaen gewonnen. Het en
waer den gherechtighe lof, noch prijs dat hi sonder temp gheen-
tane staende bleef. ~~Maer~~ aller ghelarenen staet het is een
salich man die bezorginghe int. Want als hi gheproeft
is sel hi die oven des leuens ontfanghen. die god den
ghenen belooft heeft die hem innuen. Die doechde seit
sint pouwels en wort in al ledicheden noch in weelden
mar in aanden volma. it. Ende god selue seit oec hier
of door enen pphet. siy ic heb di huden ghegheuen te we-
sen als een sterke ghemuerde stat. ende een yseren colūme
ende een metalen muur op al aetlike. den coninghen van
nida. ende haere prioren ende den priestere ende alle den prince
volke der aerden. si seken ieghen di niet en nochtant
gheue macht ieghen di hebben. Want ic bin miti ende
sel di verlossen. dit spraket die almachtighe heer. **xij**

Du wil ic twee exempelē vander lijdzaamheit
voort brengen. Inder stat van alexandrien was
een gheschiet den oetwint die om die doechde der lijdzaamh
mit behoeder ghenichheit plach te begheuen. Alsoe dat si niet
alleen die swaerheit der auechtighe en plach te wiken
mar diuonl oetaken daer toe te soeken. si was van edelen
gheslachte ende plach inden huse dat haer van haeren ou-
ters ghebleuen was den hē oetmoedelc te dienen. Ende quā
tot athanasiū dien bisscop van alexandrien ende bat hem
dat hi haer een vander weduen die vander heilighet lzet

ken goede plaghen te leuen gane. en seide aldus **S**hit
mi een vanden susteren die ic haer gheuoert den maer
Die biscop louede haer meninghe ende gheboert. op dat
si niet weder gheslechten en worde. datmen haer een na
ten sedichsten weduen soude gheuen **D**oe si die thuis
hadde. ende haer mit alre uilichheit guertierenheit
bewise. was die weduwe alse gheuoert sam dattet
haer alte uerl ducht w. ten dinnen haer de **C**ort daer
nae ghint si weder w. ten bis op ende seide **I**c hadde di ghe
beden om een weduwe die ic d. men mochte **E**nde die biscop
hadde ghewaelut dattet uersuimen hadde gheueest **M**ar
toe hi uersuimt dat haer een vanden uerdelixten weduwe
twe gheslachtet was ende haer meninghe wiste **E**af hi haer
een die die alre uerdrietichste was van hem allen in moer
licheden in kringhe in d. onth. castap in seiden en in alre
onsedichheit **D**oe si die te thuis hadde ende haer nauwen
diende. dan si der ander te uoren gheuen hadde was dit haer
dant dat si alden dach van haer gheswiden en gheuoelket
was ende uerweten mit achter sprake ende mit quaden
woorden **E**nde dat si om gheem. doechden wille **M**aer
om haer te p. men ende te truen. vanden biscop gheue schet
hadde. ende dat ende dies ghelike was alre uel. dat si se nau
d. gheslaghen en liet **M**ar dat deuote wiuel. yn uerwetenoe
dichde hoer noch meer onder dat uerleerde wijs ende en
woude haer onwetendheit mit gheuenen weder. seiden
meer mit sachtmoedicheden h. w. men **D**oe si in deser
oefeninghe uolcomelic ghemacht was ende die doechde

der begheerter hysamichheit uerueghen hadde. **D**hinc si
weder totten biscop ende dancte hem seer dat hi haer allike
gueder meester hysamichheit onder te leeren hadde ghesent.
Want syt langhe begheert hadde. **D**it heb ic van eens
vrouwen persoene hysamichheit ghesent op dat wi niet al
leen hier in ghesicht warden. **M**ar samen ons die die hysa
michheit niet leeren en ~~kanen~~. **I**et en sie dannen ons in kon ~~willen~~.
wen ghelike den warden ~~betreuen~~ **den** **xiiij**

Dat ander exempel is vanden abt patronus die nu een
priester inden woestinen is ende seer inuaert oner al
Dese plach wt in ghevoent begheerten die enicheit der
woestinen te minnen ende also niet alleen te wesen dat
hem die ander heremiten een toe naem gauen ende seide dat
ter recht waer een hant der ossen. **D**ese was in synre ionch
nochtant van sulker ghenaden ende volcomenheit dat
hem die ander grote mannen in dier tijt om synre swaer
heit willen ende om synre onbewegheliker stantichheit
willen al was in ionc. den groten uaders inder indienten
wouden gheliken ende seiden dannen billike onder die ua
ders setten souden. **D**it rechter wijsheit die een vanden he
remiten op desen heilighen man hadde. **p**ynde hi hoe dat
hi die scoonheit syns naemens in enigher maten mit ualsche
ten mochte beuelken. op enen sonnen dach doe al die broe
ders te kerken waren. nam dese broeder syn eighen boeck
Ende dat dat al heimele onder des heilichs mans matte
Ende ghinc doe mede te kerken doe die dienst vander
hoechtijt wt was maecte hi grote claghe vorder priester

ende uon al die broeders **H**oe dat hem sijn boec wt sijn
reken ghestolen waer alle die dat hoorde in wonderden
hem seer ende waren seer taster **W**ant si nie alsulke on
nouwe onder die broeders vernouwen hadde **D**ie indighe
broeder gaf den met dat mensche alle inder leiden besloten
souden ende laten die vanden onsen haere alre cellen wel
nauwe besoecken **D**oe si dat boec in des heilichs mans celle
ouder die matte ghenouwen hadden **M**er die ander selue ghe
leit hadde in wonderden si hem al seer **D**och si brochtent
uoc den priester ende uoc al die broeders in die kerke
pafonnus die heiligheman al kenne hi hem seluen van
dier saken onschuldich ende va **N**ochtant gaf hi hem selue
ouer gheerne penitencie daer uon te doen **E**nde om datter
hem seluen allen also waerachtich scheen te wesen so en
woude hi hem seluen niet onsculd ghen **W**ant si mocht
ten hem licht oec totten dieften ouer enen loghenaer me
te ghehouden hebben **M**i ghyut uer kerke ende de sine
penitencie in velen in saeren in uasten oetmoedelic uor
hem allen ende veel meer dan hem gheset was **D**oe hi
twie weken daer nae mit alre bedruetheit des uro moeghe
ter kerken quam niet om dat heiliche sacrament mitten
broedren te ontfanghe **M**er om alle die broedren uon
die kerke dore te staen ende uerghiffenisse te bidden **D**oe
en woude onse here god die een waerachtich ghemich
is ende alle herten kent dien man niet langhen in die
stande laten bliuen **W**ant die onuerkelike broeder dier
daer toe ghebrocht had **W**ort vanden seluen bosen gheest

~~trist inder cellen niet inder woestinen~~

die hem gheraden hadde swaerliken beseten. Also dat hem
niement van alle den heilighen vaderen daer of uerlos
sen mochten. Want onse here god woude dese pafonna
us die eer weder doen dat dat ommits sijn ghebede ende
uerdient te ghesacie. Alons ontfeut die indighe broeder sijn
loen. Ende des heilich mans leuen wort wide gheklundicht.
Wilen wi dan tot sijnre volcomenheit gheaken soe mo
ten wi inden beghin alsulke instrumenten legghen. **xiii**

Om twee dinghen heb ic dit gheseyt. Een eersten.
mael so wanneer wi van veel minre dinghen an
gheuochten worden. dat wi om dies mans stantichich
ende onbeweghechheit ghedencken ende jmen ons als
hi dede gheclimmoedicheit te houden. Een anderen mael dat
wi die toechte der gheclimmoedicheit niet inden cloesterey
niet onder die gheselschap der heilighen. noch in ghene
dinghen dat buiten ons is. **Maer** inden innerste mensche
sellen soeken. Want het en sie dat sake dat hi onse ghemoe
te mit sijnre bescherminghe te hulpe come die inder euan
gelien ghesproken heeft. dat nke gods binnen in u. **Item** **18:**
mermer en sellen wi des viants laghen nutter woestinen
noch nutter steden van buiten te verkiezen noch nutter ghe
der lude gheselschap moghen inwonen. Want al hadde dese
heiliche pafonnus alle dese uersarne uordelen. Nochtat
en sette hi sijn toeverlaet niet inder woestine. Noch inder
cellen. noch inden gheselschap der broeders. Noch in ghenen
dinghen dat buiten is. **Maer** inden rechte die alle verbur
ghen kent. sette hi sijn hope alleen van binnen. Ende daer
dinghe

om

en mochte die viant syn ghelymoedicheit niet uerstoren
Aldes ghelyc wat vatter den indighen broeder dat hi inder
woestinen was. ende alleen in een ofghescheiden celle wone
ende mitten heilighen gheselschap omme ghinc **W**an want
ten die viant op dat sant ghetimmert vant. so en nachyt
hijs niet alleen an maar hi waepen al om **H**ier en laet ons
die ghelymoedicheit niet naen baten. maar naen binnen
soeken **W**ant alsoe dat die gods binnen in ons is also heb
ben wi oec onse eighen huusghenoten in ons die onse viant
syn **W**ant meinent en is mi een meerre viant dan mijn ey
ghen sumen die mijn selfs huus ghenoten syn **E**nde daer om
behoeden wi ons nu die viant naen binnen wi sellen onghet
quetset bliuen **W**ant wanneer ons die huusghenote niet
en inwinnen so wort dat rike gods in ghelymoedicheit be
seten **E**nde mer ghijt te rechte ic en mach naen ghien mens
schen quaetheit ghequetst worden bin ic mit mi seluen na
binnen te wiken **E**nde word ic ghequetset dat is minne on
ghesamheit scout. ende des gheens niet die mi aenwercht. wat
also die harde spise den ghesonden verbaert is. also is si den
sicken ouermits sijner aenheit scadelic **E**nde ist dat tot engh
t aldes ghelyke aenheit op staet onder die broeders laet
ons dat in gheentwys onder die wylke lude brenghen **H**ier
en is niet te verwonderen dat inder heilighen manen ghesel
schap. diuynl verheerde bosc menschen syn gheuonden. **W**at
dat dat moet altoes altoes mitten coern wesen. **I**nsker was
onder die enghelen **J**udas was onder die apostelen. onder
die seuen eerre diacone was een onghelouch **E**n hier

om want die quade altoes onder die guede ghemenghet
hebben gheveest. soe en ueranghet in anders indigh en
broeders exempel niet. **D**aer neemt des heilighen broeders
pafouans exempel noz ende volghet sijn luydsamheit. **xv**

Dat eucl der indichheit is onder alle die ander sonden
alre quaetste te gheuesen. **W**ant soe wie eens van die
venijn afgallet is. daer is nauwe niet toe. hets een quael daer
god daer god door den yphert of seit. **I**c sel in u senden venij
te serpenteu. daer u of niemant gheuesen sel. die indichheit
mach wel alsulke venijn gheliken. daer alles venijns
die eerste meester ende princen. hem seluen eerst mede tode
eer hi dat venijn in onsen eersten ouders stortte. **A**lser ghe
screuen staet. ouermits d' indichheit des viants is die doot
in die werlt ghetomen. **A**lle volghen si hem die van sijnre
partien sijn. **E**nde also als hi ghen medijn der peniten
tien ontfanghen en woude. **A**lso en plegghen oec die indi
ghe. die van ander lude doechden ghetruust werden. hem
seluen selden die scout te gheuen op dat si mochten ghe
uesen. **W**ant dat eucl is alsulc tatter mit guedertieren
hede meer ontfuut wort. ende mit dienstachticheit uer
meert wort. ende mit ghiften uariet. **W**ant hoe een and
in die wederverpinghe der oetmoedicheit ende inder luydsa
micheit of in enigher ander weltaet meer voortgaet. ho
hi meer inder indichheit ontfuut wort. **W**ant hi en can
anders niet begheuen dan des gheens qualic waren of
toot. **D**aer hi toe ghelacht is ald wel scheen van iosephs
elf broederen. die anders ghen sake der indichheit op he

en hadden dan tatten syn uader minde. en en mochte mit
ghenue doethe op hem uersaet werden eer si en uoest
hadden ende hem uten oghen gheuoeit was. **A**lso dat hi
nauwe der doot nutten uertopen ontghint. **E**nde hier om
gheneest men seldom vander quade der midicheit. **W**ant
mer mensche mede ghenen soude daer wort si of ghemeeit.
Exempel heeft een man scade in sinen guede gheleiden men
mach hem mit voder gheuen uersoenen. **I**s een ma toe
nich ghemaeit men mach en mit oetmoedicheit weder
te wreden setten ende des ghehijc van allen anderen. **M**aer
wat selstu den ghenen doen die mit niet uersoenen en wil
het en waer tattu sinne of qualis uoerde. **A**lle and
uerechliche sonden syn hier ieghen te rekenen lichtel
te gheuen. **M**aer dat veyn der midicheit heeft dat gheef
tekele leuen. ende die vrucht des gheleues wighesloten
eermen die wonden mit lichte voelen mach. **W**ant
die van sinen broeder anders niet dan guet en weet en he
nochtant beuist. dese en uerset hem ieghen ghenē mensche
Maer als een blasphemiere iegheus gode. **H**ier om mach
dit wel die wortel der bitterheit wesen die altoes opwaert
bloende is. **E**nde niemant en ueroendert he dat onse
hete god den ghenen die hem ueroent hebben dreghet
dat hi onder hem veynde serpente senden sel. **W**ant al
syn wi des seker dat god die eerste salie der midicheit mit
en pleech te wesen. **M**aer uten reghen oerdel gods die
den oetmoedighen ghenade gheeft. ende den houerde
ghen wederstaet. **H**oe worden si om hoor quachheit

willen als sinte pouwels seit in enen inkeerden sin ouer-
gheleuet. **D**it deser collaen inwachtende die heilighe pia-
mon onse begheerten hande seer. ommits dat wi nu eerst
uter scole der cloesteren quamen ende souden den anderen
gaet des eenulren leuens begynnen op te slinnen.

Daer hi ons dat eerste fundament of gaf **hier begynt des**
abts iohannes collaen na des moens en des heruente uerste eyn

Oet saer nae wt begheerten naan meer te leren **de 7**
quamen wi mit groter vrolicheit des gheests
totten cloester des heilighen abts paulus al
woende daer meer dan twee hondert broeders. **N**ochtant in die
eerder hoectijt. die doe was qua daer een onghetelde saer
van moniken naan anderen cloesteren daer toe want men
begynt mer des eerden uaders iacrichtijt. die dat selue cloes-
ter plach te regieren. **D**aer om hebben wi naan deser ingade
ringhe gheset. op dat wi openbaren moghen die hysaun-
eens broeders. die door alle dese ingaderinghe onbeweghe-
lic uertoghet was. al hebben wi nu een ander meninghe
noer als vanden heilighen uaders iohannes leuninghe. die
uter woestinen ghetommen was. **E**nde gaf ouer mit alre oet-
moedicheit in dier cloester onder die broeders te leuen. **N**och-
tant en macht niet souden dat wi dit exempel segghen. **D**oe
die grote saer der moniken in enen widen hof onder den
hemel. twalof ende twalof bi malander in ordinaue wa-
ren gaeu sitten. **E**nde een naan dien broederen mit enen ghe-
rehte. dat hem ghegheuen was te draghen een luttelstu-
te naechte dat door brochte. om dier oersaken wille. **hief**

hem

lydsame
heit :

die uonſede abt paulus die ten ulrich mede diene onder
die ſcaren was ſijn hant op. ende gaf hem allulke kint
ſlach dattet alle die ſcaren hoorde clappen. Dit dede hi daer
om op dat alle die ghene die daer uergaderd waren ende
dit ſaghen van dies ionghelinc mochten leren. Want die
ionghelinc outſent dien ſlach alſo endt bewijde allulke
lydsamheit daer in. Dat daer niet een woordt kijn wt ſme
monde ghehoort wort. noch min mereringhe mit hemelike
bewegtinghe der lippen ghelien was. Nocht ſatichheit ſijns
aenſichts noch ſulhet ſijns weſen. noch uerwe ſijns aen
ſichts en wort van die ſlaghe inuandelt. Dit exempel en
was ons. die wt ſuren ghecomen waren. ende dit ſaghen
niet alleen een exempel. Mar alle die ghene die sulker
lydsamheit onghewoen waren. waer alſo wonderlic re
ſien datter grote mannen of ghesicht worden. dattie ion
ghelinc vander uader catinghe onbeweghet bleef. Ende
uoer alle die ſcaren die inwe ſijns aenſichts niet en vloes

In desen cloeter vonden wi euen ſeer. **I**n
vonden man die iohannes gheheten was. Dies leu
ghe ende oetmoedicheit daer hi alle die broeders mede ouer
ghinc niet te uerſwighen is. Want wi weten dat hi ſeer
groet was in alſe volcomenheit. Ende want die oetmo
edicheit een moeder alre doerhaen en een naſt fundament
van alre gheesteliken ſichtinghe is. So ſijn wi vander
volcomenheit noch vre. ende wat wonder is dat wi tot
dier lude hoghe doghe niet op rannen en moghen.
wi en willen. ut laet daer tot onſen ouden daghen toe

war niet twee iare lant dat mit der bespottunghe ende o/
nderwerpinghe onder die broeders draghen. **W**ar wi wille
ons liever totten scadeliken valheit gheuen. **E**nde nochstant
en willen wi ons die selue cortelijt onder die saemghichheit
der regule niet gheuen. **W**ar willen wi onsen goet duncte
van onsen nadere gheregiert weren. **A**lso dat wi niet die
vrucht der lydsamheit. **W**ar den tijt des oetlofs sauen te
wachten. **D**oe wi desen onder man in des abts paulus doet
ter ghelike hadden inwonere ons eerst der ontheit. en
ter ghemaden des mans daer hi mede vermaert was. **E**n
niet neder gheslaghen aen sich te begonden wi hem te bidde
Dat hi hem waerdighen woude ons te segghen om wat sa
ken willen dat hi inden woestinen valheit. dat hoghe leue
Daer hi alle mannen mede bouen ghinc ghesluten hadde
Ende hem weder onder dat mit des docters gheuen woude
hi seide eerst dat hi den censelden onghelike waer. ende allul
ker hogher volcomenheit onwaerdich. **E**nde daer om
want hi waer hi weder totter scole der knuden ghecome
Versaue god dat hi der iongher lude insettinghe. na sijner be
loften noch mochte uerolghen. **D**oe wi hem mit deser oetmoe
dighe antwoerde niet quijt en woude laten ende hem naeste
daer laghen. seide hi ten lesten aldus **iii**

Dat leuen der censdelen die altoes opwaerts prighen
daer ghi of uerwondert. dat ic ghesluten schijn te heb
ben. dat en uerwerpe ic noch en uesmaede ic. **W**ar mit alre
waerdicheit begheert ic ende hebben minne toe. **I**c was der
tich iare in die uerjateringhe der broeders. **E**nde daer nae

twintich iaer inden eenliken leuen. also dat ic van ghemer
sonderlinghe waerheit bouen der anderen ghemer en
was. **N**ar want die ghesmaecte puerheit des eenliken le
uens handen soch uoudicheit der tijtliker dinghen onder
tiden beueert wort. **S**oe had ic lieuer weder onder den broe
deren in dat cloester te comen. **E**nde op dat ic te lichteliker
tot minen eersten opset mochte ghemaken ende ghyen scade
uander vernietelheit des volcomens leuens en neghe
Want het is beter cleine dinghen wel ende deuotelic te
doen. dan in groten dinghen versuimelic ende sonder iunich
gheuonden te worden. **E**nde hier om al spreek ic vanc mit
ic ic bidde dat ghi dat wt ghemer vernietelheit van mijn
re weghen. **N**ar om uwer machtheit willen ontfanghen
Want om des willen dat ghi also uilicel dact na wagh
so wil ic ic niet uander waerheit versuighen. **E**nde ic uer
moede dattet ic tot machtheit dienen sel. **I**n dat ic die oet
moedicheit een luttel an die een side set. **E**nde stichtelic
alle die waerheit mijne meninghe openbare want ic
benuwe ic dat ghi dese vanc mijnre iehre glorien niet
toe legghen en sel. **N**och dat mijn conclaene ghyen uer
he der loghen niet of ontfanghen en sel. **iii**

Soe wie dat mijn oeffeninghe des eenliken leuens ind
woestinen alsoe uinoeghet wort dat hi alre mensche
gheselschap ugheten mach. ende segghen vullen pheet
Iherimus des menschen dach heb ic niet begheert. **H**eer
du weetst dat selue ghye ic. dat ic ouermits onse heren
gods ghenade uerueghen hadde. of licht ten minsten

¹⁰⁶ ^{mits die}
pynde te uertrighen. Ende mi ghedencks dat ic gaderneheit
goos in aldusdaghghen ouerxant mijns selvs diuynl alsoe
op ghetoghen was dat ic mijn lichamelike swaerheit uer-
gat ende al mijn wruwendighe sinnen hoer beuoelen sloze.
Ende was van allen mateerliken dinghen alsoe uorecmedt
dat mijn oghen ende mijn oren hoor eighen ghesichte noch
horens niet en ghebruuten. Ende mijn ghemoeide was mit
godliken ghedachten ende mit godscouwinghe alsoe ik wolt
dat ic diuynl des auonts ghemint hadde. **O**m deser saken wille
plach men des saterdaghes seuen paer broederkins in ene
korf die daer toe ghemact was ieghen die tot comende we-
ke te legghen. op dat een seidel als die weke omme quaem
weten mochte of hi syns etens iet uergheten hadde van
veel ander oefeninghe en wechden der woestinen wil ic scri-
ghen. Ende segghen van des een seidels en van des monics
uerste eynde daer si op ghesmeert sullen welen. Ende segge
oec om wat saken dat ic die woestine liet daer ghi na ghe-

O vraghet hebt. **V**
er woestinen hemelike stilheit ende dat leuen dat der
cagheden salichheit gheuijt ueruolghede ic mit ontsadenken
begheerten. Ende mit alre ouerichheit des ghemoeeds alsoe
langhe aut ghetal der een seidelen inder woestine in dien tijt
lein was ende wi in die wilde woestine onse vrucht hebbē
mochten so worden wi in dier ofghelidenheit der mensche
in dier groter hemelicheit der aelden diuynl in hemelscher
scouwinghe op ghegripen. **M**an doe daer een groet ghetal
der broedren inder woestinen om ons te uersoecken began

met en
wylt of ic
des dages
niet geget

te comen. **D**oe worden onse sinnen hoe wi die gassen ont
fanghen souden ende haer nootdruft te verrijten also beco
mert ende die vryheit der vier woestinen also benomen.
Dat niet alleen dat vier der hemelschen **g**odsconwinghe
ni ons uerdout en wort. **N**ach oec mede soe wort mijn ge
moede van menichuondighen banden der wylken dingē
te besorghen also ghehindert. dat ic liever dat opset des
eersten leuens inden doestere eens deels hadde te uvolghen
dan in dier hoghe godsconwinghe ommits sorghe der
ueryandlicher dinghen te vertragen. **W**ant al wort mi
hier onder die broeders die vryheit ende die hemelsche godscon
winghe eens deels benomen. **D**ie volcomenheit der ewange
lien dat ic ieghen den dach van morgen niet sorghe en der
troest mi weder. **E**nde dat ic in die hoghe godsconwinghe
an die een side uerhese dat wort mi onder die broeders in ge
hoorsamighen onderwerpinghe an die ander side weder
ghegheuen. **E**nde het is wonder dat yment enighe roust
of ambocht begynt te leren ende tot volcomenheide dies
ambochts niet comen en wil. **vi**

Doch om wil ic in nu mit worten worden segghen hoe
neel gheuoeghes dat ic in desen leuen mitten broede
ren ghebruice. **N**ach merck ghi selue ofinen dat ghewin
den eenlichheit inden woestinen ieghen dese gaue legghen
mach. **H**ier in sel ghi oec proeuen moghen weder dattet
wi uerdriechelicheit ~~der eenlichheit~~ puerheit coemt. dat
ic liever hebbe in die enicheit des doesters beuauwet te
bewesen. **W**ant in desen leuen en heb ic ghen uon

of tot be
gheerlik.

soorghinghe des werlt van buten. **N**och beoūeringhe van
open of van uetopen noch gheen soorthe des ghemoeeds
wat broet dat ic alre ier door eten sal. **N**och soorhuoudich.
tydliken omghe die wi niet alleen ons seluen. **M**ar tot
veel toecomender gasten mede besorghen moeten. **D**aer
en is gheen uermietelheit der idere glorie die woorden
oghen gods inder woestinen noch alre onremitte is. **E**nde
dier arbeide der woestinen diction te niet ghemact.
Doch ic laet alle die scaden der idere glorie ende der uer
mietelheit staen. die inder een seiden leuen pleghen te
uallen ende heet weder totten laste daer een ighech hie
mijt mede beswaert is. **A**ls sijn nootruet selue te besor
ghen. **W**elke soorhuoudichheit so langhe so meere wort
want bi onser noet uader tiden en plachmen gheen olie te
besighen dat bi minen tiden in ghebroken wort. **D**och mit
eenre maten olie. ende mit eenre maten sades pot spile of
te maken had een heremijt noet hem ende won den gheue
die hem ouer quamen een heel ier gheuoet. **M**ar nu mo
ghen si mit twee warne also veel of unt. **D**ie werue alsoe
veel nauwe gheden. **E**nde also seer is dese scadelike gheuoet
te mitten soinghen also nighgebroken dat si den edel ende
ten pekel die te gader ghemenghet is niet alleen een dropel
olie toe doen als onse noet uaders pleghen te doen. **A**lleen
om die ider glorie te sauuen. dat si niet sinen en souden mit
allen sonder olie te wesen. **H**oe gaten si een dropelzijn olie
daer toe. **M**ar nu hebben si uon hoor soue hase van egypte
ende ghyeten daer toe olie meer dant noot is. **E**nde eten thier

hante spise te gader ghemenghet om der ghenothich
van enen singke. **N**ochtant dat elc van dien twee spi
sen sinen sinnet ende sin soetichheit bi hem selue heeft
Ende machich ghenoech waer elc bi hem seluen en
in sijner tijt die monken werdelike ghenoech toe
uoeden. **E**nde also is die besittinghe der materliken
in ghebroken. dat die censelelen om haer gasten ynnuer
minut te ontfanghen in horen cellen. **D**at ic sonder
saente niet segghen en mach beghinnen te hebben

god **I**c laet sien dat een censelel die altoes mitte
sonde winghe becomert wesen. ter tijt uerswaert si vand
uersoekinghe der broedren. **D**ie te ontfanghen die te
dienen malcander te uersochen. ende die sorghe nau
nemigherhande clappinghe ende becomeringhe te heb
ben. **M**an als dat schijnt ghedaen te wesen soe blyft
dat ghemoele des censelels uander ghewoenliker sou
uoudicheit die gheleden is of toecomen sel nochtant
also uerswaert. **D**at sin vabeit mit aldusdanghen
bande ghebonden wort. **D**at hi totter onsprekeliken
vroelicheit des herten niet op klimmen en mach ende
uerliest alsoe die vrucht uander censelelen leuen. **E**nde
so al wort in die vrucht der woestinen onder die uerga
deringhe der broedren ende onder die saeren des volcx
mer ic nu in bin gheueigheit. **N**ochtant inde der sielen
sulheit des herten ende na alle becomernisse van brute
ontslagghen te wesen. en ghebreect nu niet. en is dit den
ghenen niet bereit die inder woestinen wonen. **S**oe selle

si der eensedelen arbeit hebben. mar die vaucht dieneu
auders niet. dan mit vredenliker stadicheit des ghemoeds
uertrighen en mach die sel hem ontbienen. Ende daer toe
al ontbreect mi inden doether vander puerheit des heiten
wat. soe heb ic daer weder icghen. dat ic uor den morghe
met en der sorghen. Dat alle die eensedelen van node mo
ten doen. ende totten eynde toe wil ic den abt onderdaenich
wesen. op dat ic den ghenen eens deels mach schinen te
uolghen. daer of ghescreuen staet. hi heeft hem seluen
ueroetmoedicht ende is totten doot toe ghehoorsam ghe
worden. Ende segghen oetmoedich mit sinen worden dat
ic niet ghecomen bin om minen wille te doen. Mar des va
der die mi ghesendet heeft. **vii**

Gertrudis wanttet openbaer is. dat van desen twee
leuenen der moniken ende der eensedelen niet alleen
als veel menschen die begynne anghehenen hebbe. Mar
oet mede op dat hoetste daer op gheschonne biste. Daer
om begheuen wi te weten welc dat uerste eynde des mo
nics ende des eensedels is. daer si haer menighe op siner
sellen. Want sonder twiuel niemant en mach hier daer
hizer of leren dan die ghene. Dan die mit langher oefe
ninghe. die volcomenheit van desen twee leuenen
mit onder vinden uertrighen heeft. **viii**

Iohannes ic soude licht slechdelic hier toe gheant
woert hebben. tattet onmoghelic wack dat een
mensche in beide dese leuenen volcomen soude wese
en hadet mi sonigher lide exempel niet verboden

inogelic
heit

Want yment in een uan desen twien volcomen te vin
den is groot veel te meer in beiden **E**nde al ghesaete dat som
tijt men selt verthendeit nochtant tot ghemene ghemeen
te regule werken **W**ant dat luttel uan uordeel ghegheue
wort. daer en machmen ghien ghemeen gheuoente of
maken **E**nde dat selden uan luttel luden uareghen wort
ende bouen der maetheit der ghemeenen nachten
gaet. **D**aer en machmen ghien ghemeen ghebot of ma
ken **M**en selt nemen in uor. en exempel elken
mals nae te volghen. mar uon uerakel **H**ier om daer
ghy nae maghet dat wil ic v nae der deiniteit mijns
uerdants wortelic openbaren **D**at uerste eynde eens
momens daer hy al syn meeninghe op sachen sel is dat
hy al syn wil al in ende dote **E**nde naden salighen ghe
boe der euangelien volcomenheit ieghen den moeghen
niet en sorghe **E**nde tw openbaer dat dese volcomenheit
uau niemant dan uanden momt iuolt en mach wden
Die man die aluit is besauiet ysaias den pphet en
heilichten ende loesten daer hy wt. keer sal dinen uot
uanden sabaoth ende dinen wille in minen heilighen
daghe te doen ende hem glorifiacere alstu dijn weghe
niet en maecte. ende dijn wille niet gheuonden en wort
Dan salstu opten he een iuoeghen hebben ende ic
sel di op boren op die hoetheit der aerden ende ic sel di
spisen mit iacob dijns uaders erue **D**it heeft die mot
gods ghesproken **M**ar een censeels uerite eyu ende
volcomenheit is een ghemiet ghemoeke uan allen

aertſchen dinghen te hebben Ende also vre als die me-
ſcheuke nraucht ſich enghet mit xpo te lenen Van desen
man ſcriuet ieremias die pphete daer hi ſeit Het is een
ſalich man die dat mit ons heren van ſinen kinſchen
daghen ghedrighen heeft Die eenſedel ſal ſuten en ſwi-
ghen Want hi heeft hem ſeluen bouen hem ſeluen op-
gheboort Die pphete ſeit oec inden ſouter hier of Ic bin
ghelyc gheuorden den peſſimen inder eenicheit Ic heb
ghetwaect ende bin gheworden als een enighe moſſche
inden dake Ende heken ſie dat elc van hem beiden totten
uterte ~~ten~~ come naden lenen dat hi eerst uornam als eynde:
wi gheſeyt hebben Soe heeft die een der doestere lenen
ende die ander der eenſedelen lenen te ſigheues aughenome
Want haer ghyen heeft en dat uterte eynde ſynre belof-

Den vernullet **ix**
Daer nochtan en waer dat in allen dinghen ghyen
ghehele volcomenheit **Maer** een deel daer **Want** ſelden
ende luttel menſchen wort ommits der ghenaden gods
alſulke volcomenheit ghegheuen **Maer** die is waerlic
gheheel ende met eens deels volcomen Die inder woesta-
nen der eenlicheit ende inden doeter der nraucher broeden
nraucht mit ghelymoedicheit liden can Ende hier om wart
ſelden ynuent volcomen in beiden ghenonden **Want** die
eenſedel en mach dat beſorghen der mateerlik dinghen
met ouerweſen **Noch** die monis en mach totter puer-
ter **ſ**comvunghe te volken met gheraken **Al** weet ic
wel dat die abt nicolas en pafontius en nrie margarij

god

in beide van dese leuen also volcomen plaghe te wesen
dat si bouen alle die oeffenaers der woestinen also inre alst
in hem was ghyenre menschen gheselschap in hem sochten
Want si inder ofghescheidenheit vander heimelicheit der
woestinen gheuoerly gheuoeder waren. **N**och want leuen si ten
toegant ende die crancheit der ghyenre die tot hem om ghe
sicht te wesen bi groten scaren tot hem quamen. **A**lsoe
worden si stadt inder of uersocht. **S**i uermenghden hem
mit alsulker onberoerliker lydsamicheit des ghemoads
Sacht of si al haer daghen niet gheleert en niet ghecofsent
en hadden. **D**an alleen alle den ghenen die tot hem quamen
te ontfanghen ende te dienen alsoe dat veel naers daer
an twielden in welken van desen twee leuenen si
meest volcomen waren weder inder eenseiden ofghescei
den puerheit of inden ghemenen leuen d' broeders.

Sommighen menschen pleghen hem tot stadigher of
ghescheidenheit der woestinen also mit sonderlinge
den te gheuen dat si uor alre menschen gheselschap recht
mit eenre hand onwaerd in waert sijn. **E**nde als si haer
eenuoudighe saltheit om der broederen wille die tot hem
comen een luttelzjn moten breken so pleghen si mit mer
ckliker onghelicheit des ghemoads ende mit openbaren tei
kenen der demuodicheit wt te baren. **D**at plach den
ghenen te ghesien die hem mit omrper begheerten ende
mit haeren rauwen ongheloeften ouden ghebreken totten
eenliken leuen gheuen. **E**nde te horen inden doesten and
die broeders niet ghecofsenten waren dese bliuen an beide

siden altoes naer ende onvolcomen ende hoe die wint
waert daer worden si gheijt den vreden gheueghet **W**at
also als si onder die broeders mit claghen ende mit on
idelicheden plegghen te wesen also moghen si oec die
eenhicheit des sijs ghens inder woestinen met liden **W**at
si en weten die reden ende die sake niet. waer om dat
men die eenhicheit der woestinen sel begheuen **M**aer
wanen dattet daer mede al volcomen is. als si buiten
der broederen gheselschap moghen comen ende die men
schen van buiten sauuen **K**

Germannus mit wat raede machmen dan ons ende
onser gheijt die mit dier seluer trancheit becom
mert syn te hulpe comen **W**i syn wekelic eerst onder
die broeders ghesondiert. ende eer wi onse passien gheto
ket ende verdonnen hadden begheerden wi alleen te
wesen **O**f waer mede moghen wi onbewegheulix lyd
samheit. ende stantachticheit des onuerstroeyden ghe
moedes uenighen **W**i hebben die stole der oefeninge
daer wi die eerste fondamenten in gheleert souden hebbe
te broe inden doester ghelaten. **H**oe sullen nu daer wi
alleen wonen volcomenheit der laetmoedicheit en
der lydsamicheit moghen inueruen **O**f hoe sullen wijs
in onsen innersten ghewaer moghen werden weder
wi dese dochte bumen ons hebben. of niet en hebben
wi sijn vanden menschen ghescheiden ende worden na
miement ghenoeit noch anghetaet. **W**i sullen licht
mit valschen wanen bedroeghen worden **E**nde uer

moeden want ons meinent niet op en leit onbeweghe
like salheit somwyls te hebben **xij**

Iohannes hauden waerachtighen meester der sielen
en mach hem ghen medicine ghebreken die inder
waerheit niet sehen wil **S**onderlinghe die ghene die sy
uermoeghen mit uersumelheiden. noch mit wanhopiche
den niet en uersumet. noch syn wonden niet en deket
noch die medicine der penitenden mit onachtfomheit
niet en uersinadet **M**ar totten hemelschen meester om
die quale sijnre sielen sijn toe ganc maect **H**ier om so
sel wi weten ist dat wi totten woestinen. of tot hemeli
ken of ghescheiden steden mit onverwonnen passien co
men. soe wort dat wy werken daer of **M**ant wi ghen
wederwerken en hebben eens deels ghebreidelt **M**ar die
wortel en is noch niet wt ghevedet. mer si sijn en au
pet hemelic in ons **E**nde also langhe als si niet wt ghero
det is soe mach daer noch alle quachheit wt spalten. **E**x
empel als wi inder woestinen der broedren toewenst u
wachten ende om dat si een luttelken langher marren
tan wi ghewaent hadden. van bumen daer om uaver
worden. daer bi moghen wi weten. dat die wortel der onghed
samheit noch in ons leuende is **O**f als wi die broeder die
wi sijn toe coenst hopen. van noots wegghen niet alsoe
haestelic coemt als wi wel namen ende wi dan mit hei
meliker onwaerde van bumen. sijn maringhe beres
pen mit onghesacheden des ghemoets. soe moghen wi
daerbi merken dat die wortel des toorns ende der droevich

in ons is **O**f als een broeder een boec te lesen of enich
ander dinc dat hi begheert van ons eysschet ende wi daer
in belast werden. **O**f dat wi hem weigheeren ende of
wisen. soe en isser ghien twiuel an wi en sijn noch mit
ten banke der ghyerichheit ende der ommevancichheit ghe
bonden **O**f is dat ons dat lesen der heiligher scrijfturen
of een haestich ghedacht die ghedenkenisse vanden vrou
wen personen voor brenghet **E**nde wi ons daer in beuo
len mit neighinghe aughetast **S**oe en is dat vuer
der onsuuerheit in onsen leden noch niet al gheleschet
Of is dat wi ons ieghen ander broeder rekenen willen
ende ons dunkt dat wi strengher leuen dan si **E**nde wi
ons yets wat daer in verheffen soe moghen wi weten
dat wi vanden eucl der houerdien niet ghelesen en sijn
Als wi dese ghetughe aldus singhen ghebreke in onser
herten ghewacert worden **S**oe moghen wi daer hi beke
uen al en hebben wi dat wer der sonden niet dat wi die
begheerten ende die wortel der sonden noch niet vrien
sijn **D**ant soe waameer wi ons mit menschen ghe
selchap vinnighen ende ons ieghen onsen wille ic beie
ghent **S**oe pleghen die passien vten hemelike helen
onser sinnen wt te barsten ende bewisen dat si daer
langher in ghelolen hebben **E**nde nu wi wat anghe
trotten worden beghinnen si hem seluen te openbaren
ende springhen daer wt **A**ls mach die eenseidel mit
waerachtighen littenkenen die wortel van allen ghe
breken leuen kennen die in hem sijnburghen sijn **I**ac den

gheuen die sijn puerheit uoorden menschen niet en
: **D**iese begheert te togghen **W**ar **I**de onbeuulhet den gheuen
pint te bieden die alle hemelicheit des herten niet

Ouerburghen en sijn **xiii**
Ermannis die littenkenen der gheesteliken siecte
die in ons uerburghen sijn hoemen die bekenen
mach dat hebben wi daerlic gheuoert uerstaen
Want wi wordens inder beweghinghe onser ghe
dachten mit daghelix ondermiden aler gheset is
wel outwaer **E**nde daer om waert oer guet also als
wi die saken der enelen mit claren redenen hebben
leuen kennen dat wi oer die medicine daer ieghen
wisten **W**ant sonder twiuel die mach alre best uander
medicinen der groter siecten leuen die die sake en die oer
spronghe der siecten eerst natten ghetughe der conuen
nen ondermonden heeft **E**nde daer om als die leeringhe
dijne heilicheit die hemelicheit onser wonden onder
ker heeft also hopen wi oer die medicine daer toe uan
di te uertrighen **W**ant dat daer bewisen des euels he
uet ons die hope der medicinen belooft **E**nde want du
segste dat dat beghin der salicheit inder uergaderinghe
uertreghen moet wesen **E**nde dat inden eenliken leuen
nemenit ghesont wesen en mach hi en si eerst mitter
medicinen der doctoren ghemestert **S**oe werp ons die
wanhope weder neder **W**ant wi noch onuolcomen
sijn ende die uergaderinghe der broedren ghelaten heb
ben dat wi licht nu inder woestinen gheus sijn uolw

men moghen werden **xiii**

Iohannes hem mach die salighe medlyn niet
ghebreken die uor syn eighen siete forthuondich
wesen wil **E**nde daer om nae dier seluer manieren als
men die luttelkenen van elken ghebreke onderuinden
mach also seluen oer den niet daer ieghen soeken **W**at
also wi gheseyt hebben dat den een sedelen menschlike
nancheden niet en ghebreken also segghen wi oer dat die
ghene die vten menschen ghesceiden syn. veel oersake d'
toechden ende vscappe ghesont te warden moghen hebbe
Daer om als die censeder hem seluen inder woestine toor
nich ende onthidsamich ende laestelic beuoelt **S**oe sel hi
hem seluen te hulpe comen. ende ontfanghen dat als een
oefeninghe recht of hem van enen anderen mensche veel
ghewelts ende onrechtis ghedaen worde **E**nde wennen
sijn ghenoece daer toe al dat hem op uallen mach mit
oetmoedicheit te liden **E**nde sel diuyl alle scappe onhe
like dinghe voer hem seuen ende ghedencke mit alle be
nuurwinghe des herten mit ho sulker effenheit dat hi
ten liden het si van hem seluen of van enen anderen sul
dich is te moete te gaen ende als hi aldus totten liden der
healighen ende sonder tughe totten liden ons heren syn
ghesichte van vinnen keert **S**oe en sel hi niet alicen
standlike woorde **M**er alle maniere van pijn die he
op uallen minre rekenen dan hi verdient heet **O**f als
hi onder dat gheselschap der broedren gheuoert of ghe
woepen wort. alst ymer onder niden ho of ghesceiden dat

si sijn inder woestinen gheualen moet **E**nde sijn ghe-
moede om deene lichte dinghen in het hemelich **S**ijnre
conscienciaen van toorne of van weder segghen bewe-
ghent vint. **S**oe sel hi als een scharp rechter sijnre heme-
liker beweghinghe van binnen hem seluen rechte
noet vermanen. **H**oe dat hi dincijl hem seluen ghe-
oefent ende inueteren heeft alle quamenen van onrecht
te liden. **E**nde sel hi hem seluen inuiteren ende berespen en
segghen. **V**istu die guete man niet ende di inmaetst
al datti op quaem stantachtich te liden niet alleen
die scharpheit der uerwinghe. **V**an alle die pine
diemen di aen mochte. **D**oen uermaetstu di scharp ghe-
noet te wesen te draghen nae dinen wanen. **H**oe
wemt dit dat een dem windekijn dijn onuerwonne
ijdsamheit mit enen lichten woorde uerwonne wort.
Hoe comt dit dat een dem windekijn dijn huus dat
op enen nasden men nae dinen duncken ghetimmeret
was. **A**ldus lichtelich omme ghewoepen wort waer
is dat nu dattu in dinen idelen betruwen die wile dat
tu in vreden waerdre plaechte al beghien te segghen.
Ic bin bereit ende niet uernaert. **E**nde du hebste ditte
mitten. **W**heet gheset he proef mi ende ken mijn harte
vraech mi ende ken mijn weghe. **E**nde belich offer en
ghen wech der quaetheit in mi is. **H**oe heeft alleen een
schem des viants die grote bereidinghe totten sinde aldus
uernaert. **M**it aldusdinghen overdencken sel hi hem
seluen beweghen ende en laten die oude vmetelicheit

lijns ghemoets niet onghewroken **M**ar casten syn
uileich mit scarpe berespinghe des waestens ende des wa
kens ende cruen die mistaet syn wandelberheit mit
stadighen arbeide hem seluen te onthouden **E**nde dat hi
die passien die hi inden docter souldich hadde gheuerit
te uollen te koken dat hi die inder woestinen inden
vier der oefeninghe uerteet **D**it seluen onbeweghelic
ende stantachtelic om die eenperlike stadighe peniten
tie te uernighen houden dat ons vanden godlike ewe
niet alleen die wrake des onrechts uerboden is **M**ar
oec is ons uerboden die ghechochtheit vanden scade tot
toorne beweghet te warden **W**at swaer scade mach
ten sielen ouer comen dan die onuerlichtighe blindheit
des toorns **D**aer si vanden clacheit des waerachtighe
ewichs lichts of berouft wort **E**nde van synre kennisse
scheider **D**ie daer lastmoedich ende oetmoedich van her
ten is **E**nde wat mach scadeliker wesen ende lachterliker
dan dat een die regule der eersamheit ende des rechten
ondersceits uerhele **E**nde dat doet mit ghesonden sabbere
sinne dat een droncken of een dwaes mensche naeuwe
lic ghedaen soude hebben **E**nde hier om ist sake dat ymet
dele ende des ghelike scade merket hi en sel niet alleen die
woorde des onrechts mar die werken mede lichtelic uer
gheuen ende achten niet scadelikers te wesen dan toorn
Ende niet beters te wesen dan sulheit des ghemoets en
eenperlike puerheit des harten **D**aer men niet alleen
uileichelike maect oec mede dat gheestelike oerbare

schijnen om uersumen sel in sake dat mensche an der
niet dan mit uersumerighe des herten uinghe en mach

Oermanus gheliker wijs als ons die medicijn **xv**
legghens die wonen des toorns der droechheit ende
der onduidelicheit bewijst is also begheren wi oec te leren
wat naer datmen best legghen den gheest der onsumerheit
den mach **Of** men dat vier der onsumerheit mit meere
inwerkinghe daer an te legghen yet mach lesschen dat ons
der vernuchtheit seer contrarie dunt wesen **xvi**

Iohannes al had ghi gheswoeghen nochtant souden
wi van deser questie ghesproken hebben **Ende** daer om
sel dyle te lichteliker uersmaen **Want** ghi ons nutter wa
ghen daer of uoor ghecomen sijt **Want** die duisterheit
van elker waghe wort sonder arbeit uerlaet allinen
nader questien te rechte waghen **En** totter medicinen
van allen qualen der souden daer hier uoor of ghescre
is en sijn der menschen gheselschap niet hindert **Wat** seer
uorderlic want ho des menschen onlijdsamheit dicker ghe
openbaert wort ende als hi daer in inuommen wort beou
daer of uermighet **Hoe** hi daer eer of gheueken mach **Ende**
daer om die inder woestinen ouerunds den menschen die
reesschap vanden menschen daer toe niet en hebben die
sellen hem seluen die oersake daer toe maken **Op** dat als
si mitten ghedachten wadelic legghen die onlijdsamicheit
souden dat hem die medicene daer toe te eer ghegheue wort
Wat nutter gheest der onsumerheit en is also niet **Want**
also als die naheit des ualschs vanden lichaem te sauwen

is also schinen oec die ghehuethe nanden gheinoede
 trecken. Want het is den ghenen die noch naus en teder
 sijn scadelic ymermeer daer nae te dencken alst somtijt
 ghesaer is dat si om heilighe vrouwen denckende worde
 of inder historien hoorden lesen. daer mede ghehindert
 waer. **D**in deser saken wille plaghen onse vaders al
 sulke lellen inder scrifturen ouer te slaen. Die volcomen
 proefde mannen moghen hem seluen mitten onderschei
 te der onberespender consaenuen ondersoeken ende nemen
 ondertiden een beelde hier of uoor. **D**an sullen si wel ghe
 waer worden of die wortel van desen euele noch yet wt
 ghevoder is. **A**ar den cranchen ende den onvolcomen en ist
 in gheemtwijs mitte hem seluen mit allulke ghedachte
 te ondersoeken. **E**nde ist dat ymant tot dien ouerine sine
 kende ghedachten ghien toe neyghen des ghemoets noch
 ghien mede consentieren des uleischs in hem ghewaer wort
 dat is een teken dat hi op die rechte puerheit ghesondiet
 staet. **N**iet alleen inder sielen van binnen maer oec me
 te inden lichaem van buten. **H**ier mede besloet die abt
 iohannes sijn collane. **W**anneer tijt was vander noer
 te gaen eten. **D**its des abts piumfuis collane vande
 eynde en vanden voliden der penitencien. **I capl**

De dat een sonderlinghe daer ouer man was
 den abt piumfuis ende vanden uersten eyu
 der penitencien gheleert heeft dat willen wi
 nu uoor gaude nemen. **N**aer en givet deel vander materi
 en dunt in dat ic after laet. **I**st sake dat ic dat lof sijnre

oetmoedicheit. daer ic in enen anderen boec of ghescreuen
hebbe onder roetheit willen uerswinghe en op tamen den
leser te min uerdract ouer ha **W**ar want ucle menschen
dies boecs conrschap niet en hebben **D**oe mach ic hier een
luttel vanden loue sijner oetmoedicheit segghen **W**ant
alle leringhe der leiers is te min gheacht ist ha sake dat
men van sijner doghede niet en weet **D**oe oec nader in
egypten een abt ende een vader van enen ouer groten doct
ter was ende hem die eer sijner doetheit ende die inmeran
len die god door hem wrochte in al dat lauscap also be
gan te uerheffen **E**nde dochte dat hi in deser tijt door sinen ar
beit der menschen lof te loen ontfint. soe had hi oec angst
dat die idelheit der menschen gonste. syn ewighen loen ver
mueren soude **D**aer om soe liet hi syn k docter al hemne
lic. ende vloech op dat uiterste vanden lande onder monike
die hem niet en kenden **D**aer en begheerde hi den hemelich
der woestinen niet noch ghien sonderhicheit van leuen
Dat nochtant ucle onuolcomene menschen die den ar
beit der gheloozamenheit inden docten niet hien moghe
wt inuettelheit somtijt soeken **W**ar hi hadde lieuer in
onderdanigheden eens docters hem te ghenen **D**at hi mit
waerliken cleeren. op dat hi ouermits syn abht niet en
bekent en worde sochte **E**nde lach menighen dach buiten
der poorten des docters. en begheerde den nigrant mit
ucle tranen. als daer die ghewoente is en lincelde uoer
hem allen **N**ae dat hi se langhe alsoe ghemoet hadde en
sinen groten begheerte inmanen **E**nde saghen dattet een

ael out man was. seiden si hem toe dat hi niet wt mē
nen. maer van armoede daer toe ghedwonghen waen
op dat hi die wtwendighe nootlust mochte ghecrighe
so begheerde hi moent te worden. **N**ochtant uerrere
hij dat hi ten lesten ontfanghen wort. **E**nde enen ion
ghe broeder die den hof te beuaren beuolen was om
hem te hulpe te comen toe ghesackert wort. **D**aer en
dede hi niet alleen mit groter oetmoedicheit al dat hem
die ionghe broeder beual of dat sijn beueinghe eische
te **M**ar oer mede plach hi soninghe oetmoedighe inwor
pen werken die ander broeders soueden des nachts al
hemelut te doen. **D**at alle die versameninghe der broeder
des morgens hem vanden oetmoedighen werke inwon
derden. **M**ar si en wisten niet wiet ghedaen hadde. **D**oe hi
vina dāc iāer mit groter inulicheit in alsulken inworpe
arbeit toe ghebrocht hadde gheueit dat een broeder diene
kende al daer quam en was ende was oer uten selue lan
de van egipten daer hi wt ghecomen was. **D**ese broeder al
was dat sake dat hi ne wel kende. nochtant om der cledin
ghe wille. ende om der oetmoedigher offinen wille soe
twieldē hi langhe **M**ar doe hme daerlūe sach viel hi
hem te uoete daer alle den broederen eerst seer of inwonder
den. **E**nde daer nae doe si wiste hoe hi hiete hadden sijn gro
ten ion. **W**ant si van sijnre heilicheit veel hadden horen
segghen. ende si alsulken man totten alre uerworpenste
werken des closters hadden ghesackert. **M**ar doe dese hei
lighe man sach dat sijn naem daer kinndich was seide

hi oueruloedelen seer. Ende meende datten die bosc
gheest swaerlic iniden hadde. Doe wort hi van dien
broedren eerlic weder tot sinen cloester ghebrocht. daer
hi een iustellijn tijts doe bleef. **D**aer cortdaer nae. Want
hi die ere ende dat uordel datmen hem dede niet liden en
mochte. soe ghinc hi weder al heimeliken van daen. Ende
voor mit enen scepe in enen anderen lande. daer was hi in
dat selue cloester daer wi in woenden. wi onser cellen recht
als een beghinnende nonneus vanden abt ontfanghen.
Daer en mocht oec die uerdiente sijnre doechden niet lange
uerholen bliuen. Want ghelikerwijs als hi te uoren was
ende weder tot sinen cloester ghebrocht. Ende ten lesten
wort hi daer toe ghedwonghen te wesen daer hi was
iet langhe daer nae quam en wi wt begheerte. **I**n
der heiligher sijnichheit in egipten ende sochten wi
groter minnen desen heilighen vader ende vonden. Daer
wi van sijnre doechden ende van sijnre guedertiericheit
also minlic ontfanghen worden. recht of wi als mede broe
ders in cene cellen voortijts hadden ghewest. Ende begheer
te ons in sijn cellen dat hi op dat uerste eynde vanden
houe ghetimmer hadde. Daer hi enen broeder die die reghel
vanden cloester begheerde te houden. voor alle die broeders
in der vergaderinghe harde hoghe gheboete gaf als wi op
enen ander stat gheset hebben. Die ons also wonderlic en
also onbegripelic groet duchten wesen den menschen eer
mede te proeuen eer men ontfent. dattet ons niet moghe
lic en waer te liden. Ende worden daer om also misnoedich

42. berghe
82

dat wi die droevichheit der ghedachten in onsen aensicht
met uerbeighen en konden Ende ghinghen droevelic ghe
uoer tot desen heilighen man Doe hi ons om die sake
des bedachts gheuinghet had antwoerde hem germanns
aldus al swaerlic uersuchtende iii

Doe dattu ons den werch ons selfs inden begynne gion
telic te versaken volcomeliker ende iueliker be
wyist hebste Ende die duisterheit onser ogghen iudact
hebste dat ons dunt dat die hoetheit dijner leringhe
inden hemel uerbinghen is hoe dat wi meer bedacht sy
Want als wi die cleinheit onser dachten ende onsen
snoothet daer ueghen legghen dunt ons dat wi so langh
soe uorden daer of syn Ende ommits onser cleinmoedicheit
uanden laghen noch lagher gheden Nar een dinc soude
ons noch wel sonderlinghe te hulpe comen Wachten
wi uanden iersten eynde ende uanden uoldoen der pe
nitennen noch wat leren Op dat als wi willen dat die
uocelen leden sonden uerghen waeren dat wi dan tother
volcomenheit wat moets mochten hebben iii

Druifus die ouerlopende inrichen inder oetmoec
dighen uernederinghe gheuoeghen in seer wel
It hebste oec uoortys wel ghemeyt ende ic uerblijds
in alre seer dat ghi dat cleyn dat ghi van ons die die
minsten van allen kersten syn alleen vten woorden
ghelooft hebt mit alulker dansamtheit ontfanghet
Dat ghise hoep ic bet nutten werken seer volbrenghe
van ghyt van ons ghelooft hebt Ende als in ghedenct

soe heb dyt mitten arbeit uwer werken volbracht een
ghint uan ons hoorde **E**nde verberghet die verdienste in
oetmoedicheit also recht of ghi uan dier volcomenheit
die ghi daghele beleeft me ghehoort en hadt **W**aer
het is te pascen dat ghi alsoe segt. ende daer om ende om
tey onder ontschap willen. so willen wi uan dat ghi eis
chet uwe begheerten bouen onse innoghen ghehoorsa
mich wesen **V**anden toe raet totter penitencie. ende
uan haeren loen. so hebben veel lude veel dinghes ghesar
uen ende gheleert hoe groot dat die ghenade ende die oer
berichheit daer of is **E**nde hoe dat si die hant der wralzen
gods als hi uan onsen sonden ueroernt is al ut groet
te segghen **M**ar in en twielt niet al dese dinghe en syn
wt natuerliker wijsheit of wt uerghenre wijs also
condich **D**at ghi daer mede uan uwen eerden beghinne
in op gheweniet sijt **E**nde want ghi niet en maghet
hoe sulc die penitencie wesen sel **W**ar sochtuoudich int
uan haeren uitersten eynde ende uan haeren voldoen dat
uan ander lude after ghebleuen is **S**ommen wi mit
alre coetheit uwer begheerten pinen ghenoech te wesen

Dat is een volcomen ende een gele penitencie **V**
dat wi die sonden daer wi bi on of hebben ende
onse consaencie of ~~beiden~~ wort uoort an niet mer
en doen. ende dat is een voldoen der penitencie en een
bewisen der uerghiffenisse der sonden dat wi en wille
sonde meer te doen wt onser harten sluten **E**nde dan
mach elc mensche weten dat hi nien smet sonden ont

werlede

vonden is. als hi dat uoorspelende beelde der sonden niet
niet ghenoechten avar mit onwaerde liet an Ende
taer om soe woent in onser consueuen een waerach
nich ierhter die uoor den daghe des oerdis die wile dat
wy noch in desen uleische leuen die uerghiffenisse ende
dat ginde des uoluens ons openbaert ende dat wi te **mochten:**
waerliker ghelouen als ons die begheerten der ughen
woerdigher weelust Ende die passien wt onser harten

Ouerdrenen sijn **vi**
Ernaus ende hoc selien wi an dat hedinghe sal
ghe beweghinghe des beuines best moghen comen
Daer die pphet in ons eens rouwenden menschen
persoen aldus of sprac Ic heb di mijn sonen gheopen
baert, ende mijn boesheit met uerbuighen Ic hebt
gheseit dat ic icghen an seuen mijn ongherichheit
ten here uertellen wil Op dat wi ten lesten uocwac
mochten segghen dat daer nae uolghet ende du hebste
die boesheit mijne herten uerghen Of hoc sonen
wi in onsen ghebete om onse sonen moghen steruen en
die uerghiffenisse der sonen daer mede ueruerne aller
ghescreuen staet Ic sal alle nacht mijn bedde mit tranen
wasschen ende nat maken Ic dat wi die gheghenisse
onser sonen wt onser harten sluten Ende doch die heer
gheheten heeft dat wier ghedencken sonen daer hi
seit dijnre sonen en sel ic niet ghedencken Ic sal
selue daer om dencke Om desen saken wille werke ic
bede ic. so pine ic mi mit uoor rade die gheghenisse

uynre sonden in uynre herten te draghen op dat ic
te bet tot rechtter uernederinghe ende uernederinghe
tes herten mochte comen ende doeren segghen mitten
gheest **H**e sich an mijn uernederinghe ende mijn arbeit
ende uerghif mi al mijn sonden **VII**

Dyuisus nu vrachten alser gheseyt is en was niet
hoe sulc die penitencie wesen soude **M**ar vanden
utersten eynde ende vanden luteikenen des ghenoech
doens daer of. ende daer toe als ic wane is redelic ghe
noech toe gheantwoerd **E**nde die ghehoechmisse vanden
sonden daer ghi nu of ghevoert hebt die is oec mitte en
noot **M**ar dat is den ghenen die nu eerst penitencie beghin
nen te doen op dat si stadelic mit rouwicheden segghen mo
ghen **I**c kenne mijn sonden ende mijn boesheit is altoes
ieghen mi ende ic sel om minen sonden dencken **E**nde hier
om die wile dat wi eerst penitencie doen. ende vanden ouer
denken onser boeser werken ghepunctyt worden. soe is noech
dattet vier onser consaenen vanden water der tranen dat
uter ghedenckenisse der sonden coem gheleesthet wordet
Mar soe wauncer een in dese uernederinghe des herten en
bedruckinghe des gheestes en mit uersuchtinghe langhe
ghearbeit heeft **E**nde die ghehoechmisse sijnre sonden out
slaep is ghe worden ende die doer der sonde ^{der} consaenen
ouermits der gheuden des ontfarmighetighen gods uen
nuerden der sielen ghetoghen is dan mach hi hopen dat
hi totten eynde des ghenoech doens ende uerghiffenisse ghe
comen is. ende van alle ulechten der sonden gheueret

Tot aldusmanigher uerghetelichheit der sonden en sel he
nochtant niemant vernieten te comen. **H**et en si mit
enen sturken of wasken der sonden ende der onder be
gheerlichkeiten ende oinmits ghehele volwonen puerheit
des herten. **D**at niemant sonder rouwel mit laerheden
noth mit uersumelheden sijns leuens uerriyghen en
mach. **H**et en dat hi mit stadicheden claghe ende sucht
alle die vlekken der onder sonden te wassen ghecohet heb
be ende mit woorden ende mit werken gheuopen coften
heer mijn ontbluen heb ic di andich ghemaket ende
mijn ongherichheit niet bedect ende mijn tranen heb
ben mi dach ende nacht broet gheweest. **O**p dat hi daer nae
uerdienen mochte te horen. laet dijn denne rusten van
den saren ende dijn oghen vanden tranen. **E**nde oec dat die
heer op een ander stede seit. **I**c heb dijn boesheiden uerdeluet
als een wolken ende dijn sonden verijet als een neuel. **E**nde ic
bin die oñ sonden om mijns sels wille uerdelue. en dijnne
sonden en sel ic voort an niet ghedencken. **E**nde soe wie
vanden banden der sonden daer hi mede ghebonden was
aldus ontbonden wort. **D**ie mach mit alre danckberheit
den heer louen ende segghen. du hebste mijn vande ghe
scoert ic sel di offeren een offerande des loues. **VIII**

Behalue die ghenen ghenade des doepsels ende die o
uerwaerdighe uerdienste der martelaren diene mit
bloetstotinghe uerriicht. **S**oe sijn noch menighen hande
vruchte der penitencien daer die uerlatenisse der sonden
mede uerriicht. **W**ant die ewighe salicheit en is niet

alleen ghelouet inden slechten woorden der penitencie
daer sinte pieter of seit doet penitencie ende bekeert
w. op dat w. sonden ueghenen worden Ende als die
heer selue door sinte Jan baptista sprac doet penitencie
dat rike gods sel w. ghenaken Mar die last der sonden
wart mede in menighen ander wise of gheleit Som
tijt ouermits begheerte der caritaten alser ghescreuen
staet die caritate decket veelheit der sonden Somtijt
ouermits die vruchten der aelmosen alser ghescreuen
staet. verlyt als dat water dat vier leesthet also leesthet
die aelmoese die sonden Somtijt ouermits die wilstornghe
der tranen als die ppheet seit Ic sal alle nacht mijn bed
te mit tranen waschen ende nat maken Ende daer nae
bewysst hi dat hi se niet te ueghenes ghestort en heeft
daer hi seit. seidet uan mi alle die ghene die voeshet
werken Want die here heuet die stemme mijns saryens
ghehoort Somtijt ouermits biechten der sonden als
die ppheet seit Ic hebbe gheseyt dat ic ieghen mi seken
mijn ongheerichheit uertellen sei Ende du hebste die
voeshet mijne sonden ueghenen Ende sech du eerst di
ne voeshet op dat tu gheerichuacvducht moechste wde
Somtijt ouermits castinghe des harten en des lichaems
als die ppheet seit heer sych mijn inneringhe an ende mi
nen arbeit ende ueghef mi alle minen sonden Somtijt
ouermits inwandelunghe en ubeteringhe der sonden seiden
als die heer door een ppheet seit Doet dat quade in uer
ghedachten van minen oghen. rust uan quaet doen

ende leert wel doen. beghert verghaerdicheit. comet den
bedrueten te hulpe. **D**oet den weseleijns recht. beschermiet
den weduwen. **E**nde comet ende proeft in seint die here. al waer
in sonden ghelien si seuen wit warden als die snee. en al wa
ren si roet als die uerwe si seuen wit warden als die wollie
Somijt ommits tghet der vanden gods als sinte ian
in sijne epistolen seint. soe wie sinen broeder weet dat hi
soudighet een sonde die niet totter doot en is hi bidde ende
god sel hem dat leuen gheuen. **J**a die ghen dootlike sonde
en doet ende sint iacop seint is daer yment liet onder in die
sel die priester vander kerken halen. op dat si voer hem bid
den. ende saluen hem in den naem des heuen mitten heilighen
ohie. **E**nde tghet der gheloues sel den sieken behouden ende
die heer sellen verlichten ende is hi in sonden si sellen hem
verghenen worden. **S**omijt ommits indiente der ontfen
tichet ende des gheloues aller ghescreuen staet. ommits der
ontfermherticheit ende den gheloue worden die sonden
ghescreuen. **S**omijt ouermits der biechten en ommits
der ghetroue salicheit die van onser innadunghe ende
aenwisinghe behouden worden. aller ghescreuen staet
soe wie enen sonder vander dwalinghe sijns weghes
bekeren doet. die behout sijn liet vander doot ende beid
die veelheit vanden sonder. **S**omijt ommits onse verghif
fensse ende quitseldinghe dat ons misdaen is. aller ghescre
uen staet in sake dat ghi den mensche haer misdaden quitsel
tet die hemeliche vader sal uoort in sonden verghenen. **S**iet
ghi nu wel hoe menighe wet dat ons die guederheeren god

- mit

wt sijne ontfarmherticheit ghewilt heuet. op dat niemant
die selue wil van wanhope onmoedich werden en der als
hi siet dat hi also menichsins totten leuen ghenodet wort. **Wat**
ist dattu daghesse. dattu ouermits aancheyt der naturen
met vasten en mit waken ende mit alshulker penitencien
die sonden niet of doen en moghesse soe moghestu se doch
uerlossen mit achmoescen den armen te gheuen. **Ende** hebstu
niet te gheuen dat nochtant d' niemant te arm toe en is
want der armer weduen twee pennighe worden bouen
alle der riker lude sat ghepraet. **Ende** die een kelt conts wats
ghist sel sijn loen daer of ontfacen so moghestu noch sonder
dat mit uerbeteringhe dijner leden gherechtich worden. **En**
moeststu tot volcomenheit der dechden mit uwinninghe
dijner wanseden niet gheraken. soe heb sorghe uoor dinen
euen menschen salicheit. **Ende** daghestu dattu tot dien dienst
niet wijs ghenoech en biste so moghestu noch mit begheer
ten der caritaten dyn sonden decken. **Ende** ist sake dat enige
laenheit des harten hier te naut in maect. **Soe** bid oetmoe
telic dat die heilighen mit horen ghebede te hulpe wille
comen. **Ende** alst al gheseyt is die niet oetmoedelis en soude
moghen segghen. **Heere** heb di minen sonden kaudich
ghemaect ende minen ongherechticheit niet bedectet. **Op**
dat hi ouermits desen belien ten leden uerdienen mocht te
horen ende du hebste die boesheit mijns herten uighen.
Ende ist dat die scaemte dinghet uoor veel menschen di al
dusdanich te openbaren. soe belie di den ghenen die niet
uerburghen en is uoor enen mensche ende sech ic bekennue

mijn boesheit ende mijn sonden sijn altoes ieghens mi
Ende ic heb di alleen misdaen ende quaet uoor di gheuro
thy ende het sel di uerghenen worden. bennen al dit heeft
ons die godlike guedertierenheit noch een lichter medin
ne ghevoijt. **E**nde die is onse eighene vrucht beuolen
dat wi dat ons misdaen is uerghenen sonden ende ons sel weder
seluen uerghenen worden. ende dat selue heeft hi ons selue
leren bidden. uerghif ons onse misdaet dat wi den ghenen **als**
uerghenen die ighen ons misdadich sijn. **E**nde hier om soe
wie uerghiffemisse sijner sonden begheert te uernighen.
die pmen hem seluen hier toe te gheuen. en en keer he
nut hartuechteden van dier saughey mediamen ende
uander fonteynen allulken guedertierenheit niet. **W**ant
al reden wi dat al dat hier te uoren gheset is. **N**ochtant
en hadden wi die uerlatemisse onser sonden van uerdien
ten wegghen niet uerdient. **H**et en waert dat si uanden gue
dertierenheit gods uerdeluet worden. **M**ar als hi siet dat
wi oetmoedelike onse cleme iimoghen daer toe bieden
dan coemt hi ons mit sijner onghenebelike goetheit
te hulpe. ende set hi u binn die dijn boesheit om mijns
selues willen uerdene ende dijn sonden en sel ic uoor
an niet ghedencken. **E**nde hier om soe wie tot desen staet
als wi gheset hebben op ghedonnen is die sel die ghe
uade des ghenoech docus mitter dodinghe der begheerlich
sijns lichaems ende sijns harten en mit daghelijcken peni
tencien uernighen. **W**ant sinte poulus seit dat sonder
totstoringhe des bloets die uerghiffemisse niet en ghe

schiet. ende dat is niet onbillic. Want vleisch en bloet
en moghen dat rike gods niet besitten. Ende mer om soe
wie van deser wilstorunghe des bloets dat swaert des ghees-
tes dat is dat woert gods u bieden wil daer sel sonder twi-
vel die maledixie opvallen. Daer ieremias die pphet of
seit. Soe wie syn swaert vanden bloede ophont die is uer-
malediet. Want dit is dat swaert dat dat sondelike bloet
salichliken stort daer die materie der sonden in groeit. Ende
houtet outwre ende suiter of. soe wart vleischelijc of
aertsch in onsen leden ghegroot vint. Ende doet ons den son-
den steruen ende guet leuen ende in alle gheestelike werch-
ten woert gaen. Ende dan sellen wi niet wt ghedencken
se ten onder misdaen. Want van hope der toe comender
vroechden verghinnen te saren. Ende dan sellen die naen
niet vanden noz leden quade. Want vanden toe comende
guete niet wt conwicheden der sonder. Want wt vroech-
der ewigher bliscap wighetort warden. Ende dan sellen
wi vergheten die dinghen die achterwaert syn dat syn die
vleischelike sonden ende saken ons totten dinghen die
nozwaert syn. Dat is tot gheesteliken gaen ende werch-
Doet hebste een luttel hier te nozen gheset. **W**
tattu die ghehoermissen der sonden mit nozgheset
wille pleghete ouer te dencken. dat en moet in ghienre wijs
alsoe ghesien. Want als die ghehoermissen der sonden mit
ghevelde in breken wil. soe selmen se pinen wt te keuen.
Want het is den ghenode vanden sonnen der puerheit
seer hinderlic. Sonderlinghe die in enigheden wone mit

nier vulnisse becomert te wesen ende inden stant der sonde
staetlic te verstercken. Want aldu der sonden die gheleden
sijn ghedencke al wordstu mit gheene ghenoechten ind
ghedachten daer toe ghetoghen. nochtant soe wort dyn
ghemoede mit enen vullen stanke der onder vulnisse be
comert. Ende soe vanden soeten roke der dogheden ende
der godliker dinghen berofft. **X**

Ende hier om soe wanneer die ghedencknisse der
sonden di anstoet. soe selstu di daer of keren
recht als een rijp cersaunich man eens onsaemels wijs me
te sprake ende hanneringhe sauwet. Want het en si dat
sake dat hi hem daer of keert al wort hi inden consaenen
consentieringhe niet uerwonen. Nochtant sel hi van alle
den ghenen die dat sijn scande en berespinghe daer of liden
al des ghelyc soe wanneer dat wi mit des ghelyc scadeliken
ghedachten becomert sijn. soe sullen wi ons rechtuoert
daer of keren als salomon seyt. Want wt en en wil in
dier stede niet marren. Noch en sichte mitten oghen niet
an. op dat als ons die enghelen in dien durremer becomer
nisse becomert sijn mit onwaerde uorbi gaen en en segghe
met die benedictie des heren sie op wi. wi hebben wi inden
name des heren ghebenediet. Want het is den ghemoede
onmogheit in goeden ghedachten te merren. als die me
ninghe totten leliken ghelichte der sonden ghekeert staet
als salomon seyt. als din oghen vrecnde dinghen sien
tan sal die mont quaetspreken. Ende du selste legghen
recht als inden gront vander see. ende als een stier man

in enen groten storme. ende du selste segghen si hebben mi
gheslaghen. mer het en derde mi niet seer. si hebben mi be
spot ende ic en wistet niet. **D**en sel altoes pinen niet alle
die lelike ghedachten mer alle aersche ghedachten aster
te laten. **E**nde hebben die meninghe des ghenoefts opwaert
tot hemellichen dinghen. als onse heer seit. **S**oe waerit
bin daer sel oec mijn diene sijn. **W**ant het pleech diu wil
te gheschien. als een sijn eighen sonde of ander lude son
de. nochtant mit mede doghen vele ouerhalen wil.

Dat hi mit enen subnlen soute des mede consentiens
van binnen ghesloten wort. **E**nde dat hi naden schijn eens
goeds beghins een onven scadelic eynde aghet. **W**ant het
sijn weghe die den menschen recht sancen. **M**er die eynde
taer of comen totten afgronde der hellen. **H**ier om sellen wi
ons seluen pinen beweeghelichheit te nighen veel meer wt
begheerten der dochten ende van uerslanghen des hemelike
tan uter ghedencknisse der noorledene sonde. **W**ant van
nede so moet een ighet uanden scadeliken stanche der dei
nen uersinken werden also langhe als hi daer ouer staen
wil of den dier roeren. **x**

Dan sellen wi weten dat noor die noorleden sonde ghe
noech ghedaen is. als die beweeghinghe ende die begheer
heden. daer of wt onser herten uerdreuen sijn. **D**at nochtat
niemant uerighen mach die die sake ende die rescappe. mer
hi ommis inden sonde gheualen is. mit alre uerichheit
des gheestes niet eerst of ghesueden. **V**erempel ist dat yment
in onsuuerheden. of in ouerspul ommis gheselschap der on

gheuer personen gheuallen is. soe moet hi mit alre eenstac
heit haer ghesichte sauwen. **O**f heeft hi hem in dronckenscap
outgaen soe moet hi hem nader onertollicheit des wijns
ende der spisen mit groter bescheidenheit hem seluen cachen
of is hi om gheelts willen meenedich. of dief of manslach
tich. of blasphemie gheworden. soe moet hi die ghierich
heit uwinnen. **O**f pleech hi wt passien der houerdien die
ke toornich te worden dat moet hi mit oetmoedichede uer
winnen. **E**nde aldus mach elke sonde eerst uwinne wā
ist datmen die sake of die oersake daer si wt ghecomen is
eerst uerdreuen heeft. **E**nde mit deser medicinen machmen
sonder twiuel tot uerghetelheden der uoor leden sonden come

Mar dese uerghetelheit daer of ghesproken **xij**
is. **I**s te uerstaen vanden groten dootliken sonden die
in moyses ewe uerdent was. **M**ar vanden daghelix
en demen sonden daer die gherechticheit seuen wart in uallē
ende of opstaet schme alre beroulicheit ende leet wesen
of hebben. **W**ant wi alle daghe willens of onwillens
mit uerghetelheden of mit versumeligheden of mit onbe
kentheit. of mit ghedachten of mit woorden. ende van
nede ouermints nantheit onser naturen daer in ualle
Daer dauid den heer uoor dat en verghetide suueringhe
ende uerghiffenisse daer of. **D**oe hi seide wie sel die uersu
menisse bekennen. **H**eer make mi reyn van minen heime
like sonden en spaer dinen knecht vanden vrecnden sonde
Paulus dat guet dat ic wil doe ic niet. **M**ar dat ic hate
doe ic. **I**c onsalich mensche wie sal mi verlossen vanden

luchaem deser doot. Want also lichtelic verhyt uan een
te natuerliker ewe ghiden wi daer in mit hoe sulker
hoede ende voorzichtigeden dat wise pmen te sinwen
Dat si nochtant te wolleu niet ghelaten en moghen
worden als een der iongheren dien ihesus minde sprac. In
dat wi segghen dat wi ghyene sonden en hebben wi be
draeghen ons seluen ende die waerheit en is in ons niet.
Hier om soe wie totter volcomenheit comen wil die en
is niet ghenoech totten uersten eynde der penitencien
ghetommen te wesen ende die onghetorlofde dainghe te late
het en si dat hi inden doechden noot gae daer niet niet
totten ghenoech toen comen mach. Want het en is niet
ghenoech die smickende vultisse der sonden die die heer
uersmadet te sinwen. Het en sie danuen die soeke roeke
der doechden die die heer in die puetheit des herten beghe
ret ende die volcomen caritate besittet. Hier toe leert
ons pymsius vanden luttiken des ghenoechdoens en
vanden uersten eynde der penitencien. Ende al wast
dat hi wt ulinghet misme van ons begheert of wi
in sijne gheselschap wonden bliuen. Nochtant want
ons nae eenre ander woestmen idelghede ende ons
niet houden en mochte doe gaf hi ons ouer. **Hier beghint**
des abts collane theonas dat eerste capittel.

En wi des heilighen mans theonas collane
begynnen soe ist mit dat wi vanden begynne
sijne bekeeringhe eerst wat segghen. Want
daer wt sellen die ghene die dat horen die verdiente ende

Die ghenade dies mans te claerliker moghen kennen.
 Doe hi een ioungheinc was wart hi wt ghewelde en
 wt ghebode sijner onders mitten bande der echtscap ghe-
 bonden. Want doe si sijn sedighe ioucheit merkten die maer-
 licht totten nael ghebrocht wart. hadden sise heuer mitten
 gheerlofder echtscap te voor comen. Ende doe hi vijf iaer
 mitten wine gheleest hadde quam hi totten abt iohannes
 Die doe ter tijt om die uerdiente sijner heilicheit ander
 broeders te regieren ghevozen was. Doe dese ioungheinc tot
 telen heilighen iohannes wt minicheit der denonien gheco-
 men was ende wat ghisten ghebrocht hadde mit ander be-
 sinter der dinghen vander tijt die hoer nenden ende hoer
 eerste vruchten van horen gueden den voorsciden ouden
 man te striden plaghen te brenghen. Ende toe dese ouden man
 sach dat si mit veel gauen mit groten hopen tot hem
 quamen. begheerde hi hare minicheit ende hare doctiden
 wat weder te gheuen. Ende began hem als sinte pouwels
 leert gheesteliken dinghen te saien dien hi haer uleische-
 lize dinghen plach te mayen ende in sente sijn sermoen

Aldus in

In alre heeste kinder ic hebbe grote ghenoechte in
 die guedertieren mildicheit in ver gauen. ende die minich-
 teler offerhande. daer in die scassinghe of betruwen is.
 ontfanghe is seer danclic. dat ghi in vruchten ende in
 tienden den behoefighen recht als een sacrfinc der gue-
 dernereuheit den heer aldus trouwelic offert en hoepet
 dat alle in vruchten ende in substantien. Want ghi dit den

haer ghoffert hebt vruchtbaerlic ghebenediet sellen werden
aller ghescreuen staet. **W**en den heer van dinen gherechtighe
arbeide. ende offer hem handen vruchten dinne gherech
ticheit. **O**p dat dyn saluten mit ouerlordicheit der tui
wen uernoller werden ende dyn persen handen wine
ouerlopen moten. **M**ar ghy dese vruchtbaer ghemuelic
al uolbrocht hebt soe weet dat ghy anders niet uernolt
en hebt dan die gherechticheit der onder ewen die daer
onder gheset waren. ende dit onder triden instaten gro
telic. ende die dit uernolden en mochten nochmaut totter
hoerheit der uolcomenheit niet raken. **iii**

Die heer hadtet gheboden tannen die tiende des dien
tes inden tempel sonde gheuen. **M**ar die offerhande
ende die eerste vruchten waren den priesters toe ghesat
ket. **E**nde die manieren vanden eersten vruchten was dat
men dat vijftichsten deel dat opten aerden gheuallen was
of der beesten den tempel of den priestereen sonde gheuen.
Die laeuwe ende onghetrouwe inder ewen gods en ga
uen mar fleschichsten deel. **M**ar die gheestelichste ende die
minnes der ewen gods gaue dat vijftichsten deel haer
vruchten. **D**ie gherechtiche die ghen ewe gheset en is
worden gheproeuet dat si onder die ewe niet en sijn. **W**at
si niet alleen die gheboete der ewen en uernolden. **M**ar oec
mede daer bouen pinen te doen ende also is haer deuotie
meere dan dat ghebot der ewen. **W**ant si houden al
datter gheboden is ende willichlic doen si meer dan daer
si toe uerbonden sijn. **iii**

Alsoe dede abraham die uoor die ghelaxen ewe
was meer dan die toecommende ewe gheboet. Doe
hi die vier coninghen inwonen hadde ende hem al dat
ter gheronet was van sodoma mit recht als een uerwin
te toe behoerde. Ende hem een conint alle die gherouede
dinghen oetmoedeliken boet en woude hi niets niet
daer of an tasten. Ende riep onder die ghetughemisse des
namens gods. Ic sel myn hant wreken totten hoghe
gode die hemel ende aerde ghemact heeft dat is alsoe
veel niet als een dradelijn. of een nathetint van alle
dien dinghen nemen sel die dyn sijn. Aldes ghelijc wete
wi dat dauid bouen die ghebode der ewen ghedaen heeft.
Doe hem moyses gheboet dat hi op sijn viande wreke
soude doen. ende hi die wreke niet alleen after en liet. Mer
oec mede sijn uerolghers wt minnen ontfent. ende
batter den here oetmoedeliken uoor en belayde se droe
ueht die uerslaghen waren. Aldes ghelijc en waren
helas ende jheremias onder die ewe niet. doe si die ghe
oetloefde echtschap sonder beerspen ghebruiker mochten
hebben. ende nochtant lieue magheden hadden te bliue.
Aldes ghelijc helas ende veel ander mannen vanden sel
uer menighe triden bouen mwisers gheboete. Daer
sinte ponwels of seit. si ghinghe omme in uerworpe
cledinghe in gheiten uellen. ende waren bedruchten en
ghepinicht. ende hadden hongher. dwalende in woestine
in berghen. ende in speluncken in hoken der aerden. en
die werelt en was haers niet waerdich. Ende wat sel

ic segghen van ionadaps rethabs soons kinder. **D**ie
ihennas den pphete antwoerden. doe hi hem uten be
hieten gods wijn woude gheuen te drincken. **E**nde seide
aldus wi en drincken ghenen wijn want ionadap
rethabs soen onse vader gheboet ons ende seide. ghi en
selt ghenen wijn drincken noch iu kinder nimmermeer
ghi en selt ghen huse timmeren. ghi en sult ghen saet
saen. ghi en sult ghenen wgingaert planten noch
hebben. **M**an ghi selt in tabernakelen. dat is in tenten
ende in paviljonen alle wi daght wonen. **H**ierom inden
ten sijt vanden seluen pphete van gods weyghen aldus te
horen. **D**ie seide die here god van sabaoth god van isrl van
ionadap rethabs soons gheslachte en sel nimmermeer man
ghebreken eweliken in nijnt ieghen woerdicheit te staen.
Alle dese uoufaren kinder en lieten hem daer mede niet
ghenoeghen dat si dat uende del van al haere besittinghe
offerden. **I**ac al haer crue was hem te dien te gheuen. **E**nde
daer om hadden si lieuer hem seluen ende haer sielen god
te offeren daer men gheen wissel noet gheuen mach. **A**ls on
se heer inder euangelien seyt. **W**at wissel sel die meniche
uouf sijn siel gheuen. **V**

Hier om sijn wi salwich te weten. **I**ac wi daer die ghe
roede der onuer ewe niet of gheerschet en worden dien
die euangelie daghelix ghekundighet wort en seyt wi sijn
uolcomen wesen. soe ueroep al datu hebste ende ghyft den
armen ende du seide den scat in den hemel hebben en com
ende volch mi nae als wi die tiende van onser substantien

gode offeren. **N**och sijn wi onder die oude ewe en tot
dier volcomenheit der ewangelien niet ghetome. **D**aer
wi niet alleen in desen leuen. maar oec mede inden toe come
ten leuen of gheloeft sullen warden. **W**ant die oude ewe
en heuet haer hondert dat hemelrijc niet gheloeft ayar alle
woest naen hi liken dinghen. **D**aer si seit die dit doet of dat
doet sel sijn wille in desen leuen hebben. **M**ar die heer heeft
sijn nauolghers gheseyt. **S**alich sijn die arme van gheest
want dat hemelrijc is haer inden. **E**nde soe wie aker laet
hijns. of broeders of susters. of kinder of acker om mine
naem. die sel hondert vout loen in desen leuen ontfanghen
ende daer toe dat ewighe leuen besuten. **W**ant het is niet al
leen sonder uerboden dinghen te laten. **M**ar het is vele uer
dienliker ons van gheuerloeden dinghen te op houden en
daer om sijn waerdicheit willen niet te ghebruken. **D**iese
ons om onser crancheit willen gheuerloft heeft. **A**ldus mo
ghedi slaclic tencen datte ghene die die tiende haere
vruchten ghenouwelc offeren der onder ewen dienen.
Die en moghen alsoe totter volcomenheit der ewangelien
niet comen. **W**ant hoe souden si der gracen der ewange
lien deelachtich moghen werden. **D**ie dat minste dat der on
ter ewen toe hoort uersnaden te houden. **V**an wies on
salichheit aldus onder ewangelien ghescreuen staet. **V**er
maledyt is hi die daer niet en bliuet in al dat daer inden
voet der ewangelien ghescreuen staet om dat te volbrin
ghen. **M**ar ommits die groter volcomenheit der ewangelien
staet ghescreuen. **D**iet ontfanghen mach die ontfact.

Die oude ewe om haere lichticheit wille is gheboden als
daer in ghescreuen staet. **I**c uernaem in huden op desen dach
biden hemel ende biden aerden. houd ghi die gheboden uwer
gods niet ghi selt alle uerdruen. **M**ar die nuwe ewe om die
grote volcomenheit en is niet gheboden mer ghegaden als
daer in ghescreuen staet. wilstu volcomen wesen soe dochdit
ende dat. **D**ie oude ewe niet te houden daer en mocht hem
niement voor moyses ontsuldighen. **M**ar soe wie totter
volcomenheit der ewangeliën haesten wil. **D**ien gheuen
sint paulus raet. **W**ant die volcomenheit der ewange
liën en is niet ghemeen niet gheboden. **N**och en sel uan alle
menschen niet gheepschet warden. **W**antse alle menschen
om hoere wonderliker hogher volcomenheit niet en mo
ghen begripen. **M**ar alle die volcomen wesen willen. wor
den daer toe wt rade ende wt ghenaden toe ghetoghen. **O**p
dat die grote mitter docthe der volcomenheit ghecroent mo
ghen warden. ende die cleine die die mate der vollichede der
outhede xpi niet uernollen en winnen. al schijne si beoet
te saulen ende buten der maledixien moghen bliuen. **A**ldus
en ghebiet xpus niemant uan node totter hoetster volco
menheit. **M**ar radet ende settet in een yghelijc vrie wille. **W**at
soe waer ghebot is daer is noot. daer noot is daer is swaer
heit. daer swaerheit is daer is uersumelheit. daer uersu
melheit is daer is sonde. daer sonde is daer sal pinen nae
volghen. **A**ldus die die onghetocriofte dinghen uan ghe
boeds weghen laten ontfien meer die pine dan si loen
uerdienen. **vi** ...

Alloe als dit ewangelium die starke tot on gro-
ten dinghen volcomen op boert, alsoe en laet
oec die cranchen niet totten laetsten neider sincken en
gheeft den volcomen vollichheit der salicheit ende doet
ten cranchen ghenade. **M**ar die oude ewe set hoor hou-
ters recht als in enen middel tuschen die uerboemste
der oncrtraders ende der volcomenre menschen glorie.
Hoe cranc ende hoe armelic dat dat is also te sinen dat
dat niet het vten staet van desen ieghenwoerdighen
leuen. **D**aer ten arm onsalich dinc gherekent wart
ik dathe mensche daer om alleer pijn ende arbeit ond-
ersannghe lude niet broklich te hieten. **H**et en si dat hi
oec mede tijt ende uoorber pijn te warden. **VII**

Hier om ist in onser macht gheset in die volcomen-
heit der ewangelien te sinen. of onder den bant der
ouder ewen te bliuen. **W**ant die daer meer doen dan
die oude ewe in hout die ontfanghet die ghenade xpi
Ende die daer nu doet die blijft onder die ewe broklich
gheuanghen. en en sel totten volcomenheit der ewange-
lien in ghenerewijse conuen ghecraken. al uermiet hi hem
niet heffelic een korsten te wesen ende vanden ghenaden
xpi verlost. **W**ant hi en niet alleer onder die ewe ghe-
uanghen. die die niet en uervollet. **M**ar oec mede die hem
niet gheboden der ewen laet ghenoeghen. **E**nde ten roep
der ghenaden xpi ghen waerdighe vrucht en pijn te bie-
den. **D**aer niet in ghescreuen staet du selste dyn vriende
ende dyn eerste vruchten dinen heer dinen god offeren

Nar ganc ende ueroep al dat hi hebba ende ghyft den ar-
men den selste den stat inden hemel hebben. **C**om en uolch
en nae daer om om der groter volcomenheit willen en
ionghen dies begheende een wote vze tijts noz te maeren om
sinen vader te grauen niet ghegheuen en wort. **Viii**

Doe die heilighe theomas dit ghehoort hadde wort hi
mitten onlescheliken vier der euangelien volcome-
heit ontfuutket. **E**nde begroef dat ontfanghen wort
gods inden vruchebaren harte. recht als onder diepe vuc-
ten. **I**ndien dat hem die oude vader beuysde dat hi noch
niet alleen totter euangelien volcomenheit niet ghe-
comen en waer. **N**ar uanwelic tot noch toe die oude
cive hadde ueruolet. **E**nde ghynt droenich weder thynus
niet twiuelende van hem seluen. **H**i en woude noot an
syn volcomenheit ueruoighen. **E**nde pynde hem mit
alre uilichheit syn wyf totter seluer vuerichheit daer hi
of ontfuut was niet te uermannen dat si te gader in
hulichheit ende in reuichheit soude dienen god. **E**nde en
het niet of dach noch nach mit scryuen en mit bidde
datmen die bekerighe eens beteren leuens in ghen
vrijs en sel uertricken. **W**ant die onuerstene wort
noch oude lude noch ionghelinghe noch kinder en ple-

Hghet te sparen. **x**
Doe weet hi haer mit aldusamigher smekinghe
en uermanninghe an leide si was seer hart ende en won-
de dat niet consentieren. **E**nde seide dat si mans troest en
gheselschap om haere ioncheit willen alte maet niet

en mocht onbereuen. Ende waert dat hi ict misde want
hi den bant der eyschap eerst te broken hadde dinnent
hem meer dan haer soude toe sarnen. Die heilighe theo
nas aalsach die crancheit d' menscheleker broscher nahu
ren. Ende ho vreseliken dattet waer den uleischeliken begheer
ten te langhe te volghen. Ende dattet niemant gheoerlost
en waer vanden goede dat hi gheleert hadde hem seluen
taet of te uermeiden. Want die bekeende doechden te uer
smalzen waer meere sonde dan onbekeende doechden niet
te minnen. Ende hi soude noot enen groten ouertrider ghe
oerdelt warden waert dat hi aertliche stinkende dinghen bo
uen die ouer claer hemelsche gauen die hi gheuonden had
te woude setten. Want die hoghe volcomenheit der ewange
lien mannen en women iouc ende out uot worden gheleit
te uerkiesen of si willen. Ende sante pouwels roch alle die
lede der heiligher kerken op die hoetheit der volcomenheit
uerdienten uermaent te chinnen. Daer hi seit loept also
dat ghyt begrypt. Noth dat oer die wacker ende bereit sijn
om der lauwer ende om der uersumelike menschen crancheit
vullen niet en sellen bliuen naen wachten mer nae. Want
het is beter recht dat die traghe vanden voortloperis uer
maent warden dan die dappere vanden uerbleuen mens
chen ghehinderd souden bliuen. Ende wantet in hem ghe
floten was die werlt te uersaken ende der werelt te sterue
op dat hi gode mocht leuen. Daer dat sake dat hi dese salich
mit synre gheselinnen niet en mocht uinghen en also
mit sinen wue totter gheselschap xpi comen. Soe hadde

hi liever minnen uertiele van enen lede behouden te werden en
als een mant ofte ropel in dat hemelrijc te gaen dan mit ene
ghehelen lichaem uerdoemt te warden ende seide uoort. heeft
moyses om die hardicheit des harten die wille sijnghet te
laten **W**aer om en soude dan dat xpi niet heugghen om die
begheerten der reinicheit **E**nde al heuet die selue heer ghebo
den inder ewen datmen vader ende moeder ende kinder min
nen sel ende alle reinicheit bewisen **N**ochtant hi soe heeft hi
selue inden minnen testament besceiden datmen om sijn
namen willen ende om die begheerte der volcomenheit
die uoorgheuoemde ende ander mede. niet alleen eamou
telic laten en sel **W**ar oec mede haten **W**aer hi den naem
des wijfs mede onder ickent **W**aer hi seit ende soe wie af
ter laet hiuis of broeder of susteren of vader of moeder
of wijf of kinder of acker in minnen naem. die sel hondert
uont ontfangghen en dat ewighe leuen beluten **D**ese vol
comenheit seide hi alsoe hoghe datmen dat ghebot va
der ende moeder te euen dat onder alle die ander ghebo
den inder aerden eerst gheloeft wort daer yeghen niet en
macht gheliken **E**nde ghelikerwijs also als dat ewangelium
die ghene die die bande der echtschap om des ouerspeels wille
te breken paset also heeft oec den ghenen die onder minne
xpi ende begheerte der reinicheit dat vleischelike mit der
echtschap uerwerpen hondertuont locen gheloeft **H**ier om
macht gheschien datu tot dinsten icken comide ende datu tot
desen deel. dat is uoor alle dinc begheertichste minne ghenel
ghet warder **D**at wi den here te gader moghen dienen en

die helle lantven. soe en uerwerp ic die minne der echtschap
met **J**ae ic wulsc dan oet noch mit inecre minne besitten
Want ic kenne di ende wil di als mijn mede hulper na
ten sentennen gods toe gheschiet waerdicheit ende reueren
cie bewisen **E**nde ic en uersinade des niet mit enen onghebro
kenen vande der minnen in xpo di an te hanghen **N**och en
wuls niet van mi scheiden **A**lt mi die heer inder eerster ewen
der scppinghe heeft toe gheuogheit op dat mi selue als
sich als hi scpper begheert te wesen **E**nde wulstu mi daer toe
ghien hulpe wesen **m**ar een hinder ende niet mit mi **m**ar
mit minnen weder saken te peiten **E**nde wanen dat daer om
dat sament der echtschap gheordinet is dat mi van
desen salicheit ende vanden naeuighen des behouderis sond
re moghen heeten **S**oe sel ic des abts iohannes sentencie
Jae die vten monde xpi ghesproken is. also manlic angri
pen. dat mi gheen uleischelike anhanghinghe vanden gheest
telken gode sel moghe storen **W**ant die sinen vader niet en
haet sprac die behouder en moeder en kinder ende broeder
ende suster ende wijf ende achter. ende daer toe sijn siel die
en mach mijn iongher niet wesen **D**oe hi mit desen ende
mit des gheliken woorden sijn wijfs meninghe niet ha
ghen en mochte. ende enen tijt in haere hartheit woude
vhuen seide die heilighe theonas **J**et dat ic di vander doot
niet of icken mach. soe en selstu mi van xpo niet scheiden
Want het is mi schere een ghescheit inuten menschen te
hebben dan mit gode **D**oe en marre hi niet langher hi en
began aenstelt sijn vuericheit inuten werken te indolghen

die hi begrepen hadde. Want hi ontblote hem rechtenoert
van alle tuchtliker besittinghe. Ende haecte hem totten doel
ter daer hi in corten tijt mit sulken schijnfel der heilicheit
ende der oetmoedicheit uerscheen dat hi van vielen hei
lighen vaderen. die si muruen bouen alle die anderen ghe
toren was ouer die diacone een ouerste te wesen.

Diemer en wane dat wi dese onghen om die echt
scap te scheiden uertellet hebben. Want wi en ver
werpen die echscap niet alleen mer prisen se mit smte
pouwels. Ende op dat wi den ghenen die dit leest dat be
ghin des heilighen mans bekeringhe te weten mochten
wesen. Ende begheer soe wie dat dit behaghet of niet en beha
ghet dat hi nu van danke en van ondanke of late. Want
it selue ghen sentencie hier of ghegheuen en heb. Want die
hystorie uertellet also als gheschiet is. Daer om heb een
ighelc syns selfs beuolen daer of ende bedwingen
die sentencie syns oordels also dat hi hem seluen ver
richtmeerdigher of heiligher oerdele te wesen dan die
sentencie gods ende der heiligher vaderen mit mira
culen en mit ghetughe niet alleen desen heilighen man
daer om ghelachtet en hebbe mer gheprijs ende boue
anderen hoghen mannen inden dienst der diaconen ghe
set. Ende it vermoede dat also veel gheesteliker mannen
guetduncken dat van gode oet mit miracule gheue

Nicht wert ghen dualinghe en is. **K**
et is nu tijt dat wi die eerste materie uervolghe
Doe die abt theonas binnen dien viftich daghe tussche

paschen ende pinxteren ons in onser cellen gheuseuheit
hadde ende wi na den ghebede des auonts een luttelrigh
beueden op die aerde waren gaen sitten te samen. **W**e
gomen wi nuclit te onderuaghen. **W**aer om dat si
mit also groten waernemen saueden. **D**at niemant
tusschen pasche ende pinxter bumen alle dien daghen
inden ghebede die kinen moeste bughen noch na den tot
ter noene. **E**nde daer om ondersochten wi te naetelike
Want wi des ghechyt inden cloester van syen niet ghe
lien en hadden. **ky**

Hier toe began die heilighe vader theonas aldus te
antwoerden. **W**i moten die ghebede der vaderen
ende die ghewoenten der ouersten die also mensich iaer
lant al tot onser tyt toe ghehouden is. al verstaen.
wi die waeromme daer niet of consentieren. **E**nde
die oude ghewoenten der vaderen mit waerdicheden
nae uolghen. **M**ar noch want want ghi die sake ende
dat onderscheit hier of gaerne soudet bekennen. **G**oe
uerstaet mit corten woorden wat wiouden uaders
hier of hebben gheuonden. **M**er een wi die nesticheit
der godlike scrifturen hier wi wort brenghen. **G**oe
laet ons een luttel oft w gheuoeghet uander naturen
ende uander ghedaente der uasten eerst segghen. **O**p dat
wi daer nae dat te bet uitter scrifturen moghen bewise.
Die godlike wijsheit spreckt door den wisen man dat alle
dint onder den heemel het sie ghelut het sie wederstoet
sinen tyt heuet. **H**et is een tyt der gheboorten ende een

tijt des steruens **H**et is een tijt te planten ende een tijt op
te roden datter gheplant is **H**et is een tijt root te slaen en
een tijt weder te ghenesen **H**et is een tijt te uerdruen en
een tijt te slachten **H**et is een tijt te lachen ende een tijt te
lachen **H**et is een tijt te wenen ende een tijt te spronghe
Het is een tijt die stenen te werpen en een tijt weder te
uersamenen **H**et is een tijt omme te helsen ende een tijt
uerre of te wesen **H**et is een tijt te ugraeren en een tijt
weder te uerhelen **H**et is een tijt te behoeden en een
tijt wt te uerdruen **H**et is een tijt te soeren en een
tijt te uaeien **H**et is een tijt te smighen en een tijt
te spreken **H**et is een tijt te minnen ende een tijt te ha
ten **H**et is een tijt des strijts ende een tijt des vrees
Ende want elc tijt ende elc werc sinen tijt heuet
soe en is daer van alle dien niet goets of altoes bliue
de **H**et en si dattet bequaemlic in synre behoerliker
tijt uermilt ward **A**ls dat soninghe dinghe die nu
in haerre behoerliker tijt ghedaen werden goet sij
ende wel uergaen **E**nde doctmen die selue dinghe in
onbequaemer en in onbehoerliker tijt si want omst
te ende scadelic ghenomen **A**ls ghenomen dinghen
die van hoers selfs naturen ende wesen goet of quaet
in hem seluen sijn **E**nde te ghienre tijt anders niet
wandelen moghen **A**ls gheerichheit wijsheit stacht
mansheit ende des ghelike doechden die te ghienre tijt
scadelic en moghen wesen of sonde daer wesen legghens
die an die goede siir niet u wandelt en moghe wden

Nacx soe wat oimms den ghebruic in orberticheit int
goede of int quade vruandelt mach wden. daten is van
sijns sels natuuren ende wesen goet noch quet. may nac
dien talmient ghebruict. **xiii**

Vis te inaghen watmen vanden vanden beuden sel
oft des ghehij in hem seluen guet is. alle gherechticheit vooet
scap sturheit of manicheit. ende ander doethde des ghehijre
sijn die ghien tijt mit quade invandelen moghen. **O**f dat
tet vanden in dat middel staet tattet somtijt vordert en
sometijt niet en vordert en dan nemermer beespelc is
ende somtijt niet te vanden te vanden. Die doethde des vanden
tens is in dat middel also gheset dat si in dat guede en
in dat quade. nae dien dat die vanden is dienen mach
Ende ist dat wi in dier meeninghe vanden en vanden dat
in dier spise die sonde gheleghen. **S**oe en sellen wi niet alle 16:
ghien vruchte daer of ontfanghen maar grote sonde iden
als sinte poirvels. **D**at wi ons hoeden vander spise die
god ghescrepen heeft te ontfanghen mit danclancheden
ten ghelouighen ende den ghenen die waerheit kennen. **W**at 17:
alle die creaturen gods sijn guet ende daer en is niet of te
verwerpen datmen mit danckheit ontfanghet. **W**ant
die yet ~~en~~ ouren hout dat is hem euren. **E**nde daer om en 18:
lesen wi niet dat yement alleen om der spisen wille vdoemt.
is. **H**et en si dat daer wat anders bi gheset stont of daer nae
volghede daer hi die verdienemisse mede verdienende. **XIII**

Elous soe ist openbaertlic uerclact dat dat uasten in
dat unedel staet Want al houment het en recht in dat niet

en breekt niet heren uerdoet niet. **H**et en si dat die ouer-
redinghe des gheboedes meer dan die ontfanghemisse der
spisen ghepandht ward. **D**at goede dat natueren van
ende van syns selfs wesen doethe is dat en is niemant tot
ghienre tijt gheoerloest te deruen. **W**ant soe wie daer of op
hont en uersumel is die moet van node in sonden vallen.
Ende die werken die van haers selues nannren quact sij
ende van haers selfs wesen quact sijn en sijn niemant te ghien-
re tijt gheoerloest. **W**ant niemmermeer en mach mensche son-
der scade werken of in die goede sijn ontsuldighen. **W**and die
werken die na den loep uander tijt orberlic of onorberlic
moghen wesen en al lachmensche niet en verlecke die
sijn in dat undel gheset. **A**lse echtschap lantbouwinghe
goet te hebben. die sochvondicheit der werelt ledich
te wesen waken die heilighe scriftuer ouer te dencke
boeken te lesen ende dat uasten selue daer wint uide be-
ginnen. **A**lle dese dinghen ende des ghelue en sijn also
niet gheboden eenperlic altoes te houden. in mensche
sonder sonde niet laten en mach. **W**ant wat slecht ghe-
boden is dat brenghet sonde in hontment niet. **W**ar wat
meer gheinden is dan gheboden hontment soe brenghet
vruchte in. **H**out mens niet d' en volcht ghen wreke
nae. **E**nde daer om leeren ons die oude uaders dat men
aldus dinghe werken die mit undel saken te doen. nae
sieden nae stonden nae gheiden nae saken bescheidenlike
sonde waer nemen. **W**ant doctmensche nae behoerliker
tijt soe sijn si mit doctmensche nae onbehoerliker tijt.

omuit ende scadelic. **E**xempel wil ymment om die stren-
ghicheit sijner uasten te houden sijn broeder niet ont-
fanghen. noch heiberghen als hi hem ouer coemt.
Daer hi xpc selue in ontfanghen mochte veraghet hi
taer niet meer sonde an dan hi daer verdient. **O**f als
yements rechte teerheit der naturen vumatange der
nachten inder spisen begheert ende die eyghenscap der
uasten niet breken en wil mach hi niet bet een woet
manslachte sijns eyghens lichaems hieten dan een
uoorzorgher sijner salicheit. **E**nde des ghelijc soe wa-
neer sonnghe hoediden na behoorzicheden wat and-
notrusten eischen. **S**oe wie dan die strengheit sijner
uasten enen tijt houden wil die en sel vilt niet gheet-
telic. mar een onghesonten onrecht mensche ghelie-
ten worden. **D**ie sonnghe warden vander idelie glorie
in die strengheit der uasten ghehouden. op dat si bleet
ende onghedaen uoor die menschen moghen schijnen
ende dese als dat ewangelium seit hebben hoor loen ontfan-
ghen. **I**nden persoen van alduslanghen uasters staet
in enen yghet ghescreuen. **W**aer om hebben wi ghenast
en onnt niet anghelien en hebbe ende onse lichaem uerue-
tert ende du en wist niet. **S**iet antwoorde hi v eyghen **u**u:
wille warden in den daghen uwer uasten ghehouden
ende alle w saldenaers eyschen ghi in. **S**iet ghi na
tet mit sondinghe ende mit knuinghe ende slaet onghet
uadelic mitter vinst. **E**n wilt niet uasten als ghi tot
noch toe gheuen hebt. **O**p dat v roepen inden hemel

ghechoort mach warden. **D**u is dat uasten spreect hi noot
dat ic wuel woen hebbe. breekt die bande der loefheit
ontbint die bedruete borden laetse quijt die te broken
syn. bree den hongherighen dyn broot. **E**nde leit die ar
me ende die vreemde in dyn huis. aldu den naecten
siet so cleet hem ende verstaect dyn vleesch niet. dan
sal dyn licht wt bersten recht als een dagheraet. **E**n
dyn ghesontheit sal haestelc ghebaert worden dyn
gherichtheit sel nouw dyn aensicht gaen ende die glo
rie gods sel di ontfanghen tan salte bidden ende die
heer sel horen du selme roepen. ende die heer sel segghen
sich ic bin hier. **S**ie ghi nu wel dattet uasten uan syb
selues weghen uanden heer niet goets toe gheertheit nu
is het en sie dattet oinnits ander goede werken gode
verhaethlic worde ende dattet sonstyt niet alleen sond
vucht en is nu oinnits den eighen wille uan gode
ghehatet als die heer seit. **S**i sellen uasten en er en sel

O haer ghebet niet horen. **xv**
ufermherticheit luydsamheit goedertierenheit mi
ne ende des ghelike doethden die uan haers selfs nature
guet sijn en selmen niet pinen te houden onder uasten
wullen. **M**aer men sel uasten om alskulke doethden te verni
ghen. **W**ant dat uasten en is alskulke doethden vucht niet
Mar dat uasten sel tot sulken doethden dienen. **D**aer om
is soberheit goet in dinnen totter caritaten daer mede te
bet gheraken tan een ambochts man en leet die conste
sijns ambochts niet om der ustruiente ende reescap

willen die daer toe hoeren. **M**ar die instrumente bereit
hi ende behoert hi om sijn ambocht daer mede te doen ende
sijn broot also te winnen. **E**nde soe wie sijns am bochts
meester is die sijn die instrumenten orbecht en nutte. **M**
an hi sijn ambocht niet ende laet hem daer mede gheuo
ghen om dat hi die instrumente heeft. **E**nde in die besittin
ghe ter instrumenten glorieert ende sijn ambocht niet en
leert soe sijnse hem harde omme. **A**ldes ghelyc en seken
niet vasten om des vastens willen. **M**ar men sel vasten
om ander toechten te bet te nerrighen. **xvi**

In dat enich dinc ommits hem seken sonder toenat goet
is ende om sijns selfs willen nootrustich is ende altoes
onwandelbaerlic guet blijft. **E**nde men sonder scade sijn
contrarie niet werken en mach soe macht wel van sijns
selues wesen goet hieten. **E**nde dat en machmen der vasten
niet toe samen. **W**ant het en is van sijns selfs weghen
niet goet noch om sijns selfs willen niet nootrustich.

Mar men sel defenen om die puerheit des lichaems
ende des harten te bet te nerrighen. **D**at vasten en is oer
niet goet altoes sonder onderlaet ghehouden. **W**ant soe
wanne men niet mit maten en doet soe verderft die
natuer. **E**nde die contrarie des vastens alle dat ontfanghe
ter spilen en is van sijns selfs weghen niet quaet. **H**et
en si dat daer om sijnre onghetempertheit willen ander
souden nac volghen. **W**ant dat inden monde gaet en be
uleet den mensche. **M**ar dat uiter harten coemt dat
beuleet den mensche. **xvii**

-: met

Alsulken onderscheit des vastens sellen wi mit allen
aachten pnen te houden ende dan selc ons dienen
ist dat wi daer die tijt die waer omme die maet en die
sake in merken ende dat uiterste onser hopen daer niet
in en suten. **M**ar op dat wi oñtrent ten vasten tot puer
heit des herten totter apostolice caritate te bet moeghen
comen. **A**ldus is dat vasten in dat middel gheset ende
mach nae dien datte vasten is tot doechden ghecofent
warden. of tot ondoechden ende somtijt ghehouden en
sometijt ghelaten. **M**er die doechden die van haers selve
natueren altoes goet syn. alle gherechticheit. iijdsam
heit soberheit sannelheit en minne. dese en syn tot
ghenue tijt ghecofent te laten. **E**nde die ondoechden die
van haer selve natueren altoes quaet syn als onghe
rechticheit onijdsamheit woornicheit on sannelheit
indicheit houet die en syn nimmermeer noch tot ghen
te tijt ghecofent te doen. **Ende**

Men mach mit ewangelen proenen datte
altoes niet en mach noch suldich en is te vasten.
Ende die apostelen xpi als vrende ende tafel ghenote
des hemelichen brudegoms niet en vasteden quame tot
sint ians bapsten iongheren. **D**ie alre grote doechde
inden vasten waenden te uernighen. **M**ant si waren
nae volghers ende ionghers des groten predicaers der
penitencien. ende die phariseen. ende sint ians bapst
ten iongheren shadeht plaghe te vasten die niet alle
van alre hande spise. die die menschen ghecofent is

en vasten. **M**ar oec mede vanden smert des ghemenen
broots niet en wisten. **E**nde dagheden den here ende seiden
Waer om vasten ende die phariseen altoes en dijn ionghe
ren en vasten niet. **D**ie hē antwoerde ende bewysde hem
tattet altoes ghyen vastens tijt en is ende noot te vasten.
Somtijt om der hochtijt willen somtijt om der caritaten
oersake willen ende seiden. **N**oghen die kinder des brudego
wenen also langhe als die brudegom mit hem is die daghe
sellen comen dat hem die brudegom ghenomen sel worden
ende dan sellen si vasten. **A**l sprac hi woode dese uon die uer
rismisse syns lichams. **N**ochtant betrekken si properhe
die naeste vierich daghe nae syn verrismisse. **D**aer syn ion
gheren ommits woerden want si somtijt mit hem alen
niet vasten en moesten. **xx**

Germanus waer om uerlichten wi dan die strengheit
der al sinennen mit eten vijftich daghe lanc. **E**nde
onse heer ihus xpus nae syn verrismisse mar vierich
daghe mit sinen iongheren was. **xx**

Theonas is uiraghe heestert uerdient die uren van
deser waerheit te bekennen. **D**oe hi opten vierichste
dach na syn verrismisse tot sinen vader daert syn aposte
len aensaghen te hemel gheuen was. **H**eerden si weeten
tot ihesu ende uerbeiden niet daghe lanc ten toe comste des
heilighen gheests. **D**ie si mit woerden opten vijftichsten
dach ontfenghen. **E**nde aldus ommits selen so want dat
ghetal der hochtijt van venghen vooit. **D**aer wi inde
ouden testament een signet of hebben. **D**ie gheboet dat die

priesteren nae seuen weken een broet vanden eerste vanch
ten den heer offeren souden. **W**elc gheestelic broet inden
nuwen testament ghebachten vanden ersten vanchten des
heilighe gheestes onnans den apostelen als een nuwe
leuninghe den wolke also opten vyftichsten dach alsoe te
broken was taller vyf duisent menschen of versaden wor
ten. **E**nde mer om seluen dese tien daghen tusschen ons he
ren hemelvaerts dach ende pinxter als die vierlich daghe
daer toe noeren in gheliker waerdicheit en bliscap vieren.
Ende hier om en seluen in desen daghen inden ghebede die
kmen niet bughen. **W**ant dat een teken der penitencie
ende der wennighe is ende hontense in gheliker waerdich
nuten sonnen daghen. **D**aer wi om der reuerencie der
vaseinse ons heren noch vasten noch kmen bughen
onder die naders niet en moten. **xxii**

Gevinnus mach dat vleisch niet onnans die an
loekinghe der spisen in dier langher hoedhtyt.
Wat scadeliker doernen der beconinghe beghinnen te
bloeyen. **O**f wort dat ghemoeke vander spisen niet ver
swaert alst bouen sijn gheuoculheit gact. ende trecken
den traecht des lichaems tot scadeliken weelden. **O**uer
nans die groene roeghet in ons die lede totter wedersta
ncheit lichtelc brenghen mach. **W**at wi die onighe
woenlike spise te ouerbloedich nemen of oec die ghe
woenlike spise te vuc ontfanghen. **xxiii**

Athonas ist dat wi alle dinc mit enen verliken
ondersoeken des ghemoeke doch en niet na ander lide

oerdel **W**an wi puerheden des harten ons selfs consenene
altoc te rade gaeu. **G**oe en mach allulken vernakun
ghe onse soberheit mit recht met hinderen ist dat wi mit
gheliken saken in eten ende in naden die rechte mate wil
len houden. dattet uerlichte ghemoede die lieelheit uerbei
de ende merke of die last der weelden onsen gheest ver bedur
ke. of oet ander sude des lichaems die strengheit der ab
stinencia iet te onbescheiden si. **E**nde draghen aldus tussche
te veel ende te luttel een rechte mate des ondersceits. **W**ant
god onse heer en wil ghen dinc tot sinen dienst ende tot
sijnre eeren sonder ghelyc onderheit ghedaen hebben. **A**ls
die pphete seit die ere des conincs minnet gherechticheit. **E**n
hier om verniaent die wise man salomon dat wi in ghen
re siden te uere in gaen. **D**aer hi seit eer den heer van di
nen gherechtighen arbeide ende offer hem naden in rich
ten dijner gherechticheit want in onser consenene woet
een ouer scael wazrachighe rechter. **D**ie alleen uen
mer uere naden ghesande onser puerheit al dwalen si
alle bedrogghen wart laet ons mit alle beheidicheit
in die waerh scael te rechte wegghen. **E**nde legghen in die
een scael die puerheit der sielen ende inder ander scael des
lichaems naden. **E**nde hanghen die waerh scael an dat
oerdel der consenenen. **A**lso dat ghen sude naden ghewich
te die ander en uerweghe. **W**ant dat staet ghescreuen al
offersu te rechte ende du die offerhande te recht met en
deesse du misdoeste wi wanen so luttel inthier offerhande
der naden die wi mit ghewelde onbescheiden inen inghe

toemte persen den heer seer wel behaghen. Die hi noch
tant uerweipt als hi seit door den pphet. **I**c minne ghe
rechticheit ende haer alle roef goet in die offerhande. **E**om
int besorghen wi ons selbs natuer in al onse werken ons
seluen te soeken dat wi den heer nauwelic gheuen datter
ouerloeft. **E**nde offeren hem als bedriegheis dat minste
deel ende worden vanden heer besuldicht. **D**aer hi seit hi
is uermalelijc die dat werck des heeren bedriegheliken
doet. **M**in verlyt wort hi vanden heer verlijt die aldus hem
seluen bedrieghet. **D**aer hi seit die kinder der menschen sijn
ijdel. die kinder der menschen sijn lofghenachtich in haere
wichten malander te bedrieghen. **E**ntc pouwels leert
ons rechte ghewichte te hebben daer hi seit wi dienste sel
redelc wesen. **O**nses die gheboet oer. **D**yn waech scales
sellen gherechtich wesen ende dinen ghewichte ghelyc.
Salomoen gaf des ghelike sentencie daer hi seit een groet
ghewichte ende een cleyn ende twieler hande mate sijn beid
onreyn uoer gode. **E**nde diele heeft sel in synre boesheit ghe
uanghen warden. **A**ldus en sellen wi met allen die on
rechte mate als wi gheset hebben van buiten snuwen.
Daer oer mede daer om pmen dat wi ghen ongherech
tighe ~~on~~ ghewichte in onser harten noch ghen twieler
hande maken inder senten onser consenaden hebben.
Dat is so wat dat wi ander inde raden dat wi dat ons
seluen an nemen. **D**ant doe wi des niet so rueten wi
ende wegghen in die waghe der gheboden gods mit
twielerhande ghewichte ende valsche mate. **D**aer salo

moen of seit. een dubbelt ghewichte is van gode v
smaect. Ende een onrechte waghe scael en is niet goet
in sinen oghen. In die sonde der onrechten wechten
uallen wi ist dat wi ofghesceiden van buten sijn die ons:
broeders houden dan wi in die alle bi ons seluen plegh
te sijn. Ende begheuen soberre ende heilighen noot die
menschen te schinen dan wi noot gode sijn. En sijn
wat te verre vander eerster questien of ghedwaelt
late ons weder daer toe keeren. **xxiii**

Alsoe salmen der nootseider daghen hoectijdt vuer
datte guetertierenheit der spisen die daer in uerhe
ghen is der oefeninghe des lichaems ende der sielen meer
baten dan scaden. Want die bliscap van ghene hoech
tijt en mach der nature onnaect verdruen. Noch die
oughenadighe wederstaet en can mit ghienre veruerne
der daghen ghesaten warden. Ende op dat die ghewoente
der ghesetter hoectijdt mitten seest daghen ghehouden
warden ende die salighe wise der soberheit niet ouerghe
treden en worde soe ist ghenoech dat die guetertierenheit
der spisen dienen der nootijdt nemen soude om der hoech
tijt willen te sexte ontfanghen. Dit sulken nootwande
Nochtant dat die ghewoentheit der spisen noch die
ghewoente niet ghewandelt en worden op datte puerth
des lichaems ende die gheheelheit des ghemoeeds. Die
mit soberheden uetregghen is in assullen hoectiden
mit eten niet verloren en worde. Ende hier om op dat
onse wederstaet die vuerst inder gulsicheit niemant

en uerwonne **H**oe en selmen totter ghedaenten der ghe
woenliker spisen opten alre meesten hoechtiden niet te
doen **O**p dat die vrolicheit der fessen ons in ghenen weene
uerwandelt en worde **E**nde datter ghescreuen staet van ons
niet ghelproken en worde in hoechtiden heb ic ghehater
Mar dat op een ander stat ghescreuen staet **D**unda vier dij
hoechtiden ende ghif god dhu begheerten **xxiii**

Germanus wat is die dese sake datmen ses weken
die vierdich daghe der vasten hout **E**nde men in so
nighen lande seuen weken daer toe doet **W**ant ghen na
desen ghetale als men den sonnendach en den sabbath of
doet die somme van vierdighen en uernolt **W**ant in ses
weken en sijn naer derdich daghe besloten **xxv**

van dese
dinghen

oeffenen
en was

Theonas al ist dat soingher lude simpelheit een vraghe
maaket **O**nse uoer uaders en hebben nochtant sonder
sake niet aldus dinghe gheordneert **M**ar wat
ghy die waerheit hier of begheert te weten so merkt ayon
ses eere hadde alle den volke gheboden du selste dijn dien
te deel van dyre substantien ende van dyre vruchten
gheboden sijn gode te ghenen **H**oe ist vele meer noet dat
wi hem offeren dat tienden deel van al onse leuen ende
van al onse werken **D**at inden ghetale van vierdich da

ghe uernolt wart **xxvi**

Dat mach ic segghen vanden eersten vruchten **D**ie
alle die ghene die onse dienen daghelix pleghen te
offeren **W**ant wanneer si vanden slaep ontwaken
werden ende nadenualre recht als mit leuender vroe

lichtheit op staen Ende in haer memoiren ghen loe-
ghe van tijtliken dinghen ontfanghen Ende die be-
ghuue haer ghedachten ende die beweghinghe haer
te sinen alre eerst onder die godlike offerhand brenghe
Wat doen dese anders dan dat overmits den ousten
priester ihu xpm voor dat ghebruic des leuens ende
voor dat beelde der dagheker uerisemisse die eersten
vrucht aldus betalen Ende offeren oer gode een offerhan-
de haer volgherteliken blijscap als si nauden slaep op u
wert sijn. eerst anroepen si hem mitten ~~be~~ haer beweem-
tonghen Ende vieren sinen naem ende sijn lof. ende als si
sijn die li. ppen op doen om die gheestelike sanghe te sin-
ghen. Doe offeren si gode ten dienst haer monts Ende
als si naden opstaen hem tot hare bede keren Ende tot
haer eighenen taken hem met eer en leren. Daer
tot sijne eien tot sinen loue ghekeert staen in al haer
ien noodigant inden wtrecken der handen in die bu-
ghende der lanen ende in nederwerpinghe al des lichaems
so betalen si die eerste vruchte Want anders en moch-
ten wijs niet volbrenghe Daer die pphet of seir Jc
voor quam in die ripicheit des morgheus Ende riep mij
oghen sijn voor ghecomen totti des morgheus vro. Jc
en waer dat wi als wi nader rusten des slapens. uiter
duisternisse weder ten lichte ghecomen sijn van allen
dienst des lichaems ende der sielen tot onsen orben niet
en vermieten te saken Want daer en is niemant anders
die die pphet morgheus voor qua of die wi des gheins
op dat ic di wt sprake soude gedencke en myn
gebede sel wer come des morgheus vro

beveem-
the

ghew moe

voor comen sellen dan ons seluen. dat is onse becomenisse ende ueighinghe ende sterflike sorghe daer wi niet sonder wesen en moghen. of die subtile inradninghe des viants die hi ons als wi rusten ende valich syn onerints fantasien der idelic droeminghe pynst in te draghen. op dat hi ons als wi ontwaken worden syn. mer niet becomen en verbeelden mach. Ende ploeken alsoe eerst selue die bloemen onser eerste vruchten of hier om staet ons nauwe toe te sien willen wi des ppheten voersamen woerde wisten werken vernullen. Dat wi die eerste opstandinghe der ghedachten inder morggen stou te behoeden. op dat die viant die eerste vrucht niet en beulet. **W**ant voorcomen wi hem also niet. **H**oe en sel hi des niet ons mit sijner boesheit daghelix te voor come. Ende daer om willen wi dat onse eerste vruchten gode ontfaulic sijn. **H**oe en behoeden wi des morggens vroeghen demen sochtuoudicheit te hebben. **O**p dat wi alle die sinen ons lichaems des morggens vroec als een heilighe offerhande in allen dinghen onbeuleit moge houden. **D**at oec onder vele wereltliker lude ghewoenlic is die uwe voer daghe opstaen. Ende hem pmen na alre sochtuoudicheit deser werelt te ledighen. op dat si die eerste vruchten na al haren leuen. ende na al haren werken uor den aenschijn gods waerdelic moe

Oghen bieden **xxvii**

Voert segdi datmen in twerthande wijs dat is in les weken inden enen lande. ende in seuen weken inden

laten

die vaste

anderen pleech te houden daer is al een wien toe en
een manier van naiken al sijn die weken onghelijc

Die naiken hier een beloeft te wesen **xxviii**

van vierich daghen oümits dat moyses helias
eide onse here ihus xpus seluen vierich daghen na

ten **D**er soe waren die kinder van isrl vierich iaer

in den woestinen ende hadden daer vierich woninghe

die deser naiken enen veel sijn **A**lso dat dese vierich

daghe recht enen tollen gheliken die wi den hemellicke

coninc schuldich sijn **N**aer dat en is niet sonder sake al

hoort tot deser questie niet dat alle maniere van mo

niken als ons die heilighe uaders ghemeeelic seggē

in deser daghen alle mecht beovert worden en anghenoch

ten ander greden te besoeken **R**echt na den ghelikenisse

als dat volc van egypte die kinder van isrl mit gheuel

te plaghen te drucken **A**lso wart nu dat warchtighe

isrlsche volc vanden bosen gheesten die viden volke

van egypten beteikent sijn swaerlike beovert **O**p dat

die gherechte moniken onermits der rusten die gods

waerdinne is dat laen van egypten niet en laten noch

totten woestinen der salighen overhoen niet en come also

datte coninc pharo al uerwoedende van hem seint si sijn

te ledich daer om roepen si ende segghen laet ons inder

woestinen gaen ende doen onse gode sacrificie **M**en bedruc

se mit swaeren werke inden sijt ende inden steenplaetsen

Op dat si dese idelre woerden uergheten **W**ant die ongherich

tighe rehent die heilighe sacrificie gods **D**ie uerghent dan

inder woestinen des vrien heiten ghecoft wort recht
als een grote idelheit te wesen. Want alle gheestelich
is hem ommaet. **xxix**

Die gheerthaghe ende die volcomene en sijn nauden
euen deser uanden niet verbonden. Want si en lat
hem int alsoe luttel verbands niet ghenogghen. Mar
den gheuen die al dat iaer door in ryden in werlden
in menichuondigher ueringhe deser werlt verduert
sijn. Hebben die prinsen der heilighen kerken gheset
dat si doch ommits deser settinghe naen verbands weghen
in desen daghen ten minsten. Dat henden deel haers le
uens den heer souden offeren. Mar die gheerthaghe die
ghien ewe gheset en is. en laten hem intten henden deel
ghelinc den anderen niet ghenogghen. Want si hem selue
ende al dat si hebben willichlic tot enen mael den heer ghe
offert hebben. Hier bi machmen daerlic proenen dat
een lauecht der ewen die dat doet ommits dattet hem ghe
boden is. ende laet wantet hem verboden is niet vol
comen wesen en mach. Mar die lauechten der gracen
sijn waerlike volcomen. die daer niet en ghebruken
dat hem naudes ewen weghen ghecoerlost is. Ende om
deser reden wille al ist dat moyses ewe niemant tot vol
comenheit en brenghet. Nochtant lesen wi dat sonighe
heilighen oec inden ouden testament volcomen hebben
ghetweest. Want si deden meer dan hem die ewe gheboet
ende leefden onder der ewangelien volcomenheit. Ende
wisten wel dattie ewe den gheerthaghen niet gheset en

was **Maer** den ongheloorzaminghen. en onghenadighe
den sonder den misdadighen ende der beulerten **xxx**

Alle die tijt dat die volcomenheit die inden eersten
beghinne der heilighen kerken was onghelobte
bleef. **Soe** en was desen naesten vanden vierdich daghe
altimael niet. **Want** wat behoeften si mit desen dene
bande ghebonden te wesen. **Die** al dat iaer door in naesten
ende in soberheden leefden. **Maer** doe die veelheit der ghe
lorighen mitten wtwendighen guet onledich waren
ende nae enen igheleken nae synre nootdorsticheit nad
apostelen in settinghe deden. **Ende** begonsten daghelix
vander eerster denonen neder te dalen ende hem seluen
besonder als anamas ende saphira te soeken. **Doe** wor
tet ouerdraghen datte menschen die mitten sorghen
deser werelt ghebonden waren. ende van denonen ende
van hem seluen te dwinghen en te op houden niet en
wilden. **Dat**te van dwanghes wegghen mitten naesten
tende van haren leuen sonden gheuen ende dat den
sieken guet is dat mach den ghesonden niet scaden. **die**
daer onder der ewangeliën gheset sijn ende die ewe mit
denonen willichliken onschinnen. **Op** dat si totter sa
lichheit daer sinte poulus of seit mocht comen. **die** son
te en sel in w ghien heerscappe druen. **Want** ghi en
sijt onder die ewen niet mar onder die grane. **Want**
waerlike die sonde en mach in niemant heerscappe
druen die die der toe lofninghe der sonden mach ghe
bieden **xxxii**

betrouwen:

gene die:

Germans sine pounwels sentencie dunct in seer
duister wesen. Want hi niet alleen den monken
mar oet alle kerken mit ghenen die der ewangelien
ghelouen vanden nie ende vander heerscapie der sonde
va hiet te wesen. Hoe in dan dat binne in al den ghed
pet sijn die heerscapie der sonden leest. Naec ons heren
gods sentencie daer hi seit. **S**oe wie sonde doet die is
een knecht der sonden. **xxxii**

Theonas nu heeft w inaghe een grote queste
echter op ghebrocht die vanden onbesochten noch
gheleert noch onthouden en mach warden. Nochtant
also verre als it mit woorden mach wil icse pinen
te ontbinden ist dat w verstant dat seluen dat wi seg
ghen mitten werken wil nertolghen. Want soe wat
niet oimms leringhe. Mar oimms onderloekinghe
bekent wart. also alle dat ghen onbesocht mensche
leuen en mach. also en mach oet niemant verstaen dan
die ghene die op die selue insettinghe ghesondiert sijn.
Daer om ist noot dat wi eerst vtelich vernemen dat
die meninghe ende die wille der ewen is. Ende wat die
leringhe ende die volcomenheit der gracen si op dan
wi daer wt die heerscapie der sonden ende die wt dree
ghe der heerscapie moghen kermen. Die ewe ghebet
aldus datuen aldus die echtschap an sel nemen. Daer
hi seit hi is salich die kinder in syon ende hiut ghen
ten in ihesu achterlaet. en vernale dyt is hi die
ghen kinder in israhel en lach. Ende daer segghen noet

ons die ghenade der ewangelien tot puerheit der ewi-
gher onghetrouwenheit ende tot kintsheden der saligher
maechdelicheit alser ghescreuen staet salich is die bulke
die niet en droech ende die borsten die nie en sogheden **En**
salich is die onvruchtbaer **Want** haer sijn meer kinder
dan dat gheenue die den man heeft **Ende** die vader ende
moeder ende wif niet en haet en mach niet langer niet
wesen **Ende** die wiue hebben sellense hebben of alse niet en
hadden **Die** ewe ghebiet datmen die hende ende die eerste
vruchten offeren sel **Die** grane radet wilmen volcomen we-
sen gaue uetwep al datmen hebste ende ghif den armen en
niet nu nae **Die** ewe en verbiet niet ghien wrake als
niet onrecht ghedaen is **Want** si seint oghe om oghe
niet om niet hit om hit **Die** ghenade wil dat men onrecht
te ende mit slaghen onse lydsamheit gheproeft worde
Ende ghebiet dat wi totten heiste meer onrechts ons be-
reit maken **Daer** hi seint staet di vincent an din rechter
kruisac biet hem die ander **Ende** den ghenen die multi-
uou dat gherecht striden wil ende nemen di dinen
rot ghif hem din mantel toe **Die** ewe henghet die vi-
ande te hater die grane radet datmen se minne ende

Diede altoes nu hem bidde **xxxiii**
Daer om soe wie op dese hoed en der ewangelie
volcomenheit ghedonnenen is **Dese** is ommits niet
diente alsulker doethen bouen alle ghesette ewe
niet heuen ende al dat ommits moises ewe ghebode
is dat telent hi recht sijn te wesen **Want** hi beket

hi

dat alleen onder die ghenade des behouders staet. Ende
weet dat hi ommits sijn hulpe totten hoghen staet ghe
comen is. Hier om en heeft die sonde in hem gheen heersap
pae. Want die minne gods die ommits den heilighe gheest
ons ghegheuen is ende ghestort in onser herten sluten alle
ander dinghen. Auhanghinghen wt hem. Ende en mach dat
uerboden is niet begharen noch dat gheboden is niet uer
sumen. Al sijn herte ende al sijn begheerte is altoes alsoe
ulrich in die minne sijn gods. Dat hi niet alleen uan
gheue auctoritatie der suoder dinghen niet gheue
ghen en wort niet oec mede veel der gheerlotder din
ghen niet ghebraken wil. Al is niet ewen die die echt
sapp ghebet gheboden bi enen wille te bliuen en gheen
ouerspel te doen. Nochtant en warden in gheue wijs
die vleischelike begheerten niet mede ghevoet. Ende het
is hard swaer datmen dat niet daer alsoe veel barum
ghe bi gheleit wort sonde moghen besluten dattet niet
en vorude dat hem ghenake ende dat bi hem quame
Ende al wortet alsoe altoes bedwonghen dattet uan bu
ten niet voruen en mach. so voruet alsoe veel te meer na
binnen. Want almen hem dat voruen u bieden wil soe
voruet alsoe veel te meer. Want die wille is selue ghe
brecht. en wort ommits ghevoente des vleischeliken le
uens lichteit to uerboden begheertheden ghetoghen.
Mar die die ghenade des behouders uniter heiligh
nimen den reinicheit begaue heeft die uinnen al
le die doornen der vleischeliken begheerten alsoe dattet

men en den voutken vleischeliken begheerten stede en
hout **H**ier om want die knechten der ewen gheoerlost
de dinghen willen ghebruken **S**oe vallen si lichtelc
in dat datter onghoerlost is **D**ar die knechten d' gheuen
Want si gheoerlost dinghen v'sinaden. soe en worden si van
ten gheoerlost dinghen niet inwonnen **I**n dat inden mi
nen der echtschap sonden leeft soe doet oec inden ghenen
die hem laet gheuoeghen dat hi sijn hende en sijn eerste
vruchten gheeft **W**ant daer lichtelc o'mits als hi te
laughe manen. of in te neel of in te luttel. of in ander niet
sinnemisse soude in vallen **W**ant die handen sinen ghebo
ten is den behoefthighen te gheuen al doet hi mit groter
innichheit **N**ochtant valt daer lichtelc nanchheit inden
ghenen **W**aer inden ghenen die den raet gods willen die in echtschap sijn
volghen ende al dat si hebben teit a'men gheuen ende
haet a'mis op boeren ende volghen xpm nae en mach die
soude niet lichtelc heerschapie hebben **W**ant o'mits
dat hi al sijn goet xpo gheoffert heeft soe en ist sijn niet
Noch hi en heeft daer gheen o'mitte sorghe noor ende son
den wese ghebret te hebben soe en behout hi gheen sca
telike besitticheit daer in **W**ant hi des sekeren hi tot
bloetheit comen dat sijn god hem alsoe gacne noeden sel
als die noeghelen des hemels **E**nde daer ieghens die sijn tijt
like substantie besittic behout ende sijn hende en sijn eerste
vruchten ghist ende een deel van sinen ghelde gheeft die
blijft noch onder den bant der ouder ewen ghebonden **E**n
al mach hi dat vier sijnre sonden alre best tessen mit

aelmoeſen die hi gheuet. **N**ochtant ist hem onmoghe
 lic uander heerscapie der sonden ghelost te warden. **H**er
 en si dat licht vinnens der ghenaden gods of sel doen die
 minne der besittinghe seine mitten duighen. **A**ldes ghelyc
 soe en mach hi buiten den bloedighen ghebode der sonden
 gode niet dienen. **D**oe wie lieuet oghe om oghe tant
 om tant wt ghelyngheuisse der ewen. **E**nde
 sin viande lieuen halen dan minnen. **W**ant man not
 moet hi mit ustoruinghe des moorns begaet warden
 soe wie syn onrecht wercken wil ende bitterheit op sine
 viande houden. **M**ar soe wie men licht an ewangelien
 ghenade wandert en dat quide niet mit weder staen.
 mar mit liden verblint. **E**nde als die rechter kint
 gheslaghen is. die ander rechtenoert willichter bi
Ende rement verthen hem om sinen vor lauen wil dat
 hi hem die misstel toe late. **E**nde die sin viande niet
 ende bit uoor die ghene die hem onrecht doen. **D**ie heest
 die bande der sonden ghebroken. en dat mit der ewen
 man sinen halle gheborpen. **M**ar die die oersake der
 sonden niet of ghesien en heest die staet noch onder die
 ewe ghebonden. **D**aer sinte paulus of sprac soe hi
 seide. die ewe en heest ghen dinc totter volcomenheit
 ghebrocht. **M**ar die ghenade der ewangelien en sijn niet
 alleen die selghe der sonden of. mar wieter die wochelen
 des sondeliken willes mit allen wt. **xxxiii**

sijt:

Soe wie die volcomenheit der ewangelien lern
 ghe houden wil die is onder die gracie geset.

onghedruct en uander heerscapie der sonden. **W**ant
dat hier onder die gracie te wesen te doen dat die ghe
bieten te volbrēghen. **E**nde wie soe die vollicheit der
ewangelien volcomenheit niet onderdanich en beghe
ren te wesen. **D**ie en twivel daer niet an. al is hi ghedo
pet al schijnt hi een moment te wesen dat hi onder die
gracie yet is. **m**ar hi is mitten bande der ewen noch
ghehindert en mitten last der sonden seer beswaert. **H**et
en is der gracie menighe noch wert niet dāne ghe
ne die onder dat leuen haer moyses ewen uerdien
sellen. **m**ar altoes luyten niet wt idelen maer altoes
uervullen. **D**at sonder die overstand mensche tot
uervulde vryheit trecken ende vergheten die rade xpi
also dat si tot sinen gheboden niet en ghecraken. **I**ac
die gheboete die moyses den muistren beghinnen den
schen gheboet uersinaden si te houden. **E**nde uallen in
die scadelike vryheit daer sinte ponwels diuynl oncr
claghet. **D**ese en sijn onder die gracie niet. **W**ant si diu
men totter volcomenheit der ewangelien niet op
si en sij oec onder die ewe niet. **W**ant si en houden d'
euen muiste gheboete niet. **D**aer en sijn si onder twee
rehande gheboete der sonden belegghen. ende wānen die gra
cie geds daer om alleen ontfanghen hebben. **O**p dat si
gūmte der scadeliken vryheit valut mochten doen dat he
lust. **W**an welken vryheit sinte pieter ons waersauret
daer hi seit wesen wt. **M**ā en hebt die vryheit niet recht
als een dēsel der quaetheit paulus seit oec daer of broe

ders ghi sijt totter vriheit ghecroepen dat is ghi sijt
ontbonden vander uerhernighe der sonden. **N**ay en
ghebruict die vriheit niet in enighen oersaken des
uileiches. **D**at is al sidi onder die ghebode der ewen
niet dat wi daer om te sondighen verghewortelt is.
Sante pouwel leert dattie vriheit der gadien uer
ghent en is. dan alleen daer die geyt woent. **E**nde seit
die here is een gheest ende daer die gheest des heil is
daer is die rechte vriheit. **xxxv**

Gerardus du hebste en harde duister questie
die veel menschen nae onsen uermoeden on
bekent is seer dactit gheop enbaetit. **N**ay noch
bidden wi noch wat meer om ons uoortgaets
wille dattu ons leeren wilst. **D**aer om als wi som
tijt soberre sijn ende meest naden ende wi uerterit
sijn. **D**at dan in ons die alre stichtste stude des lichaens
uerweket warden. **D**ant als wi des nachts inden
slaep vanden lichaemdeliken vengn des lichaens
beuolket sijn ende op seilen staen. **S**oe worden wi
in onser confusenien also neder gheslaghen dat wi
nauwelc tot onsen gheboden doren gaen. **xxxvi**

Theonas w uincigen dat ghi niet totter uer
ghe der volcomenheit niet vaden schijn van
buten. **N**ay inder waerheit van binnen volcome
lic beghert te gheuen doringhen ons bi deser
questien te wat bliuen. **D**ant ghi en maghet na
der wuendighen nuusheit noch nader openbare

besondemisse niet die uan buten is **M**ar die daer in
 dat hemelic uan binnen is **G**hi en maghet nader
 k. nusscheit niet die inden wtwendighen vleische niet
 volcomen wesen en mach. die somtijt uan node som
 tijt uan gheuenstheit oer somtijt die beiden pleghe
 te hebben **M**ar het is in nader willighen onmeine
 liker puerheit des harten daer ghi nae maghet die
 sinne ponwels praelen **N**iet die int openbaer een iode
 is. noch openbaer besondinghe inden vleische **M**ar
 die in dat hemelic een iode is. ende die besondinghe
 des harten mach gheuen. niet inder letteren. sijn lof
 en is uanden menschen niet inar uan gode die alleen
 die hemelicheit der harten ondersocht **M**ar want in
 wen begheerten niet en mach ghenoech gheschien.
Dat scructe nachts dat noch uon hande is **I**s te roet
 dese dunster quese te verclaren **I**c wach dat god
 is dat wi dat op een ander tijt verlegghen **W**ant die
 harten moten uan alre onledicheit va wesen selen
 a die beuden volbreughen of verstaen **W**ant hier
 en want gheen constelicheit der idelre woorden maghe
 socht. **M**an wat die inwendighe gheloue der confa
 enaen ende die grote naet der waerheit uan binnen
 in mach praelen **E**nde hier om en machmen uande
 onbesochten dese leringhe der puerheit uan binnen
 niet ontfanghen **E**nde soe wie gheen vlijch ende
 gheuech minne der sochtien en is ende waerhe
 bloten idelen woorden leien die en machse niet begripe

Seven daghen binne nae der hoectyt inde
 eersten beghynne des nachtes nader uesper
 ghynghe wi in des heilighen uaders the
 onas celle **E**nde uerwachten die bedudinghe der uon
 seider questien mit groten uerslaghen **D**oe sprac
 ons die onse uader mit euen bliuen in welken aen lutt
 te. eerst toe ende seide **A**l uerwachten naen uwer grof
 begheerten dat ghi inder s. r. uominghe uander uon
 seider questien dese seven daghe hebt moghen beiden
Ende w souldenaer die w des langhe borghens niet en
 bat also langhe dach hebt ghyghen **E**nde want wi
 w guederticheit ouer den dach heeft uerbeit **G**oe
 en wil ic niet meren mijn scout w te quiten **H**et
 is een gheuoethicheit w oeteringhe die daer ouer betact
 ende niet alleen den outfaenger in en maect **A**l oer
 mede daer die werker niet te min of en behout **W**ant
 in gheesteliken dinghen te schaffen sijn s. hande oirwin
 minghe gheleghe **W**ant die gheue die hoort ende diet
 werct winnen daer beide an **H**ier om is w uericht
 mijn voortganc. en w sochoudicheit mijn bemorwin
 ghe van binnen **W**ant waclicheit ic soude inden seluen
 ghemoece uertinghen ende daer of dat ghi begheert mij
 harte ledich houden **H**eren waer dat w minne ende w
 uerlanghen in uen slape tot gheesteliken dinghen uer
 werket **D**aer om dunct w goet brenghet voort w questie

Daer wi laetsten om roetheit den tijt die bedwinghe of
 neitoghen **n**

Iwaen dat dit w maghe was waer om dat
 wi soustijt als wi minste naften minste van uleische
 liker begheerlicheit bevert worden **E**nd soustijt als
 wi in strugghen abstinencie sijn end den lichaem casti
 en vanden uleische alre scerpelste worden ghequellert
 Iae dat ghi recht als ghi gheleit hebt ons van nae
 merliker roetheit beulet vinden **n**

Onse oude vaders hebben gheseyt dat alsulke vil
 misse om deirhande salen wt mach barieten
 Ten eersten mael ouermits ouertoltheit van eten
 ende van drinken Ten anderen mael ouermits onbe
 hoetheit des ghewoeds of onwennen des heiten
 Ten dritten mael ouermits bedrieghemisse des viants
 ende verledinghe inden fantasien Ten eersten mael
 mach alsulke pollucie ouermits gulsicheit come **D**at
 als een mensche in die tijt der uleester soberheit daer
 of beulet wort dat en comt hem niet vander ieghen
 woudighen naften **N**ar vander vordelen ouertol
 licheit **W**ant dat inden vadersen ende inden nuyghe
 ouermits gulsicheit te voren gheseyt was dat mocht
 van node hoe seer dattet lichaem castet wort al weet
 tet die uleische schue niet also wighewrocht wor
 den **D**aer om en sellen wi niet alleen costelike spi
 se souwen **N**ar alle gulsicheit hot suode dattet spi
 se is of die drant **E**nde al wt dat die soninghe onder

tiden ommits gheslatingen des ghenoechs lichaems of
outheit der dachten van aldusdanighen wille sel
den of niet ghewaert en worden. **D**aer naech ander
uerdiente toe alsinen niet in traecheden besin of
alsinen die gloriose victorie mit stiden iustighet
ende waer waerdich een nederkeet te hiet. **D**ie
ander sake der onpuere beuelckunghe is als des
menschen ghemoeke van gheesteliken oefeninghe
ledich staet. **E**nde daer ghyen toe sien inden iure men
schen en is so valt hi in eenen ghewoenlike traech
Ende waer die lichaem dan onghewoont bliuet
so wasset daer dusele ende doot in. of soe wanneer
men die deen partikelken der wile ghesachten her
berghet of traecht uerdriest soe vallet die men
sche in alsuure traech at dat hi hem winter witten
digher reinicheit des lichaems laet gheueggen
Ende wt deser dwalinghe ende laeuheiticheit pleghet
te comen dat niet alleen menichuoudighe dwalin
ghe der ghesachten onstamelis in dat hemel des
ghemoechs in dachten. **M**er oec mede alle die uor
leken passien daer die mensche uodacht mede uer
niet heeft gheueit ende daer dienen moghen die
saken in hem op en warden weder te lue. **E**nde alsoe
langhe als si in dat hemelike van binnen aldus
sullen. **H**o seer dat hi den lichaem tastet mit uasten
vochtant wort hi vanden vilen fantasien in
sinen slaep gheueit. **N**ous dat dit niet alleen

ten vilt en
an de onder
ste

oimits onbehoetheit des lichaems en ghedicht
mar oet mede oimits onwinnen des ghemoeeds
van binnen hier om seken uor alle dinc die
wt dwalende sinen van buten bedwingen
Op dat dat ghemoeede totter anlockinge der on
suuerheit inden slap niet ghetoghen en wort Die
conde sake toemt oimits werkinghe ende in dinc
des boelen gheestes want als wi mit sluyghen
toe sien des lichaems ende des herten die ouerste
plichtheit begheuen te warringhen Ende sijn aenuech
ten daer in niet inwinnen en mach. soe pynit hi
hem dat betruwen onser consciencien Kerst als mit
eenre ghedaenten eens groten ghebrecks neder te w
pen. ende te bedriuen sonderlinghe in dier du tijt
als wi mitten meester seuen op hoerhaden dat hei
lighe sacrament begheuen te ontfanghen Dat hi
ons dan sonder enich conuenticinghe of beuoelich
inden vleische sonder enich beelde inder fantasien
als wi slapen mit polhuken mach beuelcken op dat
hi ons ilvaeren mach ende vanden heilighen sacra
mente houden Ende werpen onsen leuen in sijn
moedicheden als wi sien dat ons soberheit ende
nasten daer uor niet en besighenit Daer om en
senen wi ons niet alleen uor elke sonde hoeden
Want si sijn ons schade is. mar oet mede want
ghien sonde alleen bliuen en wil si en werket alle
sonder sonden tot haer die si mach hier om en

seinen die gulsicheit mer alleen om haers selues wil
len. Want si ons lastent is te verwinnen. **W**ar oec
nede want si dat vier der vleischeliker begheerten in
ons ontfinken. **E**nde voort woornichheit droevichheit
nidichheit en alle ander passien begheert si tot haren ghe
sinde te hebben. **W**ant als ons spise of drinke te luttel
of te laet of onachtsonder anghedient wort. **H**ij
wi uander gulsicheit verheert soe worden wi toec
nich. ende voort en moghen wi uanden wellust
ghen smake der spisen sonder gheuechheit niet ghe
bruken. **A**ldus soe volghen uader gulsicheit onsuuer
heit. uader onsuuerheit gheuechheit. uader gheuec
heit houerdie. uader houerdie ydel glorie. **N**ader
ydel glorie wort ende nidichheit ende onghesende
uechheit alre sonen veruaceren recht als een ghe
sinde. **iii**

Geruaanus dat dese questie voort ghebrocht is
hopen wi is uer uoorleuenheit gods ghesiet.
Op dat wi nu want dit aldus te werke comt voort
uaghen moghen die wi te horen van stancheden
niet uaghen en dorsten. **D**aer om als die tijt elshet
totten heilighen sacrament te gaen en wi ons dan
inden slape van potuacen beulet vinden of wi
dan daer toe waren gaen of niet. **v**

Theonas mit alre behendicheit also uede als
in ons is seilen wi pinen onbeulete puerth
van harten ende van lichaem te hebben. **E**nde so

in dier tijt als wi dat weerde heilighe sacrament
ontfanghen willen ende mit wachcen toe sien hoe de
tenne menscheit des lichaems in dier nacht onbevleet
blive als wi ons tot dier heiligher waerscap bevrede
Mar nochtant in dattie bosc gheest dat slapende ghe
moede also verleidet dat die mensche sonder consent
ende sonder begripelike nochticheit der onsuuerheden be
vledinghe aighet van natuerliker nootdrifticheit
of van aenweringhe des viants sonder bevoelen des
willen op dat hi ons die hemellicke medicine ontvake
mach soe inoghen wi ende soe sellen wi vrilic gacen tot
der ghenaden der saligher spisen **M**ar ist dat wi als
voorlat is die scout daer of hebben **S**o sellen wi on
ser consaenien toe spreken **E**nde wesen dat daer in
te pouwels sat of **S**oe wie des heren kelt onwaer
telc et ende drinct die sel des heren lichaem en bloet
schuldich wesen **D**ie mensche sel eerste hem seuen proe
uen ende soe eten van dien broede ende drincken van
dien kelt **D**ant soe wie dattet onwaerdeht et ende
drinct die et ende drinct hem dat oetdel **E**nde onderscei
tet dat lichaem des heren niet dat is hi en heeft ghen
ondersceit tusschen die hemellicke nader ende die suo
de natuerlike spise **E**nde en merket niet dat sijn
lichaem sonder puerheit des ghemoeds niet ghe
oetel en is te ontfanghen vout seit sijn pou
wels daer om isser ucle onder w stant siet en crat
ende veel gheminnen isser **D**at is die daer onwacht

toe ghuighen worden siet inden gheloue ende
aant inden ghemoeide mitten uerdaetelken arbe-
de van allen passien veroumeit. Ende slapen inden
slape der sonden ende en pinen hem nanden dootli-
ken naken nake niet weder op te staen. Hier om
vinden wi inden ouden testament claerlic ghebo-
ten. Soe wie reyn was die soude vleische der sam-
finen eten. Ende soe wat mensche daer onreunichheit
in waer ende nanden vleische der samfinen ate
dat den heer toe hoorde die soude ghepiaghet ende uer-
toruet worden. Der staet enen anderen boec van moy-
ses boeken ghescreuen. Ist datte enich mensche ou-
der is die des nachts inden slape van pollueren
beulet beulet moet die sel vor der vergaderinghe
des volcx gaen ende en keeren hou aout niet we-
der. Ende als hi den mit water ghewolken is soe
mach hi nader sonnen onderganc weder onder die
lude comen. **vi**

Daer op datmen te claerliker proeuen mach dat
alsulke onpueitheit onder tiden wt des viants
werkinghe coemt. Soe kennen wi enen broeder die
die volcomen kuisheit des lichaems ende des harte
mit oetmoedighen wackeren toe sien hadde uer-
aeghen ende van sulker nacht droeuunghe nem-
mermeer ghemoeit en wort dan alleen in dier
nacht als hi des daghes daer nae die hemelsche
spise ende dat leuende broot begheert ontfaen.

Ende doe hi langhe tyt hem schien dat hemeliche
uoetsel ontoghen hadde lochte hi ten leeten naet hier
toe onder die heilige uaders **E**nde hopen dat hi oech
te medeghe ende uetwoestinghe sijns rouwes in haer
lude naet seude vinden **D**oe die gheestelike meesters
nader eerder sake sijns euels ontvraghet hadde
die ommits oueruoedicheit der spisen pleecht te ro
men **E**nde alsulken der sake in hem niet en vonda
en des willen dat hi hem in gheuen onghen in
gulichheit en onghen **E**nde sonderlinghe in dier tijt
alre soberste plach te wesen als hem die nonnen
onpuerheit ouer quam **D**oe wagheden si nader and
sake die ouermits onbetheert des ghemeds ende
onwaernemen des haeren plecht te wesen **O**f hi in
uersumeliken hem verontgaen hadde **D**at hi mit
sijns selts nachter kuisheit buiten die sonderlinge
ghenade gods waende gauen **D**aer wt dat son
ninghe hand strenghe menschen om haere uerne
telheit ueder te laten alsulke onpuerheit diavyl
plecht te vallen **D**aer toe antwoerde als die wise
man leit dat hi niet alleen in dien daghe onthou
den en mochten god en gauen **D**oe droeghen die ou
de uaders ouer een dattet der saken scout was die
die bose gheest hemelic plegghet te waken **E**nde prae
ueden wel dattet der sielen en des lichaems onwaer
nemen scout niet en was **E**nde gauen die sententie
ende hieten hem dat hi die salighe hemeliche media

ne daer om niet laten en soude op dat als hi uand
hemelscher spisen also verouet worde Ende mer die
per inden sterke des bosen gheests en worde ghebonden
Doe dat ghedaen was wort alle die bedracghemisse
der vianthiker werkinghe alsoe onderker Ende wort
verheuen oer vander macht des heilighen lichaems
ons heeren also beschermt **D**at hi vander ondergher
woenliker onpuerheit niet meer ghequeller en was
Hier in wort des bosen gheests bedrie ghewilt daer hi
gheopenbaert **E**nde die sententie der heiligher uindes
ghegheuen dat die vint die onreinen verlectinghe
der pollucien niet vor ghebreke des uleisches noch
der lielen **M**er vor bedachtliker werkinghe ons
weder saets pleghet te comen **H**ier en willen wi niet
of verlost wesen **S**oe moeten wi na eerste mael mit
allen crachten die sonde des onreinen leuens iuw
nen, als sinte poulus seit, en laet die sonde der on
suuerheit in uwen stercken lichaem niet regne
ren **H**ieren beghet vanden ghesondsamich te wesen
Ten anderen mael dat wi onse lichaem alsoe be
dwinghen ende alsoe tot ghesactheden brengen
Dat wi van onsen leden der sonden ghen wapen de
boesheit en maken **T**en derden mael dat wi onsen un
mensche van alre neytinghe totter onpuerheit te
gronde alse totten dat wi ons seuen recht als die
ghene die doot hebben gheueest **G**ode weder leue
te in eenre salighen offerhande weder moghe bidden

Ende aldus sellen wi moghen comen totten ewighen
wede ons lichaems ende staen inder puerheit alsoe
ghesondiert dat die sonde wort meer in ons ghen
heerschap en sel moghen lieben. **V**ant die niet
ontrent en ma inden ghevoel sijn. **A**ls dat
die ewe die ghevoel en ghevoel. **N**och dat
soe aenst. **E**nde dat is dat sel en brand daer
men die ghevoel en ghevoel mede bedri
uet. **E**nde dat is dat daer en is en die ma
ghen in elken ghevoel. **E**nde dat is dat al een den
niet en kan en brand. **E**nde dat is dat men den wille
totte ghevoel en ghevoel. **E**nde dat is dat moghen die
lonelike en inrichten als si vanden onprijstheit
verlost sijn die salichheit veronenen die hem die
heer en den ghevoel en ghevoel heeft te besitzen.
Dara hi sel dat hem die heer totten ewen onvrijcht
en ghevoel en ghevoel. **D**ie men sabbath vieren
sellen. **E**nde verstaen dat is becheert hebbe ende my
uot en die honden. **E**nde dat is dat in minen huse ende
binnen minen en en ghevoel. **E**nde enen be
trien na den sonen enen der dochteren enen ewi
ghen. **E**nde dat is dat hem ghevoel die nemen meer verstaen
en sel. **D**ie sijn dese sonen ende dochteren daer die ghe
palede onvrijchbaer knechten alsoe verre worden
bouen gheset dat si een beter mede ende enen beteren
naem ontfanghen sellen dan die heilighen die in
den ouden testament inder erftscap waren ende die

ghebode gods hilden. Ende syn als rede is mid
wtuerkruetughe den kinden gods ghecomen.
Ende wat is die naem die hem recht als een sonder
linghe loen ghelouet wort dan den naem der
veertheit. Want si veertheit des lichaems ende
tes herten gheschiede. Soe sullen si die son
derlinghe u. 102. si salichheit ghebraken. dat si
den sanc altes selu. die gheen ander
heilich singhen en maect. Dan vele sullen die die
lamme belghen soe wesen dat si gheen gaet.
Want si maechten syn ende heu mit wiken niet
beuult en hebben. Hier om willen wi lotter hogh
glorien gaen der maechten comen. Soe laet ons
mit allen nachten die kruusheit des lichaems en
tes herten behouden. Op dat wi niet onwiser ma
gheden ghetael niet gheteelt en worden. Dien daer
om haen maechte lichte niet gheteelt en is.
Want si heu niet alleu van van maechten
en hilden. daer om bleuen si nae den hertende ma
diwaes. Want ommits dat si die ohe der mwen
digher puerheit in herten vaten niet en hadden.
Soe was die claeheit ende dat blenkeude schijn
sel der veertheit wt ghedaen want mitten ohe si
mitten noefel der puerheit des herten van binn
soe moet die kruusheit des wtwendighen niet
schen van buten ghedient wesen. Ende alsoe
moghen die lampaden ewich voren ende bliue

7 vrien maech
den

9 maech
den

Dun hebeten vñ
i syne saule en c

Wij sijn sullen en en sijn herte mit al sulker hoede
ten oetmoedichheit te herten en en te behouden
dese sekerheit dyelic en ons nimmermeer tot sulck
pijnheit te maken en niet al haden wi ouer
mits te gheschieden is al ghedaen dat hier uoor
gheschied is. **D**an nimmer sullen wij en uer die
niet worden der heilighen heilighen xpi waerdich
wesen te ontfangen. **T**en eersten maet want die
waerdichheit des hemelichen broots is also ouer
groet dat niemant die mit desen sijnighen wilsche
behanghen is ommenssine verdiensten. **D**an ouer
mits die danckbaughe wilheit die sijnse ontfange
mach. **T**en anderen maet want niemant en mach
die stridughe deser werlt also ontfangen wesen

hi en wort onder tiden van menigher hande ghe
breke of van daghelike sonden ghevoert. Want het
en is niet moghelic die mensche en moet en moet
onder tiden ontdoen in onbekentheit of in verfu
melheden of in ydelheden of dat hi belopen wart
eer hijt weet. of in ghedachten of van noots wege
of in uerghetelheden. Want al waert dat yement
op dat hoghe der dochten cleume dat hi int sinte
pouwels. nochtant niet wt vuerelieden segghen
mochte. Het is nu dat alre minste dat ic van u
gheordelt worde of vanden menscheleken daghen
nocht ic en oerde in seluen niet. Want bin ic
suldich dat ic weet. **N**och al mocht een mensche
also int sinte pouwels spaken. Nochtant mach
hi uonwac wteten dat hi sonder soude niet
wesen en mach. Want sinte pouwels seit
daer nae. **M**act inen en bin ic nochtant ghe
rechtuerdighet. Dat is al waer ic rechtuerdich
te wesen. Iac om en sel ic in glorie niet verhe
uocrt te besitten. **O**f al vroeghet mi mijn con
eue van gheue sonde. Nochtant en bin ic niet
sonder soude. Want daer sijn uiele dinghen uer
buighen in mijnne rouwenen al sijn die in
onbekentende duister si sijn gode kin dach
ende openbaer. Daer om seide sinte pouwels
uort. Die mi te verhe onder scheidet dat is
die herte. Dat is van dien die alleen die hemne

hicheden der herten kennet daer wort dat waer
achtighe vommisc of ghegheuen in un **viij**

Oermanus het is hier uoor gheseyt dat me
mant dan die reine der hemelscher saaken
meuten deelachtich sel wesen. **N**u wort hier be
wynt datte onne gheyt is yuent mit allen son
der sonde te wesen. **E**ne en is niemant daer of vri
soe en is oet meinsten rein. **E**ne aldus volcht hier
nae in dat die mensche niet heilich of rein en is
soe en mach in den verburghen gauen xpi niet deel
achtich wesen. **H**ien is oet niet schuldich dat rike
der hemelen te hopen. **D**ant gods geestes den hei

Olghen alleen gheleest **xix**

Her nas wi en v oghen daer niet yeghen seg
ghen men vint vele yeghen ende gheerthighen
menschen. **M**aer noch is en gewet onderscheit tus
schen heilich te wesen ende die naem der heilicheit
dat en hoort niet alleen den menschen toe. **M**aer
oet meete ten deien den husen ende alle die reescap
ten husen gods daer men sinen dienst mede doet.
Maer het is een ander dinc sonder sonde te wesen.
Dat daer alleen der o. **A**ls inoghentheit des heren. **o**uerste:
ijn xpi mit sonder heiden toe behoert. **D**aer soute
pauwels verht als man wat sonderlinghe uoer
tels of seint hi en heet ghien sonde ghedaen. **N**ochte

sonde

wi dan een onbevleet leuen sonder alle sonde leide
Doe had sinte ponvels onse heer ihu xpo enen nat
ken prijs toe gheleat doe hi seide dat hi ghen sonde
ghedaen hadde Ende op een ander stat daer hi seide wi
en hebben alsulken biscop niet die mit onse nat
hede niet liden en mach Hi was ouer al ghetemmer
nader ghelikenisse des iuliches maer sonder son
de haoden wi mitten ouersten godliken biscop
also veel ghelyc dat wi sonder sonde ghetemmer
mochten warden Waer om seint sinte ponvels
onsen heer ihu xpo als mit enen sonderlinghe uor
del wt allen menschen ghesceiden hebben Want
hi sonder sonde was ghetemmer dat allen an
deren menschen onmoghele is Want wat me
sche vintmen hoe stat hi is hoe wonderlic dat
hi steyt hi wort onderiden mit des viants sinte
gheraet Ende wie leeft daer in desen broschen leue
die sonder sonde door alle die steyt deser werelt ghe
raet heeft Dan alleen die ghene die bonai allen
kinderen der menschen die scoone was ende die
menscheleke sterflike natuer anghenome hadde
Ende sonde alle ulecke der sonden bleef x

Hi was nae onsen ghelikenisse eerst in na
der sonden der gulsicheit ghetemmer Doe
hem dat scilke serpent hongheern sach Ende ghe

likerwijs als hi adam daer in verleide soe had
te hi den soen gods gaerne bedroeghen. **D**oe hi
seide bistu den soen gods soe seg dat dese stenen
broor worden. **M**ar hi wort en in deser temmerin
ghe mit gheue ionde beulet. **D**oe hi die spise
die hem die meester der bedroeghenisse uoor broch
te uersmaide ende seide. die mensche en leuet inde
brote niet alleen. **M**ar in illen woorden dat uten
monde gods went. **H**i wart oec vander ydelre glo
rien ghetemmet nae onser ghelikenisse. **D**oe hem
toe ghesproken wort. bistu die soen gods so werp
di seluen neder. **M**ar hi en wort van dier ualscher
inadunghe niet gheuenghen. **D**oe hi den bosen
bedroeghe mitten ghetughe der ydelgher sarsu
ren mit confusie van hem vande. **D**oe hi seide du
en selde dinen heer dinen god niet tempheren.
Hi was oec vander honerdien ghetemphert na
onser wisen. **D**oe hem vanden vianen alle die con
like vander werelt ende hoor glorie belouet wor
den. **M**ar hi en wort daer niet of beulet. **D**oe hi
die sculdichheit des bosen gheestes weder stont ende
seide gaue aeterwaerts sathanas. **W**ant het is
ghescreuen dinen heer dinen god selu aenbeden
ende hem alleen dienen. **H**ier in worden wi ghe
leert dat wi alle bedroeghelike inadunghe des

volen gheestes in den ghenighe der heilighen scif-
tuur des ghelijcs sellen weder staen. **D**aer nae
wait hi nae onser ghekenisse vander yonardi-
en noch ghetempert. doe hem die selue meester der
bedrieghemisse overmits den mensche tot enen co-
munt als dat ewangelium hont woude doen liefen
Maer sonder ulethe der sonde brac hi door die la-
ghen des bedriegheis. **W**ant doe ihesus wiste dat
ter uolt soude comen ende gupen hera ende maken
comunt. **D**oe vloeth hi al weder in dat ghebruyte al-
leen. **H**i was oec nae onser ghekenisse ghetemp-
ert. doe hi mit gheselen ende mit handen gheslage
was. **D**oe hi erfelic bespoghen was. doe hi ten leuen
mit wtghesochten pinen des cruen leen. **M**aer niet
dat hi van alle dier confusien ende van alle dier pijn
also veel niet. als tot enen lichten wandelbaren woer-
te ontghinc. **W**ant doe hi ander galghen des cruen
stont. nep hi ontfarmelic vader uerghif hem want
Wsi en weten niet wat si doen. **x**
Want hoe soudement anders nemen. **D**at sinte
ponuvels seit dat hi in die ghekenisse des vleesches
ghetrouwen is. dan dat hi alleen sonder sonde was.
Ende dat wi sonder ulethe der sonde niet wesen
en moghen. **W**ant dit heeft alleen vanden ghenē
die sonder sonde is sinte ponuvels sonderlinghe

ghesproken **G**od heeft sinen soen in ghelikenisse
des vleisches ghesent **W**ant hi menschelike na-
tuur waerachtich ende ghelijc aughenome heeft
Niet die sonde die daer in was mar die ghelikenisse
der sonden **W**ant syn lichaem schen gheliken ande-
ren ghemenen menschen ghelikenisse der sonden te heb-
ben **H**i hadde ghelikenisse des vleisches der sonden als
een mensche dies jaets en wile **D**oe hi hoor die wtve-
dighe spise lochuondich scheen te wesen en inreth de
hoe veel broede heb **M**ar also als syn lichaem son-
der alle vlecke der sonden was also wilt te nozen syn
siel alle dinc **W**ant dat ewangelium hant woort dat
ihesus dat seide om philippum te temptieren **E**nde hi
wilde selue wel wat hi toen soude **H**i hadde ghelikenisse
der sonden doe hi rijt als een dorstich man vanden
samaritaenschen wickijn drincken eischde **M**aer
hi en was van gheue vlecke der sonden besmit in
dien dat hi den wile leuende water belouede **D**at haer
nimmermeer dorsten en soude laten **M**ar worden
in haer een fonteyne des springhenden waters inden
ewighen leuen **H**i bewijde waerachtichheit der men-
scheliker naturen doe hi inden seepe lach ende thep **M**
op dat die scapude niet en uerduinen so stont hi op
ende gheboet den winde ende der see ende doe wort daer
een grote stilheit **H**ier scheen oec dat hi mit alle mensche

die ghelikenisse der sonden onderdanich was. **D**oe
men van hem seide waer dese mensche een pphet
hi soude wel weten wie ende hoe sult dat dat wyf
is die syn noeten voert. **M**an hi en hadde inder waer
heit ghien ulecke der sonden. **W**ant hi die onbehoer
like ghedachten des phariseu verespide. **E**nde cort daer
nae den wme haer sonen verghaf. **H**i scheen oec mit
alle anderen menschen een sondich lichaem te heb
ben. **D**oe hi recht als een mensche in des doots noot
was ende inder angsteliken pmen stont. die hem
nalkende was. **E**nde seide nader oit moghelic is soe
nen desen kelt van mi. **E**nie mijn siel is totter doot
toe bedroeft. **M**an van gheene ulecke der sonden
en wiste hi. die een meester des leuens is en mochte
dese doot niet onthien. **W**ant hi seide meinent en
noemten mijn siel van mi. **M**an it selse gheuen
van mi schuen ende it hebbe machte mijn siel te
gheuen. **E**nde it hebbe machte mijn siel weder te nie

Daer in scheelt xpus van allen **m**en
anderen menschen dat wi alle wat onser is
niet nae ghelikenisse. **M**aer nae waerheden die
sonden inder ulecke draghen. **M**an hi en heeft
die waerheit der sonden niet. **M**an die ghelike
nisse daer of ende dat an uenen des uleckes waer
achtelic ontfanghen. **E**nde al wast datte phariseu

claculken wisten dat inden ppheter ysaias clacul
lic ghesproken was van hem. Dat hi gheen son
de ghedaen en hadde noch boesheit in sinen mon
de gheuonden was. Nochtant worden si in die
ghelikenisse des vleisches der sonden bedroeghen
doe si seiden. **S**iet dese mensche is een uerslinder en
een wijn drincker ende der publicanen ende der son
daren vrient. Ende doe si seiden totten blinden man
die siende was ghemact. **G**hyf gode glorie want
wi weten dat dese mensche een sondaer is. Ende doe
si tot pilatus spraken waer dese mensche gheen son
daer wi en hadden di niet ouer gheleneit. **xij**

Oecit dat die gherechtighe heilighe mannen niet
al van sonden va en sijn dat bewijst ons daer
lic die heilighe scrift daer si leit die gherechtighe ualt
senen warne des daghes wat is vallen anders dan son
dighen. Ende al staet daer seuen warne te vallen noch
tant staet daer bi dat hi gherechtich is. Want uanue
scheiker crancheit te vallen en verninnet sijn gherech
tichheit niet. **H**et is een groot ondersceit tusschen misthe
des gherechtichs menschen ual ende den ual des sondaers
Want het is een ander dinc dootlike sonde te doen en
een ander dinc uan ghedachten die niet sonder sonde en
sijn belopen of uoor ghecomen te warden. **O**f oimits
onwetenheden of uerghetelheiden of uersumelheiden

eenis ydels woelts of een cort in ual van rivi
uelachthet inden gheloue. of uander ydlic
glorien een cort in ual te hebben. **O**f ommits no
ustichheit der naturen uander ouersten volcomen
heit een luttel te ghiden. **D**at sijn die seuen ualle mer
een heilich mensche somtijt in valt ende nochtant
heilich ende gherechtich blijft. **E**nde al schijnen si
licht ende den te wesen. nochtant doen si dat hi
niet sonder soude en is. **A**ldus heeft die gherechtige
mensche een oersake altoes berou te hebben en
een waerachtighe ghenade van sinen sonden te be
gheuen. ende segghen uerghif ons onse scout als
wi den ghenen doen die reghen ons onustadich sijn.
Dat sommighe menschen ghesondicht hebben ende
nochtant van haer gherechticheit niet en scheiden.
Dat moghen wi mit openbaren exempelē prooue
Wat was sinte pieter der apostelen ouerste. an
ders te uermueden dan heilich te wesen. **B**onderm
ghe in dier tijt doe hem vanden heer toe ghesproke
was. salich bistu synion bariona. **W**ant vleisch
ende bloet en hefts di niet gheopenbaert. **M**ar mijn
uader die inden hemel is. **I**c sel di ghenen die slotel
des hemels en de soe wattu opter aerden bindest
dat sel inden hemel ghebonden wesen. **E**nde soe wat
du onbindest opter aerden dat sal oec ontbonden

• • behoudinge

wesen inden hemel **W**at mach scoone wesen dan
aldus vanden heer seluen gheprijs te wesen **O**f wat
is hogher dan aldusdanghe macht ende salicheit
Ende nochtant wort daer nae. doe hi die verblijghen
salicheit die inden passien ons heeren totter menschen
behoef gheleghen was niet en bedochte. **W**eder stont
hi den here ende seide **H**eer dat si verre van di dattu sat
dinc den sonde **D**oe verdiende hi te horen. **S**athanas
gaet van mi du bidde mi een scande **W**anttu en sma
keste die dughen niet die gode toe horen mer der
menschen **H**ier om is te veruoden al wort hi mit
aldusdanghen woorden vanden here bespelt dat
hi daer om uiter heilicheit ende wter gherechticheit
vet gheualen is **W**iel hi oec niet in dien tijt open
baetlic enen groten val **D**oe hi ouermits inesc der
veruolghers den heer daeluarne versake **M**an
waent hem rechtenuocit berouwe **E**n mit bittere
namen die uleke der sonden of welsche. soe en ver
loes hi die verdiente der heilicheit ende der gherech
ticheit niet **H**ier om seluen dat dauid sayt van
hem ende van syns gheleke heilighen nemen daer
hi seir. des menschen noot gaet wort vanden he
gheestert ende sinen wech sal hi seer begheren **A**ls
die gherechticheit uallet en sal hi niet ghequetset
worden **W**ant die heer houter syn hant onder

Wie soudet anders moghen wesen dan die gherech-
tighe Die sijn weghe ghemert worden vanden heer
ende nochtant van dien seluen gheprocken is. als
hi uallet en sel hi hem niet soer doen dat is als hi in
menscheitken aenheit ghegleden is. Soe en sel hi ouer
mits der hulpe gods niet langhe bliuen legghen. mar
haestliken opstaen. Want die heilige en verlust sijn
heilicheit niet naden vallen die bekent dat hi ouer
mits den betruwen sijnre eighenre werken niet ghe-
rechtmaerdicht en mach werden ende alleen vander
ghenaden gods ontbonden vanden bande sijnre son-
den. Ende roepen sonder op houden mit snite pouwels
Ic onsalich mensche wie sel mi verlossen vanden he-
laem deser doot. Die gracie gods ouermits ihesum

Oxpristum onse here **xiii**
Want doe snite pouwels ghemert hadde danc
mensche ouermits den ouer der wederstaender ghe-
dachten totten onspeckeliken afgront der puerheit
niet comen en soude ende gheset hadde. Doe hi langhe
recht als in die afgrondicheit sijnre ghebzeke ghe-
worpen lach ic en doe dat guede niet dat ic wil doen
mar ic doe dat quade dat ic hate. **N**aer doe ic dat
ic niet en wil. soe en doe ic dat niet. **N**aer die sonde
doet dat die in mi woent. **N**aden mi mensche heb
ic een mede ghenoeghen mitter ewen gods. **N**aer

ic beuoede een ander ewe in minen leden. die ieghens
die ewe myns ghewoeds uerlyt ende leit mi ghenā
ghen in die ewe der sonden die in minen leden is.

Doe smite pomwels alle sijner naturen aanchtheit
door ghesien hadde. ende vanden afgrondicheit sijner
ghebreken uernaert was. **D**oe pynde hi hem tot
sekeren hauen der godliker gheuaden te comen als
een die van hem seluen wanhopede. **W**ant hi van
den laste der sterfiker naturen sijn sijn te gronde la
ten sach. **D**oe begheerde hi tot sijner sijn brachtinghe
hulp vanden ghenen die ghenen dinc onmoghelic is
Ende riep mit enen outfarmeliken ghelude en seide
Ic onsalich mensche wie sal mi verlossen vanden
lichaem des doots. **C**ortelic daer nae wort hi vanden
uilsavende sijner cranchter naturen. vanden gueder
tierenheit gods ghetwess. doe hi mit groter uroech
den uernam. dattet die gracie gods ouermints ihm

Gesprach sonde doen **xv**

Vernamus sommighe menschen wanen dat sin
te pomwels dese woorde van sijn selbs persoene niet
ghesproken en heeft. **M**aer van sommighen sonners
die hem seluen vanden vleischelike weelden dinnits
ghewoenliken passien niet of beken en comen
als si vanden ouden ghewoenten der sonden gheuan
ghen ende alsoe uerheert sijn dat si den vaer puerth

goede

niet en konden ghenaken. Want hoe sonder dien
heiligen apostel die tot sulker volcomenheit ghe
comen was moghe gheliken. dat hi seit. ic en doe
tan gode niet dat ic wil. **Maer** ic doe dat quade dat ic
niet en wil. **maer** doe ic dat ic niet en wil. soe en werke
ic dat niet. **maer** die sonde die in mi woent. naden
nure menschen heb ic een mede ghenoeghen. **maer** ewe
gods. **Maer** ic beuoel een ander ewe in minnen leden die
ighens die ewe mijns ghemoides uerijt. ende leit
in ghenanghen in die ewe der sonden die in mine
leden is. **Maer** in sondmen dese woorde sinte pouwels
persoen moghen toe uoeghen. **Want** wat is dat
gode dat hi niet uolbrenghen en mochte of wat is
dat quade dat hi hate ende niet en woude. **Ende** noth
tant uander naturen dwant tot sijns ondankes mos
te doen. of tot wat ewe der sonden mochte dat uer
ren. **van** daer xpus in sprac als een ghenanghen ghe
leit. **ward**. **Want** hi alle onghedoorlaemtheit ende
alle uerheffinghe veghen des heren hoerheit selue ghe
uanghen hadde als hi van hem seluen seit. **ic** heb
enen goeden strijt ghetreden ende ic hebbe dien totten
eynde toe ghebrought. **ic** hebbe gheloue behouden. **van**
den anderen is mi die croen der gherechticheit op ghe
leit. die mi die heer weder gheuen sel in dien daghe
die gherechtiche vester. **xvi**

O Heonas ic hadde ghedocht in die alre scherste
 haenen des swighens tenaren nu tret ghi mi
 in die afgrondighe see mit swaeren quethen weder
~~Maer~~ want wi een langhe naert inder noerledene
 tollanen gheuaren hebben. soe laet ons nu den an-
 ker des swighens werpen. op dat wi morghe u dat
 tet ons ghen storm en beneemt ende die wint des
 heilighen gheestes waken wil dat seil inder quethen
 weder moghen op trecken

D Es anderen daghes doe wi die afgrondich-
 uan sinte pouwels sentencie te weten ten
 heilighen vader mit groter begheerten of ghedwon-
 ghen hadden seide hi aldus Die gheughe daer ghi me-
 te proenen wilt dat sinte pouwels met uan sijn sel-
 ues personen. maer uanden sonder personen wege
 ghesproken heeft daer hi seir dat goede dat ic wd en
 doe ic niet ~~Maer~~ dat quade dat ic hate dat doe ic ~~Ende~~
 dit ist dat ic doe dat ic niet en wil soe en doe ic dat
 niet ~~Maer~~ die sonde die in minen leden woent ~~Ende~~
 dit ic hebbe een mede behaghen inder ewen gods
 vader nu menschen ~~Maer~~ ic sie enen ander ewe in
 minen leden die die ewe mijns ghemoeeds weder uecht
 ende leir mi gheuanghen in die ewe der sonden die in

minen leden is. **D**ese woorden betugghen claerlic dat
den personen der sonderis niet toe behoeren en moge
Daer alleen den volcomen ende den ghenen die die
apostelen inden uerdienten ghehiken moghen in
wat manieren sonde dit den personen der sonderis mo
ghen ghehiken. **D**aer hi seit dat goede dat ic wil en doe
ic niet. **E**nde dit oec. **I**st dat ic doe dat ic niet en wil. so
en doe ic dat niet. **M**ar die sonde die in mi woent. **W**at
wat mensche mach onwillems van overspel of van
onsinnelicheden beulet worden of wat mensche leit
sinen euen korden laghe dan mit sinen wille. **O**f
wat noet mach yuent dwinghen dat hi mit valsche
ghetughe sinen euen mensche belast. of mit dieffen
bedrieghe. of yementis goet beghere of bloet storte.
Iae allen ghescreuen naet des menschen sinen. **S**ijn
uander loeghet op tot quaetheden bereit. **W**ant also
sece ymen die sonderis te vernouwen dat si begheren
dan si mit groter sochtuoudicheit die oersake der
sonden waer nemen. **E**nde uerblijden hem van ha
ren standen ende van ueltheit der sonden als sinte
pauwels seit. **V**an confusien hebben si een vernu
wen ghegrpen. **E**nde iheronimas die pphete seit. si
arbeiten op dat si quaet mochten doen. **D**ie sonde
oec segghen dat dese woerde den sonderis toe mochte
hooren. **D**aer hi seit ic sei dienen mitten ghenoece

der ewen gods ende mitten vleische die ewe der son-
den. Want openbaer is datte sonder noch mitten
ghemoede noch mitten vleische gode en dienen. Of hoe
sonden si gode dienen mitten ghemoede die mitten lie-
chaem soude doen. Want dat vleische ontfanghet dat
beghin der sonden uter harten. Ende die meester schue
die gheest ende natuer ghemaect heuet, bewijst datte
oersprong der sonden daer of coemt daer hi seit uter
harten comen quade ghedachten onsuuerhede oner-
spel ende des ghelijcs. Hier in wort daerut bewijst, dat
te uorsarenen woorden niet te verstaen en sijn na
den personen der sonder die niet alleen dat quade
haten maer minnen. Ende en dienen gode niet noch
mitten ghemoede noch mitten vleische. Iae si doen eer
sonde mitten ghemoede dan mitten lichaem. Want eer
si die wille des vleisches uolbrenghen sijn si mitten
sonden des ghemoeds en der ghedachten vorcomen.

Hier om moren wi uten mirliken. ¶
Veroelen des gheens die die worde des ghespro-
ken heuet die aacht sijne sentencien wegghen wat
dat gode of dat quade is daer hi of seit niet ant blo-
ter beduidinghe der woorden. Maer onder sokeut nutte
seuen ghesichte, daer hi mede sach, ende onder vinden
sijn verstant, nae waerdicheden, ende nae verdiente
daer hi wt ghesproken heeft. Want dan moghen wi

eerst die sentencie **D**ie vander in gheestunghe gods ge
sproken sijn nae sijner meeninghe ende nae sinen wille
begripen **A**ls wi den staet ende die verdiensten der gheen
re daer si of ghesproken sijn merken niet mit woorden
Mar mit onderuindinghe een ghetijt beuoelen mit hē
antrecken **D**aer sonder twiuel alle sentenciaen nae ghe
sproken sijn ende alle sinen nae ontfanghen worden
Hier om laet ons ernstelijc onderuinden **W**at dat son
derlinghe goet was dat sinte pouwels niet volbrē
ghen en mochte **W**i kennen wel goede die sinte pou
wels ende alle mannen die van sijner verdiensten wa
ren van naturen hadden en van ghenaden naeghen
Want die goede reinicheit die louelike onthoudin
ghe die wonderlike wijsheit die milde oetmoedicheit
die bescheiden soberheit die ghesate maticheit die gue
terneven ontfarmherticheit die heilige gherechtic
heit ende des ghetijt **A**lle dese hebben in sinte pouwels
ende in sijns ghetijt sonder twiuel also vol ende
also volkomen gheweest dat si meer ouermits der
doechden des leuens dan mit meesteriaep der woor
den van hem gheleert sijn **H**oe groten goet der ont
farmherticheit wast mit eenperliken sochtuondic
heit van allen kerken becommert te wesen **H**oe
groten volcomenheit wast uor die ghene die ghe
scandelijc worden van scaenten te boren **E**nde

goedes

nuten d'nutzen want te wesen Ende of sinte pou
wels in alsoe veel oueruloedich was **W**at was
dan dat goede daer hi die volcomenheit of derren moe
te **D**at en moghen wi niet bekennen. het en sie dat wi
in dat selue benoele comen. daer hi wt sprac **A**l sijn die
uoersaenen doethden die sinte pouwels hadde. recht als
een blenchende ende costelike gemme **N**ochtant ist dat
men yegghens die dierbaer margarete leit **D**aer
dat ewangelium of leert die roepman die dese marga
rete soect ende vint. soe sel hi ueroepen al dat hi heeft
op dat dese margarete mach behouden **m**

Dat is dan dat een dathieghens alsoe veel goets ghe
leit wort ende daer bouen gheset **D**aer men alle
dinc om uersnaden sel om dat alleen te beluten **D**it
is dat beste deel dat maria magdalena ueroes **W**ies
groetheit ende ouerende ewichheit aldus vanden heer
ghelouet wort **M**artha martha du bidt in veel din
ghen sochtuoudich. maer een is noet **M**aria heeft dat
beste deel uerooren dat haer niet of ghenomen sel w
den **D**at is alleen dat sonwinghe gods die bouen
alle ander goede ende doethden te setten is. **E**xempel dat
ton dat bi hem seluen goet is. ende oer verht sijn
te wesen. alsment bi den saluer vrent in suocie **E**n
dat saluer al in costelic dat goud gaet uere daer vo
uen ende die gemme bouen den goud ende die coste
like margarete gaet in bouen den gemme **A**lsoe

Sijn alle die uoetsaenue doechden niet alleen goet en
oervertic inder ieghenwoerdigher tijt **M**ar oer uen
dienen si dat ewighe loen **N**ochtant ist datmen se ie
ghens dat godsonwende leuen legghen wil si sellen
suode ende vule gharcken warden **E**nde dese selue ghe
lukentlic bewijst ons die heilighe scriften dat al dat
nan gode gheschapen was seer goet is **E**nde en is niet al
leen inder ieghenwoerdigher tijt **N**echtelc goet ghehe
ten mar seer goet **W**ant die creaturen sijn ons totte
ghebruue des leuens. of totter nootrusten des lichaems
of tot enigher ander onbekender nootrusten in deser
werelt uerleent. daer om hieten si goet te wesen **E**nde
want wi ouermits den creaturen der werelt die ghe
maect sijn die onseculike dinghe gods moghen istaen
soe hieten si seer goet te wesen **N**ochtant sellen alle
dese dinghen die naem des goets uerliesen **I**n datme
se ieghen der toecomender werelt leit **D**aer ghenis
goets inwandelunghe en is ghen salicheit te uerliesen
en is van welken werelt salicheit ghescreuen is dat
licht der manen sel wesen als dat licht der sonnen. se
uen voudich als dat licht van seuen daghen **D**it is groet
ende harde daer. ende wonderlic inden ghesichte **M**ar
ist datmen ieghens der toecomender beloften legghen
wil **H**et sel dem ende wel schijnen **A**ls dauid seit **A**lle din
ghen sellen uerouderen als een cleet ende als een onme
cleet selstuse uerwandelen. ende si sellen uerwandelt

warden maar du selue bliueste dat selue ende dyn ianē
sellen niet uerghaen. Hier om want gheen dinc ouer
mits hem seluen noch stantachtich noch onwandel
baer noch guet en is dan die godlicheit alleen soe en
moghen die creaturen dijnits haere naturen die e
wighe salicheit en onwandelberheit niet uertrighen
het en sie ouermits ghenade ende deelachticheit des

Scheppers **iii**

Ende ist dat wi dese sententien mit mere ghetughe
willen beuisen. so vinden wi inder ewangelien vele goe
de. enen goeden boem enen goeden scat, enen gueden
knecht. Want een goet boem en mach gheen quade
vrucht maken. Ende een guet mensche brenghe uit
gueden scat syns herten guede dinghen voort. Ende een
guet knecht ende ghetruwe sonder twivel alle dese syn
goet. Mar ist dat mensche ieghens die guetheit gods re
kent soe en sel haere gheen goet hieten als die heer
selue seit niemant en is goet dan god alleen. Ende o
uermits desen so syn die apostelen die die goetheit
der menschen in menighen delen bouen ghynghen
vanden heer quaet gheheten daer hi seit. Ja dat ghi die
quaet syn bekennet. nuwen kinderen goede gauen te
gheuen. veel te meer so sel wi die vader die inden hemel
is enen gueden gheest gheuen die hem bidden. Ende
ghelikerwijs als onse guetheit ieghens die hemelliche

guchtheit gheleit schijnt in quaetheiden in wandelt te we
sen. Also wort oec onse gherechticheit als mensche iegheens
die godlike gherechticheit rekenen wil den beuelen on
reinen dede ghelikeit. Ende om dit noch claerliker te be
wisen die gheboden der onder ewen. Die ouermits den
enghelen inder hant des middelaren gheordineert is.
Daer seint sinte pouwels of dat die ewe heilich is ende
dat ghebot heilich ende gherechtich ende goet. **W**ar is
dat die gheboete iegheens die volcomenheit der ewange
lien gheleit worden. soe en worden si niet goet ghehele
uanden heer daer hi seint. **H**i gaf hem gheboete die niet
goet en waren ende gherechticheden daer si niet in leue
en sellen. Ende hier of seint sinte pouwels dat die glorie der
ouder ewen uanden lichte des nuwen testaments uer
duusert is ouermits der ouergaender glorie der ewa
gehen volcomenheit. Des ghelike ghelikenisse bewijst
ons die scriftuer in den staet der sonderis hoe dat si die
clene sonderis ieghen die grote sonderis rechtuaerdicht
schelt. Daer si seint. Sodoma is uan di gherechtuaerdicht.
Ende wederspanighe israel heeft mijn siel gherechtuaer
dicht als si iegheens die ouertreedere in da gheleit
wort. Aldus syn alle dese doechden daer ic uoor of ghe
sproken heb goet ende waelic. **W**ar si worden uer
duusert als mensche iegheens die claerheit der god
scouwunghe leit ende of trecken en beletten veel hei

lyghen **D**ie nochtant mit goeden werken becommet
syn uander scouwinge des oüsten gods **v**

Want wie mach den behoefighen uelossen van
der mach der gheene die sterker syn dan hi
ende den armen ende den ellendighen uanden ghenen die
hem gheueit doen **O**f wie mach den quaden berechte
ende dat si gheueit hebben weder wt haren handen
breken **E**nde in dier seluer tijt die ghenade der god
liker moghenheit mit enen vreedsaemighen stillen
gheuoede ontfanghen **O**f wie mach den armen spise
berechten. of alle die gasten die comen goetwillighen mit
goedertierenheit ontfanghen **E**nde in dier seluer tijt
als hi om dier broeder nootdusticheit mit sochtuon
dicheit des harten becommet is **E**nde scouwen dan
die onghemeten heuclische salicheit **E**nde als hi van
sorghen ende van baggheden des leghenwoerdighen bagghiche
leuens ghestoten wort **D**at hi dan mit enen uerheue den
nen harte van alle ulecke der smet der toe comender
werelt soude moghen scouwen **W**etse scouwinge
die heilighe dauid alleen begheerde doe hi sprac **G**ode
ante hanghen is mi goet ende mijn hope in den heer
te setten **M**ay dat niemant gherechtighers sonder
daghe dat altoes uolbrenghen mach bewijst bewijst
ous die wise man daer hi seit **D**ie gherechtighe men
sche is op aertrike die altoes goet doet ende niet en
met

sondicht. Want wie soude also gheerthich of also
heilich moghen wesen. die wile dat hi mitten bande
des lichaens ghebonden waer dat hi dat ouerste
goet also souden moghen ghebruken. Dat hi uander
godscouwinge een corte tijt mit aertlichen ghedachten
met of ghetoghen en worde. Die nymmermeer om de
dinghe. of om ander tijlike dinghen. of om broeders
te ontfanghen. of om die cellen te uermaken of men
schelike hulpe te begheren of noot die onvraichtberh
der aerden soude moeten sorghen. Ende nallen alsoe in
die sentencie der godliker berespinghe. Daer hi seit
en werst nuwen leuen met sochtuoudich wat ghi e
seit. Noch nuwen lichaem wat ghi antrecken seit. Dit
en uermat hem sinte pouwels niet die alre heilighe
arbeit ende liden ouerclan in ghenuewighe te uolbre
ghen. Als hi seit ghi weet hoe dese handen dat mi noot
rustich was ende den ghenen die mit mi sijn gheuo
nen hebben. Ende op eenre stat tughet hi dat hi in
arbeide. ende in moetheden nacht ende dach plach te
arbeiten te werken. al wast dat hi daer veel in uer
diende. Nochtant wart sijn ghemoele al wast hei
lich ende uerheuen. Dommijt ouermits den aertlichen
werken uander hemelscher scouwinge of ghetoghe
Ten lesten doe hi an die een side die grote michte met
te. Ende an die ander side die anscouwinge der hemel

scher dinghen ouer dochte **E**nde leide dese twee ieghes
malcander. recht als in tweeen wachtsalen **E**nde
beiet hem langhe hier op. an die een side sach hi an
die grote vruchte sijns arbeids **A**n die ander side die
begheerte der uereminghe mit xpo onuerscheide te
wesen mer hi die doot gheerne om begheert hadde
Een leuen baet hi mit in desen wt ende seide **I**c en
weet niet wat ic laesen sel ic wane an beide siden
benauwen **I**c begheert te steruen en mit xpo te wesen
dat veel beter is. of inden vleische te bliuen dat om
liuen wille meer nootdustich is **A**l wast dat hi die
edelheit mit xpo te wesen bouen alle vrucht sijns
predikens sette **N**ochtant liet hi hem onder die broe
derlike minne **S**onde welken niemant gode scouw
en sel **E**nde der gheerter wille die hi noch als een moeder om
die melke mitten borsten der ewangelien gaf. en
weide seide hi dat of bliuen na xpo niet **A**l wast he
scadelic het was sinen broederen nootdustich **D**ant
van ouer groter minnen der guedertierenheit. wort
hi ghedwonghen om sinen broederen salicheit had
det moghelic gheueet die uerste pine der uerwerpin
ghe an te gaen **D**oe hi seide ic seue begheeren een uerwer
pinghe na xpo te wesen om minne broederen die mij
maghe sijn nae den vleische die na israel sijn als ic
ben **D**at en niet alleen inden tijt. maer inder ewich

scade te liden. **O**p dat alle menschen waert moghelic
dat gheselschap xpi mochten ghebruken. **D**en dat is
den ghemoele onnoeghelic altoes te doen dat mit me
michuoudighen sorghen ende mit lastighen banghe
den beconumert is. **H**oe soude dat opser der heulighen
also groet moghen wesen of die nlichheit also staet.
Dat daer die vint die starke laghe leggher onder
tuden ghen hynder in en soude moghen setten. **D**ie heeft
ye die heimelicheit der woestinen also ueruoelghen.
Ende alle sterflike menschen also ghesauwet. hi en
moet sonijt in omitten ghedachten daer of uallen.
Ende ouermits dien aensichte of beconumerte der aert
scher werken van die hemelscher trouwinghe giden
wat gheest mocht ye allike vuericheit houden hi en
moet onder tuden in omitten ghedachten giden. **D**ie
ist van ons veel in dwalinghe ouer gheslaghen. die
met sonijt als hi mit enen verheuenen ghemoele
gode soude bidden niet mit vreeniden dinghen neder
en ghidet ende mistoet onwillens inden seuen daer hi
ghenade of begheerte. **O**f wie is also wakende ende al
so wakker als hi gode niet p salm leset dat sin ghemoe
de ghen tijt vanden sin der sorsen en of gheleit en wort.
Of wie is gode also heemelis. ende alsoe toe ghemoe
die hem vueren mach. **D**at hi sinte pouwels inen
ghe eens ueruoelt heeft. **M**et hi seit datmen sonder onter

laet/ biiden sal **A**l is dat alle dinghen dese een soninghe
die mit groten ghebreken betrouwert sijn. niet ende
bina sonder sonde schijnen te wesen. **N**och sijn den ghene
die die guete der volcomenheit kenne. **S**ijn wel lich
te dinghen harde swaer. **W**i sijn niet menschen

Recht als een guet hant dat al vol wesen is en
ruimtus is. daer rote menschen in nemen. **D**ie
een heeft een goet daer ghelicht. ende die ander is half
blint. **A**ls die mitten nachten ghelichte beken wil wat
inden huse is. **H**oe en vernemen hi niet dan banken ende
stolen ende bedden ende oebben ende des ghelicht datmen
niet alleen mitten ogheuen sien mach. mer oec mede mit
ten handen tasten. **M**er die dat daer ghelichte heeft
wort daer veel dreyne dinghen ghewae. dienen niet
tellen en soude comen. **E**nde waert dat hi alle die cleme
in een hoep vergaderde so soude die grote dinghen mitten
ghetale ouergaen. **A**ldus begripen en merken die heili
ghen ende dien ghelichte hebben ende uilichheit tot vol
comenheden. **D**at dat dunster ghelichte ons ghemoet
des niet sien en kan ende waerheit of dat wi niet en
achten. alsoe datter een dem ulethelzijn der sonden
die soetheit der puere conscienciaen niet uerdunsteren
en mach. **E**nde laten hem dunstren dat si mit veel ule
ken ontrent sijn. **D**aer datter ouerwintheit der ule
ghedachten binnen den houe des ghemoets quamen

of almen een psalm lesen waert dat die menninghe der
begheerten niet ym of ghetoghen worde. **W**ant si segge
waert dat wi enen groten mensche niet noot onse leuen
noch noot onse behoudnisse. **M**an om gheuen van onsen
demen dringhen baden. **W**i souden al dat ghesichte ons hich
aens eise ons ghemoods tot hem waerts keeren. **E**nde ne
mens mit uren name waer dat wi noch woert en
spraken noch wile en hadden die hem misbaghen mocht
Of waer dat wi noot dat waerlike gheuecht ieghens
onsen weder sake moesten dadighen. **W**i en souden ons
van hoesten. noch van vriesen noch van lachen. noch
van gheuewen. noch van slapen laten inwinnen. **V**eel
te meer als wi uorden ghenen staen die alle hemelike
dinghen kent ende begheeren die ewighe doot te ontgaen
Ende die scalkke bedriegher ende wroegher ieghen ons in
dringhet. **H**oe eeruich behoeuen wi dan die guederhe
renheit des richters an te roepen. **H**i en misdoet niet den
man groter die sijn ghebet te gode wart stont. **E**nde he
rechtendert van sijnre ieghen woerdicheit keert recht
of hi die idelheit des harten niet en saghe noch en hoor
te. **D**ie ghene die die oghen des harten mit enen groten
deckel der sonden decken ende nader secken den goode al
siende niet en sien. ende al horende niet en horen noch en
uerstaen. die moghen in dat hemelich hoore harten
die grote dootlike sonden name bekennen. **E**nde van

ghienre onder crupinghe der ghedachten noch van het
meelker onreine ketelinghe die dat ghemoele sub
tyllic uerleiden en weten si niet te segghen. **D**an alreos
dwalen si mit onscameliken ghedachten wt ende en
konnen niet beuoelen al worden si vander godstron
winghe of ghetoghen. **N**och en comen gheen ierlies
daghen. **D**ant die haer ghemoele nae ghenoechten
yghen alle in vallende ghedachten wt reiken. die en heb
ben sonderlinghe gheen vernemen. dat si entelic beghe
ren of houden willen. **viij**

Dit is die sake die ons in desen dwalinghe brengheet
Want wi die aart der onsedelicheit niet en kennen
Ende wanen dat wi in desen ledighen en leuken rotdwa
linghe der ghedachten gheen sonde en moghen doen.
Ende worden van plomheden neydruct ende mit bliut
heden der oghen gheslaghen. **D**at wi niet dan grove hoest
sonden in ons besien en moghen. **E**nde wanen datmen
anders niet sinuen en sei dan dat waerlike recht
of oerdt. **E**nde als wi ons daer of onsculdich vinden
soe wanen wi datte gheen sonde in ons en is. **viij**

Hier om wi die vten gheselschap der gheene sijn
dat gheselschap hebben. **D**ant wi clemie stuchtelken
ende veel nlecken die in ons vergader sijn niet en sien
Soe en worden wi van die salighen beweghinghe
niet bewert. **E**nde ut dat wi van droevicheden des

hantē aanc worden . of vander idelre glozien subtilit
ghescoten worden ten rouwet ons niet **N**och en besor
ten die naetheit niet ende die laetheit ons ghebeeds
Ende als wi singhen of bidden ist dat ons dan wat an
ders uor coemt dan dat ghebet of die psalm in heest
dat en rekenen wi ghyen ghebrer te wesen **N**och en ont
sien ons veel dinghen niet die wi ons scamen souden
uor die menschen te segghen of te doen dat wi noch sāt
wel weten dattet der godliker ieghenwoordicheit open
baert is **N**och en besorien die beuelinghe der leliker
droeninghe niet **N**och en bedaghen die bitter uerbei
dinghe niet **D**ie die puerheit onser uroelicheit uer
duistert **A**ls wi die almoesen te gheuen ende der broeder
Getiericheit te bewisen uertiecken **N**och en achtent
uor ghyene stade als wi die ghehoethuiste gods uer ghe
ten **E**nde denken om tijtlike lichaemlike dinghen **D**at
van ons die wise man ghesproken mach hebben **S**i
sloeghen nu wat ic en gheuoeldes niet **S**i bespotten nu
ende ic en wintes niet **H**ier ieghens die haer ouerste
woelde . ende uroeth den ende salicheit alleen in die son
winghe der gheesteliker dinghen gheset hebben **S**oe
wanneer si daer van mit gheueldighen ghedachten
onwillens een luttel of ghetoghen worden **D**at beda
ghen si een groet oorbliuen te wesen . dat dat adinne
ghesichte haers ghemoeens . die snote araturen bouē

ten treppen heeft gheset. Ende want si die ogghen haer
ghemoeds mit alre urolicheit ghekeert hebben om die
claerheit der godliken glozen te begheeren. Soe en
moghen si gheen duisternisse der vleischeliken ghedach
ten liden hoe cort dat si sijn. ende uerwerpen al dat dat
tet ghesichte des ghemoeds uanden waerachtighen lichte
trecken mach. Dit was dat begheerlike neighen dat sinte
ian alle menschen begheerde in te storten. Doe hi seide mij
kinderhij en wilt die werelt niet nimmien. Noch die dui
ghen die in die werelt sijn. Soe wie die werelt die min
ne gods en is in hem niet. Want al dat in die werelt is dat is
begheerlicheit des vleisches. Ende begheerlicheit der oge
ende honerdie des leuens uanden uader niet en is. ^{die} ~~mar~~
uanden werelt ende die werelt die uergaet ende haer be
gheerlichen. Mar die den wille gods doet die blijft ewe
lic. Hier om uerdriet den heilighen al datte werelt han
delt. Mar het waer onmoghelic southijt mit enen cor
ten ghedachte daer toe niet ghetoghen te warden. wt
ghenomen onse behouder ihu xpo. soe en mochte ghe
mensche die natuerlike wtdwalinghe des ghemoeds
inder stouwinghe gods. altoes ghebonden houden dat
hi gheen tijt niet gheuoecten enich tijtlic dinghes niet
taer of ghetoghen wort. Als die scriftuer seit. onder die
heilighen gods en is niemant onuandelbaer ende die
hemelen en sijn niet veen in tijtue legheuwoudich.

Niet om soe machuen die heilighen die die **ix**
ghehuchnisse gods stantachtelic houden **E**nde
op die op ghereckede knien in dat hoghe wanderen
recht den ghenen gheleken die op die reye pleghen te
spelen **E**nde hoor leuen in auenture setten **W**ant waer
dat sake dat si die noetelinghe niet missiden soe waren
si ouermuts den ual op die aerde den doot uerwachten
de **E**nde die aerde die alle dinc een seker en en vast fon
dament is **I**s hem ommits den ual een sake des doots
niet dat haer natuer inuandelt wort **M**ar want si mit
swaerheit des lichaems vanden hoghen daer op vallen
Also is oec die onuermoeyde godheit gods een onvan
delbaer fundament die niemant en quetsen **M**ar wi die
vanden hoghen ~~daer op vallen~~ neder gliden **S**aken ons
seluen die doot **I**ac die neder glidinghe is den gliden die
doot **A**lser ghelouen staet **W**ee hem want si van nu ge
seiden sijn **S**i sellen verlost warden want si in nu ouer
ghetreden hebben **E**nde we hem als ic van hem scheiden
sel **W**ant dyn quaetheit sel di inroeghen ende dyn ofkeer
sel di berispen **I**ken ende sich hoe quaet hoe vuter dattet
is dinen heer dinen god ghelaten te hebben **W**ant een
igheit wort mitten reep sijner sonden ghebonden **D**ie
seide die heer op een ander stat. siet ghi hebt al dat vier
ontdecken en die vlamme ontfijnt **W**andert in dat
licht nuwes viers ende in die vlammen die ghi selue

makē

ontsteken hebt. Ende soe wie sprac die heere dat die
quaetheit ontfect die sel daer in verdienen. **R**

Hier om als die heilighen hem seluen van aertliche
ghedachten daghelix gheuolen beswaert ende si
onwilleus ia onwetende van dier hoetheit des ghemoe
tes uallen. ende in die ewe der sonden ende doer uerleert
worden. Ende niet mitten goeden gherechtighen werke
Daer hier nou of gheseyt is mar mit aertlicheiden of
gheroepen worden vander ieghenwoerdicheit gods
Dan hebben si waerlic daer si smadelic totte heere om
moghen roepen ende versuchten dan hebben si daer
om niet waerheit niet mit woorden mar inden beuoel
len hem seluen sonder moghen beken. Dan hebben si als
si aldus daghelix van aertlicheiden des vleesches uerwon
nen worden daer si om die ghenade gods moghen beghe
ren ende waerachtighe penitencie doen. Ende altoes mit
anxiosidigher oetmoedicheit den heere bidden want si heere
seluen in dat selue daer si nou baden totten eynde haers
leuens ghebrecht vinden. Hier om als si des gheuaer
worden dat si ouermitslasticheit des vleesches totten
begheerten eynde niet gheueken en connen. Nocht den
ouersten gode nae begheerten haers herten niet toe
gheuoghet en moghen warden. Mar van dier soetwin
ghe als gheuangheue tot waerliken dinghen gheleit.
Dan maken si haer toe uuyt totten gracen gods die
die ongherechtighe gherechtich maect ende segghen niet

in ierſte

mit ſinte pouwels **I**c onſalich menſche menſche wie
ſal mi uerloſſen uanden lichaem deſer doot die ghenade
gods ouermits ihu xpi onſen heir **W**ant ſi beuoelē
dat ſi dit gode dat ſi willen niet uortbrenghe en moghen
mar dat quade dat ſi hāten ende niet en willen dat is die
betweghinghe der ghedachten **E**nde die ſorghe der tijtli
ker dinghen daer ſi hem altoes mede betrouwert vinden

Deſe hebben een mede behaghen mitter ewen **I**c
gods naden **m**enſchen. die al datmen ſien mach
ouerthinnen **E**nde pynit hem altoes mit gode te uereni
ghen. mar ſi ſien een ander ewe in haren lede **D**at is inder
menſcheliker naturen gheſaet **D**ie die ewe haer ghemoe
des weder ſaet ende uanaget haer beuoelen mitter gheuel
dighen ewe der ſonden ende dwinghet dat ouerste goet te
laten ende hem onder die aerſche ghedachten te gheuen
Waerlic dit is die ewe der ſonden ouermits den ouertret
der eerſten menſchen op dat menſchelike gheslachte ghe
uallen is **D**aer des gherechtighen rechtters ſentenae toe
gheſproken heeft die aerde ſel uermale dijt wolen in dine
werken **I**c ſel di diſtel ende doorn uortbrenghe en du
ſelſte dijn broet in dat ſweets dijns aenſichts eten **D**it is
die ewe die alle aerſtliker menſchen leden in gheplant is
ende weder ſaet oust ghemoele ende dwinghet mit gheuel
de uander ſouwinghe gods ouermits deſer ewen. die
uander uermaleider aerden in onſer werken naden be
kennde goets ende quaets. doorn ende diſtel der ghedach

des

ten voortbrengghen. **V**an wies sharpe preekelinghe
die natuerlike sake der loofghen also uerdrucker war-
den. **D**at wi onse brood dat vanden hemel neder comen
is. ende des menschen harte staet in aet sonder sweeten
ons aensichts niet eten en moghen. **H**ier om so sijn alle
menschen. niemant wtgenomen onder dese ewe gheue-
gheworden. **W**ant niemant hoe heilich dat hi is en mach *gheworpe*
dat uoorgheleide broet sonder sweets sijns aensichts ende
sonder onghewoudighe meninghe ontfanghen. **N**ar wi
sien wel dat vrie lude sonder sweeten houts aensichts van
den ghemeynen mateerliken broet ghenoecht warden
Dese ewe hiet sinte pouwelo gheestelic. **XII**
te wesen. **D**aer hi seij wi welen datte ewe gheest-
lic is. **N**ar ic ben vleeschelic uerdrucker onder die sonden. **D**e
se gheestelic ewe ghebet ons dat wi inden sweeten ons
aensichts eten sullen dat waerachtighe broet dat
vanden hemel neder ghedalet is. **N**ar die uertopninghe
der sonden heest ons gheestelic ghemact. **I**c bidde wies *vleeschelic*
scout is dat sonder twiuel adams van wies sandlike
overtredinghe wi alle onder die eighenscap der sonde
uertoff sijn. **W**ant dese manier pleghet tusschen den
copen ende den uertopen te wesen datte uertopen uor-
den brien eighen doen sijnus dringhes dat hi over-
gheest loen vanden wepmen weder ontfanghet.
Ende alsoe ghesaet tusschen adam en den serpent.

- vleeschelic

want doe adam uon syn vryheit die vrucht der verbode
boens vanden serpeutte loen ontfinc **D**oe seide hi van sy
re in gheboerene vryheit natuerlike vryheit en wort uort
an mit al dat van hem quam **I**n des viants ewighe eighē
scap bestricker **W**ant wat mach die eighenscap anders
winnen of baren dan eighen knechten **S**ei dan dese scal
ke toepman die bose gheests syns rechts hem heerliche
alloe niet of ghewonnen hi en is selue al is hi uooruluch
tich ende weder spanich onder die eighenscap gods gheble
uen **E**nde want die scapper alle dinghen den redeliken
creaturen vryheit des willen heeft ghegheuen **H**oude hi
dan den ghenen die hem seluen iegheus dat recht inden o
uerreden den vernenden begheerlicheit uerlost hebben tot
haere in gheboerene vryheit niet weder moghen brenghe
Jac hi. maer het en hadde niet goet gheweest den mensche
sinen vrien wille weder te benemen **N**och ten hadde niet
recht gheweest den vrien menschen mit macht ghewelt
te doen **A**ldus mochte hi doe die uolheit der tijt gheco
men was mit sinen vrien wille hem tot sinre salich
heiden **M**an also langhe moete adam mit al sinen ghelach
te onder die eighenscap des viants bliuen hent dat hi o
uermits den ghenaden des bloets des heeren **W**eder inden
staet sinre onder vryheit worde gheset **E**nde al mocht
hi en doe alleen mit enen in ghenen sinre guedertre
heit behouden hebben hi en woude niet doen **W**ant

syn gherechticheit en uerhenghe des niet wiltu die sa-
ke des ueropens bekenen soe hoer hoe dijn behouder
openbaert door den p̄heet isaias roept daer hi seit
Wat boec des gheschichts uan uwer moeder is dit daer
ide mede ghelaten hebbe **O**f wie is mijn coepman die ic
in uerlost hebbe **S**iet ghi siet in uwer boesheit uerlost
Ende in u sonen heb ic in moeder ghelaten **W**iltu oec
daerlike weten waer om hi di uter eighenscap des bosen
gheests mit ghewelde niet uerlossen en woude **S**oe hoor
hoe hi den seluen kneyten der sonen die sake hoors uer-
opens uerweert daer hi seide **I**s mijn hant nu cort en
dem ghe worden dat ic in niet va en soude make moghe
Of en ilet in in ghen nacht te uerlossen **M**ar wat sij
machtighe outfarmericheit altoes wederstaen heeft
dat bewijst die selue p̄heet daer hi seit **S**iet des heren
hant en is niet uerlost hi en soude wel behouden moge
Noch sijn oer en is also niet uerstopt hi en soude wel hore
Maer nuwe boesheden hebben een ghescheit ghemact af-
sien wende uwen god **E**nde u sonen hebben sijn aen-
sicht uon u uerburghen dat hi niet en hoorde **xiii**

Ende want ons die eerste maledixie gods vleischelic
ghemact heeft **E**nde onder doorn ende distel gheuiset
ende onse eerste vader der bosen conenscap ouerghelencet
heeft dat wi dat goede dat wi willen niet doen en moge
Als wi dan uander ghechuechnisse des ouerten gods of

ghetoghen worden. **S**oe worden wi mit ghewelde ghe
dwonghen om die dinghen te dencken die menscheliken
nanchheit toe behoeren. **E**nde al hebben wi minne tot puer
heden wi worden tot aenschynghen der naturen daer wi gacru
niet of en wuten mit ghewelde tot ons ondanckens die
wil toe ghedwonghen. **W**ant wi weten dat in onse vleis
che dat goede niet en woent. **D**at is die eenperlike son
winghe gods ende ewighe puerheit ende nadighe effe
ne salheit daer wi of ghesproken hebben en is in ons
niet. **M**er dat verlaghelike vose ghescheit is in ons ghe
scheit als wi mitter ewen gods te dienen begheren en
in onse ghesichte van sijner godliken elckerheit. **M**er
meer te verken. **S**oe worden wi mitter ewe der sonde
ende mit vleischeliken duisternissen also al om ende
om beboort. **D**at wi van dien grote dat wi kennen mit
ghewelde warden of ghetoghen ende tot sorghe ende
tot aertschen ghedachten ghewijst. **E**nde vallen vander
hoetheit des ghemocds neder daer ons die ewe der son
den in ghebricht heuet. **E**nde al ist dat sinte poulus
tughet dat selue noch ghen der heilighen van deser
sonde varen was. **N**ochtant so bewijst hi dat niemant om
deser sonden wille verdennen en sel warden. **D**aer hi boudelic
spract ende seit ghen verdennisse en is den ghenen die in
xpisto ihu is. **W**ant die ewe des leuens in xpo ihu heeft
in verlost vander ewe der sonden ende der doot dat is die

daghelix gheuade xristi uerlost den sinen. **V**an deser ewe
der sonden ende der doot. daer die menschen onwillens
daghelix in vallen was: dat sinte pouwels mit uerlate
nisse sijner sonden begheerte vanden heer ontbonden te
wesen. **S**ie di nu wel dat hi dese sentencie niet uten per
soen des sonders. **M**ar der gherechtigheir ende der volcomen
re manne ghesproken heeft daer hi seit dat goede dat ic
wil dat en doe ic niet. **M**ar dat quade dat ic hate dat doe
ic. **E**nde ic sie een ander ewe in minen leden wederspanich
der ewen mijns ghemeds ende leit mi gheuangen
in die ewe der sonden die in minen leden is. **xiij**

Germannus ons dunct dat dit vanden gheuen die
in dootliken sonden sijn noch vanden apostelen of
die haers ghelijc sijn niet te verstaen en is. **M**ar vande
gheuen die nader gheuaden gods ende nae kennisse der
waerheit in vleischeliken sonden ghevallen sijn. **E**nde
hem daer of begheeren te hoeden datte wtouder gheuoē
ten recht als van eenre natuerliken ewen die in haren ledē
gheweldich is totter ghewoenliker begheerlicheit der pas
sen ghetoghen worden. **D**ant die ghewoente en hantieru
ghe te sondighen wort recht als een natuerlic ewe die in de
leden der menschenliker aenicheit gheplant is. **E**nde also lan
ghe als die begheerte der sielen mit vlijtheden der doechde
niet uervolt en is. **M**ar noch weer ende teder is soe wort
si lichtelic gheuangen ende vander onder ewen onder dat

mit der sonden ghebrocht. Ende dat goede der puerheit
dat si begheert en wort haer niet verhenghet te verni
ghen. **W**ar lichteliker dat quade dat si hatet. **xv**

O heonas w vermoeden en wordet niet luttel als ghi
seine thants begont te segghen. Dattet den ghenen
die altewael sonderis sijn niet toe en hoort. **W**ar den ghe
nen die hem van vleischeliken sonden pinen te houden.
Ende want ghi dese thants uten ghelael den groter son
ders hebt ghesondert. **S**oe behoort dat ghise allenken
oudat dat gheschap der ghelouighen ende der heilighen
mede rekent. **W**ant wat manieren van sonden segdi
dat dese moghen bedriuen. **D**aer si nader ghenaden des
doepsels mede verminuet sijn. Ende vander daghelix
schen ghenaden xpi ander werue verlost warden. **O**f
van wat lichaem des doots is te vermoeden dat soute pou
wels seide. **W**ie sel un verlossen vanden lichaem desen doot.
Die ghenade gods ouermits ihu xpo onsen heer. **I**n
niet kenlic openbaer als die waerheit w seluen ghedwo
ghen heeft te ghelien dattet vanden hoeft sonden daer nie
die ewighe doot mede verdient niet te vermaen en is. **A**lse
manslacht onsuuerheit. overspul. ozonkenschap. diefte
roeuvinghe ende des gheluc. **W**aer vanden vorseiden lich
aem die die daghelix ghenade xpi te hulpe coemt. **W**ant
soe wie vaden doepsel ende vader kennisse gods in dat lich
aem der dootlike sonden vallen. **D**ie en pleghet vander

daghetijcher ghenaden xpi **D**at is van lichteliker
neigheuinghe niet te ghenesen **M**ar hi moet mit lan
gher penitenciaen en mit pijnliken rouwe ghepungiet
worden **O**f hier nae der pinen des ewighen vriers toe ghe
wijst **A**ls die selue apostel sprac en wilt niet bedroeghen
worden **W**ant noch ouerspeches noch ter afgoden dien
res. noch onanischers. noch die stomme sonden bedriue
noch dieue noch ghierighe. noch die dronkene noch die
quaetsprekers. noch die rouers en sellen dat rike gods
niet besitten **O**f wat ewe is dit die in onsen leden stude
ende uerhyet ieghens die ewe ons ghemoeds **A**l brenghet
si ons al wederstaende ghenaghen in die ewe der sonde
ende der doot **E**nde doet ons mit ghewelde dier ewen
mitten vleische dienen **N**ochtant uerhenghet si danne
mitten ghemoede der ewen gods dienen mach **I**c en uer
moede niet dat dootlike sonden die ewe der sonden hier
beteikent of tattet van allulken sonden te verstaen is
soe wie die doet **D**at hi mitten ghemoede der ewen gods
niet en dient **W**ant in allulken sonden moet hi eerst
uander ewen gods mitten ghemoede ghesceiden wesen
eer hie mitten werken volbreuet **W**ant wat ist der e
we der sonden te dienen dan dat uander sonden gheboet
wort te volbreughen **W**at is die manier der sonden daer
hem alsoe heilighen ende volcomen man in beuoelde
ghenaghen te wesen **N**ochtant en twiuele hem niet

uander gracen gods verlost te worden doe hi seide
Ic onsalich mensche wie sel mi verlossen nanden
lichaem deser doot die ghenade gods onnits ihesu
xpi onsen heer **Wat** eue segdi dat in onsen leden is
die ons treket nander ewen gods ende hanghet ons
in die eue der sonden **Ende** maect ons meer ghebrelic
dan onnosel op dat wi niet verdoemt en worden **Maer**
hopen totter onuerghaenlijker salicheit te comen **Ende**
soeken een hulpe die ons daer toe treket **Of** roepen mit
sinre pouwels **Ic** onsalich mensche wie sel mi illoste
nanden lichaem deser doot **Want** gheuangen in
die eue der sonden gheleit te werden **Wat** is dat an
ders dan in dat wert der sonden te bliuen **Of** wat an
der sonderlinghe goet seke ghegheuen warden **Dat**
he heilighen niet uolbrenghen en moghen dan dat e
wighe goet **Dae** alle goede ieghens gherekent als
voe hier voer gheseyt hebben niet en sijn **Wi** weten
wel dat in veel goets inder werelt is **Sonderlinghe**
alle scamelijkheid. vernichheit. ontfarmherticheit. in
ticheit ende goedermerenheit **Maer** alle dese en mogē
ten ouersten goede niet gheliken al moghense niet
alleen die apostelen ende haers ghehijt **Maer** oec die
minne sijn moghense verrighen **Ende** soe wiese niet
veruoruen en heeft die moet als nou gheseyt is mit
groter penitencien verlost werden of ewelic daer

om ghepunct. Hier om moeten wi sinte pouwels
sentencie den persoene der heilighe toe samen. Die on-
ghelyc in die ewe der sonden. mar met der dootlicher
sonden als wi gheseyt hebben vallen. Ende nochmaetse-
ker sijn vanden naet hoere salicheit. **M**ar als si vanden
godliken scouwinge in die onsalicheit der vleeschentien
ghedachten comen dan worden si des goets der salicheit
diewyl beuest. **W**ant vonden si hem seluen in die ewe
haere leden mit dootliken sonden ghebonden. Si en sou-
den hem niet vanden uerhele die ieghenwondigher sou-
winghe. **M**ar van meere uerhele bedaghen. Ende sinte
pouwels en hadde niet gheseyt. **I**c onsalich mensche. mar
ic onpuer ende sondich mensche. **N**och hi en hadde niet
gheseyt wie sel mi verlossen vanden dat is vander dier
lichs. **M**ar vanden groten sonden des vleeschs. **H**ier
om dat die ewe der sonden. die doorn ende diact der ghe-
dachten enden der sterfueren sorgghen in des apostels
aettrijc doerwassen dat rodet te hant die ewe ten gra-
den wt als hi seit die ewe des gheestes des leuens in xpo
ijn. **H**oest mi verlossen vanden ewen der sonden en d' doot.
Dat lichaem der doot dat niemant ontfien. **xvi**
Mach. **I**c dat alle die volcomen mannen die ghe-
smaect hebben hoe soet die heer is benoden miten
ghheet hoe quaet en hoe buter dat hem is van
horen here god te seiden. **D**it is dat lichaem dat se hand

lichaem
des doot

hemelschen seduwighe trecken ende brenghen totten
aerden. Ende doctse in haere oefeninghe ende in haere
ghebede der menschen ghedaente of onnutte ghedach
ten ouer trecken. Dit is dat lichaem der doot datte ghe
ue die der enghelen reinicheit minnen. Ende den he made
lic willen an hanghen die volcomenheit des goets niet
laten vanden. **M**an si doen dat quade dat si niet en wille
Dat is si warden mitten ghewoede gheleit totten di
ghen die totter voortganc der doechen ende totter volco
menheit niet toe en behoeren. Doe smite paulus dit
vanden heilighen ende volcomen en sijs ghelijc ghe
leit hadde. **W**ant hi recht mitten vinghen op hem
selue doe hi seide aldus. **I**c selue die di segghe open
baet die hemelicheit minne conlaen den en niet
eens anders. **A**lsullen manieren van spreken plach sin
te paulus hebben. als hi hem seluen meende daer hi
sprac. **I**c selue paulus bid w bider sachtmoedicheit
ende sachtheit xpi. ende ic selue en heb w niet beswaert
ende al waert dat ic selue w beswaert hadde. Ende op
een ander dat ic paulus segghe. wort ghi besneden
xpus en uordert w niet. Ende ic selue begheerde uerbā
net te wesen van xpo voor minen broeders. **O**f men
mochtet aldus nemen. **I**c selue dien ghi weer dattet
een apostel xpi is. dien ghi wat alre vlijtheit eerwaert
dicht. dien ghi groet ende volcomen uermoot te wese

Ende daer xpus in sprecht al dien ic mitten ghemoele der
ewen gods. Nochtant so ghelike ic mi die ewe der son
den mitten vleische te dienen. Dats ommits der vleische
liker aancheit worde ic van hemelschen dinghen tot
aertschen dinghen ghetoghen. Ende die hoetheit myns
ghemoeds glidet neder tot sordhoudicheit der moeder din
ghen. Ende ic beuoel mi ouermits der ewen der sonden in
allen tiden al gheuanghen al volhard ic mit eenre onbe
wegheliker begheerten bider ewen gods. Nochtant be
ge ic dat ic in ghemerwys dat ghewelt deser uanghem
sen ontgaen en mach. Het en si dat ic altoes myn toculucht
totter gheualen xpi hebbe. **xvii**

Hier om hebben alle die heilighen mit dagheliken uer
ruchten uander broefheit haers lichaems anxtuou
dich gheweest als si die menigherhande ghedachten ha
res harten. Ende die heimelike winckelen en doorsichtic
heden haere consenaen door saghen. Dan riepen si oet
moedlic. Heer en ganc niet in dat oerdel mit dinen lueth
te. Want al dat leeft en sel in dinen aensicht niet ghe
rechtuacerdicht warden. Die sel hem uernieten een rein
harte te hebben. of betruwen dat dat hi rein van sonde
is. Shien mensche en is also gherechtich op aertijc die
goet doet ende niet en sondicht. Die heilighen hebben der hebbē
menschen gherechticheit altoes. alsoe crant en onvolco
men. ende onwaerdich der ontfarmherticheden gods ghe

oerdel. **D**at een van hem **D**ies sonden god purgierde
mutter gloeyender colen **I**hus woorts die handen outaen
ghenomen was **D**oe hi die wonderlike scouwunghe
gods ende dat aensien der hoghen cheraphymen ende die
ouderlinghe der hemelscher sannaienten ghescomect
hadde **D**oe seide hi we mi **w**ant ic een man bin. die be
ulect is inden lippen ende ic woen inden mond des volge
dat beulecte lippen heeft **I**c uermoete dat hi die onpuert
sijn lippen tother tijt toe licht niet beulect en soude heb
ben. **H**adde hi die waerachtinghe ende die heilighe pure
volcomenheit inder aenscouwinghe gods niet bekent
In wetter scouwunghe hi sine beulectinghe. die hi te
uoren niet en kende kennende wart **D**oe hi seide we
mi want ic een man naen beulecten lippen bin. dat
hi dat uander beulectinghe sijn selis lippen ende niet
des volge behede. dat bewisen die naeuolghende woorte
Ende ic woen onder dat uolt dat beulecte lippen heeft
Ende als hi **hi** behede hi die onreinicheit van allen
sonden niet alleen der boeser **N**ar oer mede der gherech
tighe menschen uergaende hi al in enen bande. als
hi seide sich heer du bist toornich ende wi hebben ghe
soudicht al wat onsen is **E**nde sijn als een onrein
mensche ghe worden **E**nde al onse gherechticheiden sijn
recht als een onrein beulect cleet **I**c bids u wat mach
clacere wesen dan dese sentencie **D**aer die pphet niet

selues lippen

alleen een. maar al onse gheerichheden te gader bint
Ende gheintse den alre onreinen cleden dat wesen mach
hier om wort die hachelre sharpheit des doorns te
uerghheefs ieghens die openbaer waerheit gheset als
ghi een luttel hier te uoren of seidet **I**s niemant sonder
sonde soe en is niemant heilich **E**nde niemant heilich
soe en sel niemant behouden worden **N**iet alleen snite
pauwels **M**ar oec mede alle die heilighen hebben hem
sonders beliet te wesen **N**ochtaant en wanhoepen si
uan hoerre salicheit niet **W**ant die ghenade die si
ouermits broestheit hoerre naturen niet en uermoe
den te uerdienen **D**ie hopen si ouermits der ghenade
den xpi te uertrighen **rum**

Dat oec niemant in desen leuen ho heilich hi is sond
sonde **W**ien en mach. dat bewijst onse here ons sel
uen **D**aer hi syn iongheren een rechte forme des uolto
men ghebeds inder ewangelien gaf ende seide. **B**er
ghif ons onse scout als wi onse sculdnaers uerghene
Is dan dit der apostelen ende der heilighen waeracht
ghe ghebet als men sonder twiuel ghelouen moet **W**ie
sel dan also houaerdich uermietel wesen hem seluen
sonder soude te wesen **E**nde niet alleen hem seluen boue
den apostelen te rekenen **M**ar xpi selue te bevespen
recht of hi dat ghebet niet te recht gheleert en hadde
Want waer yuant sonder sonde ende niet en behoue

wesen

de dat syn scout uerghenue worde **D**ie lase die pertikel
te uerghenues uerghif ons onse scout als wi den ghenē
doen die ieghens ons misdadich syn **D**at niemant sonder
sonde is beuijst ons die wise man **D**ie alle werken der
menschen doorlopen hadde daer hi seide **O**p aertrijc en is
niet so gherechtighen mensche die goet doet en niet en son
dicht **D**at is niemant en mach op aertrijc soe heilich
soe iulich so nauwe toe siende nemmermeer gheuon
den worden die den waerachtighen ouersten gode also
conperlic an mach hanghen hi en worde daer mede da
ghelijc of ghetoghen **E**nde beuoel hem seluen in onbluue
ende al mach hi niet sonder sonde wesen. nochtant

Mach hi wel gherechtich wesen **rx**
Hier om so wie hem seluen onsondelicheit der me
scheliker naturen toe wil scriven die laet die idel woer
de staen. ende gae tot sijner eighenre consciensen **E**nde
ist dat hi hem seluen vanden ouersten gode niet of ghe
treect en beuoelt **O**f dat hi een godsonninghe sonder
uermenghinghe van woorden van werken of van
ghedachten altoes ghehat heeft **S**oe mach hi segge
dat hi sonder sonde is **E**nde ist dat wi onsen ghenoece
sonder wtlopen inden dinghen niet op houden en
moghen **S**oe moeten wi oec vanden gode belien dat
wi niet sonder sonde en syn **W**ant mit hoe nauwe
toe sien een ighelic syn harte pinnt te bewaren **N**och

tant en mach hi ouermits aancheyt des uleisches
hem nae des gheests begheuen nemmermeer bewaer
Ende hoe dattet menschelike gheinoede meer uordet
ende tot naer puerheden der ghesconwinghe toemt hoe
dattet hem seluen inden spieghel der puerheit onreine
vint. **D**an her is noot soe wanneer dat gheinoede hem
seluen tot hoghe ghesichte wt ridet. **E**nde meere
dinghen dant heest gheware wort ende begheert dan
dattet die dinghen dert in is alle snod ende veder din
ghen uersmade. **E**en rem ghesicht merkt vele dinghe
een onbereispel leuen merkt veel berespinghe in he
seluen. **E**nde een uerbeteringhe der leden ende uinghe
minne totten doechden uermoudichdicheit uersuch
ten ende uerlanghen. **D**ant mentent ou laet hem ghe
uoeghen inden grade daer hi in is. **E**nde ho hi rene na
herten wort ho hi hem seluen vulv liet. **E**nde vint
daer meer oersatzen hem te uernederen dan te uerhef
fen. **E**nde ho hi snelliker tot begheert dinghen nider hoe
hi meer gheware wort wat in hem ghebreect. **D**ie ho
ghe apostel die xpus minde. ende op syn borste rustede
toech dese seutenne daer wt. **B**egghen wi dat wi ghen
souden en hebben. wi bedacghen ons seluen ende die
warheit dat is xpus en is in ons niet. **xx**

Vullen wi dat noch ver onderloeken oft der men
scheliken natuer mogheer is sonder sonde te

wesen van wien moghen wi dat betet leuen dan van
den ghenen die dat vleesch mitten sonden ende mitten be
gheerlicheden hebben ghecrust. Ende dien die werelt
ghecrust is al hebben die niet alleen die sonden groen
delic wt haeren herten ghevoet. **M**ar oec mede pinen si
heuen die gheachten der sonden wt te sluten. **N**ochtant
ghelien si onnuet dat si sonder uerke der sonden niet

en sijn. **xxi**

Al bekenmen wi ons sonder te wesen. **N**ochtant
en sellen wi ons van den ontfanghen sacraments
niet om niet op houden. **M**ar icht om als een me
deyn der sielen ende een suueringhe des gheests.
meer ende meer begheerlike daer toe haesten. **M**ar
mit sulker oetmoedicheit des ghenoechs ende ghelo
ue dat wi die grote ghenade onwaerdich sijn. **M**ar
dat wi begheeren als nootdringhe mediam on
wouen. **A**nders en machmen nae waerden niet
crus daer toe gaen. **A**ls die soninghe doen die die
waerdicheit ende heilicheit de hemelscher sacramen
ten ende haer uerdiensten te saunen weghen ende
roanen dat daer niemant dan die heilighen en die
onbevleete toe sellen gaen. **E**nde en wenen niet dat
men dat om ontfanghen sel dat wi van daer
ghenaden gheheilicht ende ghereinicht moghen
worden. **D**ien luden is niet een behulp in uerke.

was v:

te crighen dan of te legghen. Want si hem des eens
des iaers waerdich rekenen te wesen. **A**ls deser oetmoe
dicheit des harten dat wi ghelouen en behen die heili
ghe sacramenten nymermeer waerdich te moghen
werden waer beten alle sonnen daghe om onser anur
heit willen daer toe gaen. dan of wi tenden des iaers
uerbeiden ende ons dan laten duncken dat wijs waer
dich waren. **H**ier om op dat wi dese dinghen behen
nen ende vruchtbaerlic bezoele moghen. **D**oe laet
ons die ontfarmherticheit des heren dat hi ons hiet
toe helpen moet eerlicheit auwepen. **W**elke ken
nisse niet mit uorgaenden woorden ghechyt ander
kunsten. **M**aer mit uorgaenden werken ende onder
uindinghe ghesceert worden. **E**nde ten si dat si niet
gheesteliker mannen collanen ende mit dagheliken
onderuinden. also wel als mit leeringhe ouer ghe
haelt wort. si gaen vander onachtsonheit te niet
of si uerduet vander ledighen uerghetelheit. **H**ier
beghint des heilighen uaders abrahams collane
vander gheschilken steruunghe. **A**

In gods gheuaden wort nu dese vier en
twintichste collane uort ghebrocht. **E**nde
is den heilighen abts abrahams die alle
der uonfader onder uaders leeringhe beslunt. **E**nde
toe wanneer dese ouermits uerdienten nuwes ghe

bedes uolbrocht wort naden ghetael der vierende twintich ouden die in apocalipsi haer adnen den lamme of feren. soe uermocden wi uan dat wi u loueden ons ghequijt te hebben. **I**n dat dese vierende twintich die ons toe horen om die uerdiente haer leeringhe mit glo rien gheadent warden. **E**nde mit ueder ghelaghen hoef den uanden lamme uerriet dat uoer der werelt salich gheoffert is. **W**ant dat lam heeft om die eer sijn na mes ghewaerdicht te gheuen hem dat hoghe beuoe len inden sin ende ons inden woorden. **D**aer die afgron dicheit haere leeringhe mede uoortghebrocht is. **H**et is noot dat die uerdiente haere gauen weder ghebrocht ter worden totten gheue alles goets. **W**ant hoemen hem meer betaelt hoe men hem meer saldich is. **H**ier om brochten wi die anueringhe onser ghedachten mit aux tioudighen behen tot desen abraham voort. **W**ant mit daghelixen groten uerlanghe begheerden wi onsen lantschap te sien. **E**nde onse ouders weder te sien. **E**nde die meeste sake dier begheerten quam hier wt dat onse ouders also gheset waren ende also god dien achting waer dat si onse opsen in ghemer wijs en son den willen hunderen. **E**nde dochten dat wi bi haeren bi we sen enen meren uoortdant sonden ontfanghen. **W**ant si ons alle sochtuoudicheit der tijtliken dinghen. **E**n der lichaemliken notrusten ende alle becomerisse of

namen. **D**oe hadden wi ghehoeyt grote vruchten te
ontfanghen van vele menschen hantieringhe die wi
ghesien hebben. **D**ie mit exempel ende mit leringe
ons totten weghe der salicheit souden stueren. **D**oe
wort ons die legghemisse der steden daer onse vaders
in woerden ende ghenoechlicheit lants des noor die
oghen legghenwoerdich ghehouden. **H**oe outfandich ende
hoe bequamech dattet in dier woestinen was te wese
alsoe datte hemelicheit der woestinen niet alleen de
monic ghenoechlic was oec mede mit demen arbeyde
goede notruste gaf. **D**oe wi alle dese dinghen hadden
gheloue onser conclaenen den noorseiden ouden abra
ham clechtich gheopenbaert hadden. **E**nde mit wt
gheslozeten haren noor hem ghenigheden dat wi dat
gheweldighe amechten der ghedachten niet langher
iden en mochten. **H**et en waer dat ons die ghenade gods
door syn medeijn te hulpe quaem. **D**oe sweech hi al stil
le ende beide langhe ten lesten versuchte hi swaerlic

Dende sprac **H**
ie aanschiet uwer ghedachten beuynact dat ghi
tot noch toe der werelt begheerte niet ouerghene en
hebt, noch die oude begheerlicheiden niet ghedoot. **W**ant
also die onne dwalm gheuwer begheerten die laen
heit uwer harten beuynghet. **S**oe hebdi dese pilgrimaed
se. ende dat of seiden van uwer ouders. **D**at ghi inden

ghemoede suldicht hadden gheveest te hebben **D**at heb
di alleen inden lichaem van buten ghehat **W**ant had
ghi die waeromme der uersalzinghe of die principael
sake der woestinen daer wi in syn ontfanghen **A**lle dese
dinghe waren alre wt nuwer harten uerdreuen en daer
toe begraven **H**ier om vernemen ic dat ghi vander sieten
der ledicheit gant sijt **D**aer die wise man of seit elc ledich
mensche is in menigher hande begheerten **D**ie begheerten
uerslaen den tragheden **W**ant al dat lichaemelike ghemaec
dat ghi priset en had ons niet moghen ghebreken hadde
wi uermoeden dattet onse opien hadde moghe dienen.
Of hadden wi alsullken vruchten van dien ghenoechlike
weelden ghehoep te ontfanghen als wi van deser onghen
noechlike steden mit pijn des lichaems uermoeden te
uertrighen **W**i en sijn van desen ouders onderstant also
niet of gheset daer en sonder sonich wesen die ons
gaerne uoeden **H**et en waer dat ons die sentencie gods
te ghemoede quacm **E**nde wt sloet al dat totten uoersel
tes uleisches behoert **D**aer hi seit soe wie niet after en
laet vader ende moeder ende kinderen ende broeder die en
mach mijn ionghen niet wesen **A**l waren wi van onsen
ouders ghelaten der riker machigher luden dienst en
mochte ons niet ghebreken **D**ie mit groter mildicheit
onser notrusten gheerne souden te hulpe comen **D**at
wi inder woestinen niet en behoeden te sorghen waert

Enken

dat ons des ygheren maledictie niet en uernaerdt. **Daer**
hi seit uer maledictie is die mensche die syn hope inden
mensche set. **Ende** en wilt den princen niet betruwen. **Wi** m.
hadden onse selckijns oec wel opten ouer vanden muie
ren gheset. **Ende** dat water uoor die doer ghyhat dat wijs
ouer vier milen op onse scouderen niet en hadden behoe
uet te halen. **En** hadde ons lydsamichheit des arbeids
niet uertroest als sinte pouwels seit. **Een** eighel sal
syn eighen loen ontfanghen nae sinen arbeyde. **Wi**
weten oec wel dat in nuwen lande somighe ghenoech
like heimelike steden syn te uertrighen. **Daer** veel appe
len ende vruchten der houen ende ander uorrusten des
lichaems mit cleuen arbeyde te winnen syn. **Ware**
dat uerwijt uoor onsen oghen niet ghemacht dat
den riken man inder ewangelien uerweten was.
Soen du hebbe dinen troest in dinen leuen ontfan
ghen. **Al** din ouer gheslaghen ende alle die weelden
der werelt hebben wi in deser armoede onse ghenoecht.
Ende setten die uernaerlike woesticheit der woestane
bouen alle weelden deser werelt. **Ende** die dorheit in
desen lande bouen alle ryaden des vruchtbaeren
lands. **Want** wi soeken dat ghemat des lichaems
niet. **Maer** dat ewighe gheuen des gheests begheeren.
Wi **het** is een clein dinc dat een moment eens inden be
ghinne synre bekerighe die ieghe uoerdinghe du

ghen uersmaet. **H**et en si dat hi alle daghe totter
doot toe op een uersaken staet. **W**ant in desen leuen
behoort ons dit te segghen inuten pphcet. **H**eer du
weetste dat ic des menschen dach niet begheert en
hebbe. **E**nde hier of staet inder ewangelien. **S**oe
wie nae mi comen wil die uersake hem seluen en
boer daghelijc op sijn crans ende volghe mi nae.

Ende hier om soe wie uander puerheit. **I**
des anen menschen een wacker forchtuoudich
heest. **D**ie moet steden wttriefen die sijn ghemoe
oander vanchtbarheit willen niet forchtuoudich en
maken. **N**och uander onbewegheliker stantachtich
der tellen niet in netten tot te veel wtwendich
weix van buten. **E**nde alle die ghedachten also wt
ghedort sijn dat dan alle die bestueringhe des ghe
moeds ende dat subtiel ghesichte dier toe leidinghe
in veel dughen niet uersaemt en warden. **D**an na
memant altemael hoe ulitich ende hoe wacker
dat hi is ghehoet en wort. **D**an die sinen lichaem
ende sijn ghemoe stantachtelc op een bliuende
oede besluit. **D**ie mach dan als een edel visscher
in die stille afgrondicheit sijn heiten sien. **E**nde hi
mach onbeweghelc die scaren der ghedachten van
ghen die daer oemmen. **E**nde sien uanden hoge
forchtuoudichc neder in dat diepe. **W**at visch hi

in den salighen hoer salduch is tot hem te werken
Ende wat scadelike vischen mit scarpem onderfende
hi after wil laten bliuen iii

Doe wie in deser wachten shadeliken uolharret Die
sel mitten werken ueruoluen dat die ipheet aba
cuc sprac. daer hi seit Ic sel op mijn wake slaen ende
dunnen opten steen ende stonwen ende sien wan hi
in mi spreekt Ende wan ic antwoerden sel totten ghe
uen die mi berispen Hoe groet die arbeit en die swaer
heit is die daer toe hoort wort ons van onderhuidin
ghe sommighen broederen bewijst Die uere inder woel
tinen van alle steden ende woninghe der menschen
ghescheiden waren Want si moesten inder wilder woel
tinen mit veel werckelicheden haer uotruste soeken
Dat si nauwe totter heimelicheit haere cellen moch
ten gheualzen Want si achter bouwinghe deden en
inden cloesteren niet besloten en stonden Doe die broe
ders tot desen uersaluden steden quamen daer wi in
wonen Worden si mit also groten brande der ghedach
ten ende mit alsoe groten anxtnoudicheit des harten
ghemoets Dat si verht als onbesochte lude ende verht
als die gheue die die oefeninghe der woestinen niet
begonnen en hadden Ende en mochten dat ghebet
der cellen ende die salheit der rusten niet gheliden
Ende worden rechteuocert daer wt uerdreuen ende

uerstoert als onbesochte leer kinder. Want si en hadde
die beweginghe des muir menschen ende die stormin
ghe haer ghedachten mit stadigher sochtuoudich
ende bi bliuende meninghe niet leuen inwonnen. **W**ar
si die uersadecilike werken van buiten niet alleen mit
ten lichaem. **V**an oet mede mitten ghemoeide alen dach
mit idelheiden toe brochten. **E**nde storten haer ghedach
ten mit lichameliker ongheschiedichheit wt. **E**nde hier om
beuoelden si den menichuoudighen idelen wille haer
ghemoeds ende en connen sijn voluetinghe niet be
dwingen noch die bedruytheit des gheests niet ghe
den. **E**nde wanen dat hem die stadighe saltheit niet mo
ghelic en is te liden. **E**nde setten inden arbeitliken werke
des ueldes rinde ende in ledicheden en in rusten wā si moe

Hien si ghien wonder als een **v** **||** **de**
nder cellen sit ende alle sijn ghedachten mit hem
recht als in een enghelot uergaderen sijn dat hi dan mit
menichuoudigher ontruoudicheden onder grane wt
welke ghedachten mitten mensche wten karkel recht
tenoert wt barden rechte als onghetbreidele paeide
ende vliegghen in dat wilde. **E**nde als si in dier ieghenwou
dicheit recht als wt stallen wt dwalen. **D**an neemtme
rechttenoert een coze ende een drooue uermakinghe aen
als die lichaem weder totten cellen keert. **E**nde alle die
scaren der ghedachten weder tot hem uergaderen soe

woer si swaerliker daer of ghepunctht die die ueigthin
ghe haers willen niet en moghen noch en willen we
terstaen **E**nde hem van traecheden inder cellen banghe
wort gaen si dan om uermakinghe wt **S**i sellen ie
ghens hem seluen swaere temptanen daer of uerwoer
ken **R**echt als soninghe hude wanen den barmenden
saghe mit couden water leschden **D**ie nochtant daer
meer of ontfunket wort dan uerouder **E**nde die torte
ghenoethe uolghen een swaere pine nae **vi**

Hier om sel des monincs menninghe altoes tot enen
draghen **E**nde die beweghinghe ende die onnegen
ghe alle synre ghedachten in dachten in dat selue dat is
totter gheduckemisse gods strengheleke weder roepen
Recht gheliker wijs of een dat rechte middel van enen
vonden dinghe wonden soeken **D**at moete hi mit e
nen passer nader rechter linien wten punte des mid
dels soeken **A**nders hoe kundich dat hi waer hi en soude
dat rechte middel niet comen vinden **A**ldes ghelijc het en
sie dat onse ghenoeede alleen ander minnen gods recht
als an haer middel onbewegheleke cleue **E**nde in allen
werken unten passer ter hulpen gods die goede ghe
dachten behouden ende die quade uerwerpen **H**i en sel die
tyuueringhe der gheestelike stichtinghe **D**aer smite
ponuvels een minner meester of is in gheene wns
moghen uernighen noch die soetheit dies huijs besitte

Dat die heilighe dauid den heer in sijne herten begeer-
de te bereiden **D**aer hi sat heer ic heb die soetheit
dijns huus ghemint. ende die stede der woninghe dijn-
te glorien **M**ar hi sel een onuersiert huus ende den hei-
lighen gheest onghenaem in sijne herten op rechten
dat cortelic vernallen scandelic is **viij**

Gemains die maner van werlicheden diemē
binnen der celen doen mach dat is oerbartlic ende
mit alsoe gheraen **W**ant dat en hebben wi niet alleen
wt iuwen exempel **M**ar selue diuwyl onder vonden
hoe oerbartlic dat het was **M**ar het en is ons niet clac
ghenoech waer om wi die naehet der ouders alsoe
verre suldich syn te sinuen **D**aer ghi selue niet alte
verre of gheuloghen en sijn **W**ant ghi die inden we-
ghe alre volcomenheit onbereispelic wandert **E**n
woent niet alleen in iuwen eighenen lande **M**ar wi
sien dat iuwer sonich niet verre van iuwer eighenen
geden ghescheiden en siet **E**nde dat wi niet scadelic en is
Waer om is ons dat alsoe hinderlic **viij**

Abraham wi sien dat somtijt wt goeden dinghen
quade exempel ghenomen worden **W**ant wil ve-
ment dat selue doen dat een ander doet niet wt gheliken
meninghe ende op set. of mit ongheliken vermoeden
hi sel daer om in een myt der bedrieghemissen en der doot
gheraken **D**aer een ander die wraucht des ewichs leuens

of arghet **D**at ons des conincs dauids exempel bewijst
Doe syegghens goliath die grote gygant te stride soude
gaen hadde hi sauls starke wapene daer hi te ionc toe
was an ghehouden hi hadde sonder twiuel den camp
uerlozen **M**ar wt inroeden onderseide nam hi een sm
gher ende sneulrens daer **W**elke maniere van wapene toe
sijne ioncheit gheleken ende daer mede merwan hi den
gygant **H**ier om moet een yghel die mate sijne nach
ten eeruicheit te uoren weghen ende nemen daer nae
een manier van wise an **E**nde al iser veel goet noch
tant en sijne alle. alle menschen niet enen mit den
eensedelen leuen is goet **N**ochtant en prisen wijt alle
menschen niet **W**ant het en waer den sommighen niet
alleen onvruchtbaer maer een sake der doot **E**nde al
behen wi dat die insettinghe der cloesteren ende der broe
deren sorghe te draghen heilich ende goet is **N**ochtant
en segghen wi daer om niet dat hem alle menschen
daer toe heuen sellen **A**ldes ghehyt in gast huken is
grote vruchte te uerdienen **M**ar alle menschen en
mogghense sonder scade der hidsamheit niet verni
ghen **H**ier om selmen eerst die insettinghe van nuwe
lande ende van desen lande iegghens malander legghen
daer nae selmen die nachten der menschen **D**ie ni
doethden of in ondoethden ghewennet sijn vegghens
malander weghen **W**ant het mach ghesien dat

den enen mensche vten enen lande hart ende onmoghe
lic is dattet enen anderen mensche wt enen ander lan
de oñmits langhen ghewoenten licht ende recht natuer
lic is **A**ls men sommighe ghesachten vint die vre van
malcander syn ghesceiden die een mach groten conde of
groten brant der somen oñmits ghewoenten sonder
clader des lichaems liden **D**at den anderen hoe sturt dat
hi is oñmits onghewoenten niet moghelic en waer
Alles ghehyt ghi die mit groter naertheit des ghemoe
des ende des lichaems in desen lande ghecomen sijt **E**nde
die natuer uwer lants in veel duynghen pijnit weder
te staen **S**eght selue of ghi in dien onghesuerden lande
Dat als men seit van conden des groten ongheloues
recht beurozen is **D**ese blote naetheit die hier is sou
det moghen liden die oude heilichheit des salighen leuens
heest ons liden van beghinne dese sturtheit des opfers
recht natuerlic in gheprunt **W**aer ghi dien liden in stur
ker stantachtichheit der dogheden ghehyt soe en behoefte
ghi oec dat bi wesen uwer ouders ende uwer broeders
niet te souven **x**

Maer op dat ghi die mate uwer crachten te rechte be
kennen moghet **H**oe sel ic u vertellen wat die
heilighe vader apollo dede ende wt dat ghi u seluen al
so gheschuruen vint inder waerheit soe moeghedt son
der wesen in nimen lande ende bi nimen ouders wel

bliven **T**ot desen man daer wi of segghen quam syn
broeder inder nacht. ende bat hem dat hi een luttel wt
synen cloester ghynghe. ende holpe hem sinen ocs wten
sloet trecken dien hi alleen niet wt trecken en mochte
Die abt apollo antwoerde hem eernstelijc ende seide.
waer om en baetstu dinen ionghen broeder niet die
du nocht ghyngheste ende nare hadde dan mi **H**i ant
woerde hem. hoe soude ic hem uren graue ropen die ou
vuesten iaer starf **E**nde waende dat hnt neygheren had
te dat syn broeder ouer menich iaer begrauen was
Ende dat hi ouermits hantheit des leuens niet mach
nich synre sinen en had gheueest **D**ie abt apollo ant
woerde hem en weeststu niet dat ic ouer tontich iaer en
hier te uoren der werelt ghesummen bin **E**nde dat ic di
uter graue desen cellen tot ghyenen dinghe die tollten
maet des ieghenwoerdichs leuens behoren troest doe
en mach **C**ristus en woude den ionghelinc niet oerlo
uen een corte tijt weder te keren ende sinen vader te
grauen dat veel haesteliker en eerliker en gheesteliker
had gheueest **O**nder socket nu die heimelechheit nu
borsten ende penst wylken of ghi bi nuwen ouders
tot alsullen strengicheit sout moghen houden **E**nde
ut dat ghi in inder ddinghe des ghemoeeds sijns ge
lyt beuoelt te wesen **D**at moghedt bi nuwen ouders
aldes ghehyt sonder scade al nae bi wel bliven op dat

ghi hem doot sint hem ghenen troest nader werelt te
doen. **N**och van haren onderstant niet verlicht en wart

Oermanus van deser questen hebba ons **x**
vo allen rouwet of ghenomen want wi syn seker
dat wi suodicheit van desen abijt. **E**nde dese daghelixe
oetmoedighe hantieringhe bi hem in ghene wijs
en sonden moghen hebben. **E**nde oet en sonden wi
onsen nootrust mit aldusdanghen arbide al daer
niet moghen uerweruen als wi al hier datwaer
ouer die melen mit onsen halse van node moeten
halen. **W**ant dat en sonde si ons daer sint saghen
in ghene wijs ghehenghen. **N**aer wat mochtet
scaden dat si buiten onse toe doen van alle nootrusten
ons besochte. **E**nde wi ons alleen tot lesen ende tot be
den ende tot anderen gheesteliken oefeninghe sonder
enich uersmeit wert van buiten heerden. **x**

Abraham daer ieghens en wil ic w niet unijn
Naer des heilighen anthomus sentencie woet
halen. **D**aer hi eens laeus broeders traetheit mede uer
wan ende heeft oet w questie daer mede ontbonden
Een broeder quam eens totten voerleiden heilighe man
ende en achtte den eensedelen streicheit niet groet te we
sen man tattet veel meere waer onder die menschen
uolcomelic te leuen dan inder woestinen. **D**oe wraghe
te hem sinte anthomus waer hi plach te wonen. hi ant

woerde bi minen ouders ende die nemen mi mit haer
te sorghen alle verdiennisse van buten of dat ic mi tot
ghenen dinghen dan tot lesen ende tot beden. ende tot
anderen gheesteliken dinghen of oefeninghe te ghenen
en pleghen. **D**oe iraghede hem sinte anthonis weiden
segge mi kint plagghen in haeren scaden ende in haeren
wederspoede iet beduut te warden. **O**f pleechstu des ghe
lijcs van haeren wel naen ende uoerspoedicheit niet te
uerblijden. **H**i gheuede dat hi beide dese saken schuldich was
Doe seide hem die oude vader. kenne ende wete dat mi ind
toetomender poere in haer ghetal sondende gherekent
warden daerstu mede in desen leuen in gheuon ende in
uerhele in blijscap of in drucke di mede beuoelt hebt
te. **H**ier mede en liet hem sinte anthonis niet ghenoege
hi en seide daer meer toe. dat dat leuen. dat die alre laen
de staet is di groten scade doet al en beuorsant niet
als die wise man in een ghelikenisse seit. **S**i sloege
mi ende ic en gheuoeldes niet. si bespotten mi ende ic
en willet niet. **E**nde allerghescreuen staet die vreem
den hebben sin dardheit ghegheten en hi en wiltes
niet. **D**at is die menigherhande gheualle daer dijn
ghemoede nae uolghet. die in aertchen dinghen alle
daghe uerdriuet. **D**et wordstu die vruchten dijner
handen ende dijns gherechtighen. aerbeits beronet
Want dijn ouders laten di dijn daghelix nootrust

mit dinen handen met winnen nae smite pouwde
reghel daer hi seit **S**ijn weet dat nu ende den gheue
die mit nu sijn woonrustich was dattet dese handen
ghewonnen hebben **D**at hi ons tot enen leeringhe
heeft ghedaen als hi op enen ander stede seit **W**i en
waren niet ledich onder w. noch niemants broot
uon niet ghegheuen **M**an in arbeit en in moemste
nacht ende dach werkende op dat wi niemant van
w uerswaren en souden **M**iet wi en hadden die mach
te vander euangelien te leuen of wi wonden **M**an
op dat wi w ons seluen tot eenre formen souden
gheuen ons te volghen **¶**

Ende al mochten wi wel van onsen ouders on
derstant ghehat hebben **N**ochtant setten wi
bouen alle ryckdom dese armoede **E**nde hadden lie
uer die daghelix noetsel des lichaems uut onsen
swenighen arbeit te winnen **D**an van onsen on
ders besocht te wesen **E**nde setten dese arbeidlike
armoede bouen dat ledighe lesen der scrifturen
daer du of segde ende bouen dat conte ghebet
dat wi sonder twiuel lieuer ghedaen hadden **H**ad
den ons smite pouwels of die misettinghe der ons
vaders tot enen exempel after ghelaten **B**eken
ne oec dattu enen anderen stede daer of uerwacht
tende bist **¶** die niet minne en is dan daer wi

of ghesproken hebben. **W**aattu bidt ghesont ende
stait van lichaem ende di laetste di van vreeniden
achmoesen moeten die mit rechte alleen den vruchten
toe behoort. **W**ant alle gheschieden der menschen wt
ghenomen die manier van moniken. die nae sinte pou
wels ghebor van haer dagheliken hantwerke leuen
die uerwachten caritate van vreeniden arbeid. **E**nde
hier om niet alleen die van haers ouders goete of van
ten arbeid haer knachten of vanden renten haers lants
leuen. **D**aer oec mede die coninghen deser werelt worde
van vreeniden arbeid gheuoet. **W**ant dit is der ouer
schencken. **S**oe watenen totter dagheliken nootdust
neemt dat mitten werken onser handen niet ghevon
nen ende bereit en is. **D**at is van vreeniden arbeid ghe
nomen. **A**ls sinte pouwels seet. die den ledighen en den
vreeniden achmoesen uerbiet daer hi seet die niet en
arbeit die en sel niet eten. **D**ese woorde hadde sinte au
thomus ieghen enen broeder. **D**aer hi ons oec in
leert ende exempel gheeft dat wi die bedroeghelike
snelinghe anders onser. **E**nde alle der gheente die mit
vreeniden arbeid onser nootdust uorsorghen ende oec
mede daer toe die bequaemheit der woninghe sonde
sauwen. **E**nde setten noec die uersalude sande die na
natueren bitter sijn ende die lande die van soutic
heit uerbraut sijn bouen alle rijcken deser werlt

Om dat wi om dieſe dinghen willen niemants
eyghen en worden. Ende niet alleen dat uermocht der
lude mar oec mede die vauchtbaerheit des lants daer
die natuer toe gheueghet is mochten ſamen. **O**p
dat dat ghemoele uan verheer wac uenninghe des
hant niet uertogghen en worden ende uander gheef
telken vauchten ſeiden. **en**

Daer ghy ander lude uermocdet te houden ende op
die hope uan meere gherwinne. **W**eden tot in uwe
eighenen lande haelt. **H**ooft daer of een bortellike
fabule die die abt macharius enen die des gheheer
ghetemptiert wort. onder ander velen nootbrocht.
Hoe dat hi een ſtat een baert ſaer was. die uan el
ken menſche die hi ſoey oze penninghen uan. Ende
al was hi een goet meeter. **H**i en mochte bouen
ſinen nootdructen daer niet ouer winnen. **D**oe hoor
de hi ſegghen hoe dat uen in een ſtat die verre uan
taen gheueghen was. uan elken menſche diemen
ſoey enen ſellinc te nemen plach. **D**oe hi dat ueruo
men hadde ſeide. **H**oe langhe ſet ic mi in deſen an
moede mit drie penninghe loens laten gheueghen.
Ic mochte wel in dieſe ſtat enen ſellinc nemen ende
gradeu groten winninghe ouer bouen coſt. **H**i
uam ſijn verſap ende dat ſelue dat hi langhe uer
gacit hadde uerteerde hi onderweghe. hi quam

totter dat ende nam van enen igheliken enen scelling
also dat hi des anouits vele gheits uergaderit hadde
Hi ghinc blidelic totter merct om sijn uoornust te
copen **D**aer vant hi al dat hi behoeft also coech.
dat hi al sijn scellinghe wt moest leghen ende een pen
ninc niet en behijt **D**oe hi sach dat hi al sijn ghewin da
ghelijc moest uertieren weder ende niet alleen niet ouer
en wan mar nauwelic sijn uoornust mochte aighen
Dochte hi in hem seluen ic wil weder keren in minen stat
ende laten nu sijnre cleme winninghe ghenoeghen
Want hoe cleme ende hoe snote daer die ueringhe sijn
niet te wesen ic wan daer meer ouer mitten drien pen
ninghe dan ic hier doe mitten scellinghe **E**nde hier om
ist ons beter een cleme vrucht in seker woerden da
ghelijc te ueringhen dan mit dusent sorghen onder
die werelt mit meere vrucht schinen te werken daer
ons die idel glorie ende dusent daghelijc becoringhe
weder nemen **W**ant een luttel dat die gherechinghe
heest gaet bouen veel tijden der sonder **E**nt wat
bater veel grote ghewinne te doen datmen al weder
uertieren moet **W**ant het is beter als die wise man
seit een hantvol mit rusten dan twee hantvol mit
uetsdinghe des gheests **V**ele naetke menschen
sijn van desen cucl siet **W**ant al naen si van haers sel
nes salicheit wouelachtich **E**nde aenwisinghe van

ander menschen behoeuen. nochmaer wt vianthiker
uerleidinghe worden si ghetemptert ander lude te
bekerem ende te regieren. Ende al mochten si wat ghe
wins van soninghen mensche bekeringhe uerai
ghen mit hare ontydsamheiden ende mit haren on
ghesatten leden uerliesen sijt weder datter ghewon
nen was. Ende hem ghesaet als die pphete seijt hi uer
gaet poel loens ende soet in enen bodenlosen
sac. **W**aerut die werpt sijn loen in enen sac sonder
boden die ander lude bekeringhe wat samet te uer
aighen ende dat mit onghesacheten sijns ghemoe
des ende mit daghelix uersweringhe weder uerliest
aldus gheschiet als si merre ghe win ouermits an
der lude bekeringhe wanen uersinghen dat si van hae
res selues bekeringhe warden beioeft. **W**ant die so
ninghe wanen vjt wesen ende en hebben niet. Ende
die soninghen houden hem veel in rijcheden seluen arm
ende die man is beter die sonder eer hem seluen dient
dan die veel eeren uernighet ende broets behouet.

Gemmaus dijn leeninghe heeft ons mit **ruy**
desen ghenhemissen die dwalinghe onser ghedach
ten. **W**aquaculit gheuoert gheopenbaert. **D**an die oer
sake der dwalinghe waen si ons coemt ende die boe
te hoemense ghenesen sel begheuen wi te samen nan
di te leuen. **W**ant menen en abuel met an dat ymen

grote siecten ghesen mach dan die die oersaken daer
dat enel of ghaomen is te uoren weet. **lv**

Abraham alle souden hebben enen oerspronc ende
enen begynn maer uader ghedaenten dies deels dat
is nae dien darme ledē inder sielen uermult sijn. soe heeft
die passie. of die uermultinghe menigher hande naech
Darmen oec mitten exempel van lichameliken enelen
prouen mach. al hebben si een sake nochtant hebbe
si menigherhande naem. **D**uermits menigherhande
wise der siecten ende der leden daer si in comen. **A**nt
soe wanneer die scadelike vuchthet in den houe
blijft daer comt sweringhe ende swindelinghe des ho
uets of. **A**ls si totten oren of totten oghen comt daer
comt daer comt cobbe of turinghe. **A**ls si inden leden
of inden handen neder daelt daer comt die rucht of.
Als si neder totten voeten daelt daer comt die antike
of. **E**en oerspronc der spronc der scadeliker vuchthet
weert al dit. **A**er nae dien darme leden sijn. soe heuet
dat enel sinen naem. **A**ldes gheht also in siecten van
binnen is soe sijn die siecten inden leden der sielen onder
sciden elc nae sinen wise. **D**at eerste lit van desen is
die vedelike nacht. dat ander die toornlike nacht. dat
terde die begheerlike nacht. **S**oe wanneer die vedeli
ke nacht van enigher quader saken van binnen uer
milt. soe comen daer menigherhande enelen of. **a**ls

idel glorie uerheffinghe des ghemocds. **N**idicheit ho
uerdie uermetelheit. **D**ringhe ongheloue. **E**nde is
die toornlike nacht ghequieset. **S**oe coemt daer uer
bolghenheit onlijdsamheit droevicheit traetheit
cleynmoedicheit ende wreetheit. **M**er is die begheer
like nacht uermilt. **S**oe coemt daer gullicheit onsuier
heit gheerichheit vatkicheit en aertliche sondlike son
delike begherren of **xvi**

Ende hier om wil di die oersaken des eucl kenne
Soe weet dat die redelike nacht recht als een deel
of een lijt der sielen uermilt is. **D**aer dat eucl der uerne
telheit ende der idelre glorie pleecht of te comen. **E**nde
dat moet ghi mitter medicinen des rechten ondersceits
ende der oetmoedicheit alre eerst ghenesen. **S**oe en waent
ghi niet ^{der sijn} hoghster volcomenheit ghevalet te we
sen. **N**aer oec mede dat ghi wijs ende bequaem ghe
noech daer toe sijt ander lude te leren. **E**nde wort oner
mits danc idelen uerheffen dat in u is tot ammuten
widwalinghe der sinnen ghetoghen. **D**ie ghi sonder
grote swaerheit wel uerwinnen soudt waer ghi op
die oetmoedicheit des waerachtighen ondersceits daer
it of ghesproken hebbe te rechte ghesondert. **E**nde ghi
^{ho}kende so arbeitlic hoe swaer tattet is een ghetic van
ous sijn eighen siel te behouden. **H**ier om doet die
waerachtighe medijn alre eerst tot desen gheuonde

leden der sielen. Want ouermints dat dat deel der sielen in
in aancste schijnt te wesen. Soe wartet uan des viants
aancstinghe eerst uerwonnen. **rum**

Recht gheueerwijs alsoe wort dat aancste lit in
des menschen lichaem uander onghesonder lichte
of uan anderen toe uallenden arbeide of uan onghenael
eerst uermilt ende uerwonnen. Ende alst dan yet langhe
uermilt blyft soe begaet die ander lede des lichaems
mitten seluen euel uoort. Aldes ghetijt soe wanneer die
siel eensighelijc uan ons int passien ende mitten euel
der sonden aughenochten wort. Soe wort si in dat aanc
ste deel, of in dat tederste lit, ende daer must hoede in is
eerst uerwonnen. Also dede balaam die pphet uinten kin
deren uan israhel, doe hi se in sonden wonden doen uallen
ende den toorn gods op hem brenghen. Want hi se an
ders niet uerwinnen en mochte. gaf hi den raet datme
ne a uernaeder wine onder die kinder uan israhel soude
brenghen. Daer hem niet an en twiuelde si en sonden
daer niet uallen. Want hi wiste wel dat daer die aanc
ste lide was. Ende dat dat deel der begheerliker nachten. **hanc siele**
uermilt ende aanc was also pleghen oec die gheestelike
boecheden mit scalken laghen enen igheliken uan ons
an te uethen, ende legghen haer hemmelike strelke in dien
neighen der sielen, daer si ons alre aancste uoelen. **All**
dus soe wanneer die rechte nacht onser sielen uermilt

is. soe doen si ons lichtelic ghelouen. Ende niet uan
waerachtigher guedertierenheit. **D**aer wi uelen loue
ontfaren herticheit te hebben. daer wi se niet hebben
en souden. **A**ldes ghelijc deden si mitter toornliken nacht
der sielen herodes alle die kinder doden want si wisten
datte nacht alre meest in hem veruult was. **D**ie bose
gheest vermoede oec dit selue uan onsen here. doe hinc
in desen drien begheerten der sielen tempierde. **D**aer
hi al dat menscheleke gheslachte mede berouueret werz.
Nochtant en vord hi niet. hi tempierde sijn begheer
like nacht. doe hi sprac sijn dat desen drien broot worde
sijn toornlike nacht. doe hi hem alle die eycheit der
werelt uertoghele. **S**ijn redelike nacht. doe hi seide
bistu den soue goods soe ual ueder. **I**n alle dese berouu
ghe en mochte hi niet uorderen. **W**ant hi en vant
niet als hi ghewaent hadde inden here dat veruult
was. mer om en was ghen deel sijnre sielen. **D**an
berouinghe des vants consentierde als hi seide. **E**iet
die prince deser werelt is ghecomen ende in mi en he
uet hi niet gheuonden. **Kon**

Germanus onder alle ander manieren onser dwa
linghe ende onser verleidinghe die ons uan on
sen eighenen land doet uerlaughen als dijn heilich
claerlic door siet. **D**atis een idel hope des gheestelike
gheuoeds. **O**ec heeft dit een grote sake gheuerd dat

wi onder tiden onsen nadighen wurde en onsen daghe
lyc swighen vanden broeden al hier nae onsen begheer
ten niet ghebraken en moghen **Maer** moeten na no **van**
te den loep ende die maet onser daghelixen oefening
Die wi altoes gheerne onghetbroken souden houden
of laten onsonighen broeders wille die ons diuyl ouer
comen dat ons sonder twiuel in ghemer wijs in onsen lan
te soude ghenallen **Want** men daer seldom of nimmermeer
man van suiker menninghe en vint **xix**

Abraham het is een teken van ouerdeliken en van
onbescheidenen strenghtheit **Ja** het is een bewisen
van alte groter laeuheit vanden menschen niet vsocht
te willen wesen **Want** soe wie desen werch an heeft ghe
nomen ende nu seer traghien voetschappen voort treet **En**
naden ouden mensche sin wandringhe heeft **het** is rede
dat tot hem niet alleen die deuote broeders. mar oec mede
menent der ghemeenen menschen tot hem en come
Ja dat ghi vander waerachtighen volcomenheit lieften
ons heren ihu xpi ontfuudket sijt **Ende** gode die waertic
die minne is mit volke vuericheit des gheests nae vol
ghet **Soe** sellen w van node die menschen volghen tot hoe
hemeliken steden ghi vhet **Want** hoe is die vuerich
ten godliken minnen god naer brenghet hoe miter een
meer ghetal der deuoter broeders tot w sel uergaderen
Want nae ons heren sentenae en mach die stat die op

den berich staet niet uerblijghen bliuen. Want die heer
seit die nu mint die sel ic euen ayan die nu uersmaect die
sellen onghheert bliuen. **N**ochtant sel di weten dat dit
een harde subtil salicheit des viants is. ende een heimel
lic put. daer hi alle die onuersichtighe onsalighen in
weipt als hi hem meerre notrusten beloeft ende dat gheui
der dagheliker vruchten ontnemt. **E**nde radet hem dat si
hemmeliker ende of ghescender enigheden sellen soeken
ende maect hem in haren harte dat die steden recht mit won
derliker soenigheden beset sijn. **E**nde onbekende steden die
men nergent en vint. maect hi hem uoet dat sise recht
wel kennen. ende sise wel uertrighen sellen. ende sonder
swaerheit besuten. **E**nde lieghet uoet dat die menschen
van dien lande bequaem sijn in haren bivelsen. **E**nde
seer volghsam totten weyge der salicheit. **O**p dat als
hi daer meerre vruchten der sielen beloeft. dat leghe
wondighe gheuen bedriegheken mach ouer trecken.
Want als een ighele mit deser ydel hope uanden sa
lighen gheselschap der uaders ghelocden is. **E**nde al dat hi
hem seluen te uerghheest in sijn harte ghemact hadde
verloren sien. **E**nde op staet recht als wi enen swaren
slaep. of ontwaken wort van dien dat hem droeued.
Dan sal hem die viant in meerre behoefticheden te s
leuen vanden. ende uerwaert in streken diemen niet
ontbreken en mach. **N**och en uerheughet hem niet dat

hi eens derwaert sien mach tot dien dinghen die hi hem
beloefte Ende daer hi te nozen dat uerloet der gheesteliken
broeder sauwede daer vint hi hem nu weder tot waerliken
lude oploep hem seluen verbonden Dat is te nozen wort
hi van gheesteliken luden selden uersocht Ende nu wort hi
alden dach uersocht van waerliken luden Also dat hi totter
minster luden des eenliken leuens niet weder en mach

H gheraken **¶**
Ist dat die goede onlede die broeders te ontfanghen
als si comen ende hem goedertereyheit te bewisen so swaer
dunct ende schijnt dat se te sauwen is Nochtant hoe oer
baertic ende hoe salich si den lichaem ende oer der sielen is
dat merre bydschalic mit luttel worden Het gheualt dat
wile ic en segghe niet den ionghen ende den aenckzen. mar
oer mede den volcomen. ende den besochten Het en waer
dat die strenghticheit haers ghenoechs ondertiden mit
seingher uermakelicheit wat of ghehouden worden
si sonder in laetheit des gheests. of in scandeliker aenck
tes lichaems vallen Ende daer om en is dat uerloet der
broeders al comen si dicke handen broeden ende vande
volcomen niet alleen uerduldelic te liden Maer oer me
de vancosulic te ontfanghen Ten eersten want die on
lede die niet verwachcitions die hemelicheit der woel
men altoes te begheerliker te ontfanghen Want
als men onsen loep schijnt te hinderen. dan wort hi de

meer tot lopen uerwackert. Ende word hi somtijt naeghet
mede hindert hi en mochtet in dier snelheit totten ende toe
niet uolghen. Ten anderen mael wort dat lichaem mit
ter vruchten der guedemeyenheit wat uermaken van
welker uermakinghe dattet ons meer vruchten bren
ghet dan mit stadigher strengheyt waer te uernig.
Daer of ic w uer onder historien een bequaere ghe

Mulkenisse sel uertellen xxi 221
en seir toe sinte iohan ewangelist dat parise
ninten handen sachtelic seer quam daer tot hem een
iaghet die dat sach ende uerwonderde datte heilighe
man van also groten naem hem tot also deure uer
trughe keerde. Ende seide bisschop die iohannes wies
grote heilighe gheuechte nu mit groter begheerten
te kennen hier ghetughen heeft. Daer om becomer
tu di nu also deure uermakinghe. Doe uaghet he
sinte iohan wat draghestu in dinen hant. hi seide het
is mijn boghe. ende waer om uaghet hi wort en
draghestu niet altoes ghespannen. hi antwoer
te hem het en hoort also niet. Daer hi altoes ghespa
net si soude te slap wanden ende ueruenen. Ende als me
er enen salt op leide hi en soude niet uere. xxx
saeten. Doe seide sinte iohan ionghelinc was dat hem
niet ueraughet dat onse gheuechte een deure en een
orte uermakinghe heeft. Want waer dat men datte

menighichheit onder tiden wat verlichtt worde die nauch
des menschen en souet niet liden moghet **xpm**

Oeruaus wantt ons die boete iegheus alle
verleidinghe hebste gheue **Ende** want die bi
auulike laghen daer wi in gheuelet waren mit gods
hulp ouermits dijne leidinghe ons ondecket sijn **Soe**
bidden wi noch des ghelyc ghelert te warden dat inder
euangelien ghescreuen staet **xpm** mit is soet mijn bor
ten sijn licht want dit schijnt des propheeten sentencie
conuinc te wesen daer hi sat **Om** die woorde dijne
lippen. heb ic die hand wege behoet **Dec** seit suite pou
wels alle die gheue die goddienstich leuen willen in
xpm ihu die sellen uernolghende liden **Dat** hart is
ende uol uernolghengheis. dat en mach niet licht noch

A soet wesen **xpm**
Abraham mit lichtreken bewijsinghe ende onder
vindinghe sellen wi prouen dat ons heren en ons be
houders sentencie waerachtich is **Ja** dat wi den wech
der verhyter uolcomenheit naden willen xpi hebben an
ghegrepen **Ende** wden al onse begheerten ende of souden
onsen scadeliken willen ende niet alleen dat ons niet
en bliue vander substantie deser werelt **Daer** die
vrent aller ons nae lust macht in vint ons te ver
woesten. ende te verstoren **xpm** daer dat wi oec niet be
uolten dat wi ons selues heren niet en sijn **Ende** uer

^wille

wollen inder waerheit dat sinte pouwels seit **I**t leue
ic mi niet mer xristus leue in mi **W**ant wat mach
ten gheuen swaer wesen. **W**at mach hem hart wesen
die dat mit mi gheheuen moede heeft aughenomen die
op die waerachghie oetmoedicheit ghesondert staet
ende dat ghesicht altoes totten heer heeft die uerblijft
hem in allen ouericht dat hem ghedaen wort ende seit
mit sinte pouwels **D**aer om behaghe ic mi in minen
nucheden in liden in banghicheden in xpo **W**ant als
ic liet bin. dan bin ic staet ende machich **O**f van wat
sinden der dinghen sel hi bedroeft warden. die mit vol
comenre aendacht alle die substantien deser werelt om
xpus willen edeliken uersmaet heeft **E**nde alle haer be
gheerlicheden ouer al gherekent alle misse. op dat hi
xpm mochte ghewinnen ende ouermits die ghebooru
der ewangelien alle begheerlicheden der dinghen uer
smaet. ende wt hem sluut **W**ant wat woert dat den
mensche. of hi alle die werelt wonne ende sijn siel son
de lede **O**f wat wint sel die mensche noot sijn siel ghe
uen **W**at mach men hem nemen daer hi hem om
bedroenen sel die al datmen yment nemen mach be
kenuet dattet sijn niet en is **E**nde roept mit onuer
winliker nachten wien hebben in deser werelt niet
ghebrocht ende sonder nuwel wi en moghen daer
niet wt draghen **E**nde wie sal man ghebreke en

ghet dinghen in arucheden vallen. die noch scarp
noch staf noch ghelt noch ouertollicheit van dederen
hebben en wil ~~maer~~ verbliden hem mit snite pounvels
in vasten in honghen in dorst in conde in naertgheden
Wat arbeit of wat ghebod des ouersten hoe groet
tattet waer soude die vredelicheit des herten moghen
storen. die in ghenen dinghe eighen wille en heeft
Mer al dat hem gheboden is. niet alleen in ohsamheit mit
in al mit groten danckbaerheit ieghen loept **E**nde nae
exemplae ons bezouder. niet sinen wille mer des
gheens wille die hem ghesent heeft begheert te doen
Ende seyt oet tot sinen vader niet als ic wil mer aldu
Want wat ouericht. of van wat ueruolghinghe sel
hi ueruact wesen **O**f wat pinne mach hem niet uer
lic wesen **D**ie in allen uerdriet altoes hem uerblijt en
begheert mitten apostel waerdich te wesen om xristus
naem ouericht te liden ende scande **xpm**

Mer ick dat hier iegheus ons dat mit xpi niet licht
ende soet schijnet te wesen dat is onser honaerdigh
hartuechheit mit rechte toe scriven **W**ant in in wan
trouwelgheden ende ongheloeuicheden iegheus sijn ghebod
Iae iegheus sijn gheraet neder gheworpen sijn des ghe
ues die ghesent heeft uolcomen wesen soe granc ende
uicrop al datu hebbe ende ghie den armen ende rom
ende uolch in uae **also als** langhe als wie die in a

^wille

reclike aerische dinghe mit minnen besitten soe souden
wi mit eene onhebbeliker verkeertheit **W**ant hout
die want onse ghenoech mit dien banden dien dinghe
ghehouden **D**at sijn wi anders verwachten dat
dat hi ons soe wanneer dat hi wil van gheesteliker blisc
cap seiden mach ende inden of gien ende in die vermin
neringhe dies goets bedroeven **D**it arbeit hi wt salke
verleidinghe op dat hi als die soetheit des nix xpus
ende die lichtheit sijner boden in ons mitten smadelij
begheerlicheit verswaert is **D**at hi ons dan mitten
banden der aerischer materien daer wi onsen troest en
wereld seken gheindert houden mach ende nix ons al
toes mitten brand der wereltliken soeghen **E**n groeter
wt ons seluen daer wi van binnen mede verscheifelt
werd want een yghel wort mitten repeljus sijner sonde
bestrikt **D**et seit een pphet siet ghi alle hebber dat
vuer ontdecken ende siet mitten vlammen ghegortet
wandert in dat licht inwes vliers ende inden vlamme
die ghi ontdecken hebt **H**ier is oec salomon een ghe
nuet of een yghel sel in dat selue ghepinicht worden
daer hi in ghesondicht heeft **W**ant onse eighen wille
ende die ghenoechte des vleisches die wi ghebauten
sijn selue onse instrumenten **E**nde die weelden des vleische
liken leuens seluen in haren wiet man ghepinicht
worden **W**ant soe wie die rijcheden der werelt niet

Daer hi
seit

ongheummet laten en wil. die mach die rechte oetmoe-
dicheit des harten. noch die volddinghe des scadeliken
wiles in ghienre wijs uertrighen. **Maer** als men dese
twee instrumenten der doechden te hulpe heeft. soe war-
ten alle die banghicheden des leuens ende al dat uerdriet
dat ons die viant anden mach niet alleen lydsamlic
Maer oer mede seer vollic gheleden. **Ende** die twee voer-
seide instrumenten. alle oetmoedicheit ende ghelatenh-
des willen niet en heeft. **Dan** waer daer alsoe scadelike
uerhoringhe des ghenoeds dat wi om en dem onuerhe-
ning tootliken wonden der onlydsamheut ghewont
warden. **Ende** ons wort door den ppheten iheremias toe
ghesproken. ende wat wilt wi inden weghe van e-
gypten omgheenuide rwater te drincken. **Ende** wat
wilt wi inden weghe van assyrien om dat water der
ruiuen te drincken. **Dyn** quaetheit sel di smacken
en din offkeer sel di beerspen. ken ende sich hoe quaet
ender. bitter dattet is. dinen heer dinen ghelaten. **god**
te h. 3. 1. ende sijn uerse niet bi di te wesen. **Ende**
waer. 1. 1. dancket ons die wonderlike soetichheit
des u. 1. 1. di bitter te wesen. dan dat die bitterheit
ons daer dat uerbittert heeft. **Ende** wat is dat.
dat die volke lichticheit des heren uits ons also
liet. schijnt dan dat wi den ghenen daer wi of
ghelaten worden mit uersnadeliker uermetelheit

uersmaden **A**ls die scriftuer claerliken seit hadden si
die rechte toepaden ghewandert si hadden seker die
rechte toepaden der gherechticheit gheuonden **H**ier is o
penbaer dat wi harde licht sijn die die rechte ende die lich
te toepade des heren mitten quaden uerharden begheer
ten uersmaden **E**nde die den coninciken wech die mitten
uoetschappen der apostelen ende der propheten. en alre hei
lighen. ende oec ons heren ihu xpi beuden is. alle on
sinnighen lide laten **E**nde volghen alle doornighe onwe
ghe. ende sijn mitten ghenoechten der ieghenbordigh
dinghen **A**lso uerblint dat wi inden duistern verom
merden weghe die mit doornen beset sijn rypen **D**aer
ons die bene in te reken worden. ende onse vailoofs cleet
ghesceit **D**aer wi niet allene mit scarpen doornen
ghesteken en sijn. mar oec mede vanden venijnen en
penen. en scorpione. die daer hemelic uibuyghs sijn
gheuont sellen warden **W**ant inden ouerchten wech
sijn distel. ende doornen ende dieke. mael die dat heer
ontliet sel hem daer noey hoeden **D**aer of
heer op een ander dede. mijn volc heeft. **S**i
si offeren te uerghenues. si stoten hem in ha. **S**i
inden toepaden der werelt ende wanden in eenen
wech die niet gheerden en is **D**ie wise man seit dat die
weghe der gheene die niet en arbeiden sijn mit do
nen gheuallen ende der marker lide weghe sijn **S**che

den Ende die alsoe uanden coninclichen weghe diuolen
en moghen totter hoeft dat niet gheiraken Daer onsen
loep sonder onnue sien altoes gheslurket soude mo
ghen wesen als die wise man seit Die arbeit der onwi
ser luden seise piinghen. die niet bekent en hebben in
die ant te gaen. dat is in dat heinelsche iherusalem ende
die onser alre moeder is Ende soe wie inder waerheit
tese werelt versaket. ende boert dat nix xpi op. en leert
niet daghelixen oeceninghe des onrechts luden dat hi
sachmoedich ende oermeedich uan herten is Die sel in
allen betoringhe altoes ouerwinlic bliuen Ende alle
dinghen sellen hem int guede mede ghecrocht worden
Want die woorden goods. als die prophete abdias seit
sijn goet mitten ghenen die recht wt wandert Want
die weghe des heren sijn recht ende daer nae wandelen die
gheueinghe. mar die onertraders sellen daer in vallen

Die goederheidenheit des behouders **xxv**
weet ons ouermits den strijt der betoringhe meer
te loeuen soeghet. dan of hi ons allen strijt of ghe
nommen hadde Want het is een hoghe edel doechde mit
pauwen mit armoeden al om belegghen te wesen Ende al
toes onoverwinlic te bliuen daer in Ende als alle dinghe
ueruoden teghen hem uerwoeden ende hi inder hulpen
goods veruuet. ende onuersaghet bliuet Ende als hi
alle anuechtighe der menschen. recht of hi gheuapent

waer mit in d'samicheden edeliken uerwinnet. Ende uer
nighet recht wt crancheden nacht. Want die crachten
worden in crancheden uolbrocht. Hier of seint die here sel
ue. ic heb di ghegheuen tot euen iseren columpne. ende in
een metalen muir op al aertliken den coninghen ende den
prinzen van iuda ende alle den uolke des lants. Si sullen ie
ghens di stiden ende niet uerwinnen. Want ic bin mit
di seint die heer. Hier om nader waerachtigher leringhe
des heren. soe is des conincs werch luyt ende soet. al schijnt
hi hart ende scharp te wesen. Want als die guederliken
ende die ghetruwe dieners dat mit des heren op gheboort
hebben. ende van hem gheleert dat hi sachtmoedich ende
oetmoedich van herten is. Dan hebben si al reet den last
der aertliker besittinghe of gheleit. Ende sullen ouermits
hulpe des heren ghenen arbeit. mer ruste haere sielen
vinden. Als die pphete iheremias seint. Gaet op die weghen
ende siet. ende waerghet naden ouden toe paden. want die
goede werch is. ende wandert daer in. ghi selt in doelmisse
nuwer sielen vinden. Want dat onrechten seint. dat recht
uoert effen worden. ende dat scharpe in slegt. al seghe
Ende al sinakende sullen si sien hoe soet dat die here is
ende horen xpm inder ewangelium roepen. Comt tot
mi alle die ghene die arbeit ende last sijn. en ic sel
u uermaken. Als aldus die borden der sonden of ghe
leit sijn dan sullen si verstaen dat daer nae volghet

Want mijn iut is soet en mijn borden sijn licht **H**ier
om heeft die wech des heren een ueroelmisse is dat
sake datmen nae sijne eiven wandert **M**an wi sint
selue die ons dat uerdriet ende pine mitten uerstom
ten becommernisse maken **A**ls wi die bose uetkerende
weghe deser werelt ant groten uerhese ende swaerh
neuer hebben te uolghen **E**nde als wi aldus ons dat
iut des heren swaer ende hart ghemact hebben dan
claghē wi mitten gheest der blasphemien ouer die
hardicheit ende scarpheit sijns iuts. **O**f onse xpm sel
ue die ons dat op gheleit heeft **E**nde als wi als die p
pheet aggeus seit ons bedaghen dat des heren wech
met recht en leit. dan wort ons vanden here gheant
woord. **L**eit mijn wech met recht wi weghe sijn quade
weghe **E**nde waerhe woudstu die bleukende bloeme
der maechelicheit. en soet ruhende knusthe sca
mheit legghen ieghens die duister stinkende on
reynheit. den vrede ende den vryheit der monnen ye
ghens die vrese. ende ieghens die armoede daer die
merathen deser werlt mede beringhelt sijn **D**en
werdt onse armoeden ieghens die bitende droechich
Ende dat ighē sechhoudicheit der riken lude daer si
al haere tijt in verthoen **D**an salstu lichteliken proe
uen dat dat in xpo seer soet is ende sijn borden seer
licht sijn **iut** **xxvi**

Ende oec sal dat weder loen dat die heer hondert
uoudich sinen gherechtighen nae volghers in
desen leuen ghelooft heeft te verlyte en waerachtich
inden seuen sin sonder twiuel achtichheit des gheloffs
dan ontfanghen worden daer hi seil. Ende soe wie ach
terlaet huus of broeden of sueteren of uader of moe
der of wijf of kinder of achter om minen naem
die sel hondert uout in deser ieghe euwoerdighen lyt
ontfanghen ende dat ewighe leuen besitten. Welke
sentencie die sommighe ouermis horen groten uetten
uerstande niet begripen en comen. dat soe wie om
gods willen die dinghen deser werelt ende haer aphan
ghende minne, als uoer seil is achterlaet. Dat hi van
den broederen lianden mede ghesellen sijner meninghe
die mit hem in gheeneeliker minnen verbonden sijn
hondert warue meerre ghenoechlic in desen leuen
ontfanghen sel. Want het is openbaer dat die ghe
nochte coxt ende cranc is. die tusschen den ouders ende
den kinderen. tusschen manne ende wive. tussche ma
ghe ende vrienden is. Want het gheuallet wel als
ghede kinder op ghewassen sijn. dat si somtijt wt
haer ouders huse ende van haer gode vergheslo
ten worden. Die echtschap wort somtijt om sake
willen ghescheiden. Die minne ouder die broeder
wort somtijt ghesloet om den dinghen willen. **S**

Die alle dinghe te rechte ghelaten hebben behouden e
welc die minne staende. ende besitten alle dinghen om
scheiden. **W**ant al dat haer broederen toehoert dat is
hoor luden. ende al dat si hebben hoort horen broederen
toe. **W**ilmen dan die gheestelike minne ieghens die uleis
thelike minne legghen. men sel vinden dat hi hondert
warne ghenoechliker is ende beter is. **D**ie reynheit
in der echtschap is hondert warne ghenoechliker dan of
si naden uleische leueden. **E**ne wie wie achter of een himel
laet u. alder ghenoechliken die hi daer of hadie. **D**ie sel hou
dert warne meer ghenoechte der rijden gheliken.
Als hi in die wijsheidsinghe der kinderen gods coemt
ende al dat den ewighen vader toe behoert besitten sel als
sijn eighen goet. **E**nde segghen als een waerachtich kint
het is al mijn dat mijn vader heeft. **D**an sal hi niet pynli
anmoedicheit. **N**ar va ende vrolic als in sijn eighen
goet gaen suten. **E**nde horen van sante pouwels alle din
ghe sijn is. het si dese werelt. het si ieghenwoerdich het si
toemmenie. **E**nde horen oec vanden wijzen man alle die
incoemen der werelt horen den ghenen man toe
Aldus hebbe dese hondert uoudighe weder gheuninghe
in groeteden der verdiensten ende in onderscheide der on
gheliker ghenoechtheden beduden recht of men di noz
een pont onostelics yfers een pont sijn gouts weder
gaen. **D**inck di dan niet tattet niet dan hondertnont

betreft is. **A**lso is recht als voor die uersmadighe
der aertlicher dinghen ende der uleischeliker weelden
gheestelike vruchte ende uvelicheit der costeliker
minnen gods weder ghegheuen wort. **E**nde op dat
men dit mit diuile te verhalen te clackerliker ver
staen mach. **I**c hadde een wijf die ic te uoxen in uleis
cheliker aanchheit besat. **M**aer nu minne ic dat selue
wijf in reuicheden ende in die waerachtighe lieste xpi
het is een wijf in ay die uerdiente der minnen is hon
deruout gheuassen. **E**nde is datu nadighe in sam
heit uervanghede. voor toornighe uerwoetheit ende
ruyt ende uide uou. vanghe sochtuoudicheit. **E**nde
die salighe droeinchen dymre sonden uou. deser we
relt onvrijtber druckicheit. ende gheestelike uoerch
de voor die uel tijtlike blyscap. **D**an salu dat hondert
uoudighe loen dat in desen leuen belouet is wel ghe
waert worden. **A**ldus selmen die uoulike gheuoechte
der doechten ieghen die coetheit elker sonden ende hoor
gheuoechte legghen. **H**oe machmen vinden dat hondert
uoudighe loen. daer marcus of seit. **W**ant soe wie
die minne eens uaders of eenre moeder of een kints om
minnen naem laet. **D**ie tict weder in die onbehanghe
minne al den gheene die xpristo dienen ende vinder hon
dert voor een in vuerigheit vruchtbaerheit der min
nen die hem toe gheuoecht sijn. **E**nde soe wie voor xpi

minne een huus laet die sel mit veel huseu ende ackere
mit ghemact warden. **D**ant ouer al daer hi coemt
daer gods vriende syn daer comt hi als in syn eighen
goet. **I**ae bouen ons heren sentencie ontfanghet hi meer
dan hondertuont loen die den onghetrouwen bedwon
ghen dienst. uan heuen of uan twintighen huurtinge
laet. **E**nde weder also veel dienste uan edelen wel ghebo
ren knechten wi ghewilligher mildicheiden ontfanghet.
Dat ghi mit uwer selues onderminnen proeuen moghet
Die u ider ende moeder. en huus ghelaten hebt in soe
wat eynde der werelt dat ghi coemt. ghi vinden daer va
ters ende broeders sonder ghetail ende huse ende ackeren
ende ghetrouwe knechten buiten uwer sorghen. **D**ie w
oetmoedelic ontfanghen. omme gripen. uoden eerwaer
dighen mit haren dienst recht als eighen heren. **E**nde het is
grote reden dat heilighen mit alsulken dienst gheue
welc ghedient sullen warden. **D**ie eerste heu seluen en
al dat si hadden mit ghewilligher minichheit inden dienst
der broeders hebben ouer ghegheuen. **E**nde sullen vader
sentencie gods dat si ander lude beuolcht hebben dat
selue valyt weder ontfanghen. **D**an soe wie den broedere
lieuer ontfanghet dan den dienst. ende lieuer dient dan
ghedient te wesen. **D**ie en mach dat uan sinen mede
ghesellen mit reue oetmoedicheit mit hoofsamicheden
met wel ghedoghen. **N**ochtant also ghenaket en sel hi

desse dinghe. mit gheene uerlaender sekerheit noch on
wetender ghenoechlicheit ontfanghen **M**an naden woer
den des heren mit ueruolghinghe dat is mit druckheden
deser werelt. ende mit groten benauwinghe des ludens.
Want als die wise man seit. die ghesont is. ende sonder
eenghe droeinghe sekerheit is die sel in armoeden wesen
Want dat like den heinelen en gripen die traghe. noch
die uerlaende. noch die uerkeerte. noch die teider mensche
Maer die gheweldighe of die achtighe. dat sijn die ghe
ne die niet anderen luden. maer haeren eighen volle vast
ende ghewelt doen. ende lossen hem seluen nutter louelike
verouinghe vanden wille alre ieghenwondighen din
ghen **E**nde sijn worden woorden des heren eel woens
gheheten **E**nde ouermits aldusdanghen wet gacen si
in dat hemelric ghewelt. ende die gheweldighe en gri
pen dat. waerlic dat sijn die louelike gheweldighe
menschen **D**ie haer uerderfuisse ghewelt doen **W**an
alser ghescreuen staet. die mensche arbeit in sijn droe
inghe seer ende doet sijnre uerderfuisse ghewelt **D**es
ieghenwondighen leuens ghenoechlicheit en dat
ueruolghen onser begheerten ende **O**ns willen is on
se uerderfuisse ende soe wie die sijne sielen ontret
ket ende doet. die doet sijnre sielen uerderfuisse een
deel. ende waerlic en een oerbaclic ghewelt **E**nde
weighthet hem allen den lusinghen wille. die hem

die heer worden p heer dicke uerwint daer hi seit
Inden daghe uwer uaden wort u wille ghevonden
Ende kretht dinen uoet uaden sabaoth dinen wille te
doen in minen heilighen daghen. ende die eer doeste dat
tan gheschiet. aldu dinen weghe niet en uoderste **E**nde
dix wille niet ghevonden wort grote salicheit hem ghe
louet wort **D**at seit die p heer uoort. dan salstu een
uermoeghen hebben op dinen heer. ende ic sei di op bo
ren op die hoedheden der aerden **E**nde spisen di mitter erf
seuile iacobs dijne uaders **D**in heer die mont des hee
ghesproken. ende niet om heer ons onse heer ende onse
behouder een forme gheghen onse eighen wille of te co
ten daer hi seit **I**c en bin niet ghecomen om minen wille
te doen. mar des ghenen wille die mi gheient heeft **D**er
seit hi op een ander dat **I**c niet als ic wil mar aldu wilste
Welt exempelacj vander huyge die ghene volghen
die inden cloestren wonen ende wt haers selues vne
wille niet en doen **M**an van haeren ouersten gheerriet
warden **W**ant haeren wille hanghet an haers uaders
wille **I**c bidde op dat dese collaer alch ant besloten
mach warden **D**ie ghenen die xp's vrouwele dienen
uertrighen si niet kenlic hondert uout loen in desen
leuen. als si uaders ouersten pincen deser werlt om
xp's naem gheceert warden **E**nde al ist dat si selue die
glorie der menschen niet en begheeren **N**och want wan

den si in uervolghe. ende in banghicheden voor alle reth-
ters ende moghenheden eersamich gherekent. **W**ies suo-
dicheit ouermits haeren gheslachte. of ouermits haere
knechteliker eigheenschap van cleyenen luden licht uersma-
det mochten gheueest hebben. **H**adden si in die wereltli-
ker hantieringhe ghebleuen. **M**ar ouermits der eiche in-
derschap aen. soe en den hem niemant haeren naet of suo-
dicheit haers gheslaches confuseliken uerwiten. **M**ar
inden seluen lachter des suoden naets. daer anden luden
meer ghelcendet ende gheconert. plegghen te warden.
Daer sijn die knechten xp̄. glorioselic ende gheedert. **O**f.
Datmen inden abt iohannes die van cleyenen nederen
ouders ghebozen was claerlic bewisen mach. **H**oe l. i.
hi om xp̄s naem bina van allen menscheliken ghe-
clachten gheert ende ghe-ruinet was. **A**lso dat hem die
heeren den ieghenwoerdighen dinghen selue. die oec die
sorghe der werelt ende des keiserrijcs bewaren. **E**nde daer
oec alle pryncen ende alle coninghen vor uervuert sijn.
Dese eerwaerdighen. desen abt. recht als een heere. **E**n
begheerden also wt ueren lande des seluen ouden va-
ters antwoerde ende naet. **A**lso dat si dat hogheste haers
keiserrijcs. ende den stant hare salichheit. **E**nde dat de
hulp der aride sinen ghebede ende sijnre uerdiensten be-
ualen. **M**it aldusdanghen onderwisinghe leerde ons
die heilighe uater abraham. onse betoringhe na hare

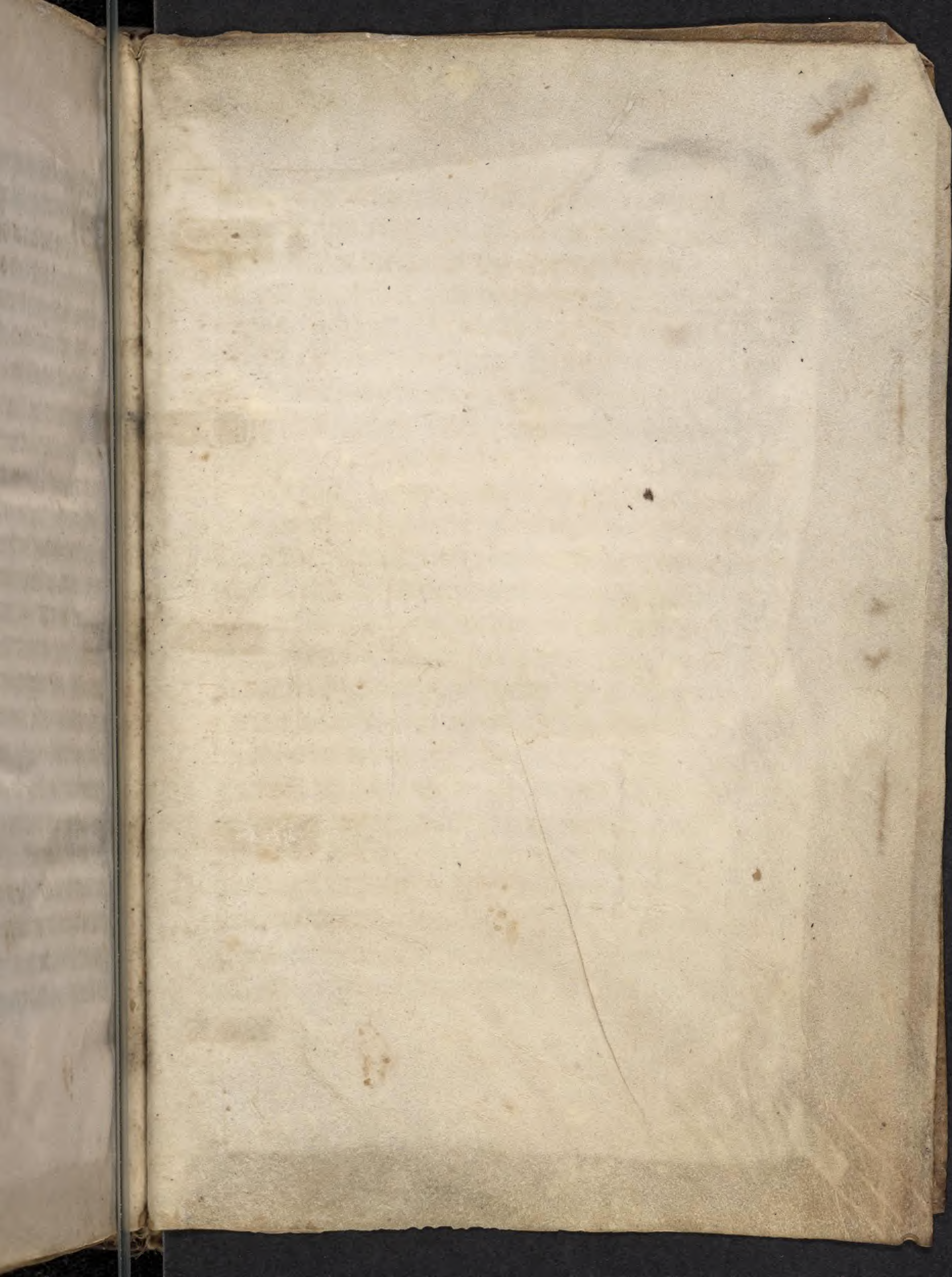

162
oerspronghe Ende nauden medicinen die daer toe hoert
ende openbaerde onsen ogghen die laghen onsen ghe
dachten Die die viant die een mede daer of is in ons
ghedragghen hadde Ende ontfant ons te begheerte
des waerachighen steruens Daerder wi of uermoe
ten dat veel menschen of ontfunct sullen worden Al
is dat sake dat alle dese dinghen mit onuermerden woor
den uergaderd sijn Ende die vuerighe sijn der hoghen
uaders die laetwe bronken ons wtsprekens te gader
gheset geuet Nochtant hope wi dat sommigher men
schen routheit die uere sijn uerwachten sullen worden
die die leuendicheit der heuchelken sinnen vter asschen
der woorden willen uerwerken Mar oghi heilighe broe
ders met dat ic dat vuer dat die heer mar aen gheseent
heeft en begheert datet seer barne mitten gheest der uer
metelheit also wtghesont hebbe dat ic in vuerighen op
set mit toe doen deser waerheit yet oerfanden woude
Mar op dat ic leuighe anich in kinder te uere en te
ghesefuker soude wien als dat seue dat ghi niet mitte
toden ghelude der woorden Mar in den leuenden exam
pel des leers met niet mitten groter vuer uaders leu
ghe wort beset In en is anders niet ouer gheble
uen dan dat die ic noch toe inden angheue storne
gheweest hebbe die wint mit geschebes in totten
alre sekerder haen der ghescheker salheit helpe Am

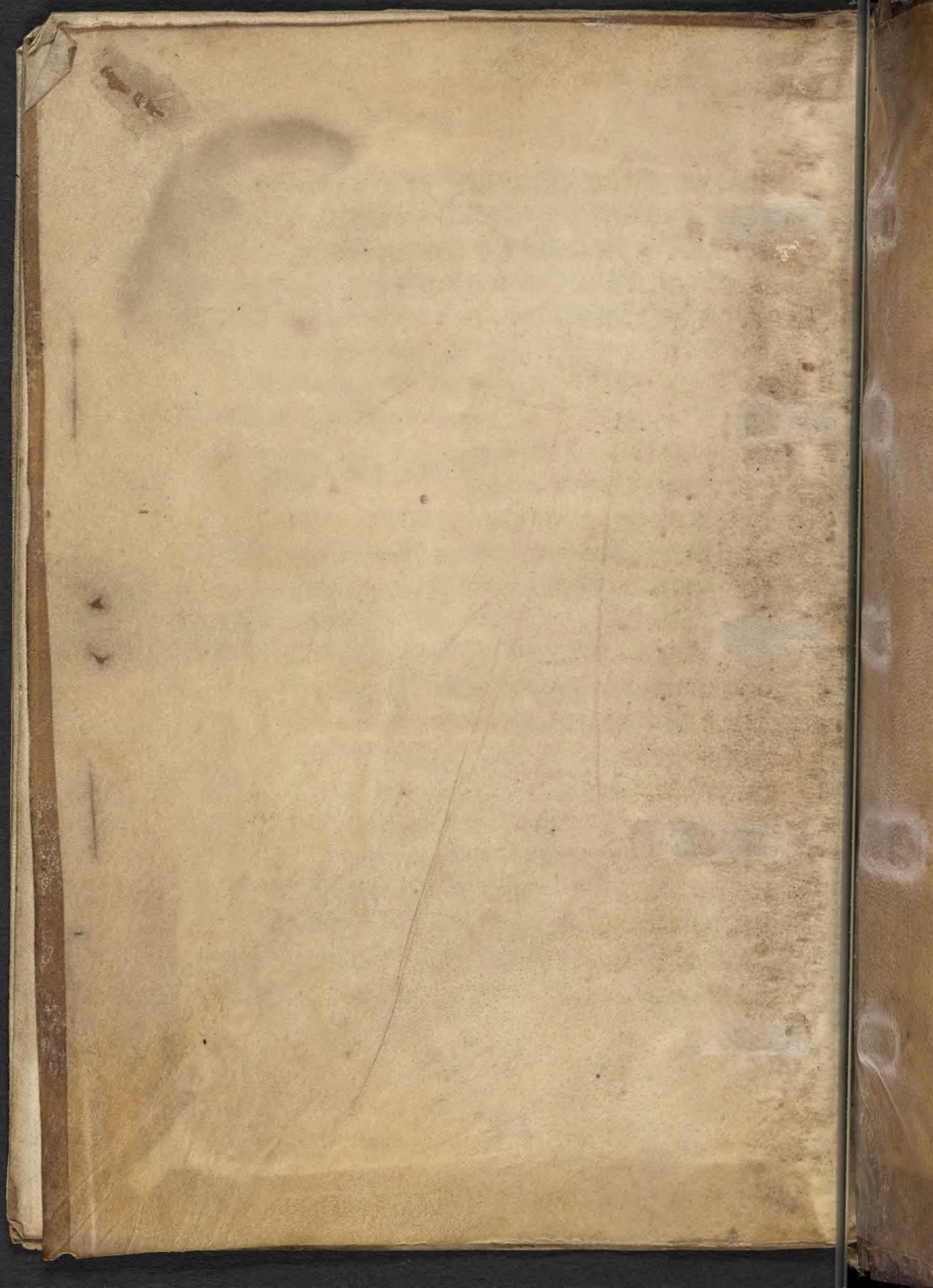

[illegible]

